KÍNA RÖVID TÖRTÉNETE

KÍNA RÖVID TÖRTÉNETE

KÍNA RÖVID TÖRTÉNETE

BUDAPEST, 1960

A mű eredeti címe

AN OUTLINE HISTORY OF CHINA

Foreign Languages Press, Peking 1958

Fordította

FORGÁCS MARCELL

A kínai neveket ellenőrizte

TŐKEI FERENC

TÖRTÉNELEM ELŐTTI IDŐK

A pekingi ember

Mintegy ötszázezer évvel ezelőtt Csoukoutienben, Pekingtől délnyugatra élt az ősembernek egy típusa, amelyet a tudósok a pekingi embernek neveztek el. Ez a típus a mai modern embertől abban különbözött, hogy előreugró álla, kiálló szemöldökcsontja és homorú homloka volt, az agya pedig a mai ember agyának mindössze háromnegyedét tette ki.

Abban az időben Kína északi vidékeinek legnagyobb részén meleg és nedves időjárás uralkodott. Az országot sűrű erdők borították, melyekben a pekingi ember legveszedelmesebb ellensége, a kardfogú tigris tanyázott. A nagy síkságokon nyüzsögtek a vadlovak, a tarka szarvasok, az antilopkecskék, az óriás rinoceroszok és a gyapjas mammutok. A folyók és tavak partján bivalyok és egy óriási szarvas-fajta, az Euryceros pachyosteus élt. A dombos vidék és a hegyi barlangok medvéknek és tigriseknek nyújtottak menedéket.

A pekingi ember csak egyszerű doronggal és pattintott kovakőből készült szerszámokkal rendelkezett ahhoz, hogy meghódítsa az őt körülvevő természetet. A tüzet, legjobb barátját a véletlen erdőtüzek alkalmával ismerte meg, és barlangjában állandóan újabb hasábokkal táplálta. Ezen sütöttemeg táplálékát, és ezzel ijesztette el lakóhelyétől a vadállatokat.

A pekingi ember növények gyökerét, magjait és gyümölcsét gyűjtögette. Nyáron a tarka szarvasra vadászott, télen nehezebb

feladatot oldott meg, mert a hidegebb északi tájakról leköltözött óriásszarvast kellett elejtenie. Időnként vad-szarvasmarha és -ló húsával egészítette ki táplálékát. A pekingi ember számára állandó küzdelem volt az élelmiszer megszerzése a kezdetleges szerszámokkal és mindig nyomon követte az éhség. Az ősember, mivel nem tudta, hogyan kell hajlékot építeni, a dombok természetesen kialakult barlangjaiban húzódott meg, mégpedig csoportosan. A folyók mentén található barlangokat kedvelte, ahol bőviben volt az ivóvíz és a szerszámkészítésre alkalmas kő. Itt könnyebben teríthette le a folyónál szomjukat oltó állatokat.

A felsőbarlangi ember

Azt az embertípust, mely mintegy ötvenezer évvel ezelőtt ugyancsak a csoukoutieni területen élt, felsőbarlangi embernek nevezik. Külsejében már jobban hasonlított a mai emberhez, és szellemileg sokkal fejlettebb volt, mint négyszázötvenezer év előtti őse. Már tudott csontból használati eszközöket faragni, így például lyukasztó tűvel (árral) állati bőrökből ruházatot készített magának.

A pekingi emberhez hasonlóan a felsőbarlangi ember is vadászatból és gyűjtögetésből élt. Az ő éléskamrájában azonban már halat és ehető kagylófajtákat is találunk. Értett a tűz mesterséges előállításához.

A pekingi embertől a felsőbarlangi emberig terjedő időszak a paleolitikus kor nevét viseli.

Festett agyagedény- és fekete agyagedény-kultúrák

A kínaiak öt-hatezer évvel ezelőtt élt ősei már jelentősen tökéletesítették szerszámaikat. Simára csiszolt kövekből baltákat, kardokat, kalapácsokat és vésőket formáltak. A csontokból, agancsokból és kagylókból tűket, sarlókat és fűrészeket készítettek. A technikai előrehaladást bizonyítja, hogy ezekbe a szer-

számokba lyukakat fúrtak, és így megkönnyítették összekapcsolásukat vagy a fogók beillesztését.

A csiszolt kőszerszámok korszaka a neolitikus kőkorszak.

A neolitikus korszak legfontosabb fegyverét, az íjat és a nyilat még e korszak előtt fedezték fel. E felfedezéssel megkönnyítették a vadászatot, mert így az ember az állatokat és a madarakat már bizonyos távolságból is elpusztíthatta.

E korszak igen fontos felfedezése az agyagedény-készítés. Az Északnyugat-Kína lösz-fennsíkján élő lakosság fekete és bíborszínű vonalakkal festette ki a vörös agyagból készült edényeket. Ezt a kultúrát festett agyagedény-kultúrának nevezik.

Az Észak-Kína síkságain lakó népek fekete színű agyagedényeket formáltak. Ezek különösen kivitelezésük finomságával tűnnek ki. Vékonyfalúak és sima felületűek. Itt virágzott a fekete agyagedény-kultúra.

A fazék feltalálása után a neolitikus ember számára megnyílt a lehetőség, hogy elraktározzon vizet és élelmiszert, és megfőzze ételét.

A történelem előtti idők kínai embere az élve elfogott állatok egy részét azonnal elfogyasztotta, a többit pedig meghagyta az elkövetkező napokra. Fokozatosan megtanulta a megmaradt vadállatok megszelídítését, és háziállatokká nevelte azokat. Ily módon szelídítette meg a disznót, a kutyát, az ökröt és a juhot. Megkezdődött az állattenyésztés.

Az ősi kínai azt is megfigyelte, hogy a magok csírájából ugyanolyan növények teremnek, mint amelyekről a mag lehullott. Így sajátította el, hogyan kell elvetni a gabonát és művelni a földet kőszerszámokkal. Ez volt a földművelés kezdete.

Az állattenyésztés és a földművelés kialakulásával egyidejűen az ember állandó lakóhelyeken telepedett le. A lösz-fennsík és az észak-kínai síkság népe folyók mentén húzódó falvakban lakott. Sárból készült és náddal fedett házai — akár kicsinyek voltak, akár nagyok — mind egy mintára épültek. Ennek a korszaknak az embere már megtanulta a szövés-fonás mesterségét, és olyan ruhákat hordott, melyeknek anyaga feltételezhetően gyapot volt.

A nemzetség-közösség

A neolitikus korszakban Észak-Kínában a társadalmi egység a nemzetség-közösség volt. Ez a fajta társadalmi szervezet a korábbi időkből maradt fenn.

A közösség tagjai valamennyien vérségi kapcsolatban is álltak egymással. A földet, az állatokat és a szerszámokat közösen birtokolták, az egyén csak használta és gondozta a fegyvereket. A vadászat, a halászat, az állatgondozás, a földművelés és a házépítés a közösség tagjainak együttes munkája volt. A javakat egyenlően osztották el egymás között. Noha választott vezető irányította a közösség munkáját, valamennyi fontos kérdést megvitattak a nemzetség-gyűlésen, és ott hoztak határozatot. Nem voltak osztályok, sem magántulajdon, sem kizsákmányolás.

Az egymással szomszédos nemzetségek törzset alkottak, amelyet a törzsfő vezetett; a törzsek pedig törzsszövetséget hoztak létre, hogy könnyebben kaparinthassák meg a legelőket és a vadászterületeket, és hatékonyabban tudjanak védekezni az ellenséges törzsek ellen. A törzsek és a törzsszövetségek vezetőit választották.

Legendás alakok

Több mint négyezer évvel ezelőtt — így szól a legenda — az egyik törzsi szövetség vezetője Huang-ti (Sárga Császár) volt, a hagyományok szerint a legkiválóbb vezérek egyike a Sárga folyó vidékén. Az ő idejében már értettek az íráshoz, a szekérés csónakkészítéshez, valamint selyemhernyó tenyésztéssel is foglalkoztak.

A hagyomány megemlékezik még Huang-ti után Jao, Sun és Jü nevű híres vezérekről. Jao uralma idején kiáradt a Sárga folyó. Az összehívott törzsi szövetség megvitatta, hogy miként lehetne visszaterelni a folyót medrébe. Néhány törzsfőnök javaslatára a gyűlés elhatározta, hogy Kun — Jü apja — irányítsa a munkát, bár a császár ellenezte a tervet. Kun nem tudott

A PEKINGI EMBER

Rekonstruált modell a pekingi Történelmi Múzeumban

HÁROMLÁBÚ BRONZEDÉNY
(102,1 cm magas) a Nyugati Csou dinasztia idejéből

megbirkózni az árvízzel, és ezért Jao és helyettese, Sun kivégeztette őt. Ezután Jüt bízták meg, hogy fejezze be apja munkáját. Tizenhárom éven keresztül folytatott megfeszített munkát egy hadseregnyi emberrel az árral szemben, míg végül is sikerült visszavezetnie a kiáradt vizeket a folyók medrébe.

Jao halála után Sun lett az uralkodó. Jüt megválasztották az uralkodó helyettesének, és az idők folyamán utódként ő került a trónra.

Jü idejében az emberek többet termeltek, mint elődeik. A nemzetségi szervezeten belül létrejött a nagycsalád. Az ilyen családok számbeli fölényük révén megkaparintották a közösségi földeket és állatokat, s ezeket az egyes családok kizárólagos hasznára és élvezetére magántulajdonnak nyilvánították. Így történt azután, hogy a közösségen belül kezdett megmutatkozni az egyenlőtlenség, a gazdagok és szegények közti különbség. Jü maga az egyik gazdag és hatalmas család képviselője volt. Ő volt az utolsó uralkodó, akit a nép választott. Halála után fia, Csi ragadta magához a hatalmat, és meggátolta Jit, a törvényes utódot, hogy a hagyomány szerinti jogát gyakorolja. Ez időtől kezdve a vezér hivatalát örökölték. Csi uralkodásával megkezdődött a Hszia dinasztia uralma.

A SANG DINASZTIA

Valamikor az időszámításunk előtti XVI. században egy törzs, melyet Tang vezetett, csatában legyőzte Csiet, a Hszia dinasztia utolsó uralkodóját, s birtokba vette a Sárga folyó középső és alsó folyása területeinek nagy részét. Véget ért a Hszia dinasztia uralma, helyébe lépett a Sang dinasztia.

A Sangok főleg a Sárga folyó alsó szakasza körül telepedtek le, s az ottani termékeny talajon gabonaféléket termesztettek, a dús legelőkön szarvasmarhát és juhokat neveltek. A folyó egyrészt bőségesen biztosította a mezők öntözését, másrészt kemény ellenségnek is bizonyult, mely ellen állandóan ádáz harcot kellett folytatni. Időnként elárasztotta a mezőket, összerombolta a házakat, halálba sodorta az embereket és az állatokat.

A Sang dinasztia uralma idején a vezért *vang*nak, vagyis királynak nevezték, a trónon haláluk után fivéreik vagy fiaik követték őket.

A Sang királyság megalapítását követő háromszáz év alatt öt ízben kellett költöztetni a fővárost a folyam szeszélye miatt. Csak az i. e. XIV. században sikerült végleges helyet találni, amikor Pan Keng király Jinbe tette át székhelyét (a mai Honan tartományban). Jin mintegy 270 éven át megmaradt királyi városnak, ami azt bizonyítja, hogy a Sang dinasztia idején sikerrel oldották meg az árvíz elleni harcot.

Az élet és a termelés

A Sang dinasztia idején már értettek a fémek olvasztásához. Előállították a bronzot, a réz és az ón ötvözetét, fejszét, kést, tűt, buzogány-, lándzsa- és nyílhegyet, fazekat, kupát, háromlábú állványt és más használati tárgyat készítettek belőle.

A bronz azonban nagyon költséges fém volt, és ezért előállítása az arisztokrácia ellenőrzése alá került. A parasztoknak meg kellett elégedniük a kőből és fából faragott szerszámokkal. Kétágú ásóbotot használtak a föld megforgatására, rizst, búzát és kölest ültettek. A mezők körül árkokat ástak és a folyóból idevezetett vízzel öntözték a földeket. A termést kőből vagy kagylóból faragott kezdetleges sarlókkal aratták le.

Selyemhernyó-tenyésztéssel és selyemruhák készítésével a Sang dinasztia idején is foglalkoztak. Disznókat, kutyákat, lovakat, szarvasmarhát és juhokat tartottak, csirkéket neveltek. Ebben az időben a lovakat már felszerszámozták. A harci szekereket és a királyi járműveket gyakorta négy ló húzta.

Vadászattal is foglalkoztak. Az állatok bőrével és prémjével ruházkodtak, a csontokból pedig fegyvereket és szerszámokat állítottak elő.

Kialakult a kézművesség. A gabonából szeszt nyertek, a selyemből és a lenből vásznat, az állatok irhájából bőrt. A fővárosi nagy műhelyek bronzból, kőből, csontból és zöld nefritkőből finom használati eszközöket munkáltak meg.

A társadalmi rendszer és kultúra

A Sang dinasztia idején a rabszolgatársadalom volt az uralkodó rendszer. Három osztályra oszlott: rabszolgákra, parasztokra és nemesekre.

A nemesek a háborúban ejtett foglyokat rabszolgasorba vetették.

A parasztok, akik csak a legkezdetlegesebb szerszámokkal

rendelkeztek, igen gyenge termést értek el, és még ennek is egy részét át kellett adniuk az uraknak.

A nemesek a rabszolgák és a parasztok munkáján élősködtek, s fényűző életmódot folytattak.

Hatalmas paloták épültek a Sang dinasztia királyai alatt. Pincéikben bőségesen tároltak gabonát és egyéb javakat.

A királyok hatalmas sírjába százával helyeztek el faragott kőtárgyakat, arany, nefritkő és bronz eszközöket. A királlyal együtt a rabszolgák százait temették el, kit élve, kit fővétel után.

Az egyszerű emberek apró sárkunyhókban tengődtek, sírjukba mindössze a tulajdonukat képező durva készítményű edényeket és fegyvereket helyezték el.

A Sang dinasztia királyai ünnepélyes ceremóniákkal rótták le tiszteletüket őseik előtt. Egy-egy ilyen alkalommal százával vágtak le szarvasmarhákat és juhokat. Imáikban védelemért fordultak őseikhez, és segítségüket kérték a jövőbe látáshoz. Saját tevékenységüket nem tekintették másnak, mint elődeik akarata végrehajtásának. E hit alkalmas volt arra, hogy megerősítse a királyi ház uralmát a nép fölött.

Az uralkodók rendelkezéseiket csontra vagy teknősbéka-páncélra íratták fel. Az így megmaradt mondatok a kínai írás legősibb példái. Ezeket a korai írásjegyeket jóslócsont-írásjegyeknek nevezzük, s a mai kínai írás ezekből fejlődött ki. A jóslócsont-feliratokban olyan írásjegyeket is találunk, amelyek számokat jelentenek, egészen tízezerig. Volt naptáruk is, a hold teljes változását egy hónapnak számították. Az évet tizenkét harminc vagy huszonkilenc napos hónapra osztották, és bizonyos években egy-egy hónapot még hozzászámítottak. Miután a napok számlálásához már értettek, meg tudták határozni a szántás pontos idejét.

A NYUGATI CSOU DINASZTIA

Az észak-kínai síkságoktól nyugatra terül el a lösz-fennsík, amely úgy jött létre, hogy tél idején az északi szél fokozatosan idehordta a löszt. Itt, a magas fennsíkot keleti irányban átszelő Csing és Vej folyók völgyeiben élt a Csou nemzetség, mely mezőgazdasággal foglalkozott. A Csou nemzetség Hou Csit tartotta ősének. A fennsíkon élő nomád törzsek zaklatása következtében gyakran voltak kénytelenek lakóhelyüket változtatni. Végül is letelepedtek Csoujüanban, vagyis a Csou síkságon, a Csisan hegység lábainál, a mai Senhszi tartományban. A termékeny, lapályos síkságot megtisztították a bozóttól, felosztották egymás között, és számos épületet létesítettek, amelyek közül szépségükkel kitűntek az ősök tiszteletét szolgáló templomok. A városok körül falakat húztak, hogy így megvédjék a lakosságot a portyázó törzsektől.

A síkságon letelepedett Csou nemzetség hatalma gyorsan kibontakozott. Ebben az időben került uralomra a Sang dinasztiából való Hszin király, akit kegyetlensége miatt népe „Csou"-nak, gonosznak nevezett el. Kapzsiságában megtámadta a keleti Ji törzset és a Huaj folyó völgyében élő más törzseket. Így akart még több foglyot szerezni rabszolgák számára. A támadásban maga vezette a csapatokat. Félelmetes elefántserege nagy pánikot váltott ki a Ji törzs körében, és súlyos veszteségeket okozott nekik.

A király brutalitása, korrupt élete és gyakori háborúi azonban aláásták a királyság gazdagságát. Az országon belül a her-

cegek egymással marakodtak zsákmányszerző portyákon. A király és a nemesség mindjobban fokozta a népre nehezedő terheket. Éhség pusztított az országban. Válság fenyegetett.

Ezek a belső állapotok szinte kihívták maguk ellen a szomszédos Csou törzs támadását. A támadást Ven király vezette, és ennek következményeképpen a Sang dinasztia nagy területet vesztett el. Az i. e. XI. században Vu király, Ven király fia, általános támadást indított Hszin király ellen. A harcoló erők Mujében csaptak össze, a Sang főváros közelében. A Sang csapatok ugyan számbelileg fölényben voltak, de javarészt olyan felfegyverzett rabszolgákból álltak, akik nem szívesen harcoltak. Fel is lázadtak uraik ellen, csatlakoztak Csou csapataihoz, és behatoltak a Sang fővárosba. A gyűlölt Hszin király égő palotájának lángjai közé vetette magát. Ezzel a Sang dinasztia uralma véget ért. A győzelmes Vu király Haocsingba (Hsziantól nyugatra, Senhszi tartományban) helyezte át fővárosát. Új dinasztiát alapított, mely Nyugati Csou néven vált ismeretessé.

Vu király uralma kezdetén a királyi hercegek s többi rokonai között hűbérbirtokokat osztott szét. Ennek eredményeképpen a Santung tartománytól nyugatra egészen Honan és Sanhszi tartományokig terjedő területen számos állam jött létre, köztük Csi, Lu, Vej és Tang (melyet később Csinnek neveztek el). Vu több kisebb fejedelemséget is felosztott, amelyek délen egészen a Jangce és a Han folyókig terjedtek.

A király új hűbéresei örökletes hivatalokat foglaltak el. Gyermekeik a királyi házon belül nősültek. Kötelességeik közé tartozott: megvédeni a királyi udvart, rendszeres adót fizetni a kincstárnak, és egymást segíteni szükség idején.

Társadalom és gazdaság

A Nyugati Csou dinasztia uralmának idején a korábbi időkben fennállott faluközösség továbbra is fennmaradt. Ezt akkor *csing-tien* rendszernek nevezték, mivel a közösség földjét olyan formában osztották fel és juttatták a parasztoknak használatra,

mely formára megfelelt a 井 *(csing)* kínai írásjegynek. A közösség tagjait a szokásjog arra kötelezte, hogy egymást segítsék. Időről időre újra felosztották a földet, hogy így mindenki a legjobb földhöz is hozzájusson. Búzát, hüvelyeseket és különböző zöldségfélét termeltek. A parcellák mentén fákat, köztük gyümölcsfákat is ültettek. Vadászattal is foglalkoztak. A nők gondozták a selyemhernyókat, és ők szőtték a selymet is. A parasztok gabonában és állatokban fizetett adója biztosította az urak fényűző kényelmét. Ruháikat is a parasztasszonyok szőtték.

A Nyugati Csou dinasztia idején a kizsákmányoló osztály a királyból, a feudális hercegekből és a nemességből állt. Amikor a király és a feudális hercegek fiaik, unokáik vagy főbb hivatalnokaik részére földet ajándékoztak, a megajándékozottak a földdel együtt az azt megművelő rabszolgákat is megkapták. Az ilyen adományozások emlékére a nemesek gyakorta bronzedényeket és tálakat készíttettek, s ráíratták az adományozás tényét. Ezek a feliratok változatlanul a következő mondattal fejeződtek be: „Az utódok használatára, mindörökkön örökké."

A Csou dinasztia állandóan háborúskodott a nomád törzsekkel. Ezek között a leghatalmasabbak a Jen-jün és a Nyugati Jün törzsek voltak. Az i. e. IX. század vége felé a Jen-jün törzs egy Sanhszi tartományban lezajlott csatában megverte a Csou seregeket. Az i. e. VIII. század elején a Nyugati Jün törzs elfoglalta a fővárost, megölte a királyt, a lakosság jó részét elpusztította, és a várost romba döntötte. A nomád beözönlők így uralmuk alá hajtották a királyság nyugati határát. I. e. 770-ben a Csou dinasztiához tartozó Ping király Lojiba (ma Lojang, Honan tartomány) helyezte a fővárost. A dinasztia történetében új szakasz kezdődött, melyet Keleti Csou néven tartanak számon.

A TAVASZ ÉS ŐSZ KORSZAK

Az i. e. 770-ben kezdődő és 475-ig tartó szakaszt a Tavasz és Ősz korszaknak nevezik.

Ebben az időszakban a Csou dinasztia uralma alatt már vasból készült kapákat és baltákat használtak. A kőnél és bronznál szerszámkészítésre alkalmasabb fém lehetővé tette számukra, hogy mélyebben szántsanak és eredményesebben irtsák a bozótot és az erdőket.

A vas munkaeszközök bevezetésével és a fejlettebb munkamódszerek alkalmazásával egyidejűleg fokozatosan megszüntették, hogy körforgásos alapon osszák fel a jó minőségű közösségi földeket a parasztok között, és kialakult a parasztok földmagántulajdona. A föld közös birtoklása megszűnt.

A vas használata nyomán mind nagyobb mértékben hasznosították a szűzföldeket. Így mikor az egyik állam kiterjesztette megművelt területeit, hamarosan szembekerült a szomszédos állammal. A földfoglalások során viszályok keletkeztek, s ezek az államok közti háborúhoz vezettek.

Ebben az időben a Sárga folyó és a Jangce völgyeiben elszórt, megművelt területeken mezőgazdasággal foglalkozó törzsek éltek, amelyek Hua Hsziának nevezték magukat. A megművelt területek között hatalmas erdős és füves részek húzódtak, és itt éltek a nomád *zsung* és *ti* törzsek. A Hua Hszia törzsi szokásoktól eltérően a *zsung* és *ti* törzsek tagjai hosszúra növesztették hajukat és ruhájukat baloldalra gombolták. Főleg hússal és tejjel táplálkoztak. A kétfajta életmódot folytató törzsek

között gyakoriak voltak az összeütközések. A Hua Hszia törzsek elragadták a *zsung* és *ti* törzsek földjeit, ez utóbbiak viszont elrabolták a Hua Hszia törzsek gabonáját, állatait, és rabszolgaságba hurcolták e törzsek számos tagját. Az i. e. VII. század kezdetén Csu, Csi, Cin és Csin államok mindinkább megerősödtek, és magukba olvasztották a kisebb államokat és törzseket.

A Jangce meleg éghajlatú és gazdagon termő övezetében kialakult Csu állam egymás után nyelte el a Jangce és a Han partján elterülő kis államokat. Kiszakítva magát a Csou dinasztia királyainak hűbériségéből, a Csu állam tagjai saját urukat uralkodónak nyilvánították, és nem fizettek többé adót a Csou királyi udvarnak. Csu állam észak felé terjeszkedett, és komoly veszélyt jelentett a központi síkságokon kialakult államokra.

Ugyancsak kibontakozó hatalom volt ebben az időben Csi állam is. Az ország bővelkedett halban, sóban és selyemben, s a keleti partvidék egyik leggazdagabb államává vált. Cin állam a Fen folyó völgyét tartotta uralma alatt (Sanhszi tartomány), s viszonylag fejlett mezőgazdasággal rendelkezett. Hatalmát szintén úgy nyerte, hogy magába olvasztotta a környező kisebb államokat és törzseket. Senhszi tartományban azonban még egy emelkedőben levő hatalom jelentkezett: Csin állam. E négy hatalmas állam terjeszkedése következtében elkerülhetetlenné vált a hatalomért folyó harc.

Az államok harca a hatalomért

Csi hercege, Huan volt az első uralkodó, aki kiemelkedett a Tavasz és Ősz korszak során.

A Hua Hszia törzseknek a *zsung* és *ti* törzsek elleni harca az i. e. hetedik század közepe táján egyre hevesebbé vált. Az északi *ti*k rátámadtak Vejre és Hszinre, a Sárga folyó északi partján levő fejedelemségekre, s ennek következtében az egykor hatalmas Vej állam lakosságából alig ötezer ember maradt. Jen államot az északi *san-zsung*ok majdnem teljesen megsemmisítették.

E katasztrofális események riasztó hírére Hua Hszia vazallusai Huan herceg vezetése alatt egyesültek, hogy így szembe tudjanak szállni az észak felől fenyegető veszedelemmel, és segítséget nyújtsanak a feldúlt államoknak. Csi állam ajándékképen szarvasmarhát, juhokat, disznókat, kutyákat, szárnyasokat és faanyagot küldött a szerencsétlen Vej fejedelemség részére, újjáépítette Hszing fejedelemségben a várost védő falakat, és előzte a Jen államba betört megszállókat.

I. e. 656-ban Huan herceg nyolc állam szövetséges csapatainak élén támadásba indult Csu becsvágyó uralkodója ellen. Csu felismerve a számára kedvezőtlen helyzetet, alávetette magát Csi követeléseinek. Csatlakozott a nagy szövetséghez, ígéretet tett arra, hogy elismeri Csou királyának szuverenitását és véget vet terjeszkedő tevékenységének a központi síkságok irányában. A kisebb fejedelemségek, amelyeket korábban Csu maga alá vetett, most Csi uralma alá kerültek. Huan herceg országa határain több mint harminc kis államot annektált, s így jelentősen kiterjesztette határait, királysága pedig a legnagyobb hatalomra tett szert.

Huan herceg a következő jelszóval érte el a hercegek egyesítését. „Légy hűséges a királyhoz, és űzd el a barbárokat." Huan herceg kilenc ízben hívta össze az általa létrehozott nagy szövetség gyülekezetét. A szövetség tagjai egyetértettek abban, hogy tartózkodni fognak a folyamok és folyók vizeinek megzavarásától, és nem fogják megakadályozni a gabona szállítását. Elfogadták Csou királyt legfőbb uralkodónak, és kötelezettséget vállaltak arra, hogy nem háborúskodnak egymás közt.

Az i. e. hetedik század második felétől egészen a hatodik század első feléig terjedő nyolcvan év folyamán Csin és Csu államok hosszantartó csatározásban viaskodtak a hatalomért. Ez a háború egyre szélesebb körben terjedt, mindkét oldalon bevonta a baráti államokat.

Az i. e. hatodik század vége felé Vu és Jüe államok, melyek a Jangce alsó folyásánál terültek el, mind követelőzőbbek lettek, meg kívánták szerezni a központi síkságok feletti

egyeduralmat. Vu állam legyőzte Csu és Csi államokat. Csin állam, mivel nem kívánt fölösleges kockázatot vállalni, a csatlósok szövetségi gyűlésén meghajolt a hatalom új igénylője előtt. Vu állam azonban nem sokáig élvezte újonnan szerzett dicsőségét. Miközben ugyanis Vu királya hatalomszerzési portyákon távol volt, Jüe állam elözönlötte országát, az elkövetkező évek háborújában megsemmisítette Vu államot, s megteremtette uralmát a Jangce alsó folyása fölött.

Csou királyának hatalmát és tekintélyét aláásták e korszak gyilkos háborúi, melyek során a nagyobb államok elnyelték a kisebbeket. A királynak immár nem volt több tekintélye, mint a legkisebb állam hercegének. A szövetség erősebb tagjai adókat csikartak ki a gyöngébb csatlós államoktól. Ezeket az adókat nefritkövek, szőttesek, lovak, szarvas-, tigris- és leopárdbőrök formájában kellett leróni.

Az idők folyamán Hua Hszia, valamint a *zsung* és *ti* törzsek egybeolvadtak, és lakosságuk egy népet alkotott.

Konfuciusz és tana

Konfuciusz (i. e. 551—479), Lu állam polgára (a mai Santung tartomány) az ősi Kína legnagyobb tudósa volt. Ellenezte a Tavasz és Ősz korszak vég nélküli háborúit, valamint a nép rendkívüli megadóztatását és a kizsákmányolás más formáit. Amikor egy herceg megkérdezte Konfuciusztól, hogyan folytasson le egy csatát, így válaszolt: „Sohasem tanulmányoztam, hogyan kell háborúskodni." Amikor tudomást szerzett róla, hogy egy tanítványa felemelte a népre kivetett adókat, hogy így a nemeseket nagyobb gazdagsághoz juttassa, Konfuciusz haraggal jelentette ki, hogy ez az ember nem számítható többé az ő tanítványai közé.

Konfuciusz beutazta a különböző államokat, de az uralkodók nem sokat hederítettek az ő tanácsaira. Visszatérve Lu államba, idejét a régi könyvek átdolgozásának szentelte. A köteteknek a következő neveket adta: Írások Könyve (Sang su), Tavasz

és Ősz Évkönyv, Szertartások Könyve, Dalok Könyve és így tovább. Mindezek megmaradtak számunkra. Az Írások Könyve az előző korok kormányzatainak nyilatkozatait és parancsait gyűjti egybe. A Tavasz és Ősz Évkönyv Lu állam történetét foglalja magában. A Szertartások Könyve az ősi idők politikai és társadalmi életének ceremóniáit és szertartásait írja le. A Dalok Könyve versek és népdalok gyűjteménye. A Konfuciusz által összegyűjtött és nyilvánosságra hozott anyag korábban különleges megbízatású hivatalnokok hatáskörébe tartozott, és az uralkodó osztály kötelező olvasmányát képezte.

Konfuciusznak több mint háromezer tanítványa volt, elképesztően nagy szám abban az időben. Tanítványait hat tudományra oktatta: szertartások, zene, íjászat, hadiszekér hajtása, írás és számtan. Tanítása szerint a tanulásban szerénynek kell lenni, s a tudást csak kitartó erőfeszítéssel lehet megszerezni. Számosan elkísérték mesterüket a környező államokba, s ő még az úton is oktatta követőit. Konfuciusz türelme és nagy tudása csodálatot és tiszteletet váltott ki tanítványaiból.

Konfuciusz és tanítványai azt remélték, hogy a szertartások előírásainak terjesztésével olyan társadalmi rendszert hoznak létre, melyben a császár és alattvalói, az apa és fiú, betartják a helyzetüknek megfelelő magatartásra előírt szabályokat. Ez a felfogás uralkodott később a hűbéri társadalom ideológiájában.

A Dalok Könyvében a költők megéneklik a mindennapi élet jelenségeit: a parasztokat, amint munkájukat végzik a hegyekben; a fiúkat és lányokat, akik a folyó partján tánccal köszöntik a tavaszt. A kötetben megszólaltatják a kizsákmányolt parasztok életét és keserveit.

Nem csoda, hogy több mint kétezer éven át ezek a költemények nagy népszerűségnek és megbecsülésnek örvendtek.

A HADAKOZÓ ÁLLAMOK KORSZAKA

Gazdasági fejlődés

Az i. e. 475—221 évek közötti korszakot a hadakozó államok korszakának nevezzük.

A Tavasz és Ősz korszak háborúi következtében több állam megszűnt. Összesen hét jelentősebb állam maradt meg: Csi, Csu, Jen, Csin, Han, Csao és Vej. Az utolsó három állam az i. e. ötödik század vége felé jött létre Csin (Cin) állam felbomlásából. Az i. e. negyedik század vége felé nagy jelentőségre tett szert Jen állam. Az észak-kínai síkságok északi részétől egészen a Liaotung félszigetig terjedő területet zárta magába.

Egyre jobban elterjedt a vas használata. A vasszerszámok kereslete meggyorsította az ipar fejlődését. Valamennyi államban bányákat tártak fel. Nanjang (Honan tartomány), Hantan (Hopej tartomány) és Lincö (Santung tartomány) olyan olvasztó műhelyekkel dicsekedhetett, melyek egyenként több száz embert is foglalkoztattak. Rengeteg üzemtulajdonos gazdagodott meg, akik bányákat tartottak üzemben és kész vastermékeket is árusítottak. Gazdagságban még a hatalmas hercegekkel is vetekedtek.

Vasszerszámokat használtak szántásra, fűkaszálásra és a termés learatására. A vasszerszámok, valamint a trágyázás következtében a parasztok gazdagabb termést takaríthattak be földjeikről.

A vasásók előállítása lehetővé tette az öntöző- és szállító-

csatornák létrehozását. Csin államban például egy háromszáz *li* hosszúságú csatornát ástak, a Csengkuo-csatornát, melynek segítségével négymillió *mu** parlagon heverő földet termékeny és gazdálkodásra alkalmas területté változtattak át. Keleten egy új víziutat hoztak létre: a Hungkout, amely összekötötte a Jangce, Huaj, Zsu és Sze folyókat, s így egységes szállítási hálózat alakult ki.

Az ország különböző területei közötti árucsere a kereskedelem fejlődését eredményezte. Az olyan fővárosok, mint Lincö, Hantan, Loji (Honan tartomány), Hszienjang (Senhszi tartomány) és Jing (Hupej tartomány) nagyvárosokká nőttek, ahol igen sok ember zsúfolódott össze, és a városfalak hossza sokezer méterre terjedt. Az itt élő kézművesek mindenfajta, finom kidolgozású használati cikkeket állítottak elő. A zsúfolt piacokon keletről szállított halakat, délről odahozott gyöngyöt és elefántcsontot, nyugati származású rinoceroszbőröket és északon nevelt telivér lovakat lehetett vásárolni. A Lincöbe, Csi állam fővárosába, az akkori városok leggazdagabbikába vezető utak nyüzsögtek az utasoktól, a szekerektől. Lakosainak száma elérte a hetvenezret, magas fejlettségű selyemiparral rendelkezett, termékeit az egész országban árulták. A korabeli jelszó, mely szerint „az egész világ Csi állam selymét vásárolja", bizonyítja a Lincöben termelt javak minőségét és hírét.

Sang Jang reformjai

A termelés növekedése és az árutermelés fokozódása a faluközösség további széteséséhez vezetett. A megváltozott körülmények között a hatalmukban megnövekedett államok közvetlenül szedték az adót a parasztoktól és közmunkára kényszerítették őket. Az egyik legelmaradottabb országban, a Nyugati Csin államban a nemesség még mindig kezében tartotta a kormánygépezetet, irányította a faluközösséget, begyűjtötte a

* Az ebben a könyvben használt mértékegységek a különböző dinasztiáktól függően változóak. A mai mértékegységekhez való viszonyukat még nem tisztázták pontosan.

gabonát a parasztoktól, valamint igénybe vette közmunkájukat. Csin állam kincstára üres, hadserege gyönge volt mindaddig, amíg az uralkodó Hsziao herceg i. e. 359-ben el nem határozta, hogy változtat a dolgokon. Minisztere, Sang Jang, akit megbízott a reformprogram kidolgozásával, a következő reformokat javasolta:

1. A régi *csing-tien* rendszert (a közösségi földek körforgásos váltórendszer szerinti megművelését) meg kell szüntetni, és el kell ismerni a föld birtoklásának, megvásárlásának és eladásának jogát. Az embereket arra kell bátorítani, hogy új földeket törjenek fel és több élelmet termeljenek. Azok, akik jó eredményeket érnek el a mezőgazdasági termelésben és a selyemszövésben, vagyis akik nagy mennyiségű gabonát és selyemanyagot termelnek, mentesülnek a közmunkaszolgálat alól.

2. Amelyik családban két vagy ennél több fiútestvér van, mindegyik önálló házat építsen magának, és egymástól függetlenül dolgozzék. Aki ennek a rendelkezésnek nem tesz eleget, kettős adót fizessen büntetésül. Be kell vezetni azt a rendszert, amelyben öt család egy *vu*t képez, két *vu* egy *si*t; és a *si*hez tartozó valamennyi család felelős mindazért a bűnért, amelyet ennek az egységnek bármelyik tagja elkövet.

3. Aki katonai hőstettet hajt végre, nemesi rangra emeltetik. Minél nagyobb az érdem, annál nagyobb legyen a rang. A nemességnek azon tagjai, akik nem tűnnek ki háborúban, nem tarthatják meg nemesi címüket. A földtulajdon méreteit a nemesi rangsor szerint kell megszabni.

4. Csin állam falvait harmincegy megyébe kell összevonni, mindegyik megye élén az állam által kinevezett hivatalnokok gyakorolják a közvetlen vezetést.

Az új törvényeket i. e. 350-ben léptették életbe, amikor Hszienjangot Csin állam fővárosának nyilvánították. Nem ment könnyen a bevezetésük. Sang Jangnak szembe kellett szállnia a nemességgel, mert a nemesek veszélyeztetve látták pozíciójukat és érdekeiket, s ádázul ellenálltak. A rendeleteket azonban mégis érvényesítették. Hsziao herceg keményen elbánt azokkal a nemesekkel, akik szembe mertek szállni akaratával.

Most, hogy a föld eladását és vásárlását törvényesítették, a gazdagok mind nagyobb földtulajdonhoz jutottak, de a földeket természetbeni fizetség ellenében bérbe adták a parasztoknak. Így alakult ki fokozatosan a hűbéri rendszer.

Sang Jang reformjai fellendítették a mezőgazdaságot, az állami raktárak megteltek nagy gabonatartalékkal. A rendelkezések ösztönző hatására a katonák még keményebben harcoltak, hogy kitüntessék magukat a csatatéren. Csin állam fejlődése meggyorsult. Éles harc kezdődött a hatalomért Csin állam és a többi hat keleti ország között. Csin egyaránt alkalmazott diplomáciai és katonai eszközöket. Háborút szított ellenfelei között és megsemmisítette szövetségüket. Távoli államokat igyekezett megnyerni, miközben támadást intézett közvetlen szomszédai ellen. Az i. e. harmadik század fordulóján Csin állam legyőzte Han és Vej szövetséges csapatait, és ez országok területéből hatalmas darabot hasított ki a maga számára. Miután ezt a két vetélytársát megbénította, nekifogott, hogy megsemmisítse Csu és Csi államok szövetségét. Csu államot legyőzte, fővárosát bevette, és az uralkodót arra kényszerítette, hogy kelet felé hurcolkodjék.

Csin állam a Sárga folyó mindkét partján terjeszkedett kelet felé. Az i. e. 260. évben elfoglalta csapataival Sangtangot, egy Han államhoz tartozó várost, és támadással fenyegette Csao államot. Csao uralkodója a veszély hírére négyszázötvenezer katonát vetett harcba, élükön egy híres tábornokkal, Lien Póval, akit megbízott Csangping déli határváros védelmével. A támadó hadsereg kísérletét, hogy gyors győzelmet érjen el, Lien Po taktikája meghiúsította. Lien Po ugyanis keményen tartotta magát kitűnően megépített erődítményei mögött. Ekkor Csin állam új manőverbe kezdett, melynek célja Lien Pónak a parancsnoki tisztségről való elmozdítása volt. Ez a mesterkedés végül is sikerrel járt. Lient Csao Kuo, egy fiatal tábornok váltotta fel a parancsnokságban. Ez utóbbi elhamarkodott módon feladta a várost védő falak biztonságát, és támadást indított az ellenség ellen. Ez lett a veszte. Hatalmas hadserege csapdába került, a Csin csapatok körülzárták, és elvágtak

minden menekülési utat. Ezalatt Csin hercege északra sietett, és besorozott minden tizenöt éves és ennél idősebb férfit, a végső csapáshoz szükséges erők megteremtésére. Negyven nap múltán a szűk területre beszorított, éhező Csao csapatok megpróbáltak kitörni a vasgyűrűből, de kudarcot vallottak. Ádáz ütközetben valamennyit foglyul ejtették és kardélre hányták.

Így fejeződött be e viharos korszak legnagyobb háborúja, Csao állam hat hónap alatt elvesztette katonai erejének zömét. Csin állam pedig vitathatatlan katonai hatalom lett.

Csin egységesíti Kínát

I. e. 246-ban Jing Cseng (akit később Csin első császárának, illetve Csin Si Huang-tinak neveztek) került Csin állam trónjára. Hatalmasabb terület fölött uralkodott, mint a többi hat állam együtt. Az i. e. 230-cal kezdődő évtizedben egymás után szüntette meg Han, Csao, Vej, Csu, Jen és Csi államokat. I. e. 221-ben az ország egyesítése befejeződött.

Az egyesített országban lehetőség nyílott a vízgazdálkodás egységes irányítására, a nomád törzsek elleni védelmi intézkedésekre. Ilyenformán a nép békés körülmények között folytathatta mindennapi tevékenységét.

A HADAKOZÓ ÁLLAMOK KORSZAKÁNAK KULTÚRÁJA

A hadakozó államok sok nagy gondolkodót adtak, akik közül egyesek írásban is rögzítettek politikai nézeteket.

A nagy gondolkodók közül említésre méltó Mo-ce (Mo Ti) filozófus, aki Szung államban élt a hadakozó államok korszakának elején. Számos tanítványa volt. Ezek minden szavát nagy tisztelettel fogadták, nem riadtak vissza az általa kiszabott feladatoktól még akkor sem, ha az esetleg életük feláldozásával járt is.

Mo-ce alapvető eszméje az „egyetemes szeretet" volt: az embereknek szeretniük és nem gyűlölniük kell egymást. Ellenezte a támadó háborúkat, de támogatta az agresszióval szembeni védekezést. Amikor meghallotta, hogy Csu támadásra készül Szung ellen, elment Csu állam fővárosába, és rá akarta bírni az uralkodót, hogy hagyjon fel terveivel. Ezzel egyidejűleg azonban Mo-ce háromszáz diákját Szung állam segítségére küldte.

Mo-ce a kor legnagyobb bűnének tartotta, hogy miközben a királyok és a hercegek fényűzően éltek, a nép éhezett, fázott és teljesen kimerült a munkában. Nevetséges dolognak vallotta a gazdagokkal együtt eltemetni az értéktárgyakat. Önmegtartóztató és takarékos ember létére ellenezte a szertelen és pazarló életmódot és a nép kirablását. A *Mo-ce* című könyv, melyet tanítványai állítottak össze, tudományos ismereteket tartalmaz.

Egy másik neves tudós Hszün-ce, Csao állam polgára. Sokat

utazott, de leghosszabb ideig Csi és Csu államokban tartózkodott. Számos tanítványát Konfuciusz könyvei alapján tanította. Azt hirdette, hogy az emberi erő meg tudja hódítani és szolgálatába tudja állítani a természetet. Az a megállapítása, hogy a meteorok hullása és a napfogyatkozás csupán természeti jelenségek, hatalmas előrehaladást jelentett a természet jelenségeinek megértésében.

Hszün-cenek volt egy tanítványa, a Han állambeli Han Fej. Han Fej síkraszállt az uralkodó hatalmának megerősítése mellett, az egész hatalmat — úgymond — az ő kezében kell összpontosítani. A hatalmon levő arisztokratákat a király által kinevezett hivatalnokokkal kell felváltani. Csak azokat szabad kinevezni tábornokokká és miniszterekké, akik bebizonyították hozzáértésüket. A király írásba foglalt törvényeit nyilvánosságra hozataluk után mindenkinek be kell tartani.

Han Fej könyveit Csin államban melegen fogadták. Jing Cseng király lelkesen felkarolta Han Fej politikai nézeteit. Buzgalmában odáig ment, hogy csapatokat küldött Han állam ellen, és követelte, hogy a filozófust adják ki neki. Sajnos, a szerencsétlen Han Fej nem sokáig élvezhette jótevőjének kegyeit. A király gyanúperrel élt, hogy Han Fej talán mégsem olyan lojális irányában, mint azt eredetileg hitte, és megölette őt. A Csin állam által létrehozott egységes Kína politikai rendszerét Han Fejnek az abszolút monarchikus hatalomról szóló elmélete ihlette.

Irodalom és tudomány

Az irodalom magas színvonalat ért el ebben az időszakban. Legkimagaslóbb képviselői közé tartozott Csü Jüan, a költő. Csu állam szülötteként az a szerencsétlenség jutott osztályrészéül, hogy meg kellett érnie szeretett hazájának pusztulását. Csin állam ugyanis felszólította Csu uralkodóját, hogy szakítsa meg a kapcsolatokat Csi állammal, és még néhány minisztert is megvesztegetett, hogy segítsenek a cselszövésben. Csü Jüan ellenezte ezt a tervet, és figyelmeztette a királyt e lépés követ-

keztében az országra háruló veszélyekre. A király nem hallgatott a költőre és elűzte az udvarból. De alighogy megszakította kapcsolatait Csi állammal, Csin megtámadta és legyőzte Csu államot. A hazáját ért katasztrófa feletti bánatát és haragját Csü Jüan versekbe öntötte, s ezek a költemények a kínai irodalom klasszikus művei közé számítanak.

Csü Jüan mindenekfölött szerette hazáját. Mély érzéssel szerette hegyeit, folyóit, erdőit és mezőit. Költeményében megénekelte a Tungting tó és a Hsziang folyó szépségét, a mezők illatos füveit és orchideáit. Máig is fennmaradt halhatatlan műve, a *Li szao* című költeménye. Ebben elmondja, hogyan áldozott föl mindent hazájáért, s a bére az lett, hogy az uralkodó herceg elkergette. Szavai izzanak a gyűlölettől az árulók ellen. A *Li szao* és többi műve a világirodalom nagy költői alkotásai közé tartozik.

A vasszerszámok lehetővé tették a korábban lebírhatatlan nehézségek leküzdését. Nemcsak a hegyeket és a füves pusztaságokat hódították meg és alakították át termékeny földekké: a szántóföldeket most már a folyók vizével öntözték és hajóik bejárták a tengereket. Feltérképezték a hegyeket, a folyamok útját és a különböző területek termékeit. A mezőgazdaság fejlesztése következtében a csillagászati tudomány is előrehaladt, tökéletesíteni tudták a naptárt. Megtanulták, hogy a Nap mozgása meghatározott rendszerben folyik, és ezt összefüggésbe hozták a természeti jelenségekkel. Megfigyelték, hogy a tavaszi napéjegyenlőség előhírnökei a mennydörgés és a kakukkszó. Ezeket a tényeket naptárba feljegyezték, és így a mezőgazdasági feladatok idejét tudományosabb módszerekkel rögzítették. A betegség elleni küzdelemben fejlődött az orvostudomány. Egy korabeli könyv, a *Pen cao* több száz gyógyfüvet sorol fel. Egy másik könyv, a *Nej-csing*, az emberi fiziológiát írja le és a betegségek gyógyításáról értekezik.

A CSIN BIRODALOM

Kína egyesítését követően Csin állam irányítói az egész országban kemény kézzel kötelezően bevezették a Sang Jang-kódexet és a többi törvényt. E lépéssel megfelelő feltételeket teremtettek a hűbéri gazdaság fejlesztésére, megszüntették a faluközösséget és elismerték a föld magántulajdonát. Kína egységes hűbéri birodalom lett.

Jing Cseng király felvette Csin Első Császárának címét (Csin Si Huang-ti), és úgy rendelkezett, hogy utódait ezentúl Második Császárnak, Harmadik Császárnak nevezzék és így tovább. A császár korlátlan hatalommal rendelkezett: a fontosabb kérdésekben ő és csakis ő hozhatott határozatokat. Parancsait ellenvetés nélkül végrehajtották. A miniszteréknek a császár jelenlétében a legnagyobb tiszteletet és engedelmességet kellett tanúsítaniuk.

Az új, központosított kormányban a legfőbb tisztet a miniszterelnök és a marsall töltötték be. A miniszterelnök segített a császárnak az ország kormányzásában, a marsallt a katonai ügyek irányításával bízták meg. A császár ezenkívül kinevezett felügyelőket is. A felügyelők álltak legközelebb hozzá, és teljes bizalmát bírták: ők ellenőrizték a minden rendű és rangú tisztviselők munkáját. Egy sereg más hivatalnoknak az volt a feladata, hogy biztosítsa, legyen elég katona, ló, pénz és gabona, működjön az igazságszolgáltatás és így tovább.

Az Első Császár harminchat prefektúrára osztotta fel birodalmát. Ezek mindegyike adminisztratív egységet képezett, élén

a prefektussal. A prefektúrákat megyékre osztották föl, melyeket az elöljárók irányítottak. A megyék és a prefektúrák az általuk beszedett pénz- és gabonaadók egy részét befizették a központi kincstárba, a maradékot pedig saját használatukra megtartották. Felelősek voltak az állam részére végzendő munkáért, valamint a katonaság toborzásáért. A felügyelők ellenőrizték a prefektúrák munkáját, és bizalmas jelentéseket küldtek a császárnak.

Mind a központi, mind a helyi szerveket a császár tartotta szigorú, személyes ellenőrzése alatt. Ő maga nevezte ki a központi és helyi magasrangú hivatalnokokat, s ugyanő tetszése szerint bármikor elbocsáthatta őket. Így tehát létrejött Kínában az abszolút monarchia.

Az erőteljesen működő Csin hatalom más területen is reformokat hajtott végre. Az Első Császár felszólította Li Sze miniszterelnököt, hogy alkosson meg egy újfajta írást, és azt vezettesse be az ország minden részében az addig használt különböző írásmódok helyett. Li Sze bevezette a *hsziao-csuan* elnevezésű írástípust, amely leegyszerűsített formája volt a Csinben elterjedt írásmódnak. Később ezt a sokkal egyszerűbb *li-su* írásmóddal váltották fel, amely formájában hasonlított a mai kínai írásjegyekhez. Ugyancsak egységesítették a pénzt, a súlyokat és a különböző mértékeket. Az egységesítés előtt egyes államok négyszögletes vagy kerek érméket használtak, míg mások kés vagy kard alakú pénzdarabokat hoztak forgalomba. Csin állam határozatban szögezte le, hogy az egész országban a négyszögletes lyukkal ellátott kerek érméket kell használni. Mindezek a reformok fontos szerepet játszottak az egységesítés megszilárdításában.

Az Első Császár mindent megtett annak érdekében, hogy az egész ország fölött megerősítse uralmát és kiirtson minden ellenállást. A nép birtokában levő fegyvereket elkoboztatta, és Hszienjang fővárosban megsemmisítette. Az államok régi határfalait, valamint a fontosabb városok falait lebontatta, hatalmas utakat építtetett. Az utakat kétoldalt fenyők szegélyezték, ezek az utak kötötték össze a fővárost a prefektúrákkal.

Csin állam szabványosította a szekértengelyeket, hogy így megkönnyítse a gabona és más árucikkek szállítását az ország különböző részeiből. Megsemmisítette ellenfeleinek fegyvereit, és összegyűjtötte a vidéki hűbéri családokat a különböző prefektúrákban (mivel ezek is lehetséges veszélyt jelentettek számára). Összesen 120 000 családot gyűjtött egybe és ezeket Senhszibe szállíttatta. Ugyanakkor utasítást adott a könyvek elégetésére, mivel úgy találta, hogy a művelt osztály irodalmi monopóliuma és befolyása ébrentartja a régi idők szellemét, és mert a legjelentősebb tudósok feudális párti filozófiát vallottak. Ez a lépés az utókort megfosztotta a régi irodalom jelentős részétől.

Védelem és területi terjeszkedés

Csin állam és a többi hat ország utolsó csatáinak idején a hsziungnu (hunok) törzs, amely időközben megerősödött, elfoglalta az Ordoszt. Ez a nomád és vadászó törzs a mongol felvidékről állandóan fenyegette szomszédait, mert portyáin állatokat és embereket rabolt tőlük. Csin Első Császára Meng Tien tábornokot háromszázezer emberrel északra küldte, hogy űzzék ki a hsziungnu törzseket. A tábornok e feladatot sikeresen megoldotta. A császár ezután megparancsolta, hogy Csin, Csao és Jen államok eredeti északi védelmi falait kössék össze egyetlen védőfallá, amely Lintaótól (Kanszu tartomány) egészen a Liao folyó keleti partjaiig terjedjen. Így jött létre a híres Nagy Fal, a régi Kína legnagyobb építészeti teljesítménye. A munkára besorozottak százezreinek kellett erejüket meghaladóan dolgozni — és meghalni, hogy megteremthessék a régi világnak ezt a csodáját, mely elkészültével megvédte a birodalmat az északi nomádok támadásaitól.

Az Első Császár most dél felé fordította tekintetét. Ötszázezer főnyi hadsereget küldött a Déli Jüe állam megsemmisítésére, mely a délkeleti tengerpartot és a Gyöngy folyó völgyét tartotta birtokában. Jüe állam elmaradott ország volt, az itt élő törzsek mezőgazdasággal és halászattal foglalkoztak, a földet

még mindig kőszerszámokkal művelték. Csin állam hadserege ellen keményen és kitartóan harcoltak. Lesben álltak a dombos erdőségekben, s akkor támadtak ellenségükre, amikor az éhes és fáradt volt. Hosszas háborúskodás következett, de végül is legyőzték a Déli Jüe államot. Az elfoglalt területeken a börtönök foglyait telepítették le, ellátták őket a távoli Hunanból lovakkal, szarvasmarhákkal és vasszerszámokkal, hogy megkezdjék az új földek feltörését. Megteremtették a gazdasági kapcsolatokat a Gyöngy folyó és a Jangce medencéje között. A vas használatának bevezetése Jüe állam gazdasági fellendülését hozta magával.

PARASZTHÁBORÚK A CSIN DINASZTIA URALMÁNAK VÉGÉN

Az erőszak politikája

A birodalom megszilárdításának terhét a parasztok viselték. A kényszerrel toborzott munkacsapatok, amelyek a Nagy Falat, valamint a több ezer mérföld hosszú fő utakat építették; a háromszázezer emberből álló hadsereg, amely a hsziungnu törzsek ellen harcolt északon, majd azt követően ottmaradt a határ őrzésére; az ötszázezer főnyi hadsereg, amely hosszú csatákat vívott a Déli Jüe állammal — mind parasztokból állt.

A Vej folyó déli partján, a királyi főváros közelében káprázatos palotát építettek a császár részére, amelyet O-fang-kung-palotának neveztek el. Óriási szálfákat szállítottak Szecsuanból és Hupejből. A palota elülső része egyemeletes építmény volt. Az emeleten tízezer embert lehetett elhelyezni. A földszint olyan magas volt, hogy egy tizenöt méteres zászlórudat is fel lehetett benne állítani. A palotától hosszú út vezetett a Csungnan hegység legmagasabb pontjáig, itt volt a császári kapu, mely a palota főbejáratát képezte. A palota mögül egy másik út a Vej folyón keresztül a fővároshoz vezetett.

A fővárostól keletre a Lisan-dombok lábánál egy gyönyörű, százötven méter magas mauzóleum készült a császár részére. A mauzóleum kerülete mintegy két és fél kilométert tett ki. Belül, a terem mennyezetén faragványok a csillagos mennyboltot ábrázolták, a padozatot pedig higanyból készült miniatűr tengerek és folyók díszítették.

Ezeken a túlzó pompával létrehozott épületeken több mint 700 000 rab dolgozott, és még ennél is többet foglalkoztattak az építőanyagok szállításánál.

A Csin dinasztia törvényei rendkívül kemények voltak, a legkisebb vétségeket is szigorú büntetésekkel sújtották. Egy személy bűnéért az egész család bűnhődött. A törvények oly kérlelhetetlenek voltak, hogy egy egészen ártalmatlan cselekedetet is könnyen bűnös vétségnek lehetett nyilvánítani. Ilyenformán nem volt meglepő, hogy az utakon nap mint nap meneteltek a főváros felé az elítéltek népes csoportjai.

A nép keservesen szenvedett a Csin dinasztia zsarnoksága miatt, és mélységesen gyűlölte a rendszert.

Parasztlázadások

I. e. 209-ben, a Második Császár uralma idején, besorozott katonáknak egy kilencszáz főből álló csoportja a Jüjang határ felé igyekezett, itt kellett őrszolgálatot teljesíteniük. A csoport az Anhuj tartománybeli Csihszien megye Tace nevű falujában pihenőt tartott. A súlyos esőzések miatt az utak járhatatlanná váltak, és a katonák nem tudták folytatni útjukat. A csoport nyilvánvalóan csak késve érkezhetett meg rendeltetési helyére. A törvény értelmében az ilyen késedelemért halálbüntetés járt. Az aggódó és dühös katonák vezetőjükül választották a csapat két népszerű emberét, Csen Senget, egy béresembert és Vu Kuangot, megölték a parancsnokot és föllázadtak. Bambuszból és fából készített fegyvereikkel ők voltak az elsők, akik harcba indultak a zsarnokság ellen, és kiadták a jelszót a Csin birodalom megdöntésére.

A parasztok támogatták a Csen Seng és Vu Kuang által vezetett csapatokat, otthagyták földjeiket, és csatlakoztak a felkelőkhöz. Csen és Vu gyorsan elfoglalták Csihszien megyét, és innen nyugat felé indultak. Egy hónapnál is kevesebb idő alatt hadseregük olyan nagyra nőtt, hogy immár több mint ezer lovast és több tízezer gyalogost számlált, ezenkívül mintegy

hétszáz harci szekérrel is rendelkeztek. Elfoglalták a Honan tartománybeli Csenhszien megyét is, és itt ütötték fel hadműveleti központjukat. A felkelés hírére a parasztok az egész országban fegyvert ragadtak.

Csou Ven vezetésével egy felkelő osztag átverekedte magát a Hankukuan-szoroson, majd miután ez a csapat több százezer főre szaporodott, mintegy harminc kilométerre megközelítette a fővárost. Csin Második Császára kétségbeesett helyzetben volt, mert csapatainak zöme a távoli határokon tartózkodott. Azonnal megkegyelmezett az apja sírjánál a Lisan-domboknál dolgozó szerencsétlen kényszermunkásoknak, felfegyverezte és Csang Han vezénylete alatt harcba vetette őket. Csou Ven kénytelen volt visszavonulni a tapasztalt tábornok vezette és túlerőben levő csapatok elől, a hadműveletek színhelye áttevődött Honanba.

Csen Seng csapatai az ország különböző részében nagy területeket foglaltak el, hála a parasztok támogatásának. De a Csin által elnyomott hat állam nemesei megragadták a felkelés adta lehetőséget, felszólították Csen tábornokait, hogy nyilvánítsák magukat a parancsnokságuk alatt levő területek független uralkodóivá. A lázadó csapaton belül egyenetlenség tört ki. Csen Seng elszigetelten egyedül harcolt tovább a zsarnokság ellen, és ezért vereséget szenvedett, kénytelen volt visszavonulni Csen Hszienből, majd végül az árulók megölték. Harcostársát, Vu Kuangot ugyanez a sors érte.

Annak ellenére, hogy Csen és Vu kudarcot vallottak, a mozgalom nem szűnt meg, hanem tovább fejlődött. Két hadsereg különösen félelmetes erőt képezett. Az egyiket Hsziang Jü, egy Csu állambeli nemes vezette, a másikat Liu Pang, egy kishivatalnok a Kiangszu tartománybeli Pejhszien megyéből. I. e. 207-ben Hsziang Jü szétverte a Csang Han vezette királyi fő erőt képező hadsereget. Egy évvel később Liu Pang behatolt Hszienjang fővárosba, és ezzel véget ért a Csin dinasztia uralma.

A büszke és hatalmas birodalmat, amely elnyelt hat erős államot, visszaverte a harcban edzett hsziungnu törzseket, uralma alá vetette a Déli Jüe államot és majdnem húsz éven

át vitathatatlanul uralta az országot, elsöpörte a parasztfelkelések feltartóztathatatlan vihara. Az ezt követő öt évben véget nem érő harc folyt Kína trónjáért Hsziang Jü és Liu Pang között. Kezdetben Hsziang Jü volt felemelkedőben, de mivel a gyújtogatással nagy pusztítást vitt véghez, és tömegesen mészároltatta az embereket, a nép mindinkább átpártolt ellenfeléhez. Liu Pang első lépéseként hatálytalanította a népre nehezedő súlyos Csin törvényeket, halállal büntette a gyilkosságot, és súlyos büntetéseket rótt ki az emberek megsebesítéséért és kirablásáért. Kisajátította és közhasználatra átadta a Csin császárok és a királyi családok magánföldjeit. A hadseregben szolgálók családjait felmentette az adók alól. Ezek a gyakorlatban megvalósított népszerű intézkedések biztosították Liu Pang számára, hogy utánpótlást szerezzen a hadseregnek mind emberben, mind a szükséges anyagokban, és ilyenformán annyira megerősödött, hogy le tudta győzni Hsziang Jüt.

I. e. 202-ben Liu Pang felvette a császári címet, és megalapította Csanganban (Hsziantól északkeletre, Senhszi tartományban) a Han dinasztiát, mely a történelemben Nyugati Han dinasztia néven ismeretes, ő maga pedig mint császár felvette a Kao-cu nevet.

A KORAI NYUGATI HAN TÁRSADALOM

Az uralom megerősítését szolgáló intézkedések

Kína új uralkodója levonta a tanulságokat a felkelésből. Királyi parancsra Lu Csia miniszter tanulmányt írt, amelyben elemezte a korábbi rendszer bukásának okait, és végkövetkeztetéseiben a következőket állapította meg: „Mennél hatalmasabbak lettek a Csin dinasztia hadseregei, annál inkább növekedett ellenségeinek száma. A kormány igen durván bánt a néppel, és a kiszabott büntetések túl szigorúak voltak."

Könnyítettek a kizsákmányoláson és elnyomáson, hogy megszilárdíthassák a rendszert és elkerüljék a népi ellenállás veszélyét. Kao-cu császár törvényei bátorították a parasztokat, hogy a földjükre visszatérjenek. Először: mindazok, akik elmenekültek falvaikból, büntetlenül visszatérhetnek, ha jelentkeznek a kormánynál. Másodszor: mindazok, akik a háború alatti éhínség miatt rabszolgáknak adták el magukat, visszakapják szabadságukat. Harmadszor: a leszerelt katonák, akik visszatérnek a földjükre, hat, illetve tizenkét évre felmentést kapnak a közmunka-szolgálat alól.

A palotából kibocsátott törvények azonban leginkább a földesuraknak és a katonatiszteknek kedveztek. Minden menekült, aki földjére visszatért, visszakövetelhette birtokait és házait. A katonatisztek és családjuk egész életükre teljes felmentést nyertek a közmunka-szolgálat alól, s jutalomként földet és házat kaptak, aszerint mérve a jutalmat, hogy milyen

haditetteket vittek véghez. Akik különösen kitűntek a harcokban, számos családot kaptak hűbérbe, s ezek kötelesek voltak nekik földbért és fejadót fizetni. Így szerezte meg a maga számára az új uralkodó a földesurak és a tábornokok támogatását.

A fentieken kívül a földbért előbb a termés egytizenötödére, majd egyharmincadára csökkentették. A felnőttekre kiszabott fejadót évi százhúsz pénzérmében állapították meg. Minden épkézláb ember évente köteles volt egy havi közmunka-szolgálatot teljesíteni és három napot a határőrségben szolgálni. E kötelezettségek alól bizonyos összeg lefizetése ellenében felmentést lehetett szerezni. Ezzel törvényes kibúvót biztosítottak a földesúri osztály számára, amely élt is a lehetőséggel.

A Csin rendszer legdrasztikusabb elnyomási rendszabályait — ideértve a csonkítással történő büntetést is — megszüntették. Ez a bűnesetek számának erős csökkenését idézte elő. Volt olyan év is, amikor mindössze néhány száz embert büntettek meg súlyos bűncselekményekért. A hatalmas építkezési programok és az ezzel együttjáró kényszermunka megszüntetése újabb könnyebbséget jelentett a népnek.

A rendkívül nagy és fölösleges kiadások alól felszabadított gazdaság fokozatosan rendbejött és fejlődésnek indult.

A gazdaság fejlődése

A Nyugati Han korszak kezdeti idején Kína nem folytatott nagyszabású háborúkat és a közmunka-szolgálat könnyű volt. A Vu-ti császár uralkodásáig terjedő hetven évben a mezőgazdaság fellendült. Megnövekedett az igény a vasszerszámok iránt. Sokkal szélesebb körben használtak vasekéket, mint korábban. A nagykereskedők tulajdonában levő, vasszerszámokat készítő gyárak némelyike ezer munkást is alkalmazott. A vasszerszámok árusítása mindennapos dolog lett a falvakban, és a mezőgazdasági termelés egyenletes emelkedést mutatott.

Mindez természetesen csak a viszonylagos helyzetet mutatja. A független paraszt éppen csak annyit termelt, amennyi-

vel fenn tudta magát tartani. De arra már nem volt elegendő ereje, hogy rendkívüli körülmények között is, mint szárazság, árvíz, betegség, halál, helytálljon. Ha ezek közül bármelyik jelentkezett, kénytelen volt évi húsz, harminc, sőt időnként még száz százalékos kamat mellett is kölcsönt felvenni. Akit ilyen csapás ért, az nem tehetett mást, mint fokozatosan eladogatta földjét, majd ezt követően földet bérelt a földbirtokostól, akinek a termés ötven százalékát leadta. Mások béresnek szegődtek el. Ezenkívül már csak az a lehetőség állt nyitva előttük, hogy saját magukat és egész családjukat rabszolgának adják el.

Mindazonáltal a parasztok kizsákmányolásának foka elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy a Nyugati Han dinasztia gazdasági rendszere lendületesen fejlődjék. A földesurak nagy kiterjedésű birtokokkal rendelkeztek és nagyszámú szarvasmarhát és lovat birtokoltak. Maga az állam felvirágzott, a vagyon és a gazdaság jelentősen gyarapodott. A főváros hombáraiban — jóllehet a parasztok szükséget szenvedtek, vagy éppen éheztek — a régi búza ott rothadt a főléje ömlesztett új búza alatt. Az állami kincstárban garmadával hevertek a zsinegre felfűzött pénzérmék, s mivel évek hosszú során át senki sem nyúlt hozzájuk, a zsinegek már rothadni kezdtek.

A Korai Nyugati Han időszakában a Sárga folyó kétszer is áttörte a gátat. A második alkalommal Vu-ti császár személyesen ment ki a helyszínre, és megparancsolta az őt kísérő hivatalnokoknak, hogy maguk is fogják meg a kapa nyelét. Utasítást adott, hogy vágjanak ki bambuszt a királyi ligetekből, és így pótolják a hiányzó faanyagot. Ez a nagyobb szabású gátjavító munka az elkövetkező nyolcvan évben mentesítette a Sárga folyó alsó folyásának vidékét a veszélyesebb árvizektől.

E korszak másik vívmánya a csatornaépítés. Különösen Csangan szomszédságában ástak számos öntözőcsatornát. A hadakozó államok időszakában készült nagy Csengkuo-csatorna déli részéhez új csatornát építettek — a Pajkung-csatornát.

A távoli vidékek közül is számos helyen megindult a fejlődés. A lakosság nagymérvű szaporodásának korszaka volt ez, és „a tűzhelyek füstje tízezer li körzetben is mindenütt látható volt".

A NYUGATI HAN BIRODALOM, A HSZIUNGNUK ÉS A NYUGATI TERÜLETEK

I. e. 200 körül, tíz évvel azután, hogy Meng Tien, a Csin dinasztia tábornoka elkergette őket, a hsziungnu törzsek kiheverték a csapást, virágzó és hatalmas erejű egységet képeztek. A hsziungnu törzsek tagjai kitűnő lovasok voltak, jól bántak a nyíllal. Vezetőjük, Motu, megölte azokat a nemeseket, akik útjában álltak. Háromszázezer kiváló lovassal rendelkezett, foglyokat és állatokat ragadott el a szomszédos népektől, súlyos adót csikart ki a leigázott törzsektől. Motu vezetése alatt a hsziungnu törzsek ismét elfoglalták az Ordoszt, Csangantól közvetlenül északra.

A Han dinasztia nem volt felkészülve a hsziungnu támadásra. Kezdeti gyengesége arra kényszerítette, hogy békülékeny politikát folytasson. Egy királyi hercegnőt óriási hozománnyal férjhez adtak Motuhoz. Minden évben selyemből és gabonából álló ajándékokat küldtek az új rokonnak. E békítgető lépések ellenére a hsziungnu törzsek továbbra is folytatták a Han birodalom határainak megsértését. Merész lovasaik egészen a főváros környékén húzódó búzamezőkig portyáztak. Végül is kenyértörésre került a sor. A Han dinasztia lótenyésztő telepeket létesített az ország északnyugati részében, és minden erővel ösztönözte a lovasság kiképzését. A parasztokat biztatták, hogy költözzenek a határvidéki földekre, ott termesszenek búzát, és segítsenek a határok megvédésében.

Vu-ti császár uralma idején megértek a feltételek az ellentámadás megindítására. A Han dinasztia és a hsziungnu törzsek között megkezdődött a hosszú és áldz háború.

A csaták közül három fontosat érdemes megemlíteni. Az első i. e. 127-ben zajlott le. A Han sereget Vej Csing tábornok vezette, aki a hsziungnu sereget az Ordoszon túlra kergette és megszabadította a fővárost az évek óta fenyegető veszedelemtől. Ez a csata meggyöngítette a hsziungnu törzsek erejét és jelentős mennyiségű gazdag legelőt vett el tőlük. A második nagyszabású csata i. e. 121-ben folyt le. Huo Csu-ping tábornok több tízezer lovasa élén csapást mért a hsziungnu seregre, visszaszorította őket Kanszu tartomány északnyugati sarkáig és megfosztotta a törzset egy másik nagy, legelésre alkalmas tereptől — a Kanszu-átjárótól. A harmadik csata i. e. 119-ben véglegesen elhárította az új birodalom feje felől a hsziungnu veszedelmet, és megszilárdította az ország biztonságát. Vej Csing és Huo Csu-ping tábornokok százezer lovas és több százezer gyalogos élén két oszlopban támadást indítottak a hsziungnu seregek ellen, arra kényszerítve ezeket, hogy visszavonuljanak a Mongol-sivatag északi részébe. A Han dinasztia így megszerezte az Ordosztól nyugatra eső földek birtokát.

Kapcsolat a nyugati területekkel

Az Ili folyó völgyét, amely a mai Hszincsiang északi medencéjét szegélyezi, akkoriban egy aorszi nevű nép lakta. Dél-Hszincsiangban van egy másik medence, amelyet északra a Tiensan hegység, délre a Kunlun hegység övez, és közöttük sivatag terül el. E hegyek lábánál keskeny, tekervényes völgyekben, tucatnyi apró állam létezett. Ezek közül a legnagyobb sem számlált több mint néhány tízezer lakost. Kunluntól és Pamírtól nyugatra két ország: Tokhara és Parthia, míg Tiensantól és Pamírtól nyugatra Ferghana terült el.

Ezek az országok bővelkedtek természeti kincsekben; nomádok és földművesek lakták. Ferghana nagy hírnévre tett szert telivér lovaival.

CSÜ JÜAN
(i. e. 340—278)

LAKKOZOTT RUHADOBOZ
(17,9 cm magas). Készült a hadakozó államok korszakában

BRONZEDÉNY A HADAKOZÓ ÁLLAMOK KORSZAKÁBÓL

Az edényen található metszetek szárazföldi és vízicsatákat mutatnak be, a harcosok nyilaznak, lándzsát és kardot viselnek, csónakokban eveznek, létrákat másznak meg, és dobolnak

LENYOMAT EGY KIFARAGOTT TÉGLÁRÓL.

Aratási jelenetet láthatunk, a Han dinasztia idejéből

A hsziungnu csapatok elleni támadást megelőzően Vu-ti császár szövetségre akart lépni Tokharával az ellenség ellen. I. e. 138-ban ennek a tervnek megfelelően Csang Csient következőként küldték Tokharába, de útközben, a Kanszu-átjáróban a hsziungnu törzsek tagjai elfogták őt. Több mint tíz éven át tartották fogságban, de végül is sikerült megszöknie, és eljutott rendeltetési helyére, ahol egy évet töltött el.

Csang Csien száz emberrel indult útnak, s amikor végül visszatért a fővárosba, mindössze egy társa maradt. A többiek elpusztultak a szörnyű út alatt, gyakorta csak vadászattal biztosították életbenmaradásukat.

Csang Csien küldetése kudarcot vallott, utazása azonban mégis haszonnal járt, mert megismerte a nyugati területeket, és az ottani körülményekről és viszonyokról részletesen beszámolt a császárnak. Vu-ti császár ekkor nyomban arra gondolt, hogy utat építtet e távoli országok felé a kereskedelem megindítására és befolyásának kiterjesztésére.

A császár elképzelései közeledtek a megvalósuláshoz, amikor hadserege elragadta a Kanszu-átjárót a hsziungnu törzsektől. I. e. 121-ben Csang Csient ismét kinevezték követnek a nyugati területekre. Csang Csien csoportját kisebb egységekre bontotta, amelyek azután külön-külön meglátogatták Aorszi, Ferghana, Tokhara és Parthia államokat. Ez államok és a Han birodalom között a kereskedelem fokozatosan fellendült. A császári udvar évente legalább öt küldöttséget irányított nyugatra; de az is előfordult, hogy egy év alatt tízszer is ellátogattak oda. A király képviselőit száz, esetenként több száz ember kísérte el útjukon. Selymet és fém-árucikkeket vittek nyugatra; lovakkal, zöld nefritkővel, korallékszerekkel és más luxuscikkekkel tértek vissza.

A császár különösen kedvelte a ferghanai telivér lovakat; kérte is, hogy küldjenek neki ezekből a nagyszerű paripákból. Kérését azonban visszautasították, mire százezer emberből álló sereget indított útnak Ferghana megbüntetésére. Mintegy negyven-ötvenezer embere meghalt az úton az éhségtől, a szomjúságtól, a négyezer mérföldes, hegyeken és sivatagokon kereszt-

tül vezető út okozta kimerültségtől, de Ferghanát mégis legyőzték; a lovakat megküldték a császárnak.

A Han birodalom és a nyugati területek közötti kapcsolatok fokozták az ázsiai népek gazdasági és kulturális vérkeringését. Ebben az időszakban ismerték meg Kínában a nyugatról hozott szőlőt és lóherét. A Han dinasztia viszont megtanította a nyugati népeket a kútfúrásra és a vasolvasztásra.

A LULIN-FELKELÉS ÉS A VÖRÖSSZEMÖLDÖKŰEK FELKELÉSE

Vu-ti császár uralmától kezdve mind több és több paraszt vesztette el földjét. Volt év, amikor a becslések szerint az északkínai síkságokon kétmillió parasztot kergettek el földjükről és tettek vándorló csavargóvá. Árvizek és szárazság idején az éhség ezrével szedte áldozatait a földművesek közül. Ott haltak meg a földeken, holttestüket senki sem takarította el.

Az i. e. első század vége felé forrongások törtek ki Honan, Szecsuan és Santung tartományokban. A parasztok megtámadták a prefektúrákat és a megyei központokat, felégették a hivatalokat. A felkeléseket elnyomták. A rendszer ugyan túlélte a felfordulást, de roskadozott. Készülődött a vihar, és már mindenfelé mondogatták, hogy újabb felkelés közeledik, olyan amilyet Csen Seng vezetett a Csin dinasztia idején. Az uralkodó körökben többen azt javasolták, hogy vezessenek be reformokat, talán el lehetne hárítani a közelgő válságot.

Vang Mang rövid életű uralma

Ebben a kritikus helyzetben ragadta magához Vang Mang régens a hatalmat. Időszámításunk szerint 8-ban lemondatta a Han császárt, és magát nyilvánította uralkodónak, házát Hszin (új) dinasztiának nevezve el.

Megkezdődött a szokásos folyamat. Új törvényeket hirdettek ki, melyek értelmében minden földet császári földnek

minősítettek, és megtiltották a magánosoknak a rabszolgákkal való kereskedést. Olyan háztartás, amelyben nyolcnál kevesebb jó erőben levő ember élt, nem birtokolhatott többet kilencszáz mu művelhető területnél; az így adódó fölösleg-földeket a nemzetség tagjai vagy a szomszédok között osztották el. A föld nélküli családok a kormányhoz fordulhattak földigényükkel. Ezekkel a reformokkal akarta Vang Mang megakadályozni a nagy földbirtokok egybeolvadását; így próbálta csökkenteni az osztályellentéteket és stabilizálni az új rendszert. A nagy földesurak, a nemesek és a magasrangú államhivatalnokok ellenállása következtében azonban néhány évvel később visszavonta a korábban meghirdetett törvényeket, és a nagybirtokok terjeszkedése tovább folyt.

Noha Vang Mang megtiltotta a magánosoknak a rabszolgakereskedelmet, a hivatalosan rabszolgának minősítettek kategóriáját nem szüntette meg. Sőt, több százezerrel gyarapította ezt a réteget azzal, hogy rendeletet hozott, mely szerint, ha egy embert titkos pénzverésben bűnösnek találnak, akkor egész háznépét és a vele szomszédos öt családot hivatalosan rabszolgáknak minősítik.

Vang Mang állami egyedárusításba vette a só-, vas- és a borforgalmat is. Ugyancsak határozatot hozott a pénzverés állami monopóliumáról. Hivatalnokokat nevezett ki az árak stabilizálására és alacsony kamat mellett történő kölcsönök folyósítására. Ezek az államhivatalnokok az ország öt legfontosabb városában működtek: Lojangban, Lincében, Csengtuban, Vanban (a mai Honan tartománybeli Nanjang) és Hantanban. Vang Mang reformjai közül néhány javított volna a nép helyzetén, ha a korrupt tisztviselők ezeket nem arra használják fel, hogy még több pénzt sajtoljanak ki a népből.

Vang Mang háborúkat provokált a hsziungnukkal és más határmenti törzsekkel; e rendkívül költséges hadjáratok terhe a nép vállára nehezedett. Gyakran előfordult, hogy a kormány egyesek vagyonának felét is kisajátította erre a célra.

Vang Mang kül- és belpolitikai intézkedései széleskörű ellenállást váltottak ki, és ismét parasztfelkelésekre került a sor.

Uralmának utolsó éveiben a szárazság és a sáskajárás súlyos kárt okozott Közép-Hupej és Santung tartományokban. E területeken az embertelen kizsákmányolás és az elemi csapások megmozdulásokra késztették a parasztokat.

A Lulin-felkelés

Az i. sz. 17. esztendőben iszonyatos aszály dúlt Közép-Hupejben, éhínség és éhhalál járt a nyomában. Vang Kuang és Vang Feng a Lulin-domboknál összegyűjtötte az itt élő parasztokat, és felállítottak egy sereget, amelyet Lulin hadseregnek neveztek el. Ezzel a sereggel megtámadták a nagy földbirtokokat, szétverték a helyi csapatokat, élelmet és fegyvert zsákmányoltak. A felkelő hadsereg gyorsan megerősödött. De ekkor a felkelés központjában kitört járvány súlyos emberáldozatokat követelt, s így a Lulin hadsereg kénytelen volt Észak-Hupejbe vonulni, ahol csatlakozott hozzá egy nyolcezer főnyi csapat, amelyet a Han királyi ház egyik tagja, Liu Hsziu vezetett. Liu Hsziu maga is földesúr volt, és a parasztok segítségével akarta megkaparintani az államhatalmat. 23-ban a Lulin hadsereg a királyi háznak egy másik tagját, Liu Hszüant kiáltotta ki császárnak a Han dinasztia tagjaként, és Csangan főváros kapuihoz vonult, miután Vang Mang több százezer főnyi csapatát Kunjangnál szétverte. A fővárosban népi lázadás tört ki, Vang Mangot megölték, véget vetettek a Hszin dinasztia rövid életű uralmának, és megnyitották a kapukat a győzelmes hadsereg előtt.

A Lulin hadsereg nem képezett egységes erőt. A földesúri osztályhoz tartozó parancsnokok igyekeztek a paraszt származásúakat kiszorítani, és ę vetélkedés során a viszonylagos egység felbomlott.

A santungi parasztfelkelést Fan Csung vezette. Katonái megőrizték az egyszerű parasztok életmódját és szokásait. A parancsokat szóban adták ki, szigorú fegyelmet tartottak, és egymás között egyetértettek abban, hogy aki halált okoz, az halállal lakoljék, a sérelmet sérelemmel kell megtorolni. Közös ismertetőjelként vörösre festették a szemöldöküket. A vörösszemöldökűek Santung tartományban megfutamították Vang Mang százezer főnyi csapatát, és behatoltak Honan tartomány szívébe. Ugyanekkor foglalta el Csangant a Lulin hadsereg. A parasztok ekkorra már megelégelték a háborút, honvágyuk volt, és amellett agitáltak, hogy mindenki térjen vissza a földjére, Fan Csung azonban tovább folytatta az előnyomulást nyugat felé. Liu Pen-cét, a királyi ház egy másik tagját kiáltották ki császárnak. A Lulin hadsereg paraszt tábornokai, akik ebben az időben harcban álltak a földbirtokos tábornokokkal, felhívást intéztek Fan Csunghoz, hogy vonuljon be Csanganba. Fan Csung ennek eleget is tett, de csapatait és újonnan szerzett szövetségeseit a földbirtokosok által vezetett erők hamarosan ostrom alá vették, és megkezdték kiéheztetésüket. Végül is a Fan Csung vezette vörösszemöldökűek kénytelenek voltak elhagyni Csangant, és Liu Hsziu csapatai Nyugat-Honanban megverték őket.

25-ben Liu Hsziu császárnak kiáltatta ki magát (később mint a Keleti Han dinasztia Kuang-vu császára vált ismertté), Lojangot tette meg fővárosának, és hozzáfogott az ország egységesítéséhez. Első ténykedése volt, hogy a parasztseregeket, amelyek az előző rendszer összeomlását vérük árán érték el, szétzúzza. A Liu Hsziu rendszerével kezdődő korszakot Keleti Han korszaknak nevezik.

A KELETI HAN ÉS SZOMSZÉDAI

A hsziungnuk

A Vang Mang rendszer vége és a Keleti Han dinasztia kezdete közötti időszakban Kína elvesztette minden kapcsolatát a nyugati területekkel. A hsziungnu törzsek visszatértek, és több államot elfoglaltak. A nyugati területek segítséget kértek a Keleti Han dinasztiától a hsziungnu elnyomás ellen; a császár a kérést visszautasította, mivel nem volt elég erős. Az első század közepén azonban a hsziungnu törzseket súlyos csapás érte. Aszály és sáskahad pusztított. Még inkább meggyengítette őket a nemesek között a *sanjü* (törzsfőnök) címért folyó harc. A viszály polgárháborús méreteket öltött, s végül a hsziungnu törzsek déli területeken élő része egy másik *sanjüt* választott magának, északi és déli részre osztva ezzel az országot. A déli területen élő hsziungnu törzsek voltak a gyöngébbek, s ezért behódoltak a Han dinasztiának, átköltöztek az Észak-Senhszi és Sanhszi területekre.

Liu Hsziu a dinasztiaalapítók szokásos módszerével kezdte uralmát. Engedékenységre való intézkedéseket hozott: szabadon engedett rabszolgákat, vízszabályozási berendezéseket épített, rendbehozta a régieket, csökkentette az adókat és a közmunka-szolgálatot. Miután több mint negyven éven át folytatták ezt a politikát, az állam visszanyerte erejét, és támadást indított az északi hsziungnuk ellen. 73-ban a hsziungnuk csatát vesztettek a Han birodalom északnyugati határá-

nál, feladva a nyugati területektől keletre fekvő Jivulut (a mai Hami). 89-ben és 91-ben még két csatát vívtak, melyek eldöntötték a Keleti Han felsőbbségét. Ettől kezdve az északi hsziungnu törzsek mindinkább északnyugat felé húzódtak, a negyedik században teljesen nyugat felé fordultak, és megjelentek Európában.

Pan Csao és a nyugati területek

73-ban Pan Csaót, a régi Kína egyik legnagyobb diplomatáját elküldték a nyugati területekre, hogy elvégezze azt a munkát, amelyet Csang Csien kezdett meg, két évszázaddal előbb. Noha kísérete mindössze egy helyettesből és harminchat polgári személyből állt katonai fedezet nélkül, Pan Csao mégis jelentős diplomáciai sikert ért el. Lop-Nor államban, amelyet elsőnek látogatott meg, megölette a hsziungnuk követét, és helyreállította Lop-Nor állam és a Han birodalom közötti kapcsolatokat. Amikor Khotan államban tartózkodott, az ottani király megölette országának tényleges uralkodóját, a hsziungnuk követét. Egy khotani csapat, amelyet maga Pan Csao vezetett, Kasgar országból elkergette a kucsák által rájuk kényszerített királyt, és a trónra kasgar királyt ültetett, a nép nagy örömére.

Miután a Han csapatok győzelmeket arattak a hsziungnuk fölött, Pan Csao tevékenységét fokozta. Sikerének titka azzal magyarázható, hogy mindig figyelembe vette a nyugati területek államainak érdekeit, megnyerte bizalmukat és segítette őket abban, hogy megszabaduljanak a hsziungnu elnyomástól. Harminc esztendős eredményes működése nyomán több mint ötven országot hozott szoros kapcsolatba a Keleti Han birodalommal, valamint Nyugat-Ázsia két másik államával, Tiaocséval és Parthiával.

A Han dinasztia viszonya a csiang törzsekhez és a déli népekhez

A csiang törzsek nomádok voltak, s Kanszu és Csinghaj tartományok felvidékén éltek. Ezek a harcias emberek a legnagyobb dicsőségnek azt tartották, ha valaki a harc mezején esett el. A Nyugati Han dinasztia idejében a Han birodalomhoz tartozó népek és a csiang törzsek tagjai kölcsönösen vándorolgattak egymás területére, s ennek következtében Csinghaj, Kanszu és Senhszi tartományokban a két nép keveredett.

A Han-ház hivatalnokai és a földesurak elnyomása azonban keserű gyűlöletet ébresztett a csiang törzsek tagjai között. 107-ben a dolog forrpontra jutott, amikor is a csiang törzsekbeli besorozott katonák nem akartak harcolni a Keleti Han dinasztia érdekeiért a nyugati területeken, és ezért elszöktek. A Han hadsereg tisztjei büntetésül az elfogottak otthonait felégették és a földdel tették egyenlővé. A csiangok bambuszlándzsákkal és fapajzsokkal felfegyverkezve bosszút álltak, meggyilkolták a Han rendszer hivatalnokait és a földesurakat. A kormány ekkor parancsot adott a Han telepeseknek, hogy vonuljanak ki a csiang lakta vidékekről. A telepesek nem tettek eleget a parancsnak, mert attól féltek, hogy nem lesz miből élniük az ország belsejében. A Han birodalom tisztjei büntetésből lerombolták a telepesek házait és elégették tartalék gabonájukat. A telepesek csatlakoztak a kormányellenes lázadáshoz.

Hatvan éven keresztül lázadás lázadást követett, s ezek során a csiangok hősiesen harcoltak elnyomóik ellen. A megmozdulásokat leverték ugyan, de a Keleti Han dinasztia gazdaságát kimerítették és súlyosan megtépázták munkaerejét. A hosszú háború következtében kiürültek az állami gabonaraktárak, üres lett a kincstár. Az uralkodó osztály meggyengült, de annál jobban fokozta a köznép kizsákmányolását, elnyomását és sanyargatását.

Ebben az időben számos nomád és földműveléssel foglalkozó nép élt Hunan, Szecsuan, Jünnan és Kujcsou tartományokban. A jaókat, akik Nyugat-Hunanban és Kujcsouban éltek, súlyos

adókkal terhelték, s ezek állandóan lázadoztak a Keleti Han birodalom ellen. A jao törzsek három év alatt kétszer verték meg a Han csapatokat. A Han kormány azonban sikeresen terjeszkedett délnyugati irányban, egészen a jünnani Nu és Lancang folyók völgyéig.

A tien nép Tiencse terület környékén élt. Víztárolókat építettek és öntözték a földet. A Nu és Lancang folyók között élt az ajlao nép, amely híres volt arról, hogy a gyapotszálakból olyan finom szövetet szőtt, mint a selyembrokát. Ezenkívül bányásztak még rezet, vasat, ólmot, ónt és értékes kristályokat. A Han kormány prefektúrákat és megyei igazgatási szerveket létesített itt, és kapcsolatokat teremtett ezekkel a népekkel.

A KELETI HAN DINASZTIA VÉGE

Az uralkodó osztályon belüli viszályok

A Keleti Han dinasztia császárai az első három uralkodó kivételével trónrajutásuk idején kiskorúak voltak. A régensek (a császárnő rokonai) maguk vették kezükbe a hatalmat. A császárok az eunuchok segítségével igyekeztek visszanyerni a hatalmat, s gyakran megtörtént, hogy a hatalom ez utóbbiak kezébe került.

A régensek és az eunuchok egyaránt sanyargatták a népet, elkobozták földjeiket és házaikat. Egy Liang Csi nevű régens például több ezer embert rabszolgaságba kényszerített, azt állítva, hogy ők valójában eladták magukat. Nyugat-Hunanban kisajátított magának egy ezer li kerületű földterületet, és azt saját szórakozására benépesítette állatokkal és vadmadarakkal. Amikor később visszavették a birtokot, kiderült, hogy értéke több mint hárommilliárd pénzérme, ami megfelelt az ország egy év alatt beszedett adójövedelme felének. Hou Lan, egy főeunuch egyetlen prefektúrában 11 800 mu földet és 381 házat harácsolt össze.

A régensek és eunuchok családtagjai és rokonai magas állásokat kaptak az ország minden részében, hogy így részesedhessenek a nép kifosztásában, amit ők a maguk részéről nagy buzgalommal és kegyetlenséggel folytattak. Hou Lan fivére például szecsuani kinevezése után háromszáz szekérnyi aranyat, ezüstöt, brokátot és selymet rabolt össze. Ha a kirótt adót nem tudták

fizetni, mely a törvényes adónak tízszeresét tette ki, az embereket nyomorékká kínozták vagy akár agyon is verték.

A parasztokra nehezedett minden teher. Akik nem tudták megfizetni a magas kamatra felvett kölcsönöket az uzsorás földbirtokosoknak, kénytelenek voltak földjeiket hitelezőiknek eladni, s így azok bérlői lettek. A bérlők ezrei dolgoztak a nagybirtokosok földjein, és engedély nélkül onnan el nem távozhattak.

A nagybirtokosok saját fegyveres erőkkel rendelkeztek. Télen és tavasszal a mezők körül őröket állítottak, hogy megvédjék a raktárakat az éhező parasztoktól. A földesurak hamis kimutatásokat állítottak össze földjük méreteiről és bérlőik számáról, hogy így elkerülhessék az adófizetést, sőt egyes esetekben a hivatalos szervek vizsgálatát megakadályozták.

Az udvar és a nagybirtokosok rablóétvágya mind elviselhetetlenebb szegénységbe taszította a parasztságot. Az országban elszaporodott az élelmiszerrablásra szövetkezett bandák száma. A második századtól egymást követték a parasztforrongások, amelyeket azonban sorra elnyomtak

A sárgaturbánosok felkelése

184-ben a sárga turbánt viselő paraszthadsereg hatalmas méretű lázadása alapjaiban rázta meg a rendszert. A sárgaturbános hadsereg vezetője Csang Csiao volt, a Hopej tartományi Csülu megyéből. Ő alapította meg a „Tajping tao" elnevezésű vallási iskolát. Járta a vidéket, terjesztette tanait, gyógyította a betegeket. Így tudta megvalósítani a parasztok szervezését. Tízévi munka árán ő és követői több százezer főből álló szervezetet hoztak létre a Sárga folyó és a Jangce mentén. A szervezetet 36 *fang*ra osztották fel. Mindegyik *fang* élére vezetőt neveztek ki. A nagy *fang*ok tízezer személyből álltak, egy kis *fang* hat-hétezer embert számlált.

Csang Csiao és tanítványai elhatározták, hogy a felkelést 184. március 5-én indítják meg, és utasítást adtak a parasztok-

nak, hogy ezen a napon mindenütt lépjenek akcióba. A tanítványok a kitűzött nap közeledtével fokozták tevékenységüket, de nem sokkal a lázadás napja előtt egy Tang Csou nevű egyén elárulta a felkelőket, titokban közölte a kormánnyal a tervbe vett felkelés időpontját, a vezetők nevét és címüket. A fővárosban letartóztatták az egyik vezetőt ezer követőjével együtt, s meggyilkolták őket. Csang Csiaónak és a többi vezetőnek sikerült elmenekülnie.

Csang Csiao azonnal megváltoztatta tervét. Lóhalálában küldöncöket indított útnak a helyi parancsnokokhoz, és a régen várt felkelés februárban megkezdődött. Csang hadserege két hét alatt megszerezte az uralmat a Sárga folyó és a Jangce vidékén. Városokat foglaltak el, felégették a hivatalnokok rezidenciáit, kiszabadították a foglyokat a börtönből. A kormányhivatalnokokat megölték vagy menekülésre késztették.

A felkelők fő hadseregét maga Csang Csiao irányította, és ezzel a hadsereggel a Sárga folyó északi partját tartotta ellenőrzés alatt. Több erős csapatot küldött Lojang, a főváros ellen. A sárga turbánt viselők bátran harcoltak, és kemény csapásokat mértek a védőkre. A kormány megrémülve a paraszthadsereg erejétől, legjobb csapatait Csang Csiao ellen összpontosította, a földesurak fegyveres erői pedig a többi egységek ellen intéztek ismételt támadásokat.

Csang Csiao betegség következtében augusztusban meghalt. Novemberben a sárgaturbánosok elvesztették fő hadseregüket. Az ellenállás áradata azonban még nem apadt le, a többi felkelő csapat tovább folytatta a harcot. Hopej tartományban a felkelő hadsereg egymillió főre szaporodott. De hiányzott az egységes parancsnokság, és további húsz évig tartó háborúskodás után a bátran harcoló egységeket a nagy földesurak és fővezérek fegyveres erői végül is leverték.

Noha a sárgaturbánosok harca elbukott, mégis azzal a következménnyel járt, hogy a Keleti Han dinasztia felbomlott.

A NYUGATI ÉS KELETI HAN DINASZTIÁK KULTÚRÁJA

A két Han korszak alatt az egységes ország felvirágzott, a kultúra is nagy léptekkel haladt előre.

A királyi palota könyvtárában már időszámításunk előtt 100-ban 13 000 könyv sorakozott, amelyeket a császárok az ország minden részéből gyűjtöttek össze. A fővárosban államilag fenntartott és irányított kollégiumok működtek, amelyekben 30 000 diák tanult. A prefektúrákban iskolákat létesítettek. Egyes magántanárok közül a nevesebbek százakat, sőt időnként ezreket is tanítottak. Ebben az időszakban élt Sze-ma Csien, a nagy történész, Vu-ti császár történésze. Naponta órákat töltött a rendelkezésére álló királyi könyvtárban, gyűjtögette a történelmi adatokat. Sokat utazott, mindent feljegyzett, amit látott és hallott. Tíz évet töltött el a *Történeti Feljegyzések* című könyvének megírásával. Ez az első nagy történelmi munka, amit Kínában írtak.

A *Történeti Feljegyzések* több mint ötszázezer szóból áll, és kétezer év történetét írja le Huang Ti legendás idejétől kezdve egészen a szerző napjaiig. Ez a munka a mai történészek számára is gazdag forrásanyag. Sze-ma Csien leleplezte az uralkodó osztályok kegyetlenségét, színesen és részletesen írta le fényűző életmódjukat, kapzsiságukat és a nép elnyomását. Nagy csodálattal adózott Cseng Seng, a Csin dinasztia elleni parasztfelkelés vezére iránt, és véleménye szerint Cseng Senget nem kisebb hely illeti meg a történelemben, mint a Sang dinasztiabeli Tang vagy a Csou dinasztiabeli Vu királyt.

A *Történeti Feljegyzések* mindezen kívül kiváló irodalmi alkotás is. A könyv szerzője hitelesen ábrázolta a történelmi alakokat és eseményeket.

Munkáját a híres Pan-család folytatta. Pan Piao, az apa, Pan Ku, a fiú és Pan Csao, a lány. Pan Ku írta meg a *Csien Han-su (A Korai Han dinasztia története)* című könyvet. Ezt a munkáját Pan Csao, a kínai történelem leghíresebb nő-tudósa fejezte be.

E korszak másik jeles alakja Vang Csung, a gondolkodó, aki a Keleti Han dinasztia kezdetén tevékenykedett. Ifjúkorában hagyta el szülőföldjét, Csökiang tartományt, hogy a lojangi állami kollégiumban tanulhasson. Könyvüzletekbe járt olvasni, mert nem volt pénze könyvekre. Óriási tudásra tett szert, különösen a természettudományok területén. Arra törekedett, hogy a való életből vett bizonyítékokkal szabadítsa ki az embereket a babonák béklyóiból. Azzal érvelt, hogy mivel az ember húsból és vérből van, mely halála után felbomlik és eltűnik, semmiképp sem lehetséges, hogy a tudat fennmaradjon, miután az élet megszűnt, és az sem lehetséges, hogy az ember szellemmé változzék. Minthogy az ember az erejét csak akkor tartja meg, ha eszik, nem okozhat bajt halála után, amikor már nem képes élelmet venni magához. Ugyancsak rámutatott, hogy a nap- és holdfogyatkozást nem az istenek rendelik el, ezek természeti jelenségek, amelyek kiszámítható és rendszeres időközönként ismétlődnek. A villám — mondotta Vang Csung — a tűznek egy fajtája, amely ha az embert éri, halálra égeti, de nem égi korbács a bűnösök büntetésére.

Vang Csung gondolatait *Lun-heng (Mérlegelések)* című művében jegyezte fel. Könyvét az uralkodó osztály tagjai hidegen fogadták, és hosszú ideig meggátolták terjesztését.

Irodalom és tudomány

A Nyugati Han dinasztiához tartozó Vu-ti császár uralma alatt zenei hivatalt létesítettek, amely összegyűjtötte a népdalokat, az egyszerű emberek és a költők irodalmi alkotásait.

Az egyik igen népszerű költemény tárgya a pásztorról és a szövőlányról szóló ismert népmese. A fiatal nők keserű életét ismerteti meg a feudális elnyomás idején, s megénekli szabad és boldog élet iránti vágyukat is.

Nagyon népszerű volt még *A páva délkeletre repül* című hagyományos költemény. Ez a hosszú mű több mint ezerötszáz írásjegyet tartalmaz. Leírja egy házaspár tragédiáját a Keleti Han dinasztia idején. Csiao Csung-csing és felesége a feudális család előítéletei ellen küzdöttek. A mű befejező része elmondja, mennyire vágyódnak az emberek a házasság szabadsága után.

A papír feltalálása

A Han dinasztia idején egyre szaporodott az olvasni tudók száma, és ezért szükségessé vált az íráshoz egy olcsó és könnyű anyag előállítása. Mindeddig ugyanis bambuszból és selyemből készült anyagokra írtak, s ez igen körülményes munkát jelentett. 105-ben Caj Lun, a Keleti Han dinasztia egyik hivatalnoka fakéregből, rostból, lenből, rongydarabokból és régi halászhálók maradékaiból végül is sikerrel állított elő papírt. A feltaláló tiszteletére az új anyagot Caj grót papírjának nevezték el. Használata gyorsan elterjedt, hamar általánossá vált. A papír feltalálása kedvező feltételeket teremtett a kultúra fejlődéséhez Kínában. Néhány évszázaddal később a papírkészítés kínai módszere eljutott Indiába és az arab országokba; Európába Észak-Afrikán keresztül ért el.

132-ben Csang Heng, az asztronómiában, naptárismeretben és matematikában jártas tudós feltalálta a világ első szeizmográfját. Az urna alakú műszer rézből készült. Az edénynek volt egy központi ürege, melyet nyolc cső kötött össze nyolc, rézből készült sárkányalakkal, melyek az edény külső részén voltak elhelyezve, nyolc irányban. Mindegyik sárkány alatt egy tátott szájú békafigura ült. Ha a föld megrendült, a földrengés irányába néző sárkány a fogai között tartott golyót az alatta ülő béka szájába ejtette.

A Keleti Han dinasztia utolsó éveiben élt Csang Csung-csing (152—219), a híres, régi kínai orvosok egyike, két kiemelkedő tudományos munkát írt: *Sang han lun (Tanulmány a lázakról)* és *Csin kuj jaolüe (Tudnivalók a mellkas megbetegedéseiről)* címmel. E könyvek összegezték a korábbi orvosi tapasztalatokat és nagymértékben hozzájárultak a kórok és betegségek elleni harchoz. Mind a mai napig értékes anyagot jelentenek a kutató orvosok munkájához.

A HÁROM KIRÁLYSÁG

Miközben a Keleti Han dinasztia hadseregei azzal voltak elfoglalva, hogy elnyomják a parasztmegmozdulásokat, a tartományok és prefektúrák bürokratái felhasználták a kaotikus állapotokat magánhadseregeik megerősítésére. Végül is elérkezett az az idő, amikor mint hatalmas hadurak abszolút hatáskört követeltek maguknak területeik fölött. Véget nem érő háborúkat folytattak egymással területi követelésekért, az állandó marakodás következtében ezrével pusztultak el az emberek, és a mezőgazdasági termelés katasztrofálisan visszaesett. Egy Tung Cso nevű hadúr magát a császárt is bábjává tette, majd — mielőtt csapataival visszavonult volna Csanganba — felégette Lojang fővárost és száz li kiterjedésben a város körül minden hamuvá égett. Lovasságával arra kényszerítette Lojang lakosait, hogy keleti irányba, Csangan felé meneteljenek. Az úton sokan meghaltak az éhségtől és a kimerültségtől. Egy másik hadúr, Cao Cao, aki Tung Cso halála után jutott hatalomra, megtámadta a Huaj folyótól északra elterülő öt megyét, és több százezer embert lemészárolt. A folyóba dobott rengeteg holttest a vizet teljesen eltorlaszolta. Santung tartományban a hadurak két éven át tartó háborúskodása alatt a néptől elrabolták minden gabonáját, és senki sem mert kimenni a mezőkre dolgozni.

A földesurak igen sok embert gyűjtöttek össze, hogy leszámoljanak a lázadók hadseregével. A nagybirtokok jól őrzött falai között független parasztok is éltek, akik az így kapott

biztonság fejében szolgálatot teljesítettek a földesurak seregeiben, és termésük egy részével adóztak. A hadurak közötti viszályok most már az egyébként mindenkitől független földbirtokosokat is veszélyeztették, és érdekeik védelmében most már ők is kénytelenek voltak katonáikkal, parasztjaikkal és minden felszerelésükkel valamelyik hadúrhoz csatlakozni.

A háborúk elvonták a munkaerőt a falvakból, a mezők parlagon hevertek. A csapatoknál mindenütt érezhető volt az élelmiszerhiány. Hopej tartományban a szeder, a Huaj folyó déli partján a csigák és a kagylók képezték az egyetlen eledelt. Cao Cao — hogy megmentse a helyzetet — bevezette a Sárga folyó területén a *tun-tien* rendszert. A nyomorgó parasztokat katonatisztek parancsnoksága alatt polgári településekbe tömörítették, és így művelteték velük a földet. A katonáknak is megengedték, hogy termesszenek különböző gabonafajtákat, amikor éppen nem harcoltak. Ha az ekét húzó bivaly a kormányé volt, akkor a termést hatvan százalékra adóztatták meg, ha magántulajdon, akkor ötven százalékot kellett fizetni. Ha egy férfi elmenekült a faluból, feleségét és gyermekét büntették meg.

Cao Cao tervbe vette a Sárga folyó területeinek egyesítését. 208-ban több százezer emberből álló hadsereg élén dél felé tört, hogy meghódítsa Kína többi részét. Ábrándjai összeomlottak, amikor Szun Csuan, a Jangce középső és alsó folyása hadurának és Liu Pej, a Han folyó középső részét ellenőrző Han királyi házbeli hadúrnak egyesített csapatai megfutamították hadseregét a csepi csatában, Hupej tartományban. Ennek a háborúnak az eredményeképpen Liu Pej teljesen uralma alá vette a mai Szecsuan tartományt, valamint Senhszi és Hupej tartományok egy részét. A három királyság kezdett kialakulni.

220-ban Cao Pej, Cao Cao fia letaszította trónjáról a Keleti Han dinasztiához tartozó bábcsászárt, és bejelentette, hogy Vej néven új államot alapít, amelynek ő lett a császára és Lojang a fővárosa.

A következő évben Liu Pej Han császárnak kiáltatta ki magát. A történelemben azonban nem Han, hanem Su néven

vált ismeretessé uralma. Liu Pej miniszterelnöke, Csu-ko Liang egyike volt Kína leghíresebb államférfiainak. Szigorú kordában tartotta az államhivatalnokokat, és nem engedte, hogy zaklassák a népet. A Csu-ko Liang halálával beállt veszteséget a terület valamennyi nemzetisége mélyen átérezte. A Su dinasztia rövid uralma alatt a han nép, valamint más nemzetiségek, amelyek a délnyugati területen éltek, együttesen művelés alá vették Nyugat-Szecsuan és Észak-Jünnan területeit.

222-ben Szun Csuan császárnak kiáltatta ki magát, államát Vunak nevezte el, és Csienjet (Nankingot) tette meg fővárosának. 230-ban Vej Vent és Csu-ko Cset Vu állam kormánya tízezer emberrel elküldte Tajvan szigetére. A kínai történelem során ez volt az első kapcsolat a szigettel. Ettől kezdve Tajvan népe és a déli partvidéken élő lakosok szorosabb kapcsolatot építettek ki.

A NYUGATI CSIN DINASZTIA

Amikor a Vej királyi ház közel állt az összeomláshoz, a polgári és a katonai ügyek ellenőrzése egy Sze-ma Ji nevű főtisztviselő kezébe jutott. Miután Vej 263-ban elfoglalta Su államot, Sze-ma Ji unokája, Sze-ma Jen megfosztotta trónjától Vej bábcsászárát, és 265-ben megalapította a Csin dinasztiát, amelyet rendszerint Nyugati Csinnek neveznek. Csienje, a főváros elfoglalása után, 280-ban Vu császára megadta magát, és ezzel Kína egységét újra megvalósították.

Su legyőzése után Vej megszüntette a polgári települések katonai ellenőrzését, a lakosságot a prefektúrák és a megyék hivatalaiban írták össze, és ettől kezdve a prefektusok és az elöljárók intézték az ügyeket.

Vu legyőzése után Csin az alábbi rendelkezéseket hozta:

1. Minden férfit hetven *mu* és minden nőt harminc *mu* művelhető föld illet meg. Az elsőosztályú tisztviselőket ötezer *mu* illeti; ez fokozatosan csökken; a kilencedik osztályba sorolt tisztviselőknek már csak ezer *mu* jár. A tisztviselők bérlőket is tarthattak, ezek számát a rangsor szerint állapították meg.

2. A férfiaknak ötven *mu*, a nőknek húsz *mu* állami földet juttatnak. Az ilyen földek megműveléséért bért kell fizetniük a kormánynak.

3. Minden család évi háztartási adót fizet: három vég selymet és három katti (= cca 1800 g) gyapotot.

4. Az állami tisztviselők és családjuk, valamint bérlőik mentesülnek a földbér és a közmunka-szolgálat alól.

A Nyugati Csin dinasztia uralma alatt keményen kizsákmányolták a parasztokat, és az egyszerű emberek számára az élet nagyon nehéz volt. Mind többen voltak kénytelenek bérlőként szegődni az állami tisztviselőkhöz és a földesurakhoz, s így ezek sokkal nagyobb számban tartottak bérlőket, mint amennyit az állam megengedett.

Az uralkodó osztály korrupciója

A Nyugati Csin dinasztia uralmát a nagyhatalmú államhivatalnokok támogatására alapozta. A politikai élet rendkívüli módon korrumpálódott. Sze-ma Jen, az első császár a hivatali állásokat titokban pénzért árusította, és az így összegyűlt összeget magánraktáraiban halmozta fel. Szinte valamennyi vezető állami tisztviselő korrupt volt, és még a jóhírnevűek is hajlamosak voltak arra, hogy állami földeket kaparintsanak meg a maguk számára.

Egy akkortájt élt író *A pénz szelleméről szóló tanulmány* című munkájában maró gúnnyal festette le a pénzhajhászókat. Mindennemű dolgok között a birodalomban — írta — a leghatalmasabb a pénz. Dicsőséget és pozíciót lehet vele vásárolni. A könyv olvasása az embert kifárasztja, viták és érvelések álmossá teszik. De a pénz láttán egyszerre felébred és izgalomba jön. Pénzzel mindig meg lehetett menteni a bűnözőket, míg a pénzteleneket akkor is megölték, ha ártatlanok voltak. A magas államhivatalnokok szinte hozzátapadnak a pénzhez, dédelgetik, pénzszomjuk nem ismer határt.

A letűnt Vu és Su királyságok földesurai elég erőseknek érezték magukat ahhoz, hogy megtagadják a császár utasításának teljesítését. A meghódított területek döntő fontosságú katonai pontjaira őrségként olyan csapatokat küldtek, amelyeknek élén királyi házból való parancsnokok álltak. A királyi házból való hadurak között hamarosan kitört a harc a trón megszerzéséért, s Lojang, a főváros lett a legfőbb katonai célpont. A harcok ádáz dühvel folytak, egy-egy csatában tízezrével

pusztultak el a katonák. Egy korabeli író szavai szerint Lojangban a nyilak úgy hullottak, akár az eső, és az égő házak tüze a felhőkig csapott. Ezek a háborúk nagyon meggyengítették az új államot.

Az öt törzs bevándorlása

A Keleti Han dinasztia létrehozásától kezdve az északnyugati nomádok állandóan áttörtek a Nagy Falon, és benyomultak azokra a síkságokra, ahol korábban éltek. A hsziungnu törzsek nagy számban vándoroltak be Dél-Sanhszi területére. Itt öt csoportra oszlottak, és mindegyik csoport élére választott vezetőt állítottak. Áttértek a földművelésre. A Nyugati Csin dinasztia kormánya, ellentétben elődeivel, nem érezte magát eléggé erősnek ahhoz, hogy elkergesse a hsziungnukat, és megelégedett azzal, hogy han nemzetiségű tisztviselőket küldött erre a területre, a törzsek tevékenységének megfigyelésére.

A közép-ázsiai csie törzs Délkelet-Sanhsziban telepedett le. A törzs vezetői a hsziungnu nemesekből kerültek ki.

Amikor az előző századokban az északi hsziungnukat a kínai császári csapatok nyugat felé kergették, a hszienpej nép, amely Északkelet-Kínában lakott, fokozatosan átköltözött a hajdani hsziungnu területekre. A második század közepe felé már jelentős területekre tettek szert a Liao folyó és a Kanszu átjáró között; sőt még a Nagy Falon túlra is behatoltak.

A ti törzs eredetileg Délkelet-Kanszuban élt, ez idő tájt azonban egy részük Senhszi tartományba, illetve Kanszu tartomány keleti részébe költözött. Földműveléssel, szövés-fonással foglalkoztak, szarvasmarhát, lovakat és disznókat tenyésztettek.

A csiang törzs együtt élt a han néppel Senhsziben és Kanszu tartomány keleti részében.

A nép abban az időben a hsziungnu, csie, hszienpej, ti és csiang törzseket az Öt Hunak (Öt Barbárnak) nevezte el. E törzsek tagjai a han földesurak és kormánytisztviselők bérlői lettek, kizsákmányolóik gyakran elrabolták és rabszolgákként adták el őket.

A hadurak is felhasználták az Öt Hut a hatalomért folytatott véres harcaikban. A Sze-ma Jing hadúr szolgálatában álló hsziungnu nemesek között volt egy tábornok, akit Liu Jüannak neveztek. Amikor 304-ben a hadúr serege számára hsziungnu katonákat toborzott Dél-Sanhsziban, Liu Jüan fellázadt. Néhány évi háború után hadserege átkelt a Sárga folyón, 311-ben elfoglalta Lojangot, és fogságba ejtette a császárt. A Nyugati Csin dinasztia Csanganban másik császárt ültetett trónra, 316-ban azonban a lázadók ezt a várost is elfoglalták, és a Nyugati Csin dinasztia utolsó császára megadta magát a hsziungnu csapatoknak.

A KELETI CSIN DINASZTIA ÉS A 16 ÁLLAM KORSZAKA

A Nyugati Csin dinasztia végét jelző zavaros évek során a Sárga folyó menti *hu* vezetők kölcsönösen pusztították egymást. 130 év alatt egyik királyságot alapították a másik után, az előzők romjain mindig új és új államokat létesítettek. Ezt az időszakot általában a 16 állam korszakának nevezték.

A nép szenvedett az uralkodó osztálytól, az elnyomástól, a rablástól, a gyilkosságtól. Az állandó háborúk tönkretették földjeiket és otthonaikat. A Huaj folyó partján élők zöme a pusztító háborúktól való rettegésében elmenekült erről a területről. A kegyetlen elnyomás mindenütt dühödt ellenállást váltott ki az egyszerű emberekből.

Északról való menekülésükben a nagy földesurak átkeltek a Jangcén, és azt tervezték, hogy ezen a területen teremtik meg uralmukat. 317-ben — összefogva a helyi nagybirtokosokkal — támogatásukról biztosították Sze-ma Zsujt, a császári család egyik tagját és Csienje védőjét. Létrehozták a Keleti Csin dinasztiát.

Cu Ti hadjárata

A földesurak, élvezve a hatalmas terület fölötti uralmat, elvetették azt a gondolatot, hogy visszahódítsák Észak-Kínát az Öt Hutól. De voltak olyanok, akik nem adták fel a reményt, hogy egyszer még visszatérnek a Sárga folyó menti otthonukba, és ezeket támogatták az egyszerű sorból való menekültek, akik

készek voltak arra, hogy északon élő barátaikkal és rokonaikkal együtt megdöntsék a kegyetlen *hu* uralkodók uralmát.

Élükre Cu Ti, a fővárosi helyőrség parancsnokságának tisztviselője állott. A Nyugati Csin dinasztia utolsó éveinek idején együtt menekült délre rokonaival és a falujában levő több száz családdal. 313-ban kéréssel fordult Sze-ma Zsujhoz: engedélyezze számára, hogy Észak ellen vonuljon. A kérést hidegen fogadták, és csak annyiban járultak hozzá, hogy kis mennyiségű élelmet biztosítottak számára. Ez a kudarc azonban nem kedvetlenítette el Cu Tit. Nem kapott fegyvert és katonákat a császártól, de tudva azt, hogy a nép támogatja, bátran megindította a hadjáratot. A Jangce átkelésénél embereivel együtt esküvel fogadta meg, hogy mindaddig nem térnek vissza, amíg vissza nem foglalják az északi földet. Csapatait mindenütt lelkesen fogadták. A Huaj folyóhoz érve megszervezte a népi hadsereget, és még több fegyvert készíttetett. A nép örömmel látta el gabonával és támogatta értesülésekkel. Nyolc évig tartó harcok során Cu Ti több ízben legyőzte a csie törzseket, és a Sárga folyó déli partjának nagy részét visszahódította. Ezzel a folyót áthatolhatatlan akadállyá változtatta. A visszaszerzett területeken Cu Ti intézkedéseket foganatosított a termelés ösztönzésére. Saját fiai példát mutattak az erdőirtásban és a földművelésben.

A Keleti Csin dinasztia vezetői veszélyesnek tartották Cu Ti népszerűségét, s ezért megfigyelőket küldtek ki, hogy szemmel tartsák. Cu Ti nagy haragra gerjedt az igazságtalanság miatt, és ez is siettette halálát. A hu vezetők megragadták az alkalmat, és gyorsan visszaállították uralmukat az elvesztett területek felett.

Hu uralkodók a Sárga folyó völgyében

A negyedik század elején (319-ben) Liu Jao, egy hsziungnu nemes, Sanhsziban megalapította a Korai Csao elnevezésű államot. E rendszer egyik generálisa, Si Lej, csie törzsbeli ember, akinek befolyása a háborúk során megnövekedett, uralma alá

hajtotta a Sárga folyó vidékét, és 329-ben megdöntve a rendszert létrehozta a Késői Csao államot.

Uralmuk megerősítése érdekében a hu vezetők előjogokat biztosítottak a han földbirtokosoknak, akiket fölmentettek a kötelező állami munka alól, s ezenfelül még állami hivatalokba is kinevezték őket. Ilyen módon biztosították a földbirtokosok támogatását a rendszer részére. 351-ben, a Késői Csao állam összeomlása után a tik alapítottak államot Senhszi tartományban, amelyet Korai Csinnek neveztek.

A Fej folyó menti csata

Fu Csien, a Korai Csin állam uralkodója, annektálta a Korai Jen államot, amelyet a Sárga folyó alsó folyásánál hozott létre a hszienpej nép muzsung törzse. Ezt követően elfoglalta a Keleti Csin dinasztia területeit a Jangce felső folyása mentén, és számos északnyugati államot adófizetésre kényszerített. Fu Csien többet törődött a mezőgazdasággal, mint más Hu uralkodók. Átvette a Hanok politikai rendszerét, és az volt a becsvágya, hogy meghódítsa egész Kínát. Komoly előkészületeket tett a Keleti Csin állam meghódítására, csapatai állandóan nyugtalanították a Keleti Csin határait. A fenyegető invázióval szemben a Keleti Csin megerősítette a Jangce alsó folyásánál húzódó védelmi vonalait. Hszie Hszüan tábornok a legerősebb és legegészségesebb parasztokból elsőrendű hadsereget toborzott, amelyet megbízott a határ őrzésével.

383-ban megkezdődött a várt offenzíva. Fu Csien kilencszázezer főnyi hadserege főleg hanokból, hszienpejekből és csiangokból állott. Noha rendszerét még nem szilárdította meg teljesen és számos nemes ellenezte ezt a háborút, Fu Csien bízott abban, hogy megnyeri a csatát, hiszen emberei számban tízszeresen múlták felül az ellenséges csapatokat.

A szemben álló hadseregek Anhujban, a Fej folyó partján csaptak össze. Amikor Fu Csien látta, hogy a védelem Hszie Hszüan vezetésével át akar kelni a folyón, hogy csatába száll-

hasson, kiadta a parancsot a visszavonulásra, azt remélve, hogy ezzel csapdába csalja a Csin csapatokat, váratlanul majd rájuk tör, s megsemmisíti őket. A visszavonulás során Fu Csiennek egy han származású alantasa, Csu Hszü, aki titokban összejátszott a Csin hadsereggel saját gazdája ellen, elterjesztette a csapatok között, hogy a Csin hadsereget megverték. A Csin hadsereg többsége han származásúakból állt, akiket akaratuk ellenére soroztak be, s most a vereség hírére pánikba estek. A pánik következtében Fu Csien tervszerű visszavonulása fejvesztett meneküléssé alakult át, és a támadó Csin csapatok könnyű győzelmet arattak. Visszaérve Lojangba, Fu Csien szemlét tartott egykori dicső hadserege maradványai fölött és megállapította, hogy százezernél nem sokkal több embere maradt. A Csin hadsereg majdnem teljesen visszaszerezte Santung és Honan tartományokat. A Fej folyó menti csata szabadulást biztosított a Jangcétől délre élő népek számára a hu uralom alól, és hatékonyan megvédte a han nemzetiség politikai hatalmát.

A szörnyű vereség és a hadsereg felbomlása következtében a Korai Csin dinasztia elvesztette a hatalomra való igényét. A hszienpej és a csiang népek újból létrehozták független államaikat. A hszienpej nép elfoglalta a Sárga folyó alsó folyásának vidékét és a Liao folyó partjait. Ugyanakkor két államra oszlott: a Késői Jen és a Nyugati Jen államokra. Ez utóbbit elnyelte a Késői Jen állam. A csiang nép jao elnevezésű ága elfoglalta Senhszi tartományt és Kanszu keleti részét, itt létrehozta a Késői Csin államot. Kanszu, Csinghaj és Észak-Senhszi területén még sok más állam jött létre, ezek állandóan harcban álltak egymással.

Délen most, hogy biztosítva voltak a hu támadásoktól, új földeket törtek fel, és a termelés ismét felfelé ívelt. Mivel azonban a Keleti Csin dinasztia egyre jobban kiuzsorázta a parasztságot, a nép meggyűlölte a rendszert. 399-ben Kelet-Csökiangban Szun En vezetésével parasztlázadás tört ki, majd ezt követően másutt is föllázadtak a parasztok; a Tajhu tó vidékétől egészen Csienkang (Nanking) fővárosig terjedt a

lázongás. Tíz nap alatt a paraszthadsereg több százezer főre szaporodott, és majdnem négy éven át folytatta a harcot.

A parasztmegmozdulások elfojtása során Liu Ju, a Keleti Csin dinasztia egyik tábornoka, oly mértékben megnövelte haderőit, hogy meg tudta semmisíteni Keleti Jen és Késői Csin északi államokat. Ismét feltűntek a Sárga folyó partjain a Keleti Csin hadseregei. 420-ban a teljhatalommal rendelkező Liu Ju megkaparintotta a trónt, és kikiáltotta a Szung dinasztia megalapítását.

DÉLI DINASZTIÁK

A Keleti Csin dinasztia bukása után Dél-Kína kormánya bevezette azt a gyakorlatot, hogy a fontosabb határmenti városokban elhelyezett helyőrségek élére részben királyi családból való, részben közrangú embereket nevezett ki marsalli rangban. Ezek egyidejűleg a polgári közigazgatás legfőbb vezetői is voltak. Minthogy a nagy hatalomra szert tett marsallok gyakran a trónt is igyekeztek megszerezni maguknak, gyakorta robbant ki harc a marsallok és a császár között. Ha egy királyi házbeli marsall döntötte le trónjáról az uralkodót, akkor azonnal kikiáltatta magát császárnak. Ha a győztes alacsony sorból származott, akkor új nevet adott az államnak és új dinasztiát alapított. Így történt, hogy miután Liu Ju kaparintotta meg a hatalmat, Dél-Kínában négy dinasztia követte egymást: a Szung dinasztia 420-tól 479-ig uralkodott, a Csi dinasztia 479-től 502-ig, a Liang dinasztia 502-től 557-ig és a Csen dinasztia 557-től 589-ig. Ezeket Déli Dinasztiáknak nevezik. E dinasztiák császárai összesen 170 éven át uralkodtak, fővárosuk Csienkang volt.

Új telepesek

A Sárga folyó menti földekhez képest a Jangcétől délre fekvő területek elmaradottak voltak. De a Nyugati Csin dinasztia uralmának vége felé a hu uralkodók elől menekülő parasztok özönlöttek erre a területre, és nagy lendületet adtak a mező-

gazdaság fejlesztésének. A Keleti Csin dinasztia és a Déli Dinasztiák korszakában további áttelepülők jöttek a Sárga folyó középső és alsó folyása környékéről, és letelepedtek Dél-Csiangszuban meg Csökiang tartományban, ahol a mezőgazdasági termelés már a Tavasz és Ősz korszakban megkezdődött. A helyi lakossággal együtt a menekültek gátakat és más vízszabályozó létesítményeket építettek a tengerparton, valamint a folyók és tavak partjain. Irtották a bozótot és az erdőket, és így további földeket biztosítottak a földművelés részére. A keleti Csökiangbeli Kuajcsi prefektúra területén több tízmillió mu területű, kitűnő minőségű földet törtek fel a mezőgazdaság részére. Sanjing megyében több mint 30 000 új család telepedett le.

Más menekültek a Han folyó mentén délre tartottak, és Hupej tartomány középső és déli részein telepedtek le. Azon a területen, mely egykor a Csu királyság központi részét képezte (Tavasz és Ősz korszak), ezen a gazdaságilag és kulturálisan fejlett vidéken újból megindult a fejlődés, melynek eredményeképpen ez lett rangsorban a második leggazdagabb terület a Jangcétől délre.

Csiangszi, Hunan, Fucsien és Kuangtung tartományokban a fejlődés meglehetősen lassú volt. A Déli Dinasztiák korszakának vége felé a lakosság kapcsolatai a szomszédos területekkel fokozódtak, és a terület gazdasági helyzete is javult. A földek zömét a földesurak kisajátították, és hasonlóképpen maguknak követelték az erdőket és a tavakat is, adót fizettettek a favágásért és a halászásért is. A nagy földesurak különösen Kiangszu és Csökiang tartományokban tömörültek, egyesek közülük egymillió mu kiterjedésű birtokkal rendelkeztek, földjeik több megyére terjedtek ki. Egy Kung Ling-fu nevezetű földbirtokos olyan nagy földdarabot birtokolt, melynek kerülete harminc li volt, ezen belül 26 500 mu szántóföld, két hegy és kilenc gyümölcsös.

CSANG CSUNG-CSING
(152—219)

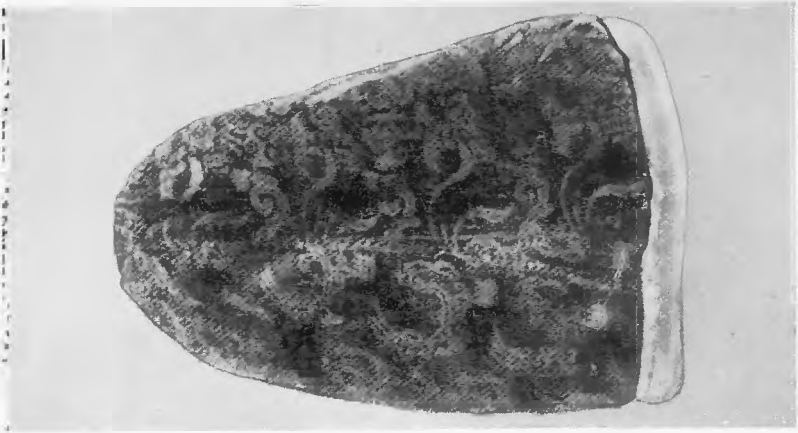

BROKÁT-TASAK
(15,5 cm hosszú) a Han dinasztia idejéből

KŐBŐL FARAGOTT BUDDHA-SZOBROK
Sanszi tartománybeli Jünkang barlangokban

A Keleti Csin és a Déli Dinasztiák uralma idején több gazdag földesúri család nemzedékeken át viselt hivatali funkciókat a császár szolgálatában. Idővel kialakult egy különleges hivatalnoki kaszt, amelyet *si-cu*nak neveztek. A kaszt tagjai számára tilos volt a csoporton kívül házasodni. Bizonyos magas hivatali állásokat csakis ez a privilegizált klikk tölthetett be. A klikk tagjai méltóságukon alulinak tartották a társadalmi kapcsolatot az ő körükön kívül állókkal, még olyanokkal is, akik az udvarnál nagy hatalommal rendelkeztek. Hatalmas földeket birtokoltak, egész hadseregnyi mezőgazdasági munkással dolgoztattak, az állam még bérlőket is jelölt ki hozzájuk, hogy így növelje vagyonukat.

E kaszt tagjai közül számosan csak névleg voltak hivatalnokok, és számos történet illusztrálja a kaszt nagyfokú élősdiségét. Vang Huj-csi például főlovászmester volt. Egyszer egy magasrangú hivatalnok megkérdezte, milyen hivatalt vezet. Vang azt válaszolta, úgy hiszi, hogy a főlovászmesteri hivatalt, mert igen gyakran lát embereket ezen a környéken, amint lovakat vezetnek fel. Amikor megkérdezték tőle, hány ló áll a felügyelete alatt, azt válaszolta, hogy mivel semmit nem tud magáról az állatról, igazán nem tudja megmondani, hogy hány van belőle. Arra a kérdésre, hogy vajon hány pusztult el a lovak közül az utóbbi időben, indignálódva felelte, hogy az élők egészségi állapotát sem ismeri, hogyan képzelik tehát, hogy az elpusztultakról be tud számolni. Korabeli leírásuk jól illusztrálja életmódjukat. Magas fövegeket, széles és bő ruhákat viseltek, melyeket be is illatosítottak. Arcukat simára borotválták, pirosítóval befestették és púderezték. Hosszú, fedett kocsikon utaztak. Ülés közben karjukat hímzett párnákon pihentették. Amikor sétáltak, szolgák támogatták őket. Fogalmuk sem volt a mezőgazdaságról, többségük sohasem látta dolgozni a népet a mezőkön, egész életüket a fővárosban, Csienkangban töltötték. Amikor a Liang dinasztia uralmának végén egy Hou Csing nevű hadvezér ostrom alá vette Csienkangot, ezeknek az elkorcsosult

egyéneknek még annyi bátorságuk sem volt, hogy lóra üljenek, és így elmenekülhessenek a városból. Ott maradtak hát a pusztulásra ítélt fővárosban és éheztek. Amikor a főváros elesett, felvették legszebb ruháikat, összegyűjtötték arany- és drágakőékszereiket, és ágyukra feküdve várták a halált.

Az állandó háborúk és a belső korrupció következtében a Déli Dinasztiák fokozatosan hanyatlásnak indultak. A Huaj folyó, Hupej és Szecsuan tartományok az Északi Dinasztiák birtokába kerültek, így amikor a Csen dinasztia átvette az uralmat, már csak a Jangcétől délre eső területet kellett birodalmához csatolni.

ÉSZAKI DINASZTIÁK

Az Északi Vej (386—534), a Keleti Vej (354—550), a Nyugati Vej (535—557), az Északi Csi (550—577) és az Északi Csou (557—581) Dinasztiákat Északi Dinasztiák néven tartják számon a történelemben.

Az Északi Vej dinasztiát egy belső-mongóliai nomád törzs, a hszienpej nép topa ága alapította, mely a Fej folyó menti csata után hatolt be Észak-Senhszibe. Ezt követően elfoglalták Hopejt, és utasítást adtak a helyi parasztlakosságnak, hogy költözzék a fővárosba, Pingcsengbe (a mai Tatung környékén, Sanhszi tartományban). Itt földet és szarvasmarhákat kaptak. Az V. század elején az Északi Vej dinasztia megszüntette az Észak-Senhsziben létesített Hszia államot s ugyanúgy az Északi Jen dinasztiát, amely a Liao folyó két partját uralta, 439-ben pedig az Északi Liang elfoglalásával (a mai Kanszu tartomány) befejezte Észak-Kína egyesítését.

Ebben az időben már a hszienpej nép muzsung ága, valamint a ti és a Kanszu meg Senhszi tartománybeli csiang törzs tagjai a Sárga folyó alsó szakaszának völgyében a han néphez hasonlóan áttértek a földművelésre. A han népnek a többi néppel való gazdasági integrációja szilárdabb alapot biztosított az Északon újból megteremtett egységnek.

A rendszer indulásakor a topa törzs kis létszámú volt és csekély fegyveres erővel rendelkezett, mely Pingcsengnél összpontosult, hogy innen ellenőrizze a Sárga folyó nagy kiterjedésű területeit. A nomád Északi Vej dinasztiának az állami

adminisztrációra fel kellett használnia a han földesurakat. Saját arisztokráciája fokozatosan átvette a han kultúrát.

Az a tény, hogy az Északi Vej sikerrel valósította meg Észak-Kína egyesítését, csökkentette a háborúkat és lehetővé tette a mezőgazdaság fejlődését.

485-ben Hsziao Ven császár új földbirtoklási rendszert vezetett be. Az állami földeket a személyek számának és a munkaerő mennyiségének megfelelően kiadták a parasztoknak. Ha a paraszt kiöregedve munkaképtelenné vált vagy meghalt, a gabonával bevetett parcellák visszakerültek az államhoz, azok a földek azonban, amelyeken szedret ültettek, örökre a paraszt birtokában maradtak. Ez a rendszer a nagy földesuraknak kedvezett, akik — mivel sok rabszolgával és igavonó barommal rendelkeztek — a föld zömét megkapták.

A parasztok a bért a kormánynak gabonában és a selyemre meg szövetre kiszabott dézsmában fizették. Ezenkívül kötelesek voltak (ingyen) dolgozni paloták és falak építésénél, folyómeder-szabályozásoknál stb.

Pingcseng, az Északi Vej birodalom fővárosa, Észak-Kína határán feküdt. A városhoz nem vezetett víziút, amelyen megfelelő mennyiségű gabonát tudtak volna szállítani a lakosság és a hivatalnoki kar eltartásához; éppen ezért Hsziao Ven császár áttette a fővárost Lojangba, Észak-Kína szívébe, ahol gazdag kulturális élet folyt, és a városhoz megfelelő szárazföldi és vízi utak vezettek. A császár utasította a hszienpej nemeseket, hogy vegyenek fel han családi nevet, beszéljék a han nyelvet és viseljenek han ruhákat. A palotán belül tilos volt hszienpej nyelven beszélni és ennek a népnek a viseletében járni. A nemeseket arra buzdították, hogy gyermekeiket han földesurak leszármazottaival házasítsák össze.

Hsziao Ven császár reformjai még szorosabbra fonták a kapcsolatokat a hszienpej nemesek és a han földesurak között. A császár átvette a Déli Dinasztiák *si-cu* rendszerét, és a kaszt tagjait rangjuknak megfelelően nevezte ki a különböző beosztásokba. A legfőbb tisztviselőket a hszienpej nemesek közül nevezte ki, akik nemzedékről nemzedékre megtartották ezeket a tisztségeket.

A parasztok kizsákmányolása és a gazdagság áramlása a fényűzést hajhászó, tékozló udvarba a már ismert módon folyt. A nemesek egymáson igyekeztek túltenni gazdagságuk fitogtatásában.

Egy Jüan Sen nevű nemes például még az istállók etetővályúját is ezüstből készíttette és lovainak aranyból csináltatott zablát. Káprázatos mulatságokat rendezett, ahol a vendégek kristályból, agátból és rubinból készült serlegekből itták a bort. Vendégeit azzal szórakoztatta, hogy a kincseit mutogatta nekik. Ezek között volt száz aranyváza és ezüstkorsó. Raktáraiban se szeri, se száma nem volt a selyemből és más értékes anyagokból készült holmiknak, amelyeket az ország minden részéből hordott össze.

Lázadások Északon

Egy zsouzsan nevű északi törzs gyakorta betört az országba. E portyák megakadályozására helyőrséggel megerősített városokat építettek a határon Pingcsengtől északra. E helyőrségek parancsnokai hírhedtek voltak fösvénységükről. Kisajátították a legjobb földeket, a katonáikat és a parasztokat pedig arra kényszerítették, hogy mint földművelők, favágók és kovácsok nekik dolgozzanak. Ugyanakkor pedig azok fizetését és élelmiszeradagjait csökkentették. 523-ban a felbőszült katonák fellázadtak és megölték parancsnokaikat. Ez volt az a szikra, amely lángra lobbantotta a han és a hu népek között a hamu alatt parázsló gyűlöletet. Az Északi Vej dinasztia hadseregeit egymás után verték le. A parasztfelkelés egész Hopej tartományra kiterjedt.

A hopeji parasztokat Ko Zsung vezette. Zászlói alá egymillió ember tömörült. Az Északi Vej dinasztia csapatainak legyőzése és a csapatok főparancsnokának, Jüan Jüannak megölése után Ko Zsung hatalmas területeket foglalt el Hopej és Honan tartományokból, majd csapatait Lojang felé irányította azzal a céllal, hogy a korrupt rendszert teljesen felszámolja.

Felkelések törtek ki Santung és Sanhszi tartományok egész területén.

A felkelést végül is leverték, de fellépésük megindította az Északi Vej dinasztia hanyatlását.

Miközben a királyi csapatok Ko Zsung hadserege ellen harcoltak, egy Er-csu Zsung nevű törzsfőnök Pingcseng közelében fellázadt, és délnek indította csapatait, hogy elfoglalja Lojangot. Sok nemest és államhivatalnokot megölt, és kezébe ragadta a hatalmat, majd Ko Zsung ellen fordult és őt is legyőzte. Er-csu Zsung halála után egyik tábornoka, Kao Huan vette át a hatalmat. Az Északi Vej dinasztia császára Csanganba menekült, és ott létrehozta a Nyugati Vej államot. Kao Huan a királyi ház egy másik tagját tette meg császárnak, a fővárost átköltöztette Jebe (Honan tartomány), és létrehozta a Keleti Vej államot. Az Északi Vej dinasztiának ez a felosztása 534-ben történt.

A Keleti Vej a Sárga folyó alsó folyását foglalta el, míg a Nyugati Vej Senhszi és Kanszu tartományokban vetette meg a lábát.

Kao Huan halála után fia letaszította trónjáról a bábcsászárt, és ő maga foglalta el azt, új államot hozva létre, melyet Csinek nevezett el. A történelemben ezt az államot Északi Csi néven ismerik. A Nyugati Vej államban a hszienpej néphez tartozó Jü-ven Taj irányította a kormányt. Halála után fia elkergette a császárt és létrehozta a történelemben Északi Csou néven ismert Csou államot. Ez az állam nagy gondot fordított a mezőgazdaságra, és a helyi hatóságok vezetői számára egyik fő feladatként írta elő, hogy jutalomdíjakat osszanak ki a jó termelésért. Kormányhatározat szerint a katonákat a földművelő családok tagjai közül sorozták, akiket azután mentesítettek az adózás és a közmunka-szolgálat alól. Minden hat háztartásnak fel kellett szerelnie egy katonát fegyverrel, egyenruhával, élelmiszerrel és igavonó állatokkal. Kanszu és Senhszi tartományokban néhány évtizeden keresztül viszonylagos csend uralkodott, s ezalatt megnövekedett az Északi Csou gazdasági és katonai hatalma.

577-ben az Északi Csou megszüntette az Északi Csi államot. Csou császárának egy rokona, Jang Csien ezt követően elkergette a császárt, maga vette át az uralmat, és megalapította a Szuj dinasztiát. (Az új császár később Ven-ti néven vált ismeretessé.)

Jang Csien első lépésként népszerű intézkedéseket hozott. Könnyítéseket hajtott végre a sorozási és adófizetési kötelezettségek terén. Míg korábban 18 éves korukban hívták be az ifjakat katonának és évente egy hónapot kellett szolgálniuk, most csak 21 éves korban váltak katonakötelessé, és csak húsz napot kellett szolgálniuk. Férj és feleség korábban évi 300 *seng* gabonában és 40 *cse* selyemben fizetett adóját felére csökkentették.

Az új császár az egész országra kiterjedő népszámlálást rendelt el, és így fény derült arra, hogy a nagybirtokosok 1 600 000 személyt eltitkoltak a helyi névjegyzékek vezetői előtt. Ezeket az embereket kivették a földbirtokosok hatásköréből, ezután közvetlenül kellett adót fizetniük a kormánynak és közmunkaszolgálatot teljesíteniük. Jang Csien reformjai következtében állandóan javult a főváros ellátása. Az új dinasztia gyorsan megszilárdította hatalmát az ország fölött.

Kína azonban még nem volt egységes, hiszen még Délnek megvolt a maga dinasztiája. Az ország hosszan tartó kettéosztottságával együtt járt az állandó háborús fenyegetés és annak minden katasztrofális következménye. Az Észak- és Dél-Kína közötti kereskedelem gyakran teljesen szünetelt. Megértek a feltételek az egységes Kína létrehozásához.

589-ben a Szuj dinasztia általános offenzívát indított a Csen dinasztia ellen. Átkelt a Jangcén és elfoglalta Csienkang fővárost. A Csen dinasztia megszűnte Kínának a Keleti Csin dinasztiával kezdődő és több mint 270 évig tartó megosztottsága végét jelentette.

KULTURÁLIS FEJLŐDÉS A HÁROM KIRÁLYSÁGTÓL A DÉLI DINASZTIÁKIG

Tudomány és technika

Cu Csung-cse (429—500) Kína egyik legnagyobb tudósa volt. Foglalkozott matematikával, asztronómiával, naptárkészítéssel és az építkezés technikájával. Ragyogó tanulmányokat folytatott a Nap árnyékának kiszámítására. Kiszámította a π értékét, és a kapott szám: 3,14159265, abban az időben a legpontosabb volt az egész világon.

Csia Sze-hszie, aki az Északi Vej államban élt, könyvet írt *Csi min jao su (Útmutató a földműveléshez és állattenyésztéshez)* címmel, amely összegezte a különböző nemzetiségek akkori mezőgazdasági tapasztalatait. Ennek az értékes tudományos munkának a megírásához alaposan tanulmányozta a régi könyveket, beszélgetéseket folytatott öreg parasztokkal, és maga is foglalkozott földműveléssel.

A könyv érdekes és tanulságos anyagot tartalmaz a szántásra vonatkozóan, valamint a minőségi vetőmagok kiválasztását és kezelését illetően. Leírja továbbá a dísztök és a körtefa gondozásának módjait, az ezen a téren alkalmazott, az akkori időkhöz képest nagyon fejlett módszereket. A könyv nagy figyelmet szentel a lábasjószágoknak, és fejtegeti az állatok betegségeinek kezelési módjait.

Az első buddhista kolostorok Kínában a Keleti Han dinasztia idején létesültek, de a buddhizmus általában csak a Nyugati Csin dinasztia uralma után terjedt el az országban és virágzott fel a Déli Dinasztiákban. Virágzásának csúcspontján, az Északi Dinasztiákban harmincezer kolostorral dicsekedhetett. Az országban több mint kétmillió buddhista szerzetes és apáca tevékenykedett.

A buddhizmus elterjesztése és buddhista írások nagy számban való lefordítása igen jelentős befolyást gyakorolt Kína kultúrájára. A buddhista írások az ősi India kultúráját testesítik meg, magukban foglalják a természetről való ismereteket, az emberi életre vonatkozó nézeteket, s nagy számban szerepelnek benne India történelmét tartalmazó feljegyzések. Gyönyörű irodalmi munkákat, történeteket, meséket, hosszú költeményeket és énekeket találunk még bennük. A kínai tudomány, filozófia és irodalom bőségesen merített ihletet ezekből az írásokból. A kínai művészet egyedülálló stílusának kialakítására igen nagy hatást gyakorolt az indiai szobrászat és festészet.

Ebben az időben két híres buddhista fordító élt. A Tiszteletre Méltó Tao-an (312—385) és Kumaradzsiva (343—413), egy indiai szerzetes, aki sok évet töltött Kínában és több mint háromszáz kötet buddhista írást fordított le.

399-ben Fa-hszien, neves szerzetes néhány tanítványával együtt elhagyta Csangant és elindult Indiába. Nyugat felé vezető útján áthaladt a Tarim-medencén és megmászta a Pamír hegységet. Fa-hszien három évig tanult Indiában, megtanulta a hindu nyelvet, és személyesen másolta a buddhista írásokat. Indiából Ceylonba ment, ahol további két éven át tanulmányozta a buddhizmust. Több mint tízévi utazás és harmincnál is több ország meglátogatása után tengeri úton tért vissza Kínába mindazokkal a buddhista írásokkal, amelyeket sikerült összegyűjtenie.

Visszatérése után könyvet írt *Feljegyzések a buddhista országokról* címmel, amelyben elbeszélte, mit tapasztalt utazásai során.

A könyv értékes adatokat tartalmaz azok számára, akik az 1500 év előtti India életét kívánják tanulmányozni.

A hatodik század első felében már mind Észak-, mind Dél-Kínában mindenütt építettek templomokat és pagodákat. Ugyancsak elterjedtek a faragott, öntött és mintázott buddhista szobrok. Ezek a műalkotások tanúskodnak az akkori idők népének kiváló teljesítményéről a művészet terén.

Az Északi Vej államban több mint száz évig tartott, amíg befejezték a Jünkang-domb oldalába vágott barlangok és templomok építését. (Tatung mellett, Sanhszi tartományban.) Buddhának egy kőből kifaragott mása máig fennmaradt, teljesen sértetlenül. A szobor tizenöt méter magas, és egy húsz méter széles, tizenöt méter mély barlangban foglal helyet. Talapzata tizenöt méter széles és négy kisebb Buddha veszi körül. A talapzat, az oszlop és a falak teli vannak faragott díszítéssel.

E barlang közelében még hármat találunk, amelyeket azonban más felfogásban építettek. Az egyikben egy dombormű Sakjamuni Buddhát ábrázolja, amint lóra ül az éjszaka közepén, hogy elhagyja otthonát és szerzetes legyen. Négy isten fogja a ló négy patáját, nehogy felébredjenek a ház lakói a lódobogástól. A legtöbb barlangban elragadó mozdulatú repülő angyalokat találunk. Finom és kecses figurák csodálatosan kidolgozott faragásokkal.

A SZUJ DINASZTIA

Jang-ti császár zsarnoksága

A Szuj dinasztia megalapítója Kína egyesítésével véget vetett a hosszan tartó háborúnak. A lakosság gyorsan szaporodott, és a hetedik század fordulóján már kilencmillióra emelkedett a háztartások száma. Az állam mérhetetlen vagyont gyűjtött egybe. A császári gabonaraktárakat millió és millió pikul gabona töltötte meg. Csanganban, Lojangban és Tajjüanban a kormány lerakataiban tízmilliószámra őrizték a selyemés a szövetvégeket.

Jang-ti császár, Ven-ti császár fia az ország gazdaságával számot vetve óriási építkezésekbe fogott. Nagy számban toborozta a jó erőben levő embereket Lojang helyreállításához. A paloták építéséhez szükséges szálfákat távoli területekről, a Jangcétől délre eső vidékekről kellett ideszállítani. A munkásoknak csaknem a felét szó szerint halálra dolgoztatták. Lojang környékén gyakorta lehetett látni az utakon haladó, hullákkal megrakott szekereket.

A császár parancsot adott a Nagy Csatorna megásására. Ennek a csatornának a központja Lojang volt, északon Csocsun prefektúráig terjedt (a mai Hopej tartomány), délen Jangcsouig, majd innen Hangcsouig, a Jangcétől délre. A csatorna, amely összekötötte a Sárga folyót a Huaj és Jangce folyókkal, az Északot Déllel összekapcsoló főútvonallá vált. Több mint kétmillió embert állítottak munkába ehhez a nagy vállal-

kozáshoz. Ahol nem volt elég férfi, ott nőket is toboroztak munkára.

Amikor a csatorna Jangcsouig elkészült, Jang-ti császár kéjutazásra indult ragyogó, sárkány alakú hajóján, amelyet a bárkák ezrei kísértek. Több mint nyolcvanezer munkást állítottak be a flotta vontatására. A vontatókat és a hajón utazókat a csatorna mentén élőknek kellett ellátniuk élelmiszerrel.

Jang-ti császár a munkások millióit használta fel a Li-kung elnevezésű császári vadászlak építésénél, a Nagy Fal javításánál és a hegyeken keresztül épített új utaknál.

Szertelen tékozlása következtében a kincstár kiürült, s így elrendelte, hogy a nép tíz évre előre fizesse ki az adóját.

Háború Koreával

A császár számos háborút provokált a szomszédos országokkal. A legnagyobb ezek közül a Korea ellen indított támadás volt.

A támadást 611-ben készítették elő. Meggyorsították a sorozást, az élelmiszer-rekvirálást, a harciszekerek és hadihajók építését. A munkára besorozottak millióit kényszerítették, hogy saját igásállataikkal és bárkájukkal szállítsák az élelmiszert és a fegyvereket a határsávba. Igen sokan meghaltak. A hajóépítő munkások közül minden tízből négy belehalt a kimerítő éjjel-nappal folyó munkába. Hatalmas földterületek maradtak megmunkálatlanul a munkaerő és az igásállat hiánya miatt.

A következő évben Jang-ti császár személyesen vezette az egymillió és százharmincezer főből álló hadseregét, amely Csocsun prefektúrából indult támadásra Korea ellen. Ezenfelül kétmillió embert használtak fel szállítási munkákra. Egy másik hadsereg a santungi Tunglaj prefektúrából indult el tengeri úton. A koreai nép bátran harcolt Pjengjang határán. A Szuj hadsereg katonái, akik amúgy is ellenezték ezt az agressziót, megfutamodtak. A támadás teljes kudarccal végződött, nagy mennyiségű élelmiszert és fegyvert is vesztettek.

Jang-ti császár még két ízben kísérelt meg támadást Korea ellen, de ezeket sem koronázta siker.

Parasztháborúk a késői Szuj korszakban

Az embertelen kizsákmányolás, elnyomás és kegyetlenkedés elkerülhetetlenül odavezetett, hogy a parasztok fellázadtak. Santung és Hopej tartományokban, a Korea elleni háborúk hátországaiban, a parasztok viselték a toborzás és a szolgáltatások egész terhét — ott tört ki a lázadás.

Miközben Jang-ti a Korea elleni támadásra készült, Vang Po a santungi Csangpaj hegységben egy parasztfelkelés élére állt. Harcba hívó dala így szólt: „Ne menj Liaotungba, hogy ott csavargóként pusztulj el." A parasztok csakúgy tódultak zászlója alá. Közben más lázadó csoportok is megjelentek a santungi és a hopeji határsávon.

A lázadók gyorsan gyarapodtak erőben. Mind nagyobb területek kerültek ellenőrzésük alá. Mintegy nyolcvan nagyobb méretű csoport (10 000—100 000 főig terjedő egységek) működött a Sárga folyó és a Jangce völgye közötti hatalmas területen, nagy számban foglalva el prefektúra-városokat és megyei központokat.

A parasztcsapatok hősiesen harcoltak és súlyos csapásokat mértek a Szuj hadseregre. Kezdetben a külön-külön harcoló paraszti erők időnként vereséget szenvedtek a Szuj hadseregtől. Később azonban átcsoportosították erőiket, és fokozatosan kialakítottak néhány hatalmas hadsereget.

A Va-kang hadsereg, amely a Honan tartománybeli lázadókat egyesítette, félelmetes erővé vált. Ez a hadsereg megszállta a Lojang melletti legnagyobb gabonaraktárt, szétosztotta a gabonát az éhező nép között, s ezzel megnyerte támogatásukat. Legénységének létszáma több mint egymillióra nőtt, és Honan tartományban meghódította a prefektúrák zömét. A Va-kang hadsereg vezetője, Li Mi lett a vezére az északi parasztlázadóknak.

A Lojang bevételéért folytatott harcokban a Va-kang hadsereg megtámadta a több százezer főből álló Szuj erőket és ismételten megtizedelte azokat. Számos Szuj tábornokot megöltek, mások megadták magukat. A Szuj hadsereg jelentősen meggyöngült.

Egy másik csoport, melyet Tou Csien-tö vezetett, Santung tartományból Hopejbe tette át székhelyét, s idővel hatalmas erővé fejlődött. Ez a sereg Csocsun prefektúránál feltartotta a Szuj hadsereget és meggátolta dél felé való haladásában; így előnyös helyzetet biztosított a Szuj hadsereggel Lojang körül harcoló Va-kang parasztsereg számára. Egy harmadik jelentős csoportot Tu Fu-vej vezetett; ez a Huaj folyótól délre manőverezett, és Jangcsounál megfutamította a Szuj hadsereget.

A fellázadt parasztseregek együttes csapásai alatt a Szuj dinasztia hatalma kezdett meginogni.

A helyi állami hivatalnokok és földesurak felhasználták ezt a helyzetet arra, hogy saját erőket toborozzanak, nem ismerték el többé a Szuj dinasztia fennhatóságát.

617-ben Li Jüan, a tajjüani Szuj helyőrség magasrangú tisztje százezer emberrel átkelt a Sárga folyón és elfoglalta Csangant. A következő évben Jang-ti császárt egyik embere Jangcsouban meggyilkolta. Ekkor Li Jüan került a trónra, aki ezzel megalapította a Tang dinasztiát. A történelemben Kao-cu császár néven vált ismeretessé. Li Si-min nevű fiának segítségével, aki később rendkívül ügyes uralkodónak bizonyult, Li Jüan fokozatosan leverte a parasztseregeket, és ezzel megkezdődött a nagy és hatalmas Tang birodalom korszaka.

A KORAI TANG DINASZTIA

A Korai Tang dinasztia uralkodói levonták a tanulságot a parasztok megmozdulásaiból, amelyek oly gyorsan megdöntötték a Szuj-ház uralmát. Az új dinasztia engedményeket tett a parasztoknak. Li Si-min, aki apját követte a trónon és aki a történelemben Taj-cung néven szerepelt, felismerte, milyen elsöprő erővel rendelkeznek a parasztok, ha egyszer megmozdulásra kényszerülnek. Minisztereivel több ízben megtárgyalta a Szuj dinasztia bukásának okait, s megállapították, hogy „az uralkodó olyan, mint egy hajó, és a nép olyan, mint a víz. Az igaz, hogy a víz viszi a hajót, de fel is boríthatja azt." Arra a következtetésre jutottak, hogy az uralkodónak uralma megszilárdítása érdekében tartózkodnia kell a nép kizsákmányolásának és elnyomásának szélsőséges módszereitől, és bizonyos engedményeket kell tennie a népnek.

Taj-cung császár egy ízben a következőket mondotta: „A császár szívesen építtet magának palotát, de az emberek nem szívesen építik azt. A császár kiköveteli magának a húsosfazekakat, de a nép gyűlöli a közmunka-szolgálatot. Veszedelmes dolog túlzott közmunka-szolgálattal megterhelni a népet." Azt is mondotta: „Az a császár, aki túlságosan súlyos adókat szed be a néptől, hasonlatos a saját húsát felfaló emberhez. Amikor az egész húst megette, belehal."

A polgárháborúk idején parlagon heverő földeket szétosztották a parasztok között megművelésre. A földkiegyenlítési rendszer szerint a „tágas faluban", ahol a lakosság aránya a földmennyiséghez képest kicsiny volt, minden 18 éven felüli felnőtt száz mu földet kapott, ebből húsz, amelyet *jung-je-tien*nek neveztek, az ő magántulajdonát képezte, nyolcvan pedig, a *kou-fen-tien*, halála után visszaszállt az államra. A „szűk faluban", ahol sok volt az ember és kevés a föld, a 18 éven felüliek csak 40 mu *kou-fen-tien*t kaptak. A *jung-je-tien*t el is lehetett adni.

Az új uralkodó nem nyúlt hozzá a nagybirtokosok földjeihez és nem szólt bele dolgaikba. A nemesek és a magasrangú állami tisztviselők beosztásuk szerint nagyobb mennyiségű földet is birtokolhattak. A császár is ajándékozott nekik területeket.

A *cu-jung-tiao* rendszer előírta, hogy minden felnőttnek évi két pikul gabona formájában kell fizetnie a *cut*, a *tiaót* pedig hat méter selyem és húsz nap közmunka formájában kellett lerónia. Akik vonakodtak közmunka-szolgálatot teljesíteni, minden elmulasztott napért egy méter selymet fizettek. Ezt a gyakorlatot nevezték *jung*nak. Elemi csapások idején engedményt és felmentést is adtak.

A Korai Tang korszakban földet is osztottak a parasztok között. A földbért és az adókat az előírt kulcs szerint szedték be, a kormány pedig vigyázott arra, hogy dologidőben ne toborozzanak közmunkára parasztokat. Ily módon felvirágoztatták a mezőgazdasági termelést.

A következő évszázad alatt a parasztok sok öntözőcsatornát építettek és növelték állatállományukat. Eredményes irtóhadjáratot rendeztek a sáskák ellen. Fokozódott a gabonatermesztés és a szövetanyagok gyártása, virágzó korszak köszöntött az államra.

A Tang korszak idején a kézművesség és a kereskedelem fellendült. Számos város a kereskedelem és az ipar növekedésével, valamint a gabonatermelés fejlődésével mozgalmas üzleti központtá alakult át.

A városokban sok üzlet nyílt, ezek két típushoz tartoztak. Az egyik fajtában olyan árucikkeket árusítottak, amelyeket a parasztoktól, a kézművesektől vagy a nagykereskedőktől vásároltak. A másik fajta üzletben árusított cikkeket az üzlet tulajdonosa és családja állította elő. Ez utóbbi egyidejűleg volt üzlet és kézművesipari műhely. A kézművesipari műhely tulajdonosa, a mester irányította családját és a tanoncokat a munkában. A nagyobb méretű kézművesipari műhelyekben iparossegédeket is alkalmaztak. Az iparossegédek és a tanoncok a gazdánál, vagyis a mesternél laktak.

Az egyfajta árucikkeket árusító üzletek rendszerint ugyanabban az utcában voltak, és céhekbe szervezkedtek. Nagyvárosokban több céhet is lehetett találni. Csangan keleti és nyugati piacain például kétszázhúsz céh működött, Lojangban százhúsz. Minden céhnek megvolt a maga céhmestere, aki a szakmát képviselte a kormánynál.

Szecsuan tartományban és a Sárga folyó alsó folyásánál számos város szerzett hírnevet különleges mintájú brokátselyméről. Ting-csou város, selyemtermelési központ egyik műhelyében ötszáz szövőszék dolgozott. Ebben a városban termelték a császári udvarba adóként beszolgáltatott selyemáruk zömét. A porcelán, ez a fontos kínai találmány, fokozatosan közkedvelt használati cikk lett. Egy különlegesen finom porcelánfajta tisztaságban vetekedett a zöld nefritkővel — ezért is nevezték el „nefritutánzatnak". Országos hírnevet szereztek a Jangcsouban készült bronztükrök, Csengtu arany és ezüst árui és Hsziangjang lakkozott dísztárgyai.

Az északi városokat postautak kötötték össze, amelyek mentén bizonyos távolságokra postaállomásokat létesítettek, mellettük pedig vendégfogadókat. A vízi szállítás a déli vidékek

jellegzetességeihez tartozott. A folyók mentén gyors ütemben nőttek a városok, a folyókon rendszeresen közlekedtek az árukkal megrakott hajók. A nagy városok rakpartjai és kikötői megszámlálhatatlan bárkát és hajót fogadtak be, a szállodákban a kereskedők lerakhatták áruikat, és meg is köthették üzleteiket.

Időnként a füves síkságokról nomádok prémekkel és állati bőrökkel megrakott tevékkel vagy lovakkal jelentek meg a határsávon fekvő városokban. A nyugati területek felől és Közép-Ázsiából karaván szelték át a sivatagokat és nefritet meg szőnyegeket bocsátottak árusításra a nagy városokban. Fűszerrel, gyógyszerrel, drágakövekkel és gyöngyökkel megrakott perzsa és arab hajók érkeztek a déli kikötőkbe. A Pohaj-öbölbe és a Sárga-tengerre kereskedelmi hajók futottak be Koreából. Az Ázsia különböző részeiből idesereglett kereskedők selyemmel, bronztükrökkel, porcelánnal, vasárukkal és teával tértek vissza hazájukba. A Tang dinasztia tengerjáró hajói, melyeknek hossza néha a hatvan métert is elérte, különösen masszívak és biztonságosak voltak. A Tang dinasztia idején a kereskedők elvitorláztak Indiáig, Perzsiáig, Arábiáig, sőt egészen a déltengeri szigetekig is, hogy üzleteket kössenek.

A kereskedelem növekedése fokozta a pénz iránti keresletet. A nyolcadik század közepén a Tang kormány évente több mint háromszázhúszezer füzér pénzt veretett, és erre több mint ezer tonna rezet használt fel.

A *Tang dinasztia korabeli városok*

A Tang dinasztia idején az összes nagyvárosok vízi és szárazföldi utak csomópontjain terültek el, Csangannal, a fővárossal, mint közlekedési központtal. Innen ágaztak ki az utak sugárszerűen Kanszu, Szecsuan, Hopej, Santung és Hupej felé. Lojang, a keleti főváros volt a Nagy Csatorna központja. Jangcsou a csatorna és Jangce találkozási pontjánál feküdt, s mint központban, itt gyűjtötték össze és innen osztották szét a

Jangcétől délre eső részekről származó árukat. Csengtu virágzó kereskedelmet folytatott Nan-csaóval (a mai Jünnan) és Tibettel. Kuangcsou (Kanton) volt akkoriban a legnagyobb tengeri kikötő.

A TANG BIRODALOM VIRÁGKORA

A Tang birodalom háborúi

A türkök az Altáj hegységben éltek, nomád életmódot folytattak. A hatodik század közepe táján legyőztek egy másik nomád törzset, a zsouzsant és a Khingan hegylánctól nyugatra egészen a Kaspi-tengerig nyúló hatalmas területet uralták. Később be-betörtek a Nagy Falon túlra és fosztogattak. A Szuj dinasztia korában már két részre oszlottak: keleti és nyugati türkökre.

A Korai Tang korszakban a keleti türkök igyekeztek megakadályozni a Tang birodalom egyesítését, és segítséget nyújtottak más törzseknek a Tang hatalom elleni háborúban. Állandóan nyugtalanították a Tang birodalom határvidékét, legázolták a termőföldeket, lemészárolták vagy elrabolták az embereket. Amikor a Tang birodalom megvalósította egységét, a türkök fokozták támadó tevékenységüket. Egy ízben több mint százezer keleti türk lovas hatolt be Csangan környékére a Vej folyó északi partjáig.

Taj-cung császár megkezdte a türkök elleni háború előkészítését. Személyesen foglalkozott a katonák kiképzésével, egybegyűjtötte és tanulmányozta a türkökről szóló értesüléseket, s csak a megfelelő alkalomra várt, hogy a türkök ellen büntető hadjáratot indíthasson.

A keleti türkök kagánja kegyetlen törvényekkel sanyargatta alattvalóit. Az elnyomott törzsektől kicsikart súlyos adók

ellenálló mozgalomra késztették a törzseket. Polgárháború tört ki, több türk nemes átállt a Tang dinasztiához. A keleti türkök uralma alól szabadulni kívánó egyes törzsek szintén a Tang dinasztiához pártoltak. Ezt az időpontot választotta ki támadásra a Tang császár.

630-ban a Tang hadsereg előnyomult a Jinsan hegységig, s onnan kitűnő lovasaival meglepetésszerű támadást intézett a türk kagán főhadiszállása ellen. A türkök vereséget szenvedtek.

Ennek a csatának a kimenetele a Tang dinasztia számára azt jelentette, hogy birtokukba került a sivatagtól délre eső terület. A keleti türkök rabságából kiszabadult törzsek Taj-cung császárt úgy éltették, mint „a mennyei kagánt". Több mint nyolcvanezer Tang alattvaló, akiket a keleti türkök rabságban tartottak, visszatért hazájába.

A két nyugati türk kagán megosztott területen uralkodott, a hszincsiangi Ili folyó keleti és nyugati partján létesült önálló államokban. Ezek a kagánok súlyos adókat követeltek az elfoglalt államoktól, és egymással is háborúskodtak, területeket foglaltak el és embereket raboltak. Elnyomásuk súlyos teherként nehezedett a népekre. Taj-cung császár és később fia, Kao-cung császár súlyos csapásokat mért a nyugati türkökre, és a nyugati területek jelentős részét uralma alá vonta.

A koreai félszigeten három állam volt: Kokuli, Szilla és Pajkcse. Amikor Kao-cung került a trónra, Pajkcse és Kokuli egyesített erővel megtámadta Szilla államot. Szilla segítséget kért a Tang kormánytól. Kao-cung százezer embert adott. A sereg átkelt a tengeren, és a Szilla csapatok támogatásával vereséget mért Pajkcse államra. Később azonban Pajkcse rávette Japánt, hogy támadja meg Szillát. A Pajkiang folyó torkolatánál hatalmas tengeri ütközet zajlott le. A Tang csapatok négyszáz japán hadihajót gyújtottak fel; a japánok megsemmisítő vereséget szenvedtek. Ezt követően Japán hosszú időn át nem tudta megújítani a Koreai-félsziget ellen irányuló támadási kísérleteit.

Kína már régóta szoros kapcsolatot tartott fenn az ázsiai népekkel. Az egyéb ázsiai országokból Csanganba érkező látogatók a kínaiakkal egyenlő politikai jogokat élveztek. Hagyományaikat, szokásaikat és vallási meggyőződéseiket tiszteletben tartották.

Ebben az időben a Tang birodalom volt a leghatalmasabb és egyben gazdaságilag és kulturálisan is a legfejlettebb állam az egész világon. Az ázsiai népek gazdasági és kulturális kapcsolatának központjává vált, fővárosa, Csangan nagy világvárossá fejlődött.

Kereskedők érkeztek Kínába a nyugati területekről, Közép-Ázsiából, Perzsiából és Arábiából, közülük többen le is telepedtek. Akadtak közöttük gazdagok, akik selyemmel és ékszerekkel kereskedtek és pénzt kölcsönöztek, mások csak apró boltokat rendeztek be, ahol házilag tartósított gyümölcsbort és házisüteményeket árultak.

A látogatók között tudósok és művészek is voltak. Az Indiából, Közép-Ázsiából és a nyugati területekről érkezettek kitűnő zenét és szép táncokat honosítottak itt meg.

Csanganban nagy állami akadémia is működött, ahol a kínai és az Ázsia különböző részeiből ide sereglett diákok együtt tanultak. Ezek a külföldi diákok fontos szerepet játszottak a Tang kultúra terjesztésében.

Az ázsiai népek között különböző vallási nézetek terjedtek el. A zoroasztriánusok, a nesztoriánusok és a manicheusok saját templommal vagy imaházzal rendelkeztek Csanganban.

Az ázsiaiak nagyon jól megférték a kínaiakkal. Csangan utcáit egymás mellett járták a kínaiak és a tatárok, mindegyik saját nemzeti viseletében. A Kínában már régen megtelepedett idegenek közül néhányan neves írói rangra tettek szert, költeményeket és tanulmányokat írva han nyelven. Ezek mind a mai napig fennmaradtak.

India civilizált ország volt, hosszú történelméből a Tang nép sokat tanult. Taj-cung császár uralma alatt egy misszionáriust küldtek Észak-Indiába, hogy elsajátítsa a cukornádból készült

cukor finomítását. Hszüan-cang, a tudós szerzetes, zarándokútra ment Indiába, s több mint tíz évet töltött el ott a buddhista klasszikusok tanulmányozásával. Amikor visszatért Csanganba, mintegy hatszáz buddhista könyvet hozott magával, és húsz éven át munkálkodott lefordításukon. Összesen több mint ezerháromszáz kötetet fordított le, melyek ma felbecsülhetetlen értéket jelentenek a buddhizmus és az indiai kultúra kutatói számára, annál is inkább, mert az indiai eredeti példányok nagyrészt elvesztek. Hszüan-cang ezenkívül megírta utazásának történetét, *Feljegyzések a nyugati utazásról* címmel. Leírja a hegyeket és folyókat, a helyi termékeket és szokásokat, továbbá a vallási mítoszokat és legendákat azokból az országokból, amelyeket meglátogatott, elsősorban Indiából.

A japán diákok a tengeri utazás kockázatait is vállalták, hogy Kínában tanulhassanak. A fejlett Tang kultúra, melyet magukkal vittek Japánba, nagy hatással volt saját országuk kultúrájára. A Tang szokások és az akkori zene nagyrészt máig fennmaradt Japánban.

A Tang korszak idején Szilla állam, amely egyesítette a Koreai-félszigetet, szoros kapcsolatot tartott fenn a Tang dinasztiával. Nagyon sok szillai diák tanult Kínában, és főiskolai tanulmányaikkal saját országuk kultúráját gazdagították.

A tibetiek, az ujgúrok és a Nan-csao

A tibetiek részben földműveléssel foglalkoztak, részben nomád életet éltek. Termesztettek hegyiárpát, búzát és hajdinát. Legfontosabb háziállatuk a jak és a dromedár volt. A búza beérésének időszakát tartották az év kezdetének.

A tibetiek nemezből készítették ruháikat, és díszítésképpen vörösre mázolták arcukat. Nemezsátrakban laktak. A nemesek sátrait összekapcsolták egymással, és így több száz ember befogadására is alkalmassá tették.

Bátor harcosok voltak, a harcban elesettek leszármazottai nagy tiszteletnek örvendtek.

A VII. század elején Szrongcan Sgampo, a tibetiek vezére egyesítette a szétszórt törzseket, és Lhasszát tette meg az ország fővárosának. A tibetiek a buddhista vallást követték. Megalkották saját írott nyelvüket. Szrongcan Sgampo nagy tisztelője volt a Tang kultúrának. Amikor feleségül vette Ven Csenget, egy Tang hercegnőt, Tang mintára palotát és fellegvárat építtetett számára. A nemesek gyermekeit Kínába küldte tanulni, és Tang tudósokat hívott meg Tibetbe. A tibetiek selyemhernyókat kaptak a Tang birodalomból; megtanulták a szeszfőzést, a malomkő-készítést, s kézműveseiktől a papír- és tintagyártást. A han nép és a tibetiek közötti kulturális kapcsolatok ezzel igen fontos fejlődési fokot értek el.

Az ujgúrok a Szelenga folyó mentén élték nomád életüket. A VII. század elején kiszabadították magukat a nyugati türkök rabságából. Ezt követően megverték a keleti türk csapatokat, és ez a győzelmük nem kis szerepet játszott abban, hogy Tajcung császár később biztosította uralmát a keleti türkök fölött.

Amint az ujgúrok fokozatosan kiterjesztették hatalmukat dél felé, mindinkább kapcsolatba kerültek a Tang birodalommal. A két országot összekötő úton postaállomásokat létesítettek. Az ujgúrok lovakat, prémeket és állati bőröket szállítottak a Tang birodalomba, selymet és cukrot kaptak cserébe. Lovasságuk gyakran segítette a Tang csapatokat a harcokban.

A VIII. század közepén Huajzsen, az ujgúrok kánja, elfoglalta a sivatagtól északra eső területet, mely keleten a Hejlungkiang folyóig és nyugaton az Altáj hegységig terjedt. Ezzel létrehozta a legerősebb államot a Tang birodalomtól északra.

Jünnanban számos törzs élt, amelyek később törzsi szövetségekbe egyesültek. A VIII. század közepe táján Piloko, a Nan-csao vezetője, egyesítette a többi törzset, és hatalmas államot hozott létre.

A Nan-csao népe mezőgazdasággal foglalkozott. Három emberből álló csoportok művelték a földet. Az egyik elöl vezette a bivalyt, a másik hátulról nógatta, a harmadik pedig az ekét igazgatta. Azok a parasztok, akik évente csak egyszer arattak, semmilyen adót nem fizettek. Akik kétszer arattak, azoknak

fejenként húsz katti rizst kellett adóban leróniuk. A keleti Nan-csao-beliek selyemszövésben szereztek jártasságot; a nyugatiak gyapotszövetet készítettek. Egy dologhoz azonban mindnyájan kitűnően értettek: a fegyvergyártáshoz. Nagyon szigorú katonai fegyelmet tartottak. Azokat a katonákat, akik elöl sebesültek meg, gyógyították és törődtek velük, de akiknek a hátán ejtettek sebet, azokat kivégezték.

A Nan-csao állam hosszú időn át baráti viszonyban állt a Tang birodalommal. Amikor Piloko unokája egyszer Csanganba látogatott, meleg fogadtatásban részesült, és visszatérésekor gazdagon megajándékozták különböző, kulturális jellegű ajándékokkal, ezenkívül még egy ének- és tánccsoportot is vitt magával. A Nan-csao-beliek ezrével tanultak Csanganban. Számos Csengtu-beli kézműves telepedett le Nan-csaóban, és annyira megjavították az itteni selyemtermékek minőségét, hogy végül elérték a szecsuani termelés színvonalát.

A TANG BIRODALOM HANYATLÁSA

A földkiegyenlítési rendszer bomlása

A földkiegyenlítési rendszer lehetővé tette a parasztoknak, hogy igényeljenek és birtokoljanak parlagon heverő földeket. Ha így cselekedtek, a főtisztviselők és a földesurak, akik maguk is nagy kiterjedésű parlagföldeket birtokoltak, ilyen vagy olyan módszerrel rendszerint kezükbe kaparintották a parasztok tulajdonában levő birtokokat. Ugyancsak rátették a kezüket számos völgyre is azzal az indokkal, hogy szaporítani akarják az állatállományt. Ilyenformán a földesurak birtokai hatalmasan megnövekedtek.

A *cu-jung-tiao* rendszer szerint a közmunka-szolgálatot meghatározott mennyiségű selyem lefizetésével meg lehetett váltani. Ez azonban nem mindig volt érvényben. Amikor a Tang kormány szükségesnek tartotta, munkára hívhatta az embereket. Az eredetileg megadott engedményeket tehát visszavonták vagy érvénytelenítették. Később a parasztok adóterheit is növelték. Sok parasztnak el kellett adnia vagy kölcsönökkel kellett megterhelnie a földjét, hogy eleget tudjon tenni az előírásoknak. Sokan elmenekültek szülőföldjükről.

A Tang kormány nagy számban toborzott parasztokat kiterjedt határai megvédésére. A törvény ezt a szolgálatot hat évben limitálta. A valóságban azonban legtöbbször sokkal hosszabb ideig kellett szolgálatot teljesíteni, gyakran előfordult, hogy serdülő kortól öregségig benntartották a parasztokat.

Sok parasztcsaládot fosztottak meg így a munkaerőtől. Amikor a határőrök a csatában elestek, a tábornokok — hogy eltitkolják a vereséget — nem küldték meg a kormánynak az elesettek jegyzékét. Később szabályozták, hogy ha egy-egy határőrnek a tartózkodási helyét nem tudták megállapítani, az illető hat évre felmentést kapott az adó alól. Ha ezután sem találták meg, akkor szökevénynek minősítették, és családjának kellett megfizetnie az elmaradt adót és pótolnia az elmulasztott munkaszolgálatot, amely néha harminc évet is kitett. Ez a bűnös törvény sok parasztot tett tönkre.

A Tang kormány, hogy megtarthassa a föld és a parasztok feletti közvetlen uralmát, mindent megtett a földkiegyenlítési rendszer fenntartására, és igyekezett megakadályozni, hogy a földesurak kiterjesszék birtokaikat. Ennek ellenére a parasztok mind nagyobb számban vesztették el földjeiket és menekültek el az elnyomás miatt falujukból. A VIII. század közepe táján egyetlen vizsgálat során kiderült, hogy több mint 800 000 család hagyta el földjét. A földesurak hatalma növekedett, a központi kormány ereje csökkent. A földkiegyenlítési rendszer kezdett bomladozni.

A határvédelem gyengülése

A VIII. század közepe táján a Tang birodalom a pazarlás és a korrupció következtében hanyatlásnak indult. A parasztok elnyomása fokozódott. A hivatalnokok a határszolgálatra való toborzást arra használták fel, hogy pénzt csikarjanak ki a parasztoktól. Ha lefizették a sápot, még erős és egészséges parasztok is kibújhattak a szolgálat alól, ha pedig nem volt pénzük, még betegen is kénytelenek voltak szolgálatot teljesíteni. A határokon parancsnokló tábornokok még a hivatalnokokon is túltettek kapzsiságban. Ilyen körülmények között a Tang hadsereg katonai ereje erősen megcsappant.

Ez idő tájt a tibetiek és a tadzsikok megerősödtek. Tibet szemet vetett Hszincsiang tartomány déli részére. A tadzsikok viszont, akiknek a Tang birodalommal a Kaspi-tenger környékén

volt a közös határuk, igyekeztek véget vetni a Tang befolyásnak Közép-Ázsiában. Az északnyugati határon feszült volt a helyzet. 751-ben a tadzsikok megverték a Tang hadsereget. Ezzel megszűnt a Tang birodalom ellenőrzése Közép-Ázsia fölött.

Nan-csao állam azzal az ürüggyel, hogy a határmenti Tang tábornokok sértő módon viselkedtek, kihasználta a helyzetet és 751-ben megtámadta s megverte a Tang hadsereget.

A Tang birodalom hatalma leáldozóban volt.

Az An-Si-féle lázadás és a katonai satrapák

A Tang kormány a meghódított területek szigorúbb ellenőrzésére és a környező államok váratlan támadásainak elhárítására nagyszámú csapatokat tartott a határvidékeken. A katonai satrapák, e csapatok parancsnokai, egyben a terület közigazgatási és pénzügyi vezetését is ellátták. Ők voltak a határvidékek legfőbb urai. Hszüan-cung császár idején tíz katonai satrapa volt.

Hszüan-cung császár egy An Lu-san nevű tatárt nevezett ki a három északkeleti határváros katonai satrapájává. Miután An Lu-san átvette Hopej tartomány katonai és polgári közigazgatásának vezetését, jelentősen felduzzasztotta csapatait, tömegesen toborozva katonákat az északon élő nomád népek soraiból. 755 telén egy 150 000 főből álló hadsereg élén elindult Hopejtől dél felé, hogy meghódítsa a központi hatalmat.

A Tang birodalom hosszú éveken át élvezte a nyugalmat. A honani megyék és prefektúrák katonailag felkészületlenül álltak. A lázadó csapatok nem találtak különösebb ellenállásra, és így gyorsan előnyomultak Lojang közelébe. A Tang kormány nagy sietve összeszedett vagy hatvanezer embert, főleg városi léhűtőket, akik semmilyen katonai kiképzésben nem részesültek. A Tang hadsereget ismételten megverték, és Lojang az An Lu-san vezette erők birtokába került.

A Tang kormány az északnyugati határőr csapatok közül néhányat a Tungkuan-átjáró őrzésére küldött. A tisztek állan-

dóan ittak és szerencsejátékokat űztek. (A katonák élelmezéséről nem gondoskodtak.) 756 nyarán a Tungkuan-átjárót védő Tang csapat csúfos vereséget szenvedett. Hszüan-cung császár Szecsuanba menekült. An Lu-san elfoglalta Csangant.

An Lu-san csapatai a Csanganhoz vezető úton mindent felégettek és kifosztottak. Kirabolták a palotát, és a zsákmányt Hopejbe küldték.

Az ellenállás az ország minden területén kirobbant. Hopejben 200 000 főből álló fegyveres erőt szerveztek. A Vej folyó völgyében harcoló partizánok szembeszálltak a lázadókkal, és Csangan környékéig szorították vissza őket.

A lázadók között fellobbant perpatvarok során An Lu-sant saját fia gyilkolta meg. Hszüan-cung császár utóda, Szu-cung császár valahogy összeszedett bizonyos számú csapatokat az északnyugati határról, Kanszuból, és az ujgúrok segítségével visszafoglalta Csangant és Lojangot. Nem sokkal ezután An Lu-san egyik volt beosztottja, Si Sze-ming fellázadt a Tang dinasztia ellen. A Tang kormány, megint csak az ujgúrok segítségével, több évi harc után elfojtotta a lázadást.

Ezt a 763-ban befejeződött viszályt a történelem An-Si lázadás néven jegyezte fel.

Noha az An-Si hadsereget leverték, a két vezér helyettese katonai satrapa maradt Hopej tartományban. Ezek nagy fegyveres erőkkel rendelkeztek, és nem vetették magukat alá a Tang kormány parancsainak. Az általuk beszedett földbérek és adók nem jutottak el a Tang kincstárba, az ezen a területen működő hivatalnokokat nem a Tang kormány nevezte ki. Ha egy satrapa meghalt, akkor vagy fia, vagy helyettese követte. Ezt a gyakorlatot később Santung, Sanhszi és Honan tartományokban is bevezették.

A központi kormányzat birtokai kiterjesztése érdekében, hogy így még több parasztot zsákmányolhasson ki, összeütközésbe került a katonai satrapákkal, akik már egymással is harcban álltak. A nagyszámú zsoldos eltartása súlyos terhet jelentett az egyszerű nép számára.

A parasztok, akik a legtöbbet szenvedtek az An-Si lázadás során, elmenekültek szülőfalujukból, és a földesurak bérlői lettek. A földkiegyenlítési rendszer darabokra hullott.

Azokban az időkben a helyi hatóságok jó része nem juttatta el a beszedett földbért és adókat a Tang kormányhoz. A hivatalnokok és a földesurak jó része fel volt mentve az adófizetés és a közmunka-szolgálat alól. A földesurak bérlőivé vált tönkrement parasztok szintén nem fizettek adót a központi kormánynak.

A hatalmas katonai költségek fedezésére a Tang kormány százával vezette be a különféle adókat, melyeknek terhe zömmel a nyomorúság sújtotta parasztokra hárult. A falusi lakosság száma az elhúzódó harcok miatt szintén jelentősen csökkent. Így például a Déli Hunanban levő Taocsouban negyvenezer család élt. Az An-Si lázadás nyolc éve után mindössze a lakosság egytizede maradt meg.

A Tang kormány azonban nem tudta kicsikarni a parasztoktól azt a pénzmennyiséget, amelyre szüksége volt. Épp ezért, 780-ban bevezette a kétadó-törvényt, amely a következőket írta elő: 1. A központi kormány a kiadásoknak megfelelően megállapítja a kivetendő adó végösszegét, és azt elosztja az egyes helységek között, pontosan megjelölve, mennyi adót kell az adófizetőktől beszedni; 2. Az adófizető a birtoka nagyságának arányában fizet; 3. Az adót évente kétszer szedik be: a nyári adót az év hatodik hónapja előtt, az őszi adót a tizenegyedik hónap előtt. A különféle adónemeket és a közmunka-szolgálatot megszüntették. A hatalmas földesurak azonban áthárították a terheket a parasztokra.

A Tang dinasztia idején nem csupán nagyszámú paraszt vesztette el földjét, hanem számos államhivatalnok és földesúr is, akiket magával sodort a városok fényűzése és a kicsapongó életmód. A földek igen gyakran cseréltek gazdát.

A nagy földesurak még gazdagabbak és még hatalmasabbak lettek. A kereskedők közül is bekerültek néhányan a földesúri osztályba, megvásárolva az eltékozolt birtokokat.

A vizsgarendszer

A Szuj és Tang dinasztiák idején a Vej és Csin korban bevezetett rendszert, mely szerint a kormányhivatalokba a nemesek javaslatára nevezték ki az embereket, megszüntették, és ehelyett bevezették a versenyvizsgák rendszerét. A *csin-si* fokozat elérését szolgáló vizsgát háromévenként tartották meg. Vizsgázni költészetből és rímes prózából kellett. Rendszerint kétháromezer jelölt is indult a vizsgákon. A Tang dinasztia későbbi szakaszaiban a fontos hivatalos állások legtöbbjét olyan emberek foglalták el, akik letették ezt a vizsgát. Ennek következtében egyszerű földbirtokosi vagy kereskedői családból származó ifjak is bejuthattak az államvezetésbe.

Parasztfelkelések

A kétadó-rendszer bevezetése után a nagybirtokok gátlástalanul kebelezték be a földeket. A dinasztia hanyatlása még szembetűnőbbé vált a vezető tisztviselők, az eunuchok és a többiek korrupciója következtében. Egyedül az eunuchok és csatlósaik a főváros környéki földeknek több mint a felét megszerezték. A törvény szerint a földesúrtól bérlő parasztnak bérösszeg fejében minden általa megmunkált mu után 50—100 katti gabonát kellett fizetnie évente. 873-ban szárazság sújtotta Santung és Honan tartományokat. A búzának csak mintegy felét takarították be, a többi terményből semmit sem arattak. Ennek ellenére a hivatalnokok igyekeztek kicsikarni az adót a parasztokból; akik nem tudtak fizetni, azokat megkorbácsolták. A parasztok ezért fegyveres felkelést robbantottak ki.

874-ben Vang Hszien-cse Santungban élére állt egy parasztmegmozdulásnak, és a következő évben csatlakoztak hozzá a Csaocsou-beli Huang Csao által vezetett felkelők. Közös nyilatkozatot bocsátottak ki, amelyben megbélyegezték a Tang kormányt a népre kiszabott súlyos földbérek és adók, valamint a kegyetlen büntetések miatt, és elítélték a kormány-

nak azt a gyakorlatát, hogy megtűrte az embertelen hivatalnokokat. A felkelők létszáma néhány hónap alatt tízezrekre szaporodott.

Honanból a lázadók Anhuj tartományba tették át székhelyüket, majd innen Hupejbe vonultak, ahol 878-ban Vang Hszien-cse harcban elesett. Huang Csao, miután átvette a parancsnokságot, embereivel átkelt a Jangcén és elfoglalta Csiangszi tartomány nagy részét. A megmozdulás kiterjedt a Jangcétől délre is.

A felkelő csapatok fegyelmezettségére és eltökéltségére jellemző, hogy Csökiangtól Fucsienig egy 700 li hosszú hegyi ösvényt vágtak. Nem sokkal ezután Kuangtungig nyomultak elő. Huang Csao bejelentette: elfoglalja Csangant és megdönti a Tang dinasztiát.

Huang Csao ezután észak felé vezette csapatait. A Hsziangcsiang folyón tutajokon utaztak felfelé és elérték Hunant. Tizenkét hónap alatt Huang Csao hadserege Hupejből eljutott Csiangszíba, Csökiangba és Anhujba, majd innen visszatért Hunanba, ami több mint tízezer li távolságot jelent. Csapatai mozgékony taktikát alkalmaztak, akkor támadták meg az ellenséget, amikor az a legkevésbé számított rá. A felkelők száma Lojang bevétele idején már 600 000-re nőtt.

A Tungkuan-átjárónál ádáz csatában ütköztek meg a Tang hadsereggel. A dimbes-dombos síkság csakúgy fehérlett zászlóiktól. A Tang csapatok vereséget szenvedtek és hanyatthomlok menekültek.

A Tang császár Szecsuanba menekült. A paraszthadsereg példás fegyelemmel vonult be Csanganba. A lakosok meleg fogadtatásban részesítették őket. Huang Csao kihirdette, hogy seregei a nép érdekében keltek fel, és hogy ezek a csapatok egészen mások, mint a Tang császár katonái, akik nem törődtek a néppel. Közölte továbbá, hogy senkinek nincs oka félelemre, és felszólította a lakosságot, hogy térjen vissza a békés élethez. Pénzt osztottak ki a szegények között, és kivégezték a legkegyetlenebb hivatalnokokat.

A paraszthadsereg, noha megalapította politikai hatalmát

HSZÜAN-CANG

(604 — 664)

LI PO
(701—762)

TU FU
(712—770)

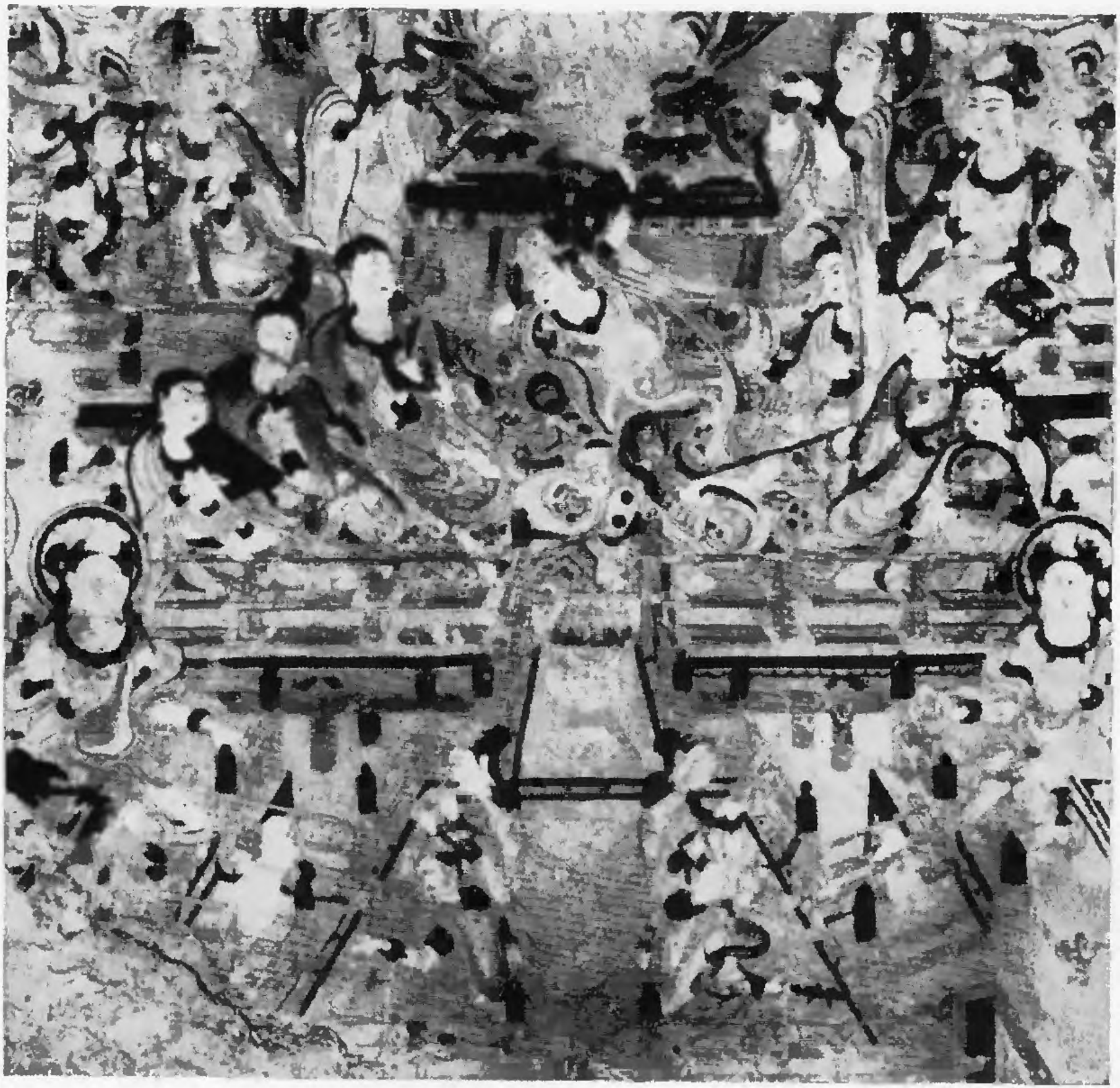

TUNHUANGI FALFESTMÉNY

Éneklő és táncoló istenségeket ábrázol

Csanganban, nem volt képes arra, hogy nagyobb területeket vonjon ellenőrzése alá.

A Tang császár új csapatokat szedett össze az ország különböző részeiből. A határparancsnokok, látva az osztályelőjogaikat fenyegető közös veszélyt, szintén felhagytak belső civakodásaikkal. Egyesített erőket indítottak el a forradalmi parasztság ellen. A Csanganban és környékén lakó földesurak elrejtették gabonakészleteiket a parasztok elől, és a hegyek közé vonultak vissza. A paraszthadsereg beszorult a Csangan körüli szűk területre, élelmiszerük elfogyott, éhségükben fakérget rágcsáltak.

A Tang dinasztia vezetői azon mesterkedtek, hogy megbontsák a paraszti erőket. Csu Ven, egy fontos beosztású parancsnok, elárulta a felkelés ügyét, melyért pedig maga is harcba szállt.

A forradalom elfojtására a Tang kormány felhasználta a Li Ko-jung vezette sato (nyugati türk) hadsereg segítségét. 883-ban Li Ko-jung csapataival betört Csanganba. Nyomukban Tang katonák hatoltak be, akik kifosztották a várost, felgyújtották a palotát és a polgári lakosság házait, és gyilkolták a népet.

Huang Csao és emberei visszavonultak Honanba, innen Santungba, ahol is 884-ben a Tajsan hegységben Huang Csao öngyilkosságot követett el.

A felkelés elbukott, mégis e felkelést követően a Tang dinasztia mindinkább meggyengült, míg végül 907-ben Csu Ven megdöntötte.

AZ ÖT DINASZTIA ÉS A TÍZ ÁLLAM

907-ben Csu Ven, a Sárga folyó völgyének leghatalmasabb hadura, elkergette a Tang császárt és megszerezte a trónt. Az így alapított királyság, a Késői Liang, a Késői Tang, a Késői Csin, a Késői Han és a Késői Csou királyságokkal együtt egymást követően ötvenhárom esztendőn keresztül uralkodva Észak-Kínában, történelmi szakaszt képeznek, mely az Öt Dinasztia néven ismeretes.

Dél-Kínában a fővezérek egész sora „önállósította" magát. Uralmuk az Északi Han állammal együtt (ez az állam Sanhsziban az Öt Dinasztia késői időszakában ragadta magához a hatalmat) a Tíz Állam néven vonult be a történelembe.

Az Öt Dinasztia és a Tíz Állam időszakában létrejött országmegosztás a Késői Tang dinasztia katonai diktátorai zsarnoki uralmának folytatását jelentette. Nagy nyugtalanságok időszaka volt ez, sok szenvedést és nélkülözést okozott a népnek.

A kitajok a Liao folyó felső folyásánál nomád életet éltek. A X. század elején Jelu Apocsi nevű törzsfőnökük nagy számban rabolt el han nemzetiségűeket és arra kényszerítette őket, hogy műveljék a földet, földbért és adót fizessenek neki. A kitajok han mintára építették a városaikat, és létrehozták saját írott nyelvüket.

Si Csing-tang, a Késői Tang időszak egyik katonai kalandora, a kitajok segítségével magához ragadta a hatalmat, és megalapította a Késői Csin dinasztiát. Hálája jeléül egy tizenhat prefektúrából álló területet (a mai Hopej tartományt) adott át

a kitajoknak, és hűségadóként évi 300 000 vég szövetet küldött törzsfőnöküknek.

937-ben a kitaj uralom felvette a Liao dinasztia nevet. 946-ban a Liao csapatok déli irányban előnyomulva elfoglalták Kajfenget, a Késői Csin fővárosát. A Sárga folyó völgyében a nép mindenütt ellenállást tanúsított, úgyhogy a Liao csapatok kénytelenek voltak kiüríteni Kajfenget és visszatérni szülőföldjükre.

Az Öt Dinasztia késői időszakában a helyzet kiegyensúlyozottabbá vált, a háborúk nem követték egymást olyan gyakran, következésképpen javult a gazdasági helyzet. A Késői Csou dinasztiához tartozó Si-cung császár ösztönözte a parlagon heverő földek művelés alá vételét, ellenőrizte a megművelt földeket, s csökkentette a földbéreket és az adókat. Ezenkívül újra szervezte a hadsereget, fiatalokra és egészségesekre cserélve ki az öreg és gyenge katonákat. A Késői Csou gazdasági és katonai hatalma megszilárdult. 959-ben a Késői Csou dinasztia császára csapatait Liao állam ellen vezette, és elfoglalta Jing-csout meg Mocsout (a mai Hopej tartomány), amelyeket Si Csing-tang, a Késői Csin dinasztia császára engedett át Liao államnak.

A délen fennálló nyugodt légkör nagy számban vonzotta magához az embereket északról.

A Jangce déli folyásánál elterülő Vu királyságban a kormány ösztönző intézkedéseire a mezőgazdaság és a selyemhernyótenyésztés fejlődött. A Déli Tang dinasztia idejére a Jangce alsó folyásának területén már szinte minden kihasználható mut beültettek rizzsel és szederfákkal.

A Déli Tang dinasztia területétől keletre helyezkedett el a Vu-Jüe királyság Hangcsou fővárossal. Ez a királyság nem viselt háborút a többi királysággal. Minden erejét az öntözési berendezések építésére összpontosította. Valamennyi folyó mentén gátakat építettek, melyek segítségével a vizet száraz időben a mezőkre vezették, amikor pedig túl sok volt a víz, elvezették. A mezőgazdaság bőven ontotta a termést és a rizs olcsó volt. Ezekben a békés években a Tajhu tó környékén kitűnő öntözési

rendszert hoztak létre, és Hangcsouban fellendült az élet, a város egyre szépült.

A hunani textil- és teafeldolgozó gyárak nagyot fejlődtek. Csökiang, Fucsien és Kuangtung fontosabb kikötői viszonylag igen jelentős kereskedelmi forgalmat bonyolítottak le.

KULTÚRA A SZUJ, A TANG ÉS AZ ÖT DINASZTIA KORÁBAN

Költészet a Tang dinasztia idején

A Tang birodalom háromszáz éves uralma idején az ország nagy kiterjedése és a virágzó gazdaság hozzájárult a nemzet kultúrájának gazdagításához. Ez volt a kínai történelem egyik legdicsőségesebb korszaka. A Tang birodalom költői megénekelték a hátország és a határvidékek életét. Verseikben leírták a Tang birodalom népeinek és más ázsiai népeknek hagyományait, szokásait. A Tang költészet gazdagon ontotta a paraszti békés tájakat ábrázoló képeket, a városi jólétet ábrázoló jeleneteket, megénekelte a hegyek és a folyók szépségét és a nagyszerű építkezést. A Tang költők saját gondolataikat és érzéseiket juttatták kifejezésre. Egyes költeményekben ócsárolták az uralkodó osztály pazarló életmódját és keményszívűségét. Hangot adtak a dolgozó nép szenvedésének. Néhány nagyobb mű hitelesen ábrázolta az akkori idők társadalmi életét.

Li Po egyike Kína leghíresebb költőinek. „Nem hízelgett a hatalmasoknak és a nagy befolyással rendelkezőknek." Ellenezte az agresszív háborúkat, és sóvárgott a szabad és békés élet után. Elpanaszolta a határmenti élet szenvedéseit és azokat a nehézségeket, amelyeket a keskeny szecsuani utakon folytatott veszélyes utazás jelentett. Írásait szépség és szenvedélyesség jellemzi.

Tu Fu, Li Po kortársa, egyike volt Kína legmegbecsültebb

költőinek. Szegény sorsú tudós családból született, és már korán átérezte a nép szenvedéseit.

Egy téli napon Tu Fu hazafelé utazott Csanganból és útja elvezetett a Lisan-domb mellett. A dombtetőn Hszüan-cung császár Hua-csing palotája állt. Itt szórakozott a császár énekesei és táncosai társaságában, hatalmas összegeket pazarolva és osztva szét szolgálói között. Az udvar fényűzésére és pénzszórására gondolva, Tu Funak eszébe jutott a Csangan utcáin hideg szélben didergő szegény népség. Ekkor írta a következő halhatatlan sorokat:

A vörös lakkal mázolt kapuk mögött savanyodni hagyják
a bort, rothadni a húst.
E kapukon kívül a megfagyottak és éhenhaltak csontjai
hevernek.

Ahogy otthonához közeledett, sírást hallott a házból. Éppen akkor halt meg kisebbik fia az éhségtől. Szomszédai részvétüket fejezték ki, de Tu Fu panasza nem korlátozódott fia elvesztésére. Saját gyászáról gondolatai a paraszttömegek sorsára terelődtek, azokra, akik elvesztették földjeiket és azokra, akik a nehéz határmenti őrszolgálaton sínylődnek. Költeményeiben felháborodása és keserűsége szólal meg.

A hosszan tartó háborúk alatt Tu Fu maga is sokat nyomorgott és nélkülözött. Megértette, hogy élete egybefonódik hazája és a nép életével. Költeményei kifejezték hazája és a nép iránt érzett mélységes szeretetét. Egy őszi éjjelen, amikor a szél elfújta házának szalmatetejét, és az eső tönkre áztatta kopott ágytakaróját, így írt:

Ha lehetséges lenne egy óriási házat építeni
sok millió szobával,
Hogy menedéket biztosítsanak az egész világ írástudóinak
és ezzel boldoggá tegyék őket
Még vihar idején is, mert a ház legyen
megingathatatlan, akár egy hegy.

Ó, bárcsak láthatnám ezt a házat váratlanul felbukkanni szemeim előtt.
Dőljön össze az én kunyhóm ekkor, haljak meg én egyedül, de ha így lesz, boldogan halok meg.

Együtt érzett az An Lu-san és Si Sze-ming lázadó hadserege ellen vonuló katonákkal, akik nem engedték, hogy feldúlják a nép békés életét.

Tu Fu, akit kortársai „a bölcs költőnek" neveztek, verseiben hányatott és mozgalmas kort ábrázolt.

Po Csü-ji, aki Tu Fu halála után született, nagy tisztelője volt költői elődjének. A határmenti kormányzók zavaros uralmának és súlyos bűneinek korszakában élt. Mélyen együtt érzett a sokat szenvedő néppel. Szatirikus verseiben könyörtelenül leleplezte az uralkodó osztály bűneit, s kifejezésre juttatta az elnyomott nép jogos fölháborodását.

Festészet, zene és tánc

A Kanszu tartománybeli Tunhuang már nagyon korai időtől kezdve fontos központja volt a Kína, India és Közép-Ázsia közötti kulturális kapcsolatoknak. Ezer év alatt, a IV. és XIV század között több mint ezer barlangot ástak ki e megyei fővárostól délkeletre negyven li távolságra fekvő sziklákban, ebből hétszázat a Tang dinasztia és az Öt Dinasztia korszakából. Az összes barlangból 480 maradt meg épségben, ezek a sziklafalon találhatók hármas vagy négyes sorokban, egy négy li hosszúságú távon. A barlangok egy csoportja, mely távolról valamilyen elterpeszkedő város benyomását keltette, a „Mokao Grottók" néven vált híressé, mások az „Ezer Buddha" barlangjainak nevezték.

Ezekben a barlangokban számos Buddha-szobor található, megformálásuk nagy művészi finomságról tesz tanúságot. A falakon aranyozott és színes freskókat, továbbá buddhista legendákat ábrázoló falfestményeket találunk. A vallásos tárgyú

festményeken sok esetben megtaláljuk az akkori életkörülmények ábrázolását is. Mindent a leggondosabban kidolgoztak, a fejdíszektől kezdve egész a ruhák ráncaiig. A legkülönbözőbb emberi tevékenységeket festették meg: földművelést, hajóvontatást, állattenyésztést, hangszerzenét és táncokat. Ezek a képek erőteljesen tolmácsolják a dolgozó nép szorgosságát s az uralkodó osztály fényűzését. A barlangok mennyezetét gyönyörű rajzokkal díszítették.

Ha a Mokao-barlangok falfestményeit egybefüggően kiterítenénk, 50 li hosszúságra terjednének. Tunhuang őrzi a világ egyik legnagyobb műkincs-gyűjteményét.

A Szuj—Tang korszak idején a zene igen magas színvonalat ért el. Nagy számban létesítettek zenekarokat. Abban az időszakban igen változatos hangszereket használtak, kezdve a hagyományos *seng*től (különböző hosszúságú csövekből álló kis hangszer), majd a *hsziao* (fuvolafajta) és a *csengen* át (a csembalónak egy változata) egészen a *pipa* nevű hangszerig (felfújható gitár) és a *csiekuig* (szarvasbőr-dob); de ugyanolyan ismert volt a nyugati területek és Közép-Ázsia furulyája és cintányérja meg a déli partvidékek hangszere. A Szuj—Tang korszakbeli zene jellegzetes példája az ázsiai népek kulturális kapcsolatának.

A karmester a szarvasbőr-dobot kezelte, s megkülönböztető fejdíszt viselt. A két bottal vert dob meghatározott hangmagasságú hangot adott.

A Szuj és a Tang dinasztiák idejéből való táncok főleg a nyugati területekről, Kelet-Ázsiából és Indiából származtak. A táncokat két csoportba oszthatjuk: a gyors lépésűek és a lassú lépésűek. Az első fajtát előadó táncosok oly gyorsan peregtek, hogy mint abban az időben mondták, a nézők alig tudták megkülönböztetni a hátukat az elejüktől. A lassú táncokat bemutató művészek hosszú ujjú ruhát viseltek. Tánc közben a művész a ruhák ujjait is felhasználta, mozdulatai lassúak és kecsesek voltak.

AZ ÉSZAKI SZUNG DINASZTIA HARCA A LIAO, HSZIA ÉS KIN ÁLLAMOK ELLEN

Az Északi Szung dinasztia kapcsolatai a Liao és Hszia államokkal

A Késői Csou dinasztia utolsó éveiben a birodalom elsőrendű csapatai Csao Kuang-jin parancsnoksága alá kerültek, aki később, 960-ban megkaparintotta a hatalmat és megalapította a történelemben Északi Szung néven ismert Szung dinasztiát.

Tizenkét év alatt az Északi Szung egymás után elfoglalta a Csing-nan, Su, Déli Han, Déli Tang, Vu-Jüe és az Északi Han államokat, s ezzel véget vetett az ország hosszú ideje tartó megosztottságának, helyreállítva a központi hatalmat Kínában.

Az uralom összpontosítása érdekében, s hogy megtörje a helyi hatóságok hatalmát, az Északi Szung kormány közvetlen irányítása alá vette a katonai, politikai és pénzügyi hatalmat. A császár személyesen irányította a hadsereget.

A vizsgatárgyak kibővítése mellett felemelték a közszolgálati állások számát, hogy ezzel megnyerjék a földesurak támogatását. Ennek következtében a kormányszerveket mindjobban felduzzasztották fölös létszámú tisztviselőkkel. A kormánynak hatalmas összegeket kellett előirányoznia a nagy fizetést húzó tisztviselők légiói számára. A helyzeten úgy próbáltak segíteni, hogy még jobban megszorították a népet nyomorító adóprést.

A Késői Tang dinasztia császára által a Liao államnak átadott területet vissza akarták szerezni. Ezért Taj-cung császár, Csao Kuang-jin öccse, kétszer is megtámadta Liaót, de mind a két-

szer vereséget szenvedett. A Liao-beli lovasság ismételt rajtaütései alkalmával elhurcolta a parasztok ezreit meg a jószágot.

1004-ben Liao állam királya nagy csapatokkal megtámadta az Északi Szung dinasztiát, de erős ellenállásba ütközött. Egyetlen nagy várost sem sikerült elfoglalnia. A Tancsou (a mai Honan tartománybeli Pujang) védelmében vívott csatában a Szung csapatok megölték a Liao csapatok főparancsnokát, s ezzel súlyos csapást mértek a Liao hadseregre.

A Szung csapatok katonai sikerei ellenére, amikor hírek érkeztek, hogy a Liao csapatok eljutottak Tancsou közelébe, Piencsingben (a mai Kajfeng) a miniszterek annyira megrémültek, hogy már arról beszéltek, el kellene költöztetni a fővárost Nankingba vagy Csengtuba. Kou Csun miniszterelnök azonban határozottan visszautasította ezt a defetista politikát. Javasolta, hogy a császár keljen át a Sárga folyón, és személyesen irányítsa az ütközetet. A császár megfogadta a tanácsot és Tancsouba ment. A beözönlő Liao sereget megverték. Mindazonáltal az ellenség még mindig elég erős volt ahhoz, hogy számításon kívül lehetett volna hagyni a részükről fenyegető veszélyt. A császár ez esetben a gyáva miniszterek tanácsára hallgatott, és egyezményt kötött a Liao állammal, melynek értelmében a Szung dinasztia évente százezer ezüst taelt és kétszázezer vég selymet küldött Liao királyának.

A XI. század közepén a tangut törzs vezére, Csao Jüan-hao Kanszu keleti részében királyságot alapított, melyet a történelem Nyugati Hszia vagy röviden Hszia néven jegyzett föl.

Hszia legyőzte Tibetet meg az ujgúrokat, és magának követelte Kanszu és az Ordosz jelentős részét.

Hszia még jobban megerősödött, és nagy méretű támadásokat indított Szung ellen. A Szung dinasztia jelentős veszteségeket szenvedett.

A háború miatt a Szung és a Hszia állam között hosszú ideig szünetelt a kereskedelem. Hszia nem tudta megkapni a szükséges árukat, melyeket korábban Szung állam területéről szerzett be, és ráadásul kevés volt a katonája. Ilyen körülmények között Hszia egyetértett a Szung állammal abban, hogy kössenek békét.

Ez 1044-ben történt. Névlegesen ugyan Hszia köteles volt hódolni a Szung dinasztiának, ez utóbbi azonban vállalta, hogy évente ajándék formájában hetvenezer ezüst taelt, százötvenezer vég selymet és harmincezer katti teát küld Hsziának.

A Liao és Hszia államokkal szemben elfoglalt megalázó álláspont következtében fokozódott a Szung dinasztia uralma alatt élő nép szenvedése.

Az Északi Szung gazdasági fejlődése

Az Északi Szung dinasztia gyors konszolidációja megkönnyítette a mezőgazdasági tapasztalatok cseréjét. Az állam gazdaságának helyreállítása és hatalmának megerősítése érdekében az uralkodók bizonyos rendszabályokat léptettek érvénybe, melyek a mezőgazdasági termelés helyreállítását és növelését célozták. Az Öt Dinasztia idején kivetett óriási adók zömét megszüntették. A parlagon heverő földek megművelésére vállalkozó parasztokat három évre felmentették az adózás alól. Azokon a vidékeken, ahol hiány volt igásállatban, az ekét átalakították, hogy megfeleljen az emberi munkaerő alkalmazásának. Széles körben népszerűsítették a „Csan-cseng"-fajta rizst, ezt a koraérő és bőségesen hozó fajtát. A Sárga folyó megrongált gátjait rendbehozták. Vízszabályozó létesítményeket építettek a Jangcétől délre eső tartományokban. A termőföld területe megnövekedett és szaporodott a lakosság is.

A kormány nagy kiterjedésű állami földeket kezelt, ezeket bérlő-parasztok művelték, és valamivel kevesebb földbért fizettek, mint amennyit a földesurak követeltek bérlőiktől.

Egy nagybirtokosnak a földje rendszerint így oszlott meg: lakóhely a családja részére, egy gyümölcsös, zöldségágyások, halastavak, malmok és raktárak. A bérlők a birtok határán épült kis házakban éltek. A megművelt földeken kívül még erdők és nagy tavak tartoztak a birtokhoz. Voltak földesurak, akik számos birtokot mondhattak magukénak, a bérlők százait, sőt ezreit zsákmányolták ki. A bérlők termésének több mint

felét vették el a földesurak. Megkorbácsolhatták bérlőiket és rabságba vethették családjuk tagjait. Ha egy földesúr elzálogosította vagy eladta földjét, a bérlők rendszerint átkerültek az új gazdához.

A nagy földesurak, akik többségükben maguk is államhivatalnokok voltak vagy szoros kapcsolatban álltak a kormányzati emberekkel, a régi szokáshoz híven itt is különböző manővereket hajtottak végre, hogy eltagadhassák birtokaik méreteit, és így elkerüljék az adózást meg a különféle szolgálatokat, áthárítva a terheket a parasztokra.

A bányászat a kormányzat ellenőrzése alatt állt. Sokkal több aranyat, ezüstöt, rezet és vasat bányásztak ebben az időben, mint a Tang dinasztia uralma alatt. Évente ezer és ezer tonna vasércet bányásztak. A vasolvasztó üzemek a munkások tucatjait alkalmazták.

A kormány és a kereskedők által irányított selyemipar virágzott. Nagy választék volt selyemárukban. Kajfengben, Lojangban, Jungcsouban, Cecsouban és más helyeken nagyszabású, kormánytulajdonban levő selyemszövő- és fonóüzemek működtek. A kormány ezenkívül nagy mennyiségben vásárolt selymet különböző helyeken. Így például egy év alatt több mint 300 000 vég brokátot vásárolt Jüecsouból (a mai Saohszing, Csökiang tartományban). Kitűnő minőségű agyag- és porcelánedényeket készítettek. A mesteri kivitelű Szung-termékek nagy keresletnek örvendtek külföldön.

Az iparral és a kézművességgel egyidejűleg a kereskedelem is fejlődött. Kajfengben megszokottá vált az éjjeli bazárok intézménye, ezek gyakran egész éjjel nyitva tartottak. Csengtu és Hszingjüan (a mai Senhszi tartományban) szintén a nagy kereskedelmi városok közé tartoztak. A külkereskedelem számára nyitva álltak Kanton, Mingcsou (a mai Csökiang tartományban) és Hangcsou városok. Kantonban az idegenből jövő kereskedők a külföldiek szállásán laktak. A kereskedelmi adók az állam bevételeinek jelentős forrását alkották, állítólag ezek biztosították a katonai természetű költségek fedezésének fele összegét.

A kereskedelem fejlődésével mind nagyobb mennyiségű rézpénzre volt szükség. A kormány évente milliószámra verette a pénzfüzéreket, de ez még mindig nem elégítette ki a piac követelményeit. Forgalomba került az ezüstpénz. Az Északi Szung korszak közepe táján bevezették a pénzjegyeket is. Ezeket *csiao-cé*nek nevezték akkoriban.

Vang An-si reformjai

A Liao és Hszi államokkal folytatott háborúk rengeteget emésztettek fel. Az ellenségeskedések befejeztével pedig életbe léptek a Szung dinasztiának már korábban is említett jóvátételi kötelezettségei. A fényűzést kedvelő, költséges udvartartás, a hatalmas méretű adószedés, valamint a millió fő körül mozgó hadsereg nagy bevételeket igényelt. A bevételek évről évre elmaradtak a kiadások mögött. A kormány mind nagyobb pénzzavarba került, s a népre zúdított terhek kezdtek elviselhetetlenné válni.

A hadsereg nélkülözte a megfelelő kiképzést és a fegyelem is meglazult. Nem tudták hatékonyan megvédeni a határokat és elhárítani a Liao és Hszi államok részéről fennálló fenyegetéseket.

Taj-cung császár uralma alatt parasztfelkelés tört ki Szecsuan tartományban. Vezetőjük, Vang Hsziao-po „a vagyon egyenlő elosztását" követelte, és ezzel megnyerte a parasztok támogatását. A háború hosszú éveken át elhúzódott. Amikor a következő császár, Sen-cung került a trónra, a parasztforrongások országos méretekben folytatódtak.

A kormányzat néhány tisztviselője, látva az ország külső és belső helyzetéből származó veszélyeket, reformokat javasolt. „Sürgősen be kell vezetni politikai reformokat — mondották—, mert különben olyan felfordulás lesz, mint a vörösszemöldökűek és a sárgaturbánosok idején, és akkor végünk!"

Vang An-si mint államférfiú kiemelkedő helyet foglalt el a kínai történelemben. Tanulmányozva elődei reformjait, javas-

latokat terjesztett elő. Sen-cung, a fiatal császár, a miniszterek és a nagy földesurak tiltakozása ellenére Vang An-sit miniszterelnökké nevezte ki, és megbízta javaslatai végrehajtásával.

1069-től kezdve fokozatosan bevezették az „új törvényeket". Ezek közül a fontosabbak a következők:

„Földművelés és öntözés." — Öntözési berendezések felépítésével és parlagon heverő földek feltörésével fellendíteni a mezőgazdaságot.

„Új termés." — Megszabadítani a parasztokat a földesurak és pénzkölcsönzők uzsorakamataitól; e célból a kormány a vetési időszakban kölcsönöket nyújtott a parasztoknak a várható új termést véve fedezetül. A kölcsönöket hat hónap után kellett visszafizetni, 20 százalékos kamat mellett.

„A munkaszolgálat átváltása." — Időt biztosítani a parasztoknak a mezei munkára, és egyben korlátozni a hivatalnokok által élvezett előjogokat. E célból a családokat vagyonuk szerint osztályozták, és ehhez viszonyítva kellett fizetniük adót, ha nem kívántak közmunka-szolgálatot teljesíteni. Azok, akik egyébként felmentést kaptak a közmunka-szolgálat alól, szintén kötelesek voltak „szubvenciót" fizetni. A befolyó összegekkel bérmunkásokat felfogadva a kormány megoldotta a közmunkák elvégzését.

„Földmérés és méltányos adózás." — Hogy a hivatalnokokat és földesurakat megakadályozzák földjeik méreteinek eltitkolásában, és hogy fokozzák a kormány bevételeit, a földeket újra felmérték. Az adózás kiszabásának pontossága céljából a földeket egyenlő tagokra osztották, és így a hivatalnokokat és a földesurakat kivétel nélkül megadóztatták.

„Árellenőrzés." — Annak megakadályozására, hogy a nagykereskedők monopolizálják a piacot, valamint az állam jövedelmeinek fokozására a kormány méltányos áron felvásárolta a piacon jelentkező fölösleget, majd újra áruba bocsátotta, amikor a kínálat csökkent.

„*Pao-csia.*" — A hadsereg fenntartási költségeinek csökkentésére és a nemzetvédelem megerősítésére bevezették a *pao-csia* rendszert, vagyis minden tizedik parasztot besoroztak, és a

mezőgazdasági holtidényben kiképeztek. Így fokozatosan leváltották a zsoldosokat.

Az „új törvények" bizonyos fokú engedményeket tettek a parasztoknak, és némiképpen korlátozták az államhivatalnokok, földesurak és nagykereskedők tevékenységét. E törvények életbelépése után több tízmillió mu földet vettek művelés alá, és több mint tízezer vízszabályozási létesítményt építettek. A kormány bevételei nőttek, a hadsereg megerősödött, a nép terhei enyhültek.

A vezető hivatalnokok és a földesurak nem békültek meg az „új törvényekkel", és Sen-cung császár meg Vang An-si halála után azok érvényességét gyakorlatilag megszüntették.

Az „új törvények" korlátozó hatása alól felszabadulva, a hivatalnokok és földesurak még nagyobb könyörtelenséggel zsákmányolták ki a parasztokat. Ezzel egyidejűleg növekedtek a fényűzést hajhászó udvar követelései. Huj-cung császár palotája és kertje felcicomázására azt is megtette, hogy hivatalnokokat küldött délre, kutassanak fel számára ritka virágokat és köveket. A Tajhu tó környékén hatalmas követ találtak, amelyet hajóra raktak, s hogy a hajó bejuthasson a fővárosba, lebontották a zsilipkapukat és hidakat, sőt még a város falain is bejáratot vágtak. A hatalmon levők tobzódtak a gazdagságban. A parasztok viszont súlyosan nyögték az elnyomást, és sokan kénytelenek voltak eladni fiaikat és lányaikat.

Az elviselhetetlen kizsákmányolás, mint elkerülhetetlen következményt, maga után vonta a parasztok elégedetlenségét. 1120-ban Fang La felfegyverzett parasztok élén elfoglalta Hangcsout és Csökiang tartomány nagy részét. Szung Csiang, híres parasztvezér Santung, Honan és Csiangszu tartományokban működött.

A kormány elfojtotta a megmozdulásokat, de a rendszer bomlását már nem tudta megállítani. Ebben az időben külső veszéllyel is szembekerült az újonnan létesült Kin állam részéről.

Kin állam támadása és a Szung dinasztia menekülése délre

A dzsürcsik részben mezőgazdasággal, részben halászattal és vadászattal foglalkoztak a Szungari folyó völgyében és a Hejlungcsiang folyó alsó folyásánál. Elnyomta őket a Liao állam. Liao császára hűbéri sarcot követelt tőlük aranyban, lovakban és más értékekben. A XII. század fordulóján Akutta, a dzsürcsi nép Vanjen törzsének vezetője, egyesítette a törzseket, felszólítva társait, hogy együttesen lépjenek fel az elnyomók ellen. A dzsürcsi nép ismételten vereséget mért a Liao csapatokra. 1115-ben Akutta megalapította a Kin királyságot.

A Szung és a Kin állam tárgyalásokat folytatott a Liao ellen indítandó közös támadásról. A tárgyaló felek egyetértettek abban, hogy Liao leverése után az Északi Szung birodalom visszakapja azt a területet, amelyet a Késői Tang császár engedett át Liaónak; azt az összeget viszont, amelyet eddig Liao államnak fizetett ezüstben és selyemben, ezután a Kin királyságnak fogja fizetni.

A Szung csapatok már az első ütközet során vereséget szenvedtek a Liao hadseregtől. A Kin csapatok elfoglalták Jencsing városát (Peking), de nem akartak onnan kivonulni. Hujcung, a Szung dinasztia császára, kénytelen volt egymillió pénzfüzért fizetni Kin államnak a város visszaváltására.

Liao állam legyőzése után a Kin csapatok 1125-ben elindultak a déli területek meghódítására. Egy Kin osztag, mely nyugat felé indult el, tajjüani katonák és polgárok többszázezres seregének hősies ellenállásába ütközött. A Kin csapatok másik része kelet felé vonult, Kajfeng ellen. A császár rémületében elmenekült.

Az Északi Szung kormány egyes magasrangú tisztviselői a kiegyezés, a kapituláció politikájának hívei voltak. De a kajfengi katonák és polgárok védelmezni akarták a várost. A tömegek nyomására Csin-cung császár, aki apját követte a trónon, kénytelen volt kinevezni Li Kangot a város védelmének irányítására.

A Kin csapatok 1126-ban ostrom alá vették Kajfenget. A vá-

ros hősies védelmét Li Kang irányította. A város környéki területek lakosait megszervezték, s az így létrehozott csapatok állandó támadások alatt tartották a Kin hadsereget. Közben kétszázezer főnyi megerősítés érkezett a város külső védelmi pontjaihoz.

A támadókat elszigetelték és elvágták utánpótlási vonalaiktól. A helyzet rendkívül előnyösen alakult a védők számára, a császár azonban mégis békét szeretett volna kötni az ellenséggel. A városban összegyűjtött minden ezüstöt, és felajánlotta a támadóknak, hogy ezzel lekenyerezze őket. Li Kangot elmozdította a csapatok éléről. A kétségbeesett lakosság összegyűlt a palota előtt. A tízezrekre menő tömeg — élén Csen Tunggal, az állami főiskola egyik hallgatójával — követelte, hogy helyezzék vissza a parancsnoki posztra Li Kangot. A császár kénytelen-kelletlen engedett a tömeg nyomásának.

Az elszánt védelem meghozta gyümölcsét, és a Kin csapatok visszavonultak.

Ugyanez év őszén a Kin csapatok újabb kísérletet tettek a déli irányba való előnyomulásra, és ez alkalommal siker koronázta támadásukat. A császár ismételten felszólította a támadókat a békés megegyezésre, és leállította az ország különböző részeiben folyó toborozást. A Kin csapatok 1127-ben bevették Kajfenget, kirabolták a várost, s elragadták Csin-cung császárt és apját, Huj-cungot, aki már korábban lemondott, valamint a császári család több tagját.

Kao-cung, szintén Huj-cung fia, néhány miniszterrel együtt délre menekült és Sangcsiuban telepedett le. Ez a város lett az ország fővárosa. A Honan tartománybeli Sangcsiuból később Linanba (Hangcsou) költöztette a fővárost. Az általa megalapított rendszert később Déli Szung néven jegyezték fel a történelemben.

A DÉLI SZUNG HARCA A KIN ÉS JÜAN DINASZTIA ELLEN

Ellenállás a Kin támadókkal szemben

Hopej és Sanhszi tartományokban a nép mindenütt szervezkedett és fegyvert fogott a Kin csapatok ellen. A harcosok a hegyek közötti eldugott helyeken és a folyópartokon táboroztak. A vörösturbánosok néven ismert csoport váratlan támadást intézett a Kin csapatok parancsnokának főhadiszállása ellen, és az ott találtakat csaknem egy szálig kardélre hányta.

Cung Cö volt ez idő tájt a parancsnok. Ez a Déli Szung tábornok védelmezte annak idején Kajfenget. A Sárga folyón túl működő hazafiak igen tevékenyek voltak. Egy alkalommal Cung Cö átkelt a folyón, és megbeszélte a hazafiakkal az elveszett területek visszahódításának módját. Parancsára hétezer ember Vang Jen vezetésével áttört a tízezrekre menő Kin csapatok gyűrűjén, és eljutott a Tajhang hegységig. Itt több mint százezer embert gyűjtöttek maguk köré, s ismételten vereséget mértek a Kin seregekre, nagyszámú embert szabadítva fel és jelentős mennyiségű tulajdont hódítva vissza.

Cung Cö több ízben is javasolta, hogy indítsanak hadjáratot az északi területek visszaszerzésére. A császárnál azonban süket fülekre talált. Sőt, attól félve, hogy a hazafiakkal együttműködő tábornok talán az uralmára tör, ettől kezdve állandóan figyeltette a tábornokot. Az akkor már hetvenéves tábornokot felháborította és beteggé tette ez a méltánytalanság. Halálos ágyán magához kérette a hazafiak vezetőit, buzdította

őket, hogy pusztítsák el az ellenséget. Utolsó pillanatáig a Sárga folyó átkelésének gondolata foglalkoztatta.

A Kin csapatok tovább nyomultak előre déli irányban, és a Sárga folyótól délre nagy területeket foglaltak el.

Jo Fej volt ebben az időben a katonai vezető. A parasztszármazású tábornok a Honan tartománybeli Tangjin megyében született. Első pillanattól kezdve részt vett a Kin elleni küzdelemben, és kiváló vezetőnek bizonyult. Mélységesen szerette hazáját, és engesztelhetetlenül gyűlölte az ellenséget. Katonái valamennyien északi születésű parasztok voltak, és szigorú fegyelmet tartottak. Jelszavuk ez volt: sem a hideg, sem az éhség nem késztetheti őket arra, hogy behatoljanak a lakosok házaiba és élelmet vegyenek el tőlük. Jo Fej katonái megszerezték a nép megbecsülését és támogatását.

Miután több ízben visszaverték az ellenség támadásait, Jo Fej előőrsei előnyomultak a Sárga folyóig, itt csatlakoztak hozzájuk a Tajhang hegységben működő hazafiak. Jo Fej ezenkívül kapcsolatot teremtett a Hopej tartománybeli hazafiakkal.

1140-ben Vucsu, a Kin csapatok főparancsnoka, támadást indított déli irányban. Suncsangnál (a mai Anhuj tartományban) ellenállásba ütközött, és vereséget szenvedett a Liu Csi tábornok által vezetett Déli Szung csapatoktól. Vu Lin, egy másik Déli Szung parancsnok Fufengnél (a mai Senhszi tartományban) mért súlyos csapást a Kin csapatokra. Ezt az időpontot használta fel Jo Fej arra, hogy Hsziangjangból (a mai Hupej tartományban) ellentámadást indítson. A hazafiakat átküldte a Sárga folyón, hogy csatlakozzanak az északi bajtársaik által megindított akciókhoz. Sikerült elvágniuk az ellenség utánpótlási vonalait. Jo Fej hadserege ekkor egyenesen Jencseng (a mai Honan tartományban) felé vette az útját, ahol Vucsu csatára készen várta őket, elsőrendű *kuaj-ce-ma* rendszerű csapataival. (Egy-egy harci egység három egybekapcsolt, felvértezett lóval rendelkezett.) Mivel azonban a *kuaj-ce-ma* harci egység lovait láncok kapcsolták össze, mindig együtt kellett lépniük, és ha egy ló kidőlt, a többi kettő is harcképtelenné vált. Jo Fej katonáinak csak azt kellett elérniök,

hogy a hármasból egy lónak elvágják a lábát, és ezzel az egész egységet a földre ránthatták. A *kuaj-ce-ma* csapatok megsemmisítésével Vucsu elvesztette legerősebb ütőkártyáját.

A Sárga folyó északi partján tevékenykedő hazafiak jelentést küldtek Jo Fejnek az ellenséges csapatok állapotáról, és készen álltak a közös harcra. A nép önkéntesen szállított élelmet Jo Fej csapatainak; e csapatok körében nagy volt a lelkesedés és a támadó kedv. Jo Fej már igen közel állt a sikerhez, amikor a császár visszavonulást parancsolt.

Kao-cung császár és Csin Kuej miniszterelnök békét akart kötni, de attól tartottak, hogy a Kin állammal folytatott titkos tárgyalásaik kudarcba fulladnak. Ezenkívül aggasztotta őket a hazafias csoportok vezetőinek növekvő hatalma, és különösen attól tartottak, hogy Jo Fej végül is csatlakozik az északi hazafiakhoz. Jo Fejt és a többi hazafias tábornokot elmozdították a parancsnoki posztokról.

1141-ben Vucsu titokban levelet küldött Csin Kuejnek, melyben azt írta: „Ti békét kértek, de Jo Fej vissza akarja hódítani Hopej tartományt. Hacsak meg nem ölitek Jo Fejt, nem lesz béke."

Jo Fejt börtönbe vetették és a miniszterelnök felbujtására meggyilkolták.

1141-ben a Déli Szung kormány megalázó feltételek mellett békét kötött Kin állammal. Megállapították a két országot elválasztó határvonalat, és a Huaj folyótól északra elterülő hatalmas országrészt, valamint a Senhszi tartománybeli Taszankuan átjárót Kin állam birtokában hagyták. Ráadásul a Szung dinasztiának évi 250 000 tael ezüstöt és ugyanannyi vég selymet kellett fizetnie Kin államnak.

Gazdasági fejlődés

A belső és külső nehézségek ellenére az ország gazdasága tovább fejlődött a Déli Szung dinasztia uralma alatt. Dél-Csiangszuban és Észak-Csökiangban, ahol a terület sík volt, gátakat

és zsilipkapukat építettek az öntözéshez szükséges vízmennyiség szabályozására. Az öntözésnél vízikerekeket is használtak. A keresztül-kasul folyó vizek a földet hatalmas területekre osztották, melyeket *jü-tien*nek neveztek (gátak által védett termőföldek). Ezek néhány száz mutól egymillió muig terjedő területeket képeztek. Az ilyen területeken élő parasztok mindenütt közösséget alkottak. A mezőgazdasági holtszezon idején a *jü-tien* feje összegyűjtötte a parasztokat a gátak javítására és öntözőcsatornák építésére. Intenzív gazdálkodást folytattak, és a földeket sűrűn beültették. Egy centiméternyi földet sem hagytak kihasználatlanul. A rizst évente kétszer aratták. A hadsereg és a gabonában szegény területek lakosai nem aggódtak amiatt, hogy lesz-e élelmiszer, mert mint abban az időben mondani szokták: „Ha Csiangszu és Hupej begyűjtik a termést, a világ (Kína) elégedett lesz."

A Jangcétől délre a földek zöme hatalmas földbirtokosok és magasrangú tisztviselők birtokában volt. Földjeik gyakran több megyére is kiterjedtek, egyes birtokok tulajdonosaiknak évente egymillió pikul búzát hoztak. Mint az már történni szokott, a kizsákmányolásnak és az uzsorakamatnak az lett a vége, hogy a parasztok mind nagyobb számban vesztették el földjeiket és bérlőkké váltak. A mezőgazdasági termelés fejlődött, de a parasztok helyzete nem javult.

Az észak-kínai állapotok

Északon más helyzet alakult ki. A Kin csapatok mészárolták a népet, elrabolták jószágaikat, városokat és falvakat romboltak le.

A Kin szervezési rendszer alapját a Kin harcos családja képezte. Háromszáz család volt egy *mouk* és tíz *mouk* alkotott egy *mengan*t. Ilyen *mouk*okat és *mengan*okat telepítettek le a han nép közé különböző pontokon azzal a céllal, hogy megfigyeljék és szükség esetén elnyomják őket. Hatalmas földdarabokat kaptak, amelyeket azonban nem maguk műveltek,

hanem a han nemzetiségű lakosságot kényszerítették, hogy nekik dolgozzanak. A Kin uralkodó hatalmas földdarabokat rabolt el a parasztoktól, és ezeket legelőkké vagy vadászterületekké alakították át.

A han nemzetiséghez tartozók közül sokat vetettek rabszolgaságba. Minden harcos rendelkezett egy vagy két rabszolgával. A nemesi családok száz vagy még több rabszolgát is tartottak.

A parasztokat erőszakkal besorozták katonának, ugyanakkor nekik maguknak kellett gondoskodniuk saját élelmezésükről és ruházkodásukról. Egyesek szolgálata tíz évig is eltartott.

A Kin dinasztia kegyetlen uralma kiváltotta a nép ellenállását. A hanok egy pillanatra sem szűntek meg harcolni az elnyomók ellen, és végül is meggyengítették uralmukat. A Kin királyság megszűnt.

A mongolok előretörése

A mongolok nomád életmódot folytattak, és vadászva kóboroltak a hatalmas, füves pusztákon, melyeket keleten a Kingan hegylánc és nyugaton az Altáj hegység határolt. Szarvasmarhát, lovat és juhot tenyésztettek.

Bátor és szívós nép volt, szigorú fegyelmet tartott. Mindennél többre becsülték a törzsi összetartást. „Ha valaki elhagyja barátait és rokonait — mondották —, akkor az ellenség áldozata lesz."

A XII. században a mongolok áttértek a vasfegyverek és vasszerszámok használatára. Fokozatosan erősödtek. Vezetőjük Temüdzsin rendkívüli képességű katonai szervező volt. Személyes irányításával nagy erejű mongol lovasságot szervezett. A lovasság minden tagja bőrruhát és két íjat viselt. A rövidebbet lóháton, a hosszabbat gyalogos harcnál használták. 1206-ra Temüdzsin egyesítette az összes mongol törzseket, ő lett a nagykán és megkapta a Dzsingisz kán címet, ami annyit jelentett: a többség hatalmas császára.

Dzsingisz kán elfoglalta Közép-Ázsiát, betört a Kaukázuson-

túlra és a fekete-tengeri sztyeppékre. E portyák során egészen a Duna völgyéig eljutott. A Kína elleni hadjárat idején halt meg. Hódító politikáját unokája, Kubilaj kán folytatta.

A mongolok Ázsiára és Európára kiterjedő óriási birodalmat hoztak létre.

Kína elözönlését a mongolok 1211-ben kezdték meg. Ez idő tájt a Kin királyság ereje már erősen megcsappant. A mongolok gyorsan előrenyomultak a Nagy Falig. A Pekingtől északra levő csujungkuani szorosnál teljesen szétverték a Kin csapatokat.

A mongolok gyors egymásutánban elfoglalták Hopej, Sanhszi és Santung tartományokat. Mivel a Kin uralkodó nem tudta feltartóztatni a mongol előrenyomulást, áthelyezte fővárosát Jencsingből (Peking) Kajfengbe. A Sárga folyótól északra az egész terület a mongolok hatalma alá került.

1227-ben Dzsingisz kán megtámadta és legyűrte Nyugat-Hszia államot, de ugyanabban az évben meg is halt. 1232-ben a mongolok megegyeztek a Déli Szung dinasztiával a Kin királyság közös megtámadására. A megállapodás szerint a Kin királyság meghódítása után a Sárga folyótól délre eső területeket visszaadják a Déli Szung dinasztiának.

A mongolok Kajfeng ellen vonultak. A Kin császár Cajcsouba (a mai Honan tartományba) menekült. A Déli Szung kormány 20 000 főnyi csapatot küldött segítségül a mongoloknak a város ostromához. 1234-ben a Déli Szung csapatok rohammal bevették a várost, ezzel véget vetettek a Kin uralomnak.

A mongol uralkodók azonban nem voltak hajlandók visszaadni a Déli Szung dinasztiának a Sárga folyótól délre eső területet. A Lojang felé tartó Szung hadsereget a mongolok a Sárga folyó gátjának áttörésével vízbe fullasztották.

A Déli Szung dinasztia ellenállása

A mongolok a Déli Szung ellen akkor indították meg teljes erejű offenzivájukat, amikor már elfoglalták Európa keleti részét. Átvágtak a csinghaji füves pusztákon, és váratlan táma-

dással elfoglalták Tibetet és Talit. A Hunan és Szecsuan ellen indított támadásaik azonban erőteljes ellenállásba ütköztek. A hocsoui (a mai Szecsuan tartományban) hadjárat idején Mangu, a mongolok nagykánja, elesett a harcban.

1260-ban Mangu öccse, Kubilaj lett a mongolok kánja. 1271-ben birodalmának a Jüan dinasztia nevet adta.

Hsziangjang ez idő tájt összekötötte Északot Déllel, közlekedési csomópont volt és egyben a Jangce középső folyásának bejárata. A Jüan csapatok ostrom alá vették Hsziangjangot. A város körül tíz kiserődöt építettek azzal az elgondolással, hogy ilyen módon elszigetelik a védőket, és azok kénytelenek lesznek megegyezni. A védők rendkívül nehéz körülmények között öt éven át kitartottak. A Déli Szung kormányhoz intézett ismételt segélykérésük nem talált meghallgatásra.

Az ostrom legsúlyosabb időszakában több ezer paraszt önkéntesen érkezett a Han folyón a nehéz helyzetben levő város segítségére. Áttörték a mongol szárazföldi és víziblokádot, eljutottak a város faláig, de a heves csatában az utolsó szálig elpusztultak.

Miután a mongolok bevették Hsziangjangot, folytatták előnyomulásukat kelet felé. 1276-ban Linan (Hangcsou), a Déli Szung birodalom fővárosa, szintén a mongolok birtokába került.

Az elkeseredett ellenállás tovább folyt. Minden talpalatnyi földet védelmeztek. Segítség és élelem nélkül utolsó leheletükig feltartották az ellenséget.

Amikor a Jüan csapatok bekerítették Jangcsout, Li Ting-csi és Csiang Caj tábornokok, a helyőrség parancsnokai, megszervezték a katonákat és a polgárokat a város védelmére. A Jüan csapatok vezetői rávették a Déli Szung anyacsászárnőt és a gyermekcsászárt, akik időközben megadták magukat, hogy üzenetet küldjenek a védőknek, megadásra szólítván fel őket. Csiang Caj tábornok elégette a császár üzenetét, jelezve, hogy a várost nem a császár részére, hanem szülőhazájuk számára védik. A védők halálukig harcoltak.

Ven Tien-hsziang, nagy megbecsülésnek örvendő nemzeti hős, a hazafiak egyik csoportjának élén nagy mozgékonyságával

nyugtalanította az ellenséget. Csianghsziből hirtelen Fucsienbe ment, majd Kuangtungban termett, de itt a mongolok egy támadás alkalmával foglyul ejtették. Hosszú évekig tartó fogsága alatt a mongolok számtalanszor megkísérelték a maguk oldalára csábítani. Ven Tien-hsziang azonban mindenkor élesen visszautasította ezeket az ajánlatokat. Végül is kivégezték.

Csang Si-csie és Lu Hsziu-fu, a Déli Szung dinasztia két minisztere a császári család egyik gyermek-leszármazottját császárrá emelték, és visszavonulva csatáztak a fucsieni és kuangtungi partvidéken. 1279-ben a mongolok bekerítették Kuangtungban az utolsó Szung bázist, s Lu, a fiatal császárral a hátán, a tengerbe vetette magát.

A JÜAN DINASZTIA KÍNÁJA

A Jüan uralom alatt

Észak-Kínában a mongol nemesek erőszakkal legelővé változtattak több százezer hektár megművelt földet. Senhsziben egy mongol nemes több mint tízmillió mu földet foglalt le magának. A parasztok millióit üldözték el földjeikről. A mezőgazdaság súlyosan visszaesett.

Azokat a földeket, amelyeket a mongol uralkodók birtokba vettek, később „hivatalos" földeknek minősítették és a parasztokat kényszerítették azok megművelésére. E hivatalos földek egy része kormányellenőrzés alatt maradt, a nagyobbik részt azonban átadták mongol nemeseknek, magasrangú tisztviselőknek vagy kolostoroknak. A feljegyzések tanúsága szerint az egyik kolostor például 16 millió mu földet kapott. A déli kolostorok olyan sok földdel rendelkeztek, hogy bérlőik száma félmillióra rúgott.

A han földesurak a mongol uralom alatt is hatalmas birtokokkal és sok bérlővel rendelkeztek.

A bérlő minden mu után 30—100 katti búzát fizetett a földesúrnak. A bérlőket ugyanúgy el lehetett adni vagy zálogosítani, mint bármilyen más magántulajdont. A saját földjükön dolgozó parasztok a különféle adók egész sorát fizették évente: 300 katti gabona fejadót, minden mu után három katti földadót. Adót fizettek külön minden háztartás után is, és még sok mindenféle címen. A parasztok lovait gyakran elrekvirálták a hadsereg

részére. Az egyik ilyen rekvirálás során a parasztoktól nem kevesebb mint 700 000 lovat vittek el.

A parasztok és a bérlők oly mértékben elszegényedtek, hogy kölcsönt kellett felvenniök. A mongol nemesek és kereskedők szívesen adtak kölcsönöket — de évi 100 százalékos kamatra. Akik esedékességkor nem tudták megfizetni adósságukat, elvesztették jószágaikat, vagy éppen családtagjaikat. Sok parasztcsalád teljesen tönkrement.

Az ország csaknem valamennyi kézművese a mongol kormány és a mongol nemesek szolgálatában állt. A kormány által irányított üzemekben dolgozó „hivatalos kézművesek" vagy „katonai iparosok" olyan gyenge ellátásban részesültek, hogy abból alig tudták magukat fenntartani.

Elnyomás

A Jüan uralkodók igyekeztek megelőzni a dinasztiával szembeni ellenállás megerősödését, és ezért az „oszd meg és uralkodj" módszer alapján jártak el.

A népet négy osztályra tagolták: mongolok; *szö-muk* (színes szeműek), ide sorolva a nyugati területek népeit és a Hszia lakosságot; hanok, ide sorolva a kitajokat, a dzsürcsi népet és az Észak-Kínában élő koreaiakat; végül déliek, vagyis a Dél-Kínában élő különböző nemzetiségű népek.

A különleges előjogokat a mongolok és a *szö-muk* élvezték, ők vitték mind a központi kormányban, mind a helyi közigazgatásban a vezető szerepet.

A mongol uralkodók különféle szigorú rendszabályokat léptettek életbe az uralmuk elleni támadások megelőzésére. A hanok és a déli népek például nem tarthattak és nem gyárthattak fegyvereket, nem tenyészthettek lovakat, nem vadászhattak és nem űzhették a „harci művészeteket". Tilos volt a gyülekezet bármilyen formája, még a piacra sem járhattak eladni vagy vásárolni. Éjszaka nem mozdulhattak ki lakásukból.

Mongol csapatok állomásoztak a legkülönbözőbb helyeken. A mongol uralkodók húsz családból álló csoportokba osztották a délieket, s egy-egy ilyen *csia* élére egy mongolt állítottak, aki szemmel tartotta őket, pénzt zsarolt tőlük és erőszakoskodott asszonyaikkal.

A Jüan törvények szerint azokat a mongolokat és *sze-mu*kat, akik valamilyen bűntettet követtek el, különleges bíróságok elé állították. Ha egy mongol egy hant vagy egy délvidékit megtámadott, ezek nem viszonozhatták az ütéseket. Ha megölte, akkor is csak csekély pénzbüntetést fizettettek vele.

A mongolok önkényeskedő uralma és kegyetlen kizsákmányolása erős népi ellenállást váltott ki.

Parasztfelkelések a Késői Jüan korszakban

A lakosság elégedetlensége már a Jüan dinasztia kezdetétől fogva nyilvánvaló volt. Kubilaj kán uralma alatt egy miniszter a következőket jelentette: „A déli tartományok elfoglalása óta eltelt tíz évben a lázadások elfojtására tett kísérletek egyszer sem értek el teljes sikert."

Egy másik jelentés arról szólt, hogy a Jangcétől délre több mint négyszáz helyen volt megmozdulás. A mongolok a népi felkelésekre fosztogatással, letartóztatásokkal és a legnagyobb hidegvérrel végrehajtott mészárlásokkal válaszoltak.

Nem egészen negyven év alatt az adók hússzorosukra növekedtek.

A mongolok nomád létükre csak igen lassan értették meg, hogy az állam számára milyen fontos a mezőgazdaság és a vízszabályozás. Ilyen körülmények között elhanyagolták az árvizekkel és a szárazsággal szembeni óvintézkedéseket. A Sárga folyó gátja ismételten megrongálódott. Gyakran tört ki éhínség.

A visszatérő természeti csapások fokozták a nép nyugtalanságát. A császár újból rendeletileg megtiltotta a fegyvertartást és a lótenyésztést. Kegyetlen eszközökkel nyomta el a tiltakozás fokozódó megnyilvánulásait.

A XIV. század közepe táján a mongol birodalom gyengült. A történelmi körülményeknek megfelelően a tiltakozás parasztmegmozdulásokban fejeződött ki, melynek élén a vörösturbánosok haladtak. A vörösturbánosok számos más parasztmozgalomhoz hasonlóan titkos szervezetként kezdték meg munkájukat. Amikor a mongol rendszer ellen nyílt lázadásba mentek át, a parasztok tömegesen csatlakoztak hozzájuk. 1351-ben a vörösturbánosok Liu Fu-tung vezetésével megindították a támadást.

A vörösturbánosok elfoglalták Jingcsout és Honan tartomány déli részét. Számuk százezerre szaporodott. A mongol seregek a korrupció következtében katonailag lényegesen meggyengültek, s ezért sorozatosan vereséget szenvedtek. A mongol miniszterek között nagy riadalom tört ki, azt javasolták, hogy szedjék össze a mongolok és *szö-muk* szétszórt erőit, összpontosítsák őket Tatuban (Peking), a Jüan fővárosban, hogy megbirkózhassanak a vörösturbánosokkal.

A lázadás tüze ekkor már a Sárga folyó és a Jangce egész területére kiterjedt. A lázadók vezetői szegényparasztok, kézművesek vagy kiskereskedők voltak.

A Liu Fu-tung által vezetett vörösturbánosok a Sárga folyó völgyének hatalmas területén hajtották végre hadmozdulataikat. Osztagokat küldtek északra, az egyik ilyen csapat Tatut szorongatta, a másik a Nagy Falon túlra is eljutott, egészen a Liao folyó keleti partjáig. Ez a két csapat a Jüan birodalom szívét fenyegette.

A mongolok uralma összeomlott, s 1368-ban visszavonultak a Nagy Faltól északra elterülő sivatagba.

KULTÚRA A SZUNG ÉS A JÜAN DINASZTIA IDEJÉBEN

Három fontos találmány

A táblanyomtatást a Tang dinasztia idején alkalmazták először. Ezzel megszüntették a másolást, időt takarítottak meg, és lehetővé tették a könyvek széleskörű terjesztését. A nyomtatás bevezetésével Kína nagyban hozzájárult a világ kultúrájához.

Az Öt Dinasztia idején már nagy számban nyomtattak kézikönyveket és általában a nép igényeinek megfelelő könyveket, így naptárakat. Ezeket a táblanyomású könyveket Szecsuanban, Csiangszuban és Csökiangban készítették. A Késői Tang kormány nagy számban nyomatta ki az írástudók részére a Dalok Könyvét és az Írások Könyvét. A Szung dinasztia idején a könyveket már nemcsak a központi kormányzat és a helyi közigazgatási szervek nyomatták, hanem különösen jeleskedtek ezen a téren a magán-könyvüzletek és egyéni vállalkozók. Csiangszu, Csökiang, Fucsien, Szecsuan és Sanhszi tartományok nyomtatási központokká váltak. Nagyszerű művek jelentek meg az irodalom, a filozófia, a történelem, a tudományok és a technológia területéről. Ezeket a könyveket szép formájú írásjegyekkel kitűnő papírra nyomták. A könyvnyomtatás kiváló alkotásai közé sorolhatjuk őket.

A Szung korszak közepe táján Pi Seng feltalálta a mozgatható betűtípust, és ezzel magasabb szintre emelte a nyomtatás művészetét. A Jüan dinasztia idején a mozgatható betűtípus módszerét a nyugati területeken keresztül Európába is eljut-

tatták. Ez képezte az alapját a nyomtatás korszerű formáinak.

Már a régi kínaiak is ismerték a salétromot, a ként és a faszenet, a puskapor alapanyagait. Az alkimisták a kén és salétrom összekalapálása közben gyakran tapasztalták, hogy ez a művelet robbanást idéz elő. Így jutottak el a puskapor felfedezéséhez. A Tang dinasztia vége felé a puskapor használata kezdett elterjedni a hadseregnél is. Nem sokkal az Északi Szung dinasztia megalakulása után feltalálták a lőporral behintett nyilat. A nyílhegyre lassan égő lőport rögzítettek. A nyíl a célba érve meggyulladt és azonnali tüzet okozott gabonában, fában és más gyúlékony anyagokban. A Déli Szung dinasztia idején feltalálták a tűzfegyvert. Ez akkor nem volt más, mint egy meghosszabbított bambuszcső, amelyet lőporral töltöttek meg. Ha meggyújtották, a lőpor kivágott a csőből. A Déli Szung dinasztia vége felé már alkalmazták a *tu-huo-csiang*ot — az ágyú elődjét —, egy olyan szerkezetet, melyből a puskapor robbanása kőgolyókat repített ki.

Ezután találták fel az ágyút. Miután a mongolok meghódították a Déli Szungot, rátették a kezüket a jangcsoui lőportárra. Egy napon a raktárt őrző valamelyik őrszem kénőrlés közben tüzet okozott. Az ezt követő óriási robbanás darabokra szaggatta mind a száz őrszemet.

A tűzfegyverek használata a harcászati taktika hatalmas változását idézte elő. A lőpor békés célokra is hasznosnak bizonyult. A puskapor a XIII. és XIV. században Közép-Ázsián keresztül Európába is eljutott. Az i. e. harmadik században felfedezték a természetes mágnes vonzási tulajdonságát. Az i. e. első században azt a tulajdonságát is megfigyelték, hogy észak felé mutat. A mágnesvasércből irányjelző szerszámot készítettek.

Az Északi Szung uralom alatt használták először a hajózásban az iránytűt. A Déli Szung dinasztia korában az iránytűvel felszerelt kínai kereskedelmi flotta Kína és a déltengeri szigetek, valamint India között hajózott. A perzsa és arab kereskedők kínai tengerjáró hajókon utaztak. Az arabok Kínától tanulták el az iránytű használatát.

Az iránytű használata a hajózásban lehetővé tette az óceánokon való közlekedést, s ez lényegesen előmozdította a világ gazdasági és kulturális cserekapcsolatainak fejlődését.

A ce, a dráma és a regény a Szung és a Jüan dinasztiák korában

A Tang dinasztia későbbi időszakában egy újfajta költészet tűnt fel, melyet *ce*nek neveztek. A ce verssorainak hossza és száma szabálytalan, és ez nagyon megkönnyíti a kifejezés módját és árnyalását.

A ce a Szung korszakban virágzott. Hszin Csi-csi, ez idők egyik neves dalszerzője, egyben a Déli Szung dinasztia hazafias tábornoka is volt. Egy ízben ötven lovas élén behatolt a Kin hadsereg főparancsnokságára, s annak ellenére, hogy ez a hadsereg ötvenezer főből állt, sikerült elfogniuk egy áruló tábornokot. Hszin Csi-csi költeményeit lángoló hazafiság hevítette.

A Szung dinasztia idején a nagyvárosok színházaiban zenei, drámai előadásokat tartottak. A színjátszó csoportok időnként az országot is járták és előadásokat tartottak. A Jüan korszak idején a drámai előadásokat igen kedvelték.

Nagy népszerűségnek örvendett az a dráma, amely a mongol nemesek és földesurak elnyomásával szembeni népi harcot ábrázolta és leleplezte az uralkodó osztály gonoszságait. A *Tou O ártatlan halála* című darab, melyet a neves drámaíró, Kuan Han-csing írt, arról szólt, hogy egy fiatal özvegy elhárítja egy gazember közeledését és bátor harcot folytat a bürokraták brutalitása ellen. Ez a darab leleplezi a Jüan dinasztia idején fennálló politikai korrupciót és társadalmi felfordulást. Vang Si-fu *A nyugati szoba* című darabja egy fiatal párról szól. Bátran szembeszállva a hagyományos feudális szokásokkal, szabad és boldog életükért harcolva, a fiatal pár elutasítja az önkényes házasságot, a fiatalokra kényszerített házasságot és az érdekházasságot. Az ilyen drámák nagy hatással voltak a népre.

A Szung korszakban a nagyvárosok egyik jellegzetessége a mesemondó. Ez a nép nyelvén adta elő a történeteket, melyeket

a *hua-pen*ből, vagyis a „mesélők írásaiból" merített. Az idők múlásával és a mesék állandó ismétlésével mindinkább csiszolódott a *hua-pen*, míg végül a Jüan dinasztia idején megjelent a regény. Ennek az irodalmi formának két tipikus példája a *Suj-hu csuan (Vízparti történet)* és a *Szan-kuo jen-ji (A három királyság regényes története)*. Ezek a könyvek a Késői Jüan és a Korai Ming dinasztia időszakában készültek.

A *Suj-hu csuan* a parasztok harcát ábrázolja a földesurak és a feudális rendszer ellen. A regény megénekli Vu Szung, Lin Csung és mások hősi tetteit. Nagyszerű cselekedeteik széles körben ismertek a kínai nép előtt.

A Szung és Jüan korszak irodalma mélyenszántóan ábrázolta a nép életét, s harcra ösztönözte az elnyomottakat a feudális zsarnokság és az országra törő idegenek ellen.

A MING BIRODALOM MEGALAPÍTÁSA

A Jüan dinasztia utolsó éveiben emelkedett ki egy fiatal szegényparaszt, Csu Jüan-csang.

Amikor Csu Jüan-csang tizenhét éves volt, szülőföldjén, az Anhuj tartománybeli Fengjang megyében súlyos szárazság pusztított. A járványnak számos áldozata volt. Szülei és bátyja is elpusztultak. Csu szerzetes lett, és több éven át Anhuj és Honan tartományokban bolyongott. Csatlakozott egy felfegyverzett parasztcsoporthoz, amely fellázadt a Jüan kormány ellen. Bátran viselkedett, bajtársai szerették. Később egy nagy hadsereg vezére lett, és csapata élén elfoglalta Nankingot, amelyet bázisukká épített ki.

Ez idő tájt a vörösturbánosok élénk harci tevékenységet fejtettek ki a Sárga folyó völgyében, elvágták a déli és északi Jüan hadseregek között a kapcsolatot. Több mint tízévi elkeseredett küzdelem után Csu Jüan-csangnak sikerült kirekesztenie a Jangcétől délre eső területről a mongolok fő erejét, és a Jangce középső és alsó folyása körüli területeken megszilárdította hatalmát. 1368-ban császárnak kiáltotta ki magát Nankingban. A történelem a Ming dinasztia megalapítójaként tartja számon, és neve ettől kezdve Taj-cu császár lett.

Taj-cu császár parancsot adott az Észak elleni hadjárat megindítására. Az Északon élő han népet felszólította, hogy csatlakozzék hozzá és együttesen kergessék el a mongol hatalmasokat. Az egyszerű mongoloknak és a *szö-mu*knak felajánlotta, hogy a hanokkal egyenrangú bánásmódban részesíti őket, ha

a területen maradnak. A legtöbben visszahúzódtak a Nagy Falon túlra, egyesek letelepedtek, mások pedig újra beolvadtak a mongol törzsekbe.

Az északi expedíciós hadsereg igen fegyelmezetten viselkedett, megvédte a népet és a vagyonukat, a mezőgazdasági szerszámokat és az igásállatokat. Így megnyerte a nép támogatását, és gyors sikert ért el.

1368 őszén az északi expedíciós hadsereg elfoglalta Tatu városát (Peking), s ezzel véget vetett a mongol uralomnak. Az ezt követő tíz évben a Ming hadsereg hatalmas területeket hódított vissza északnyugaton, északkeleten és délnyugaton, felszámolva a Jüan hadsereg maradék erőit.

Uralmának megszilárdítására Taj-cu császár engedményeket tett a parasztoknak, s rendszabályokat léptetett életbe a mezőgazdaság fejlesztésére.

A Ming kormány arra ösztönözte a parasztokat, hogy térjenek vissza szülőhazájukba és fogjanak hozzá a gazdálkodáshoz, vagy költözzenek át a ritkán lakott vidékekre, és vegyenek művelés alá parlagon heverő földeket. A parasztoknak igásállatokat, mezőgazdasági szerszámokat és vetőmagot adtak, s három évre felmentették az adózás és a közmunka-szolgálat alól. Az ugar földeket, ha feltörték, tulajdonukba adták.

A Ming kormány nagy figyelmet szentelt a vízszabályozási berendezések építésének. A gátakat és a töltéseket megjavították, illetve újat építettek, és megtisztították a folyóágyakat. A dinasztia e korai éveiben minden talpalatnyi földet, mely addig parlagon hevert, felszántottak.

A Ming kormány ösztönözte a gyapottermelést is. Előírta, hogy egy öt-tíz mu földdel rendelkező paraszttháztartás fél mun termesszen gyapotot. A birtok nagyságával együtt a gyapottermő területet is növelni kellett. A gyapotszövet szövése fokozatosan elsőrendű mellékfoglalkozás lett, és a gyapot a selyem és a vászon helyébe lépett. A nép főleg ebből készítette ruháit.

A földek újrafelmérését és az általános népszámlálást szigorúan végrehajtották, így kiderítették, mennyi földet titkoltak

el a földesurak; ezeket megadóztatták. Könnyítettek a parasztokra nehezedő terheken. Taj-cu császár szigorú rendszabályokat foganatosított a korrupció ellen, számos korrupt hivatalnokot megbüntetett.

A hetven évig tartó viszonylagos béke alatt sikerült a gazdasági helyzeten javítani. A kormány gabonatartalékokat gyűjtött az éhínség idejére.

Nagy tengeri utak

Mint már korábban is szó esett róla, a kínaiak tökéletesítették az iránytűt. Nagy tapasztalatra tettek szert a tengeri hajózásban is.

A XV. század elején Kína volt a leggazdagabb és legerősebb ország a világon. A hajóépítés igen magas színvonalat ért el. Cseng-cu császár, Taj-cu negyedik fia, elhatározta, hogy feltárják a déltengeri, vagy ahogy ma nevezik, a Kelet-indiai-szigeteket. Ennek a vállalkozásnak a végrehajtásával Cseng Hót, egy Jünnan-beli huj nemzetiségű embert bíztak meg.

1405-ben Cseng Ho 27 000 emberrel elindult Liucsiakangból. Flottája hatvan tengerjáró hajóból állt, arannyal, selyemáruval és porcelánnal volt megrakva. Áthajóztak a Keleti- és Délkínai-tengeren, elérték Csampát (Indokínát) és sok más országot. A meglátogatott országok közül mindegyikben elegendő időt töltöttek ahhoz, hogy kereskedhessenek a helyi lakossággal és ajándékokat adjanak e népek királyainak.

Az ezt követő harminc-egynéhány évben Cseng Ho és emberei további hat ízben utaztak az indokínai félszigetre, a Maláj félszigetre, a Kelet-indiai-szigetekre, Indiába, Perzsiába, Arábiába, és eljutottak egészen a kelet-afrikai partokig. Bármerre is jártak, érdeklődtek az országok életkörülményei iránt, és tiszteletben tartották a helyi lakosság hagyományait és szokásait. Mindenhol békés kereskedelmet folytattak. A Maláj-félszigeten a király engedélyével raktárt építettek, élelmiszerkészletek és egyéb áruk tárolására. A más országokat látogató hajók itt

gyülekeztek, mielőtt hazaindultak volna. Cseng Ho expedíciói-nak sikere megalapozta Kína és más országok békés kereske-delmi kapcsolatait. A kínai és külföldi kereskedők kölcsönös látogatásai mind gyakoribbakká váltak.

Cseng Ho és legénységének rettenthetetlen bátorsága, amely-lyel szembeszálltak a nyílt tenger veszélyeivel, valóban csodá-latra méltó volt. Cseng Ho nagyszerű utazásait fél századdal azelőtt hajtotta végre, hogy Kolumbusz fölfedezte Amerikát és Vasco de Gama körülhajózta a Jóreménység fokát.

Cseng Ho kelet-indiai látogatásai fokozták a baráti keres-kedelmi kapcsolatokat Kína és az itteni országok között. A kínaiak mind nagyobb számban utaztak ezekre a szigetekre, egyesek az utazás, mások a kereskedelem kedvéért. Gyakorta előfordult, hogy letelepedtek és családot alapítottak. Amikor gyermekeik felnőttek, azok is megházasodtak és itt folytatták hivatásukat. A szumátrai Palembangban több ezer kínai család élt. Jáván több ezer főt kitevő kínai közösségek voltak.

A tengeren túl élő kínaiak működése fontos szerepet játszott a Kelet-indiai-szigetek feltárásában. E szigeteken mindenütt hozzá lehetett jutni kínai gyártmányokhoz: selyemhez, porcelánhoz, bronz- és vasárukhoz. A kínaiak fejlett termelési technikája és kultúrája, melyet a tengeren túl élő kínaiak vezettek be ez országokban, nagy ösztönzést nyújtott a helyi gazdaság és kultúra fejlődésének.

A MING DINASZTIA VÉDEKEZÉSE A KÜLFÖLDI BETÖRÉSEK ELLEN

Háborúskodások a mongolokkal

Miután a Ming seregek visszaszorították a mongol csapatokat a sivatagba, a mongol nemzet számos törzsre bomlott fel. Az uralkodó törzseket tatároknak hívták.

A tatároktól nyugatra élt a mongol népnek egy másik ága, az ojrátok. A XV. század közepe táján az ojrátok megerősödtek, legyőzték a tatárokat, és kiterjesztették hatalmukat egészen a Liao folyó völgyéig, komolyan veszélyeztetve a Ming birodalom északi határait.

1449-ben Esszen, az ojrátok vezére, délnek irányította harcosait. A Ming kormány tájékozatlan volt az ellenség erejét illetően, a támadás teljesen készületlenül érte. A császár személyesen ment el Tatungba, hogy maga irányítsa a hadjáratot. A rendkívül hátrányos helyzet láttán a Ming csapatok számára visszavonulást parancsolt. A rosszul irányított hadsereg erőltetett menetelésben nagyon kevés pihenővel és rossz ellátási viszonyok között vonult vissza. Tumupaonál már teljesen kimerültek. Hat méter mélyre is leástak, de nem találtak vizet. Az ojrát lovasság beérte és bekerítette őket. A Ming katonák fejvesztetten szóródtak szét. A császár fogságba került.

Amikor a vereség híre eljutott Pekingbe, az új császár, Csing-ti összehívta minisztereit, hogy megtárgyalja velük, hogyan lehetne megbirkózni a rendkívül veszélyes helyzettel. Egyesek azt javasolták, hogy a fővárost költöztessék át Nankingba.

Jü Csien magasrangú tisztviselő szilárdan kitartott a város aktív védelme mellett, s ezért megbízták Peking védelmének vezetésével. Jü Csien erősítéseket gyűjtött az ország különböző részéből, és parancsot adott, hogy nagy mennyiségű gabonát szállítsanak Pekingbe. A katonákat és a város lakosait felszólította, hogy harcoljanak bátran a város védelméért.

Az ojrátok előrenyomulásuk során a Ming határőrség erőteljes ellenállásába ütköztek. Amikor Pekinghez közeledtek, a város teljes harci felkészültségben várta őket. A Ming katonák számos támadást visszavertek. További megerősítések érkeztek a város részére. Az ojrátok visszavonultak.

A Ming korszak közepe tájára a tatárok ismét megerősödtek, és elfoglalták az Ordoszt. A dús füves területeket legelőnek használták, a dél felé való terjeszkedés támaszpontjává tették. Amikor a sivatag déli és északi részében megszilárdították hatalmukat, fenyegetően léptek fel a Ming birodalom ellen. A tatár lovasság mind gyakrabban hatolt át a Nagy Falon, megbolygatva Senhszi, Sanhszi és Észak-Hopej tartományok nyugalmát. Több ízben egészen Peking küszöbéig hatoltak.

A tatárok elleni védelem megerősítésére a Ming császár elhatározta, hogy kijavíttatja és meghosszabbítja a Nagy Falat. A munkások felhasználva a régi alapokat, vastagabbra és magasabbra építették a falat, és az egyes részeket fokozatosan egybekapcsolták. Támadások alkalmával az embereknek egyidejűleg kellett harcolniuk és a javítási munkálatot folytatniuk.

Az újonnan megerősített fal, mely mintegy ötezer li hosszúságban, keleten a Sanhajkuan-átjárótól nyugati irányban egészen a Csiajükuan-átjáróig terjedt, félelmetes akadályt képezett a betörések ellen.

A Ming korszak idején japán kereskedők áruval és fegyveres emberek kíséretében Kína partjaira hajóztak, látszólag kereskedelem céljából, a valóságban azonban raboltak, gyújtogattak és gyilkoltak, amikor erre alkalom kínálkozott. Ezek a japán kalózok rémületben tartották a part mentén élő embereket. A Korai Ming időszakban a kormány nagy figyelmet fordított e kalózok elleni védekezésre. Tucatjával építették a part mentén

az erődítményeket, és a partvidék védelmében tízezrével sorakoztatták fel a katonailag képzett parasztokat. De mihelyt lanyhult az éberség, a japánok fokozták kalóz-tevékenységüket.

1553-ban a japán kalózok rajokban özönlötték el Csiangszu és Csökiang tartományokat, egyes csoportok egészen az ország belsejéig hatoltak, mindenütt harácsoltak és lemészárolták a lakosságot. Később még délebbre is eljutottak, és behatoltak Fucsienbe.

A Ming kormány egybetoborozta erőit a japán kalózok ellen. Csi Csi-kuang, egy neves Ming tábornok kapott megbízást a csökiangi milícia kiképzésére. A partvidéken élő nép segítségével Csi Csi-kuang serege egymás után mérte a csapásokat a japán kalózokra. 1565-re teljesen kiirtották őket.

Segítség Koreának

1592-ben Hidejosi Tojotomi japán tábornok több száz hajón több mint százezer főnyi hadsereget küldött Korea ellen. A dél-koreai partokhoz érve a japánok partra szálltak, és gyújtogatva és rabolva haladtak előre a part mentén, majd elfoglalták Pjengjangot, Szöult és még sok más várost. A koreai nép felkelt, és szembeszállt a behatolókkal.

A koreai kormány segítséget kért a Ming kormánytól. 1593-ban Li Jü-szung tábornok vezetésével Ming hadsereg érkezett Koreába. A koreai csapatokkal együttműködve, megverték a japán hadsereget, és visszafoglalták Pjengjangot. A súlyos veszteségeket szenvedett japánok visszavonultak Puszanba, a félsziget délkeleti csücskébe, amit aztán továbbra is megtartottak.

1597-ben Hidejosi újból kísérletet tett Korea elfoglalására. A Ming dinasztia és a koreai kormány csapatai együttes erővel szembeszálltak vele, és ismét Puszan környékéig szorították vissza a japánokat. Tizenkét hónappal később a szövetséges erők elsöprő offenzívát indítottak szárazföldön és vízen. A japán flottát majdnem teljes egészében megsemmisítették, az életben maradt japánok elmenekültek.

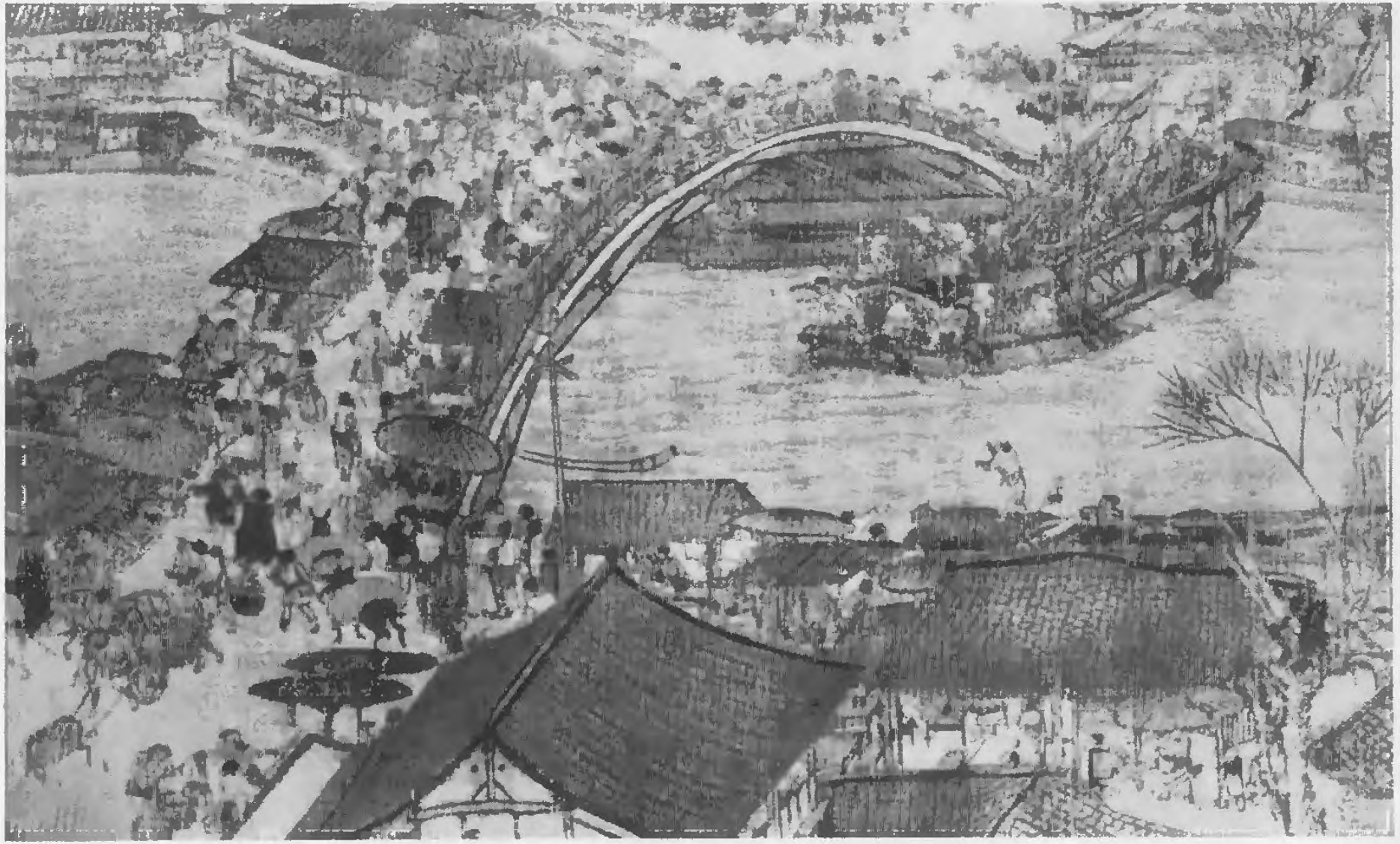

PARTI JELENET A CSINGMING FESZTIVÁLRÓL
Szung-kori festmény részlete

CSENG CSENG-KUNG FOGADJA A HOLLAND KÖVETET

A KERESKEDELMI ÉS IPARI FEJLŐDÉS ÉS A FÖLDTULAJDON ÖSSZPONTOSÍTÁSA

A kapitalista termelés csírái

A Jüan dinasztia összeomlásával a rabszolgaságba vetett kézművesek visszanyerték szabadságukat. A Ming kormány alatt a „hivatalos kézművesek", miután letöltötték kötelező évi szolgálatukat, időt kaptak arra is, hogy maguknak dolgozzanak. Ez ösztönzően hatott a termelésre. A mezőgazdaság fejlődésével a vidék nagyobb mennyiségű gabonát és nyersanyagot szállított a városba, és mivel a parasztok vásárlóereje is megnőtt, lehetővé vált számukra, hogy a városban készült kézművesipari cikkeket megvásárolják. Így kiszélesedett a kézművesipar. Jelentős technikai haladást értek el a vasolvasztásban, az agyagedény-készítésben, a textilgyártásban, könyvnyomtatásban és hajóépítésben. A kézműves csoportok létszáma állandóan növekedett, és nagy kézművesipari műhelyekké alakultak.

A Ming dinasztia idején a selyemipar központja a Tajhu tó völgye volt, különösen Szucsou tűnt ki, ahol számos kézművesipari csoport és kézművesipari műhely dolgozott. A nagy műhelyek tulajdonosai a szakmunkások munkáján élősködtek, akiknek csak napidíjat fizettek. Az alkalmi munkások a kora reggeli órákban a hidak környékén ődöngtek, várva, hogy valaki igénybe vegye őket. Ez a fajta gyári termelés már magában foglalta a kapitalizmus csíráit.

Az agyagedény-ipar igen kifejlődött a Ming dinasztia idején. Legnagyobb központja Csingtöcsen volt. E Csianghszi tarto-

mánybeli „porcelánvárosban" éjjel és nappal működtek az állami vagy magántulajdonban levő égetőkemencék ezrei. A porcelán gyártása rendkívül bonyolult mesterség volt, egy sor sajátos, magas színvonalú technikai folyamat végrehajtását igényelte. A műszaki dolgozók jóval többet kerestek, mint az egyszerű munkások. A műhelyekben felügyelők ellenőrizték a munkát. A Csingtöcsenben gyártott porcelánt az egész országban árulták, és fontos tétel volt az ország exportjában.

A kézművesipari műhelyek és a kereskedelem fejlődésével bizonyos mezőgazdasági termények áruformát öltöttek. A Csiangszu tartománybeli Szungcsiang megye gyapottermő központ volt; a földterület felén gyapotot termesztettek. Maga a város a gyapotipar központja volt, minden házban szőttek és fontak. Az ország különböző részéből idesereglett gazdag kereskedők közvetítők útján vásárolták meg a gyapotszövetet, amelyet aztán eladásra vittek Kiangszi, Hupej, Hunan, Kuangtung, Kuanghszi tartományokba, sőt még Senhszi és Sanhszi tartományokig is eljutottak.

A kézműipar növekedésével a városok is gyarapodtak méretben és számban, s fokozódott a jólét. Az országban több mint harminc nagyváros keletkezett, a legtöbb ezek közül a délkeleti partvidéken, egyharmaduk pedig Csiangszu és Csökiang tartományokban. Nanking és Peking, a Ming dinasztia ikerfővárosai, politikai és egyben gazdasági központokká váltak. A kézművesipar és a kereskedelem virágzott. Az azonos jellegű szakmák igyekeztek egy utcába vagy egy központba tömörülni. Így például Nankingban brokátot, festéket, bronz- és vasárut gyártó műhelyek tömörültek; a pekingi piacokon rizzsel, szénnel, agyagáruval, öszvérekkel és lovakkal kereskedtek.

A külkereskedelem is fejlődött. Kanton volt a legnagyobb kereskedelmi kikötő. Itt rakták hajóra a Kelet-Indiába irányított porcelán-, selyem- és vasárukat. A Ming dinasztia középső szakaszát követően kereskedelmi kapcsolatokat létesítettek Európával is.

A Ming dinasztia korai időszakában a parasztok tökéletesítették mezőgazdasági szerszámaikat, a mezei munkákat rendkívül gondosan végezték, és a trágyázásra is nagy figyelmet fordítottak. A bevetett terület megnövekedett, nagyobb lett a hozam is. Ám a parasztok földjeit fokozatosan elnyelték a földesurak.

A Ming kormány óriási mennyiségű hivatalos földet birtokolt, amelyet — miután a kezdeti időszak elteltével beszüntették a parasztoknak nyújtott engedményeket — a császár hitbizományként osztott szét a nemesek és a miniszterek között. A hivatalnokok és ügynökeik azonban nem elégedtek meg ezekkel a hatalmas ajándékföldekkel, s törvénytelen eszközökkel és különböző ürügyekkel megszerezték a parasztok földjét. A császár óriási területeket jelölt ki császári birtokként. E birtokok száma háromszázra szaporodott. A birtokokon bérlők dolgoztak.

A császárok és nemesek birtokain felügyelők irányították az ügyeket. Felhasználva gazdáik hatalmát, maguk is igyekeztek meggazdagodni a parasztok terhére. A birtok körül csónakon vagy szekéren közlekedő parasztokat, akik halásztak, fát vágtak vagy nyájaikat legeltették, a felügyelők megzsarolták. A felügyelők fokozatosan kiterjesztették a birtokok határait, míg végül is elnyelték a parasztok földjeit, és földbér fizetésére kényszerítették a parasztokat.

A Korai Ming dinasztia idején a kormány több mint 800 millió mu földet vont adózás alá. A XVI. század kezdetére ez a mennyiség felére csökkent. Hatalmas területek kerültek a császár, a nemesek, a miniszterek és a földesurak birtokába; ezek mentesültek az adó alól. A Ming uralom utolsó éveiben a Tajhu tó környékén levő gazdag területen a paraszthóztartásoknak mindössze egytizede rendelkezett földdel, kilenctizede föld nélküli bérlővé vált.

A pénzben fizetett földbér bevezetése

A Ming korszak közepe tájától kezdve jelentősen megcsappant a földadóból származó jövedelem. A kormánykiadások viszont növekedtek. A parasztok a földadón kívül még sok más rendkívüli adót fizettek, és ingyen munkát végeztek az állam részére. A parasztok közül sokan tönkrementek és elmenekültek szülőfalujukból.

Hogy minél több adót szedhessen be, a kormány bevezette az „egykorbács törvényt". Ennek a rendszernek az alapján újra felmérték a földeket, és a földadót, az ingyenes kötelező munkát és a rendkívüli adókat mind egyetlenegy adófajtában egyesítették, amelyet pénzben kellett kifizetni a földtulajdon mérete alapján. Ezt a rendszert először csak egyes körzetekben vezették be, és csak 1581 után terjesztették ki érvényességét az egész országra. Ettől kezdve Kína különböző részein a bérösszeget már csak pénzben törleszthették.

A kormány azonban nem hajtotta végre alaposan a föld újrafelmérését, és a nagy földesurak mindent megtettek a rendszer bevezetésének megakadályozására. Mintegy tizenkét évvel később ez a rendszer már nem is működött. Az ezüstben fizetendő adózást azonban megtartották.

A KÉSŐI MING KORSZAK

A városi nép harca az eunuch-adószedők ellen

A Ming korszak korai időszakában a császár minden hatalmat saját kezében összpontosított, a despota uralom legszélsőségesebb formáját valósítva meg.

A Ming dinasztia uralmának középső időszakát követően azonban az eunuchok kisajátították maguknak a császárnak járó előjogokat és az ország tényleges uralkodóivá váltak. Titkos szolgálatokat szerveztek, hogy elnyomják a népet és szemmel tartsák az államhivatalnokokat. Ügynökeik szerteszét az országban kémkedtek, és többek ellen hamis vádat koholtak. Ha egy családot megvádoltak, akkor rendszerint belekeverték az ügybe a szomszédokat is. Ha aztán valakit börtönbe zártak, a zsarolás könnyű prédája lett. Akiket az eunuchok bűnösnek tartottak, azt a legkegyetlenebb kínzásoknak vetették alá. Megszámlálhatatlan sok embert gyilkoltak meg. A terroruralom elterjedt az egész országban.

Az eunuchok között Liu Csin volt a legbefolyásosabb. Ez az „álló császár" néven ismert eunuch válaszolta meg a császárhoz intézett emlékiratokat. Miniszterek hajhászták a kegyeit. A nép kifosztásából szerzett vagyona több mint kétmillió tael aranyat és ötvenmillió tael ezüstöt tett ki.

A dinasztia uralmának vége felé az egyik Ming császár több mint húsz éven át nem is fogadta minisztereit, az ügyek intézését teljesen az eunuchokra bízta. A leghírhedtebb ezek közül,

Vej Csung-hszien, összejátszott a korrupt udvaroncokkal, maga uralkodott az udvarban, s sorra legyilkoltatta ellenfeleit. A helyi tisztek csaknem valamennyien az ő ügynökei voltak.

Az ipar és a kereskedelem fejlődése következtében az ipari és kereskedelmi adók mennyisége és köre jelentősen megnövekedett. A nagy hatalommal felruházott eunuchokat adószedéssel bízták meg a nagyvárosokban. Adószedés ürügyén nyíltan lefoglalták az egyes emberek javait, letartóztatták és kivégezték őket. Ez súlyos csapást jelentett a kereskedelemre és az iparra. Az adószedők brutalitása kiváltotta a polgárok ádáz ellenállását.

1601-ben egy eunuch adószedő Szucsouban egész hálózatát építette ki az adószedő állomásoknak. Azzal az ürüggyel, hogy ellenőrzik az adófizetést igazoló nyugtákat, becstelen embereket felbéreltek általános zavarkeltésre. Más helyről származó kereskedők be sem merték tenni a lábukat Szucsouba. Számos selyemszövő-műhely kénytelen volt csökkenteni a termelést. A textilmunkások közül igen sokan váltak kenyértelenné, s az éhhalállal néztek szembe. Mindezek ellenére az adógyűjtők bejelentették, hogy felemelik az egy szövőszékre kivetett adót. A munkások összegyűltek, és teljes rendben felvonulva követelték az adók csökkentését. Az adószedő elutasította kérésüket, és felszólította ügynökeit, hogy verjék szét a tüntetőket. A feldühödött munkások erre azzal válaszoltak, hogy felgyújtották az adóhivatalt, de arra ügyeltek, hogy figyelmeztessék a környéken lakó embereket a tűz elterjedésének megelőzésére.

Hasonló tömegharc folyt Santung, Csiangszu, Csianghszi, Hupej, Hunan, Senhszi és Jünnan tartományokban.

Parasztháború a Késői Ming korszakban

A Ming dinasztia uralmának vége felé megsokszorozódtak az adók, és a föld mindinkább a kevesek kezében összpontosult. Minden természeti csapás növelte a parasztok nyomorúságát. 1628-ban Észak-Senhsziben kitört az első parasztfelkelés, amely

aztán hamar elterjedt az egész tartományra, sőt átterjedt Kelet-Kanszura is.

A paraszthadsereg átkelt a Sárga folyón, és ezzel a forradalom tüze elérte a Jangce felső és középső folyását. A mozgalom évről évre nőttön-nőtt és mind hatalmasabb lett. A megrémült Ming kormány több tartományból küldött seregeket a felkelők feltartóztatására.

1635-ben a különböző paraszthadseregek vezérei találkozót rendeztek a Honan tartománybeli Jingjangban, és itt megbeszélték az egységes akció tervét. Látványos védelmi előkészületeket rendeztek nyugaton, északon és délen, hogy elterelj ék a Ming hadseregek figyelmét, ezután pedig a parasztseregek fő erői keleten támadtak. Miután kitörtek a bekerítésből, a parasztterők forgószél módjára törtek előre, két hét leforgása alatt elfoglalva Fengjangot és Anhujt.

1636-ban Li Cö-cseng lett annak a paraszthadseregnek a vezére, amely folytatta hadműveleteit Senhszi, Kanszu és Honan tartományokban, Csang Hszien-csung, egy másik parasztsereg vezére, Hupej és Szecsuan tartományokban szállt harcba a Ming hadsereggel.

1640-ben Li Cö-cseng serege Honan tartományban több százezer főre növekedett. Kiadta a jelszót: a gazdagok és a szegények egyformán osztozzanak a földön. Majd bejelentette, hogy öt évre elengedi a gabona kötelező beszolgáltatását. Gabonát és pénzt osztogattak a szegényeknek, akik mindenütt lelkesen fogadták Lit és hadseregét. Li katonáinak meg volt tiltva, hogy polgári lakosság házaiba szállásolják be magukat; aranyat és ezüstöt sem keríthettek a maguk számára. Akik az érő gabonán lovagoltak keresztül, halálbüntetést kaptak.

Négy évvel később Li Cö-cseng hadseregét Hszianból Peking irányába indította. A felvonuló hadsereg a főváros felé vezető útja során nyilatkozatokat bocsátott ki, melyben felfedte a Ming kormány gaztetteit és bejelentette, hogy mindenütt, amerre elhalad a paraszthadsereg, „öt évre felfüggesztik a gabonabeszolgáltatást, és senkinek sem kell félnie személyi biztonsága miatt. Ezzel egyidejűleg mindenkinek biztosítják az egyenlő jogot a vásárláshoz és az eladáshoz."

A paraszthadsereg átkelt a Sárga folyón, és gyorsan bevette Tajjuant. Valamivel több mint egy hónap alatt elhaladtak Tatung mellett és behatoltak a Csujungkuan-átjáróba, ahol kevés ellenállásra találtak. A Ming katonák nagy számban szöktek át a parasztcsapatokhoz. A Ming dinasztia korrupt vezetői egy szép napon arra ébredtek fel Pekingben, hogy a paraszthadsereg körülvette a várost. A város őrsége megtagadta a harcot.

A paraszthadsereg bevonult a városba, a seregek élén Li Cö-cseng lovagolt. A Ming császár a város piacán emelkedő domb tetején öngyilkosságot követett el, és ezzel véget ért a Ming dinasztia uralma.

A parasztháború, amely a Ming uralom utolsó szakaszában tizenhét évig tartott, nagyságát tekintve páratlan a kínai történelemben.

A MANDZSUK HATALMÁNAK NÖVEKEDÉSE

A mandzsuk, a dzsürcsik utódai, a Ming korszakban a Csangpaj hegységben laktak, e gazdag természeti adottságokkal rendelkező vidéken. Cobolyra vadásztak, aromatikus gyógynövényeket, főleg az ún. ginszenget gyűjtötték az erdőkben, és gyöngyöt halásztak a Mutankiang folyóban. Ezenkívül állatokat is neveltek. Cserekereskedelmet folytattak a hanokkal. A gabonáért, szövetért és vasáruért lovakkal, gyógynövényekkel, cobolyprémmel és gyöngyökkel fizettek.

A dzsürcsik faluközösségekben éltek. Ha háborúba indultak vagy vadászni mentek, családi vagy közösségi alapon csoportosultak. A föld magántulajdonban volt, és han foglyokkal dolgoztatták meg. Erődítményeiket, ahol vagyonukat tárolták, sárból építették, és néhol karósánccal vették körül.

Nurhacsi, a vezérük, fiatal korában kereskedelemmel foglalkozott, eljárt Fusunba, ahol megtanulta a han kereskedőktől a han nyelvet, és nemcsak beszélni, hanem írni is tudott ezen a nyelven. Később egyesítette a különböző dzsürcsi törzseket, és 1616-ban kánnak kiáltatta ki magát, megalapítva a Kin dinasztiát.

Nurhacsi alattvalóit nyolc zászlóegységbe szervezte. E zászlóegységek vezetői részt vettek az állam irányításában. A zászlóegységek tagjai békeidőben a termeléssel foglalkoztak, háborúban katonáskodtak. Nurhacsi volt az állam legfőbb ura.

A nyolc zászlóegységből hatvanezer főnyi csapatot állított ki, ezekkel megverte a Ming hadsereget a Szarhu-hegy mellett és

fokozatosan bekebelezte Kelet-Liaoningot. Majd előrenyomult Nyugat-Liaoningba és Ningjüan város falai alatt fergeteges csatát vívott a Ming hadsereggel. Jüan Csung-huan, a kiváló Ming tábornok ragyogóan védelmezte a várost. Nurhacsi megsebesült a csatában, visszavonult Senjangba, s ott meghalt.

Hungtajcsi, Nurhacsi fia követte apját a trónon. Felszabadította a hanokat a rabszolgasorból, megengedte számukra, hogy han tisztek irányításával szabad polgárként háztartásokat szervezzenek. Fokozatosan csökkentette a zászlóegység-parancsnokok tekintélyét. Miután meghódította a különböző mongol törzseket, 1636-ban császárrá kiáltatta ki magát, a dinasztia nevét Csingre változtatta, a dzsürcsi elnevezést pedig mandzsura.

Hungtajcsi kiterjesztette uralmát Belső-Mongóliára is. A mandzsu hadsereg több betörést kísérelt meg Kína ellen, áthatoltak a Nagy Falon, és eljutottak egészen Dél-Hopej és Santung tartományokig. Egy alkalommal a mandzsuk 260 000 embert és 550 000 szarvasmarhát és lovat hurcoltak magukkal. A zsákmánnyal megrakott szekerek 30 li hosszúságban követték egymást.

Li Cö-cseng, a parasztvezér, Peking elfoglalása után megbízottat küldött Vu Szan-kuj Ming tábornokhoz, aki akkoriban a Sanhajkuan-átjárót őrizte, hogy meggyőzze őt a mandzsuk elleni közös harc szükségességéről. Vu visszautasította Li Cö-cseng javaslatát. Nemcsak hogy megtagadta az együttműködést, hanem ráadásul szövetkezett a mandzsukkal a paraszthadsereg ellen.

Miután kitudódott Vu árulása, Li Cö-cseng kétszázezer főnyi csapata élén felvonult ellene a Sanhajkuan-átjáróhoz, azonban a mandzsuk váratlanul megjelentek és oldalba támadták Li csapatait. A kettős nyomás következtében a paraszthadsereg kénytelen volt visszavonulni.

Hszianba visszavonulva, Li Cö-cseng folytatta az ellenállást. 1644 májusában a mandzsuk elfoglalták Pekinget. A Ming bürokraták és földesurak siettek behódolni a mandzsuknak, és hadsereget szerveztek a parasztcsapatok ellen. 1645-ben a mandzsu csapatok Hszian felé törtek. A paraszthadsereg visz-

szavonult Hsziangjangba. Nem sokkal később Li Cö-csenget Hupej tartományban megölték a földesurak fegyveresei.

Li Cö-cseng halála után helyettesei folytatták a mandzsuk elleni küzdelmet.

A mandzsuellenes harc Dél-Kínában

Amikor Nankingba eljutott a híre annak, hogy Li Cö-cseng elfoglalta Pekinget, Fu Vang herceget, a Ming császári család tagját ültették trónra a dinasztia folytatására. A lagymatag Ming kormány kevés lelkesedést mutatott arra, hogy megvédje önmagát a közeledő mandzsuk elől. A miniszterek közül egyedül Si Ko-fa állt ki szilárdan az ellenállás mellett. Kezébe vette Jangcsou védelmét és a Jangcétől északra táborozó seregek irányítását.

A Ming erők számra jelentősek voltak, de a tábornokok állandóan civakodtak egymással. Ilyen körülmények között Si Ko-fa védelmi terve meghiúsult, és a közeledő mandzsu csapatok gyorsan bekerítették Jangcsout. Si Ko-fa felszólította seregét és Jangcsou lakosságát hősi ellenállásra. Hét nap és hét éjjel küzdöttek a védők, míg a város végül is elesett. Si Ko-fa fogságba került, s mivel nem akarta megadni magát, a mandzsuk kivégezték.

Miután a mandzsu hadsereg átkelt a Jangcén, a nankingi tisztek részben elmenekültek, részben pedig megadták magukat. Csiangszu és Észak-Csökiang tartományokat gyorsan elfoglalták. A mandzsuknak egy rendelete azonban újabb lázadáshullámot váltott ki. Kötelezővé tették minden férfi számára, hogy a hajukat levágassák, haj csak a fejük búbján maradhatott meg, ezt a részt viszont copfba kellett fonniuk.

A nép nyílt harccal fejezte ki ellenállását. Csiangjinban és Csiatingban (mindkettő Csiangszu tartományban) csatát vívtak a rendelet ellen. Csiangjin nyolcvanegy napig tartott ki 420 000 mandzsu katonával szemben, végül a város egész lakossága elpusztult. Csiating több mint két hónapon át állt ellent, de végül itt is kardélre hányták a lakosság nagy részét.

Miután a mandzsuk elfoglalták Csökiang és Fucsien tartományok jelentős részét, az itt élő nép tovább folytatta harcát a betolakodók ellen. A Ming seregeket Csang Huang-jen és Cseng Cseng-kung vezették. Az első a Csousan-szigeteken állomásozott, a másik Csinmenben és Amojban.

1659-ben Cseng Cseng-kung és Csang Huang-jen több százezer főnyi hadsereg élén ezernyi bárkán felhajózott a Jangcén. Egyenesen Nankingig hatoltak, és körülvették a várost. Csang Huang-jen ezután egy osztag élén Dél-Anhujba indult. Amerre csak mentek, a nép húst és bort ajándékozott nekik. Felhívásukra négy prefektúra, három alprefektúra és huszonnégy megye lázadt föl a Jangce partjain.

Cseng Cseng-kung csapatát azonban a mandzsuk visszavonulásra kényszerítették a Jangce partjáról, s így vissza kellett térniük Csinmenbe és Amojba.

Néhány évvel később Csang Huang-jent a mandzsuk elfogták és megölték.

Tajvan fejlődése

Tajvan igen régi idők óta Kína része volt. A han nép már a III. században eljutott ide, és együtt törték fel a földet a kaosan törzsek tagjaival. A Déli Szung és Jüan dinasztiák idején Tajvant a kínai kormány által küldött tisztviselők igazgatták. 1624-ben a hollandok elfoglalták Tajvan egy részét. A tajvani nép felkelt és engesztelhetetlen harcot folytatott a betolakodók ellen. 1661-ben Cseng Cseng-kung 25 000 főnyi csapat élén, több száz hadihajóval átkelt a tengerszoroson és megverte a hollandokat, akik a következő évben megadták magukat.

Azokban az időkben a kaosanok nem tudták, hogyan hasznosítsák a bivalyt a mezőgazdaságban. Nem ismerték a sarlót, a kapát és az ekét. Cseng Cseng-kung és leszármazottai segítséget nyújtottak a tajvaniaknak a gazdálkodásban. Bivalyokat és vasszerszámokat osztottak ki a helyi lakosság között és megtanították őket arra, hogyan kell használni ezeket. Iskolákat

állítottak fel, és bátorították a kaosanokat, küldjék el gyerekeiket az iskolákba, hogy ott tanulhassanak. A haladó technika hatására a kaosanok élet- és kulturális színvonala emelkedett. Cseng Cseng-kung és leszármazottai megvédték a kaosanok érdekeit, a hanokkal egyenlő jogokat biztosítottak számukra.

A tajvani nép több mint húsz éven át vonakodott elfogadni a mandzsu uralmat. 1683-ban azonban a mandzsuk elfoglalták a szigetet.

Li Cö-cseng halála után helyettese, Li Csin vette át a Hunanban állomásozó 300 000 főnyi csapat parancsnokságát. Ho Teng-csiao, az ebben a tartományban állomásozó Ming tábornok felajánlotta együttműködését a paraszthadsereggel. A Ming tábornokot elfogadták parancsnokul, és ezzel megerősödött a mandzsukkal szembeni ellenállás.

A hunani paraszthadsereg ismételten vereséget mért a mandzsukra, és sikeres csatákat vívott Kuanghszi, Hunan és Hupej tartományokban.

Egyes Ming tábornokok viszont ahelyett, hogy együttműködtek volna a parasztseregekkel, ellenük fordultak, és így meggyengítették a mandzsuellenes erőket. Ho Teng-csiao csatában esett el.

A paraszthadsereget ekkor Li Csin fia, Li Laj-heng vezette. Irányításával a csapatok Szecsuan és Hupej dombos vidékei közé vonultak, ahol parlagon heverő földeket törtek föl saját maguk eltartására. Több mint tíz éven át húzódtak így meg a hegyvidéken. A mandzsuk azonban ismételten rájuk támadtak, míg végül 1664-ben bekerítették a Maolu-hegyet, a paraszthadsereg utolsó erődítményét. Az ezt követő ádáz csatában a paraszthadsereget megsemmisítették.

Csang Hszien-csung Észak-Szecsuanban halt meg a mandzsukkal vívott vad csatában. A paraszthadsereg vezetését ekkor Csang Hszien-csung helyettese, Li Ting-kuo vette át, és visszavonult Jünnan és Kujcsou tartományokba. 1651-ben Kuj Vang herceg elfogadta javaslatukat, hogy lépjenek szövetségre a mandzsuk ellen. Li ekkor ellentámadást indított és visszafoglalta Kuanghszit és Dél-Hunant.

Több mint tíz esztendőn keresztül tudták magukat tartani a délnyugati területen. A mandzsu hadsereg, melyet egy áruló Ming tábornok, Vu Szan-kuj vezetett, több ízben rájuk támadt. Bátran harcoltak, de végül is Nyugat-Jünnan határvidékére szorultak.

1662-ben Vu Szan-kuj meggyilkolta Kuj Vang herceget. Amikor Li Ting-kuo ezt megtudta, annyira felháborodott és elkeseredett, hogy még az ételt is visszautasította, és meghalt.

A CSING (MANDZSU) DINASZTIA URALMA AZ ÓPIUMHÁBORÚT MEGELŐZŐ IDŐBEN

Mezőgazdaság, kézművesipar és kereskedelem a Korai Csing időszakban

A háború hosszú évei után az új dinasztia gazdaságilag nehéz helyzetbe került. Parlagon hevertek a termékeny vidékek, romba dőltek a virágzó városok. A lakosság száma is nagyon leapadt. A bevételek nem fedezték a mandzsu kormány szükségleteit, s ezért rendeletileg felemelték a földbért és az adót. A vidéki kormánytisztviselők azonban azt jelentették, hogy „senki sem akarja művelni a földeket, nem tudják behajtani sem a földbért, sem az adókat".

A parasztok és általában a lakosság ellenállása, de meg a pénzügyi nehézségek miatt is, a mandzsu kormány kénytelen volt engedékeny politikára áttérni. Megszüntették az állam részére végzett ingyenes munkát, és eltörölték a Ming kormány által a dinasztia uralmának utolsó szakaszában bevezetett rendkívüli adókat. Minden módon előmozdították a parlagon heverő földek megművelését. 1712-ben a kormány nyilatkozatot adott ki, mely szerint nem rónak ki fejadót az új rendelkezés hatálybalépése után születettekre. A fejadót később fokozatosan beolvasztották a földadóba, amelyet azután „föld-fej pénznek" neveztek. Eszerint a parasztok mentesültek a közmunka alól, a föld nélküliek pedig a földbér alól.

A parasztok bevetették a parlagon heverő földeket, a Ming korszakhoz képest nagyobb területeken termesztettek gyapotot,

dohányt és cukornádat. A lakosság egyenletesen növekedett, létszámát a XIX. század közepe táján már 400 millióra becsülték, többre, mint bármikor annak előtte a történelem során.

Dél-Csiangszu továbbra is a selyemipar központja maradt. Egyedül Nanking 50 000 szövőszékkel dicsekedhetett. Egy nagy kézművesipari műhely tulajdonosa hatszáz szövőszékkel rendelkezett. A nagyobb műhelyek ellátták selyemfonállal a kisebb kézművescsoportokat, amelyek azt részükre megszőtték. Szucsouban több mint tízezer szövőszék dolgozott.

Dél-Csiangszuban és Csökiangban a gyapotipar is virágzott. A kereskedők a paraszthháztartásokat és a kis kézműipari műhelyeket ellátták gyapottal, a kész szövetet pedig megvásárolták tőlük.

A Kuangtung tartománybeli Fusanban, ebben a vasárutermelő központban több mint száz vasolvasztó kohó volt. Vasserpenyőket gyártottak nagy számban. A 10—100 munkást foglalkoztató műhelyek hatalmas mennyiségben állítottak elő kovácsolt vascikkeket, szöget, tűt, huzalt.

A jünnani bányaipar fejlődésnek indult. A XVIII. században néhány évtized alatt a rézbányászat évi termelése 400 tonnáról 6000 tonnára emelkedett. A XIX. század elején évente 170 000 tael ezüstöt termeltek.

Az üzleti élet elevenebb volt, mint a Ming dinasztia idején. A honani gyapotot Csiangszuba és Csökiangba szállították, és ott készítettek szövetet belőle. A hucsoui selyemfonalat hajón Hangcsouba és Nankingba vitték feldolgozás végett. A kész selyemáruk távoli vidékekre is elkerültek, északkeleten Liaoningig, északnyugaton Kanszuig, délnyugaton Jünnanig is. A Csangcsiuban és Santungban előállított vasárukat a Sárga folyó alsó folyásánál és a Jangce-öbölnél is árusították, sőt még északkeletre is elvitték.

A kézművesipar és a kereskedelem területén elért haladás ellenére a feudalizmus jelentősen gátolta a még csírájában levő kapitalizmus további kibontakozását. A könyörtelenül kizsákmányolt parasztok megdöbbentően alacsony vásárlóerővel rendelkeztek. Ráadásul a mandzsu kormány súlyos adókat

LIN CÖ-HSZÜ
(1785—1850)

LI HSZIU-CSENG
(1823—1864)

vetett ki az iparra és kereskedelemre, ezenkívül korlátozta a kézművesipari műhelyek terjeszkedését is. Következésképpen a nagykereskedők és kézművesipari műhelyek tulajdonosai nem fektették pénzüket a termelésbe, hanem földeket vásároltak, és jelentkeztek a hivatalosan megrendezett vizsgákon, hogy ily módon földesurak legyenek vagy bekerüljenek a bürokratikus hivatalnoksereg soraiba.

Tibetiek, mongolok és ujgúrok

A tibetiek már Szrongcan Sgampo uralmának idején buzgón hivő buddhisták voltak.

Kubilaj kán Paszpát, Szakja Nagylámáját, Tibet hűbéres királyává nevezte ki, és felruházta az ország politikai és vallásos ügyeinek irányításával. Paszpa a „Vörös szekta" vezetője volt, melynek tagjai vörös kalapot és csuhát viseltek.

A XV. században aztán Con-kha-pa megalapította a „Sárga szektát", amely túlsúlyra jutott Elő (Kelet)-Tibetben. Később Dalai és Pancsen, Con-kha-pa két kiváló tanítványa Lhaszába költözött és a sárga szekta vezetői lettek.

A XVII. században a sárga szekta tagjainak száma megnövekedett és uralkodó befolyásra tett szert, kiszorítva a vörös szektát Hátsó (Nyugat)-Tibetben is. Pancsen átköltözött a nyugat-tibeti Tasi-Lumpóba.

1716 telén a mongóliai dzungár törzs seregei betörtek Tibetbe, és behatoltak Lhaszába. A mandzsu kormány által küldött csapatok Csinghaj és Szecsuan tartományokon keresztül eljutottak Tibetbe, és elkergették a dzungárokat. Később a mandzsu kormány megbízottat nevezett ki Tibetbe, aki részt vett a politikai ügyek intézésében.

A sivatag déli részén élő mongol törzseket a XVI. század második felétől kezdve belső-mongóliai törzsnek, míg a Csinghaj tartománytól és a Tiensan hegységtől északra élő törzseket eleuth-mongol törzseknek nevezték

Mielőtt behatoltak volna a Sanhajkuan-átjáróba, a mandzsuk

meghódították Belső-Mongóliát, és azt nyolc zászlóegységre osztották fel.

Az eleuth-mongóliai dzungár törzs az Ili folyó völgyében élt. A XVII. század közepe táján a dzungár törzs vezére egyesítette a különböző eleuth törzseket, és elfoglalta a Tiensan hegységtől délre eső területet.

A mandzsu csapatok kiszorították a dzungárokat Tibetből, és néhány évvel később támadást intéztek a Tiensan hegységtől északra eső területek ellen. A háború hosszú évekig elhúzódott, míg végül is békét kötöttek. A XVIII. század közepén a dzungárokat belső harcok kötötték le. Kihasználva ezt az alkalmat, a mandzsu hadsereg támadást indított, behatolt az Ili folyó völgyébe, és 1757-ben elfoglalta a Tiensan hegységtől északra eső területet.

A mohamedán ujgúrok a XI. századtól kezdve feladták a nomád életmódot és a Tiensan hegységtől délre letelepedtek, földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkoztak.

A XVII. század közepén a dzungárok elfoglalták a Tiensan hegységtől délre eső területet, és uralkodtak az ujgúrok fölött.

A dzungárok veresége után a mandzsuk adófizetésre szólították fel az ujgúrokat, de ezek visszautasították. A mandzsuk támadást indítottak, és kétévi háború után legyőzték az ujgúrokat, elfoglalva a Tiensan hegységtől délre eső területet.

A Csing dinasztia uralma a különböző nemzetiségek felett

A Csing birodalom hatalmas területén számos nemzetiség élt: hanok, mandzsuk, mongolok, hujok, tibetiek, ujgúrok, miaók, lik, csuangok, kaosanok stb. Ezek különböző nyelveken beszéltek és mindegyiküknek megvoltak a maguk szokásai, hagyományai. A mandzsu kormány egységes igazgatási rendszere kedvező feltételeket biztosított a különböző nemzetiségek gazdasági és kulturális kapcsolatai számára. Politikailag azonban a mandzsu kormány kegyetlenül elnyomta a Kínában élő nem mandzsu nemzetiségeket. Megtagadták tőlük az egyenlő jogokat.

Azokon a területeken, ahol mandzsu katonákat állomásoztattak, a parasztokat elűzték földjeikről, és a földeket szétosztották részben a nemesek, részben pedig a nyolc zászlóegység katonái között. A mandzsuk a hanokkal műveltették a földet, és földbért szedtek tőlük. A mandzsu kormány és a mandzsu hivatalnokok elnyomása következtében valamennyi nemzetiség parasztjainak keserves volt az élete. A mandzsuk földadót szedtek az ujgúroktól, sok pénzt és vagyontárgyat csikartak ki tőlük, s ráadásul még minden évben nagy mennyiségű rezet, szőnyeget, aranyat és drágakövet kellett beszolgáltatniuk. A Kujcsouban élő miao népet kényszermunkában dolgoztatták.

A mandzsu közigazgatásban az összes fontos beosztásokat mandzsu nemesekkel, han földesurakkal és mongol hercegekkel töltötték be, a tényleges hatalmat természetesen a mandzsu nemesek gyakorolták. A helyi vezető állásokban csaknem mindenütt mandzsu nemesek ültek; ők látták el a kormányzó feladatkörét is.

A mandzsuk peres ügyeit különbíróságok tárgyalták. Büntetésüket pénzre átválthatták, s a börtönben is különleges bánásmódban részesültek.

A mandzsuk a Csing dinasztia uralmának egész ideje alatt elnyomták a nemzeti kisebbségeket, súlyos megtorlásokat alkalmaztak azokkal szemben, akik bírálni merészelték a rendszert. Amikor a *Ming dinasztia története* című könyvben felfedeztek néhány olyan kitételt, amely elítélte a mandzsu uralkodókat, a könyv kiadóját, Csuang Ting-lungot, aki ekkor már halott volt, kiásták sírjából és lefejezték. Családtagjai közül a tizenhat éven felüli férfiakat kivégezték, az asszonyokat pedig a határvidékre száműzték. Mindazokat, akik részt vettek a könyv előállításában, tehát akik az előszót írták, a betűket vésték, továbbá akik azt eladták vagy megvásárolták, kivégezték. A helyi tisztviselők parancsot kaptak, hogy kobozzák el mindazokat a könyveket, amelyekben a mandzsukkal szembehelyezkedő kitételek találhatók. Ezeket a könyveket vagy elégették, vagy megváltoztatták. Néhány évtized alatt több mint 13000 könyvet semmisítettek meg.

A mandzsu uralkodók számos intézkedést vezettek be, a különböző nemzetiségek ellenük irányuló egységes akciójának megelőzésére. Megtiltották, hogy a hanok és a mongolok egymás közt házasodjanak. A tibetiek nem tarthattak semmilyen kapcsolatot dzungárokkal, a hanok az ujgúrokkal. Ily módon aláásták a különböző nemzetiségek egymás iránti baráti érzületeit, egymás ellen tüzelték őket.

A mandzsu kormány kegyetlen uralma alatt valamennyi nemzetiség szükségszerűen szembe kellett hogy kerüljön az elnyomókkal az ellenük folytatott közös harcban.

Lázadások a mandzsu uralom ellen

A nemzetiségeket elnyomó és kizsákmányoló hármasszövetség — a mandzsu nemesek, a han földesurak és a mongol hercegek — ellen soha egy pillanatra meg nem szűnt az ellenállás. A XVIII. század vége felé egymást követte a huj, a miao és a han nép felkelése.

A huj nép már hosszú ideje élt Csinghaj és Kanszu tartományokban. De éltek hujok az ország egyéb részeiben is. Mohamedánok voltak. Noha főleg mezőgazdasággal foglalkoztak, állatokat is tenyésztettek. A hujok a Jüan és Ming dinasztiák vége felé csatlakoztak a felkelő seregekhez. Miután a mandzsuk behatoltak az országba a Sanhajkuan-hágón, a hujok a Kanszu-átjáróban folytatták a harcot az új beözönlők ellen, és eredményesen támogatták a mandzsuellenes erőket, elfoglalva Lancsout, valamint számos környező alprefektúrát és megyét. Amikor a mandzsuk további erősítéseket küldtek, a hujok kitartottak egy magas hegy tetején, mesterlövészeik súlyos veszteségeket okoztak a mandzsuk soraiban. Végül azonban a mandzsuk elvágták őket víz- és élelmiszer-forrásaiktól, s felégették templomaikat. A hujok életre-halálra harcoltak.

A miaók Kujcsouban és Nyugat-Hunanban éltek. Történelmük visszanyúlt a régi időkbe, de mezőgazdaságuk meglehetősen elhanyagolt állapotban volt. Kitűntek ének- és táncművé-

szetükkel; gyógyítási tapasztalataikkal a kínai orvostudományt gazdagították.

A mandzsu nemesek és a han földesurak gyakran alkalmaztak erőszakot földjeik gyarapítása érdekében. 1795-ben a Kujcsou tartományi Tungzsenben a miaók fellázadtak, és magukkal ragadták Hunan tartománybeli paraszttársaikat. Több megyei székhelyet elfoglaltak, míg végül a mandzsuk elnyomták a lázadást, de a miaók szórványos harcokban továbbra is ellenálltak.

A mandzsu kormánynak igen sokba került a miao lázadás katonai leverése. A veszteségek pótlására súlyos adókat vetettek ki Hupej és Szecsuan tartományokban, a végsőkig elkeseredett nép azonban fegyveresen állt ellen: 1796-ban a Hupej tartománybeli Csingcsouban a parasztok kirobbantották a lázadást.

A parasztok jelszóként hangoztatták: „Az államhivatalnokok kényszerítették a népet lázadásra." A felkelőkhöz csatlakoztak a Nyugat-Hupejben élő parasztok. A parasztseregek egy része a Szecsuan, Hupej és Senhszi tartományok mentén húzódó hegyvidéken állomásozott, melyet támaszpontjukká építettek ki. Fő erejük igen mozgékonyan akciókat hajtott végre Honan, Szecsuan, Senhszi és Kanszu tartományokban.

A mandzsu kormány sürgősen megerősítéseket vont össze az ország különböző részeiből, hogy feltartóztathassa a paraszthadsereget. A földesurak fegyveres erőivel erődítményeket építettek és sáncárkokat ásattak a falvak körül. A gabonát elrejtették, hogy a paraszthadsereg ne szerezhessen utánpótlást. Mégis kilenc év kellett ahhoz, hogy a mandzsu kormány elfojthassa ezt a lázadást, s a lázadás leverése 200 millió ezüst taelbe került.

AZ EURÓPAI KAPITALISTA ORSZÁGOK KÍNA ELLEN IRÁNYULÓ INVÁZIÓJÁNAK KEZDETE

A XVI. század elején kalózkodó portugál kereskedők érkeztek Kína délkeleti partjaira. Csempészárukkal kereskedtek, hajókat és rakományokat raboltak ki, sőt embereket is elhurcoltak és eladták őket rabszolgának. Törvénytipró működésük a kínai nép erőteljes ellenállásába ütközött, és végül is elkergették őket Kuangtung, Fucsien és Csökiang partvidékeiről. A század közepe táján Macaóba érkeztek portugál kereskedők. Kezdetben csak kikötési jogot igényeltek, 1557-ben azonban hozzáfogtak városfalak és várak építéséhez, és saját hivatalnoki gárdát állítottak fel. Így indult meg Macao portugál megszállása.

Szorosan a portugálok nyomában jöttek a spanyolok és a hollandok, akik szintén csak raboltak és fosztogattak a kínai partvidékeken. A hollandok egy időben, a XVII. század közepe táján Tajvannak egy részét is elfoglalták.

A kereskedők után az európai misszionáriusok is megjelentek Kínában, és elhozták a kínai népnek az európai tudományokat. De akadtak köztük olyanok is, akik a papi reverenda leple alatt nem annyira vallási kérdésekkel, mint inkább országuk részére való kémkedéssel foglalkoztak.

A korai mandzsu uralkodók rendeletet adtak ki, melyben megtiltották, hogy kereskedő-hajók kivitorlázzanak a tengerre. E rendelet megszegőit halálbüntetéssel sújtották, a hajón levő javakat pedig elkobozták. A rendelet azt a célt szolgálta, hogy elvágja Cseng Cseng-kung kapcsolatait az anyaországgal. A rendelet ugyancsak előírta, hogy külföldi kereskedő-hajók csak

Macaóban horgonyozhatnak, huszonöt hajónál több azonban sohasem horgonyozhat egyszerre a kikötőben. Miután a mandzsu hadsereg elfoglalta Tajvant, az utazási korlátozásokat megszüntették. További korlátozásokat alkalmaztak azonban a tengerjáró kínai kereskedelmi hajókra, és előírták, hogy milyen fajta árucikkeket és milyen mennyiségben szabad szállítani. Kanton lett a külkereskedelem kizárólagos kikötője. A mandzsu uralkodók felszólították a kuangtungi nagykereskedőket, hogy hivatalosan elismert céhbe szervezkedjenek, a céhet Ko-Hongnak nevezték. A külföldi kereskedőknek alkalmazkodniuk kellett a Ko-Hong rendelkezéseihez, és csakis a céh által biztosított lakóhelyeken élhettek. A vétel és eladás a Ko-Hong közvetítésével történt, s a kormánnyal is csupán a céhen keresztül tarthattak fenn kapcsolatot.

A XVIII. század beköszöntésével Anglia lett a világ leghatalmasabb kereskedő állama. Fegyverei erejével szorgosan gyarapította birodalmát. Kína hatalmas területeivel, gazdag erőforrásaival és nagyszámú lakosságával magára vonta a Keletindiai Társaság figyelmét, később pedig nemcsak Anglia, hanem más kereskedő államok független kereskedőinek és hajótulajdonosainak érdeklődését. Macartney, angol nagykövet, különleges kereskedelmi előjogok biztosítására 1793-ban Pekingbe utazott, és benyújtotta a mandzsu kormánynak az angol igények hosszú listáját. Ezek között a következők szerepeltek: engedély arra, hogy angol megbízott állomásozzék Pekingben az angol kereskedelmi ügyek intézésére; engedély az angol kereskedőknek üzletkötésre Ningpo, Tinghaj és Tiencsin városokban; egy kis sziget átadása a Csousan-szigetek mellett, ahol az angol kereskedők tartózkodhatnak és áruikat tárolhatják; adómentesség vagy a Macao és Kanton között szállított áruk tarifájának csökkentése. A mandzsu kormány visszautasította ezeket az arcátlan követeléseket.

A mandzsu kormány zártkapu-politikája lefékezte a születőben levő kínai kapitalizmus növekedését. Más részről viszont egy olyan időszakban, amikor az imperialista hatalmak szabad kezet akartak Kína gazdagságának kirablására és nagy szám-

ban igyekeztek kémeket küldeni Kínába, ez a politika az önvédelmi eszköz szerepét töltötte be.

Kína gazdasága feudális alapon állt, és a tömegek kezdetleges igényeiket saját belső termelésből elégítették ki. A fényűzési cikkek piaca, amely csak a gazdagok számára volt elérhető, korlátozott volt.

Az ópium tette lehetővé Anglia számára, hogy szélesre kitárja a kaput, amelyen keresztül, miután egyszer megnyitották, valamennyi gyarmatosító és kereskedő-hatalom belépett.

Kínába bevezették az ópiumot. Az ópiumtermelés rendkívül jövedelmező ipart jelentett a Keletindiai Társaság számára. Ezen a társaságon keresztül zsákmányolta ki Anglia indiai birtokainak gazdagságát. A mandzsu kormány fellépése az ópiumkereskedelem ellen és a kábítószer nagy mennyiségben való elpusztítása, amire a kormány adott utasítást, megfelelő ürügyet szolgáltatott Angliának a beavatkozásra. Így kezdődött az ópiumháború.

KULTÚRA A MING ÉS A CSING DINASZTIÁK IDEJÉN

Természettudományok

A Ming dinasztia idején tökéletesedett a mezőgazdaság és a kézművesség technikája. A természettudományok és az alkalmazott tudományok felmutattak bizonyos fokú haladást. Li Si-csen, az orvostudományok kiváló kutatója összegezte a kínai orvostudományok terén ebben a korszakban elért eredményeket. Huszonhét évig dolgozott ezen a hatalmas tudományos munkán. Könyvének címe: *Pen cao kang mu (Materia medica).* A *Pen cao kang mu*ban Li Si-csen a gyógyszereket hatvan csoportba osztályozta. Mindegyik gyógyszernek közölte a nevét, előállítási helyét, formáját, megmagyarázta a beszerzési és készítési módját, valamint azokat a betegségeket, amelyekhez az illető gyógyszert fel lehetett használni. A *Pen cao kang mu*ban 1892 gyógyszer van felsorolva. Li Si-csen ezenkívül több mint tízezer receptet is feljegyzett.

A *Pen cao kang mu* nagy eredmény a kínai orvostudományok fejlődésében. A növények osztályozásának módja az akkori idők leghaladóbb módszere szerint történt benne.

A könyvet már a XVII. században lefordították idegen nyelvekre.

Szung Jing-hszing könyve, a *Tien kung kaj vu (A természet alkotásainak feltárása)* rendszeres leírást tartalmaz a különböző termőnövények növekedési szakaszairól, valamint a kézművesipar által termelt cikkek gyártási eljárásairól. Ez a könyv a

termelési tapasztalatok gazdag tárháza. A vasolvasztásról például elmondja, hogyan bányásszák az ércet, miképpen készítik a kohókat. Leírja az olvasztás folyamatát, és leírja, hogyan készül a nyersvasból acél. A selyemhernyótenyésztés kérdéseiről beszélve felsorolja azokat a fontosabb mozzanatokat, melyekre figyelmet kell fordítani a selyemhernyók nevelésénél, gubózásánál és lefejtésénél, valamint a selyem szövésénél. A könyv ezenkívül illusztrációkat tartalmaz a különböző fajta szövőszékekről.

A Ming dinasztia utolsó éveiben Hszü Kuang-csi alaposan tanulmányozta a mezőgazdaság különböző kérdéseit és tudományos tapasztalataira támaszkodva, valamint az európai misszionáriusoktól szerzett ismeretei nyomán jelentős munkát állított össze, amelynek címe: *Nung cseng csüan su (Összegező tanulmány a mezőgazdaságról)*. Ebben a munkájában foglalkozik az élelmezést szolgáló növények, a gyümölcsfák, illetve gyümölcstermő növények, a gyapot és a kender ültetésével, továbbá a selyemhernyók, háziállatok, szárnyasok és halak tenyésztésével, és számos gyógymódot sorol fel az állatbetegségek gyógyítására. A könyvben jelentős helyet foglalt el a vízgazdálkodás problémája. Az ország különböző részében alkalmazott vízgazdálkodási munkálatok tanulmányozása alapján javaslatokat terjesztett elő, ezenkívül bizonyos európai öntözési módszerek bevezetésével is foglalkozott. Hszü Kuang-csi nagy figyelmet fordított az éhínség megelőzését szolgáló tennivalókra, és a *Pen cao kang mu*ban és más orvostudományi munkákban található adatokra támaszkodva felsorolta azokat az ehető növényeket, amelyek éhínség idején is rendelkezésre állnak.

Demokratikus eszmék

A Ming és Csing dinasztiák idején a kereskedelem egyre bővült, fejlődésnek indult a termelés kezdetleges kapitalista formája. Demokratikus eszmények alakultak ki és terjedtek el, s ezek visszatükröződtek a korabeli irodalom jelentősebb műveiben.

E korszak ismert demokratikus gondolkodói közül megemlítjük Huang Cung-hszit, Ku Jen-vut és Vang Fu-csét, akik mind részt vettek a mandzsuk elleni küzdelemben és valamennyien a mandzsu üldözés áldozatai lettek. Huang Cung-hszi például nyomorúságos körülmények között élt egy szigeten. Vang Fu-cse hosszú ideig a miao nép által lakott területen keresett menedéket. Ku Jen-vu az északi tartományokban bolyongott, megfigyelte a terület topográfiai jellegzetességeit, és ezt felhasználták a mandzsuk elleni fegyveres felkelés előkészítésére. Mindhárman számos könyvet írtak, melyekben megbélyegezték a királyságot és a mandzsu uralmat.

Az uralkodók a trón megszerzéséért folytatott harcban kegyetlenül pusztítják a népet, mondta Huang Cung-hszi. Miután trónra jutottak, ismét embertelenül kizsákmányolják a népet. Ilyenformán az uralkodó közellenség, és csak természetes, hogy a nép ellenségesen áll vele szemben. Az uralkodók vagyonuk és különleges előjogaik megvédésére törvényeket hoznak. Ezek a törvények nem az ország javát, hanem az uralkodók és családjuk érdekeit szolgálják. Amit az uralkodó helyesnek tart, az nem feltétlenül helyes; amit helytelennek tart, nem biztos, hogy helytelen. A közvéleménynek kell döntenie a kérdésben.

Vang Fu-cse véleménye szerint a föld nem képezheti az uralkodó magántulajdonát. A föld a népé, mivel a nép él rajta és ő műveli azt.

A nép gyűlölete a feudális rendszer ellen az irodalomban is kifejezésre jutott. A Csing dinasztia korában jelent meg a *Zsulin vaj-si (Az írástudók)* című kiváló szatirikus mű. Szerzője, Vu Csing-ce kigúnyolta a köztisztviselői rendszert, melynek keretében az írástudók a jellemesség és a képesség rovására is csak a dicsőséget és a gazdagságot hajszolták. Az eredmény pedig az lett, hogy az írástudók képmutatókká, csalókká, gonoszakká és kapzsikká váltak. A szerző beszél egy szorgalmas és becsületes fiatalemberről, aki miután részt vett a hivatalos vizsgán, hazug, szégyentelen, elfajult emberré vált. Bemutat egyeseket, akik felhasználják a hivatalos vizsgán szerzett címeiket arra, hogy zsarnokoskodjanak szűkebb hazájuk népe fölött.

A legtöbb tisztviselőt korruptnak, ostobának, kegyetlennek és tudatlannak festi le.

E korszak nagy irodalmi mesterműve Cao Hszüe-csin írása, melynek címe: *Hung lou meng (A vörös szoba álma)*. A mű egy arisztokrata család életét és hanyatlását, valamint az elnyomottak nyomorúságos életét ábrázolja. E család egyik tagja fellázad a feudalizmus ellen. A rang és gazdagság hajszolóit megvetésre méltóknak tartja. Amikor azt ajánlják neki, hogy lépjen kapcsolatba a hivatalnokokkal, haraggal utasítja vissza a javaslatot. Nagy részvétet érez a feudális társadalom elnyomott női iránt. A szerző által rajzolt széles freskón több mint száz szereplővel találkozunk, és mindegyiknek megvan a maga sajátos jellemábrázolása.

Cao Hszüe-csin ragyogóan, realista módon rajzolta meg korának társadalmi életét, és döbbenetes erővel leplezte le a feudalizmus hanyatlását.

AZ ÓPIUMHÁBORÚ

Az ópiumkereskedelem elleni kampány

Az ópiumháború idején Kínában feudális rendszer uralkodott. A földesurak a parasztoktól a termés ötven-nyolcvan százalékát követelték. Ráadásul a parasztoknak földadót is kellett fizetniük a kormánynak. Kezdetleges szerszámokkal művelték a kis parcellákat. Kézi szövőszéken szőtték a szövetet. A megfeszített munka ellenére a parasztok többsége csak épp annyit ért el, hogy valahogy el tudott tengődni egyik évről a másikra. Nem voltak képesek a termelés elmaradott módszereit fejleszteni.

Mindezek ellenére a kínai hűbéri társadalom méhében már születőben volt a kapitalizmus. Megvoltak a selyemszövő, teafeldolgozó, vasolvasztó, porcelángyártó és más ipari termékeket készítő műhelyeik. A konzervatív, feudális mandzsu rendszer azonban semmilyen támogatást nem adott ezeknek az iparágaknak, sőt inkább gátolta a kézműipar kifejlődését. Vegyük például a selyemszövő ipart, amely ebben az időben a kézművesipar jelentős része volt. A nagyobb központokban, mint Nanking, Szucsou és Hangcsou, katonai kormányzó ellenőrizte a selyemáruk gyártását, és ő vásárolta fel a magántermelésben készült selyemholmikat. A kormány a manufaktúrák tulajdonosai számára maximálisan száz szövőszéket engedélyezett, és minden működő szövőszék után évi ötven ezüst tael adót fizettetett.

Kína különböző nemzetiségei, elsősorban a hanok, mongolok, tibetiek, hujok, miaók és ujgúrok állandó harcban voltak a közös elnyomók, a mandzsuk ellen.

Az 1830-as években az angolok mind nagyobb mennyiségben szállítottak ópiumot Kínába. A hivatalnoki réteghez tartozók és a gazdagok közül sokan rákaptak az ópiumra, a szokás elterjedt a mandzsu hadsereg tisztjei és legénysége között is. Egyedül a kantoni kikötőben Kína húsz-harmincmillió ezüst taelt fizetett ki évente a behozott ópiumért. Az ezüst kiáramlása következtében a hazai piacon emelkedett e nemesfém ára. A Csing dinasztia korai időszakában egy tael mintegy nyolcszáz rézpénzt ért. Az ópiumháború előestéjén egy taelért ezer rézpénzt kellett fizetni. A mandzsu udvar csak ezüstben volt hajlandó elfogadni az adót, a parasztok azonban rézpénzben kapták meg termékeik árát. Így a parasztoknak a korábbihoz képest kétszeres adót kellett fizetniük.

Az udvarnál eltértek a vélemények az ópiumkereskedelmet illetően. Lin Cö-hszü, a kiváló hazafi azokat képviselte a vitában, akik ellenezték az ópiumbehozatalt. Mások viszont, akiknek az ópiumcsempészés hasznot hajtott, ellenkező álláspontonvoltak. Tao-kuang császár látva, hogy ezüstbevételei elapadtak, hadserege teljesen elzüllik a kábítószer hatása alatt, s így maga a rendszer forog kockán, elhatározta, hogy Kantonba küldi Lin Cö-hszüt az ópiumkereskedelem betiltása végett.

Lin 1839 tavaszán érkezett Kantonba. Megparancsolta a külföldi kereskedőknek, hogy adják át ópiumkészletüket, és írásban kötelezzék magukat, nem foglalkoznak többé ópiumárusítással. E kötelezettség megszegőit azonnali kivégzéssel, hajóik és rakományuk elkobzásával sújtják. Elliot kapitány, az angol kereskedelmi főfelügyelő semmibe vette Lin utasításait.

Erre Lin katonáival körülvette a külföldi tulajdonban levő gyárakat, és blokád alá vette azokat, megtiltotta, hogy bérbe adjanak külföldieknek házakat vagy hajókat és utasítást adott külföldiek alkalmazásában levő kínaiaknak a szolgálatból való kilépésre.

Háromnapi blokád után Elliot kapitány kénytelen volt több

mint húszezer láda ópiumot átadni, amelyből több mint ezer láda amerikai kereskedők tulajdonát képezte. 1839. június 3-án Lin megsemmisítette a kábítószert a tengerpartnak Buoge (vagy Bocca Tigris) nevű részén. A kábítószerrel való bűnös üzérkedés elleni akció felejthetetlen esemény maradt a kínai nép számára.

Anglia agresszív tevékenysége

A XVIII. század második felében, az ipari forradalmat követően, Angliában gyors növekedésnek indult a kapitalista termelés. Anglia lett a legnagyobb gyarmati hatalom. Az angol tőkések ki akarták erőszakolni Kína kapujának megnyitását, hogy ott elhelyezhessék ipari termékeiket és alacsony áron beszerezhessenek ipari nyersanyagokat. Nem voltak hajlandók beletörődni a nagy hasznot hozó ópiumkereskedelem megszüntetésébe.

1839 júniusában Csiulungban angol matrózok megöltek egy kínai parasztot. Lin követelte a gyilkos kiadását, de Elliot kapitány nem volt hajlandó eleget tenni a követelésnek. Nem sokkal ezután az angol hadihajók tüzet nyitottak a kínai hadibárkákra, a kínai flotta azonban visszaverte támadásukat.

Lin utasítására védő facölöpöket és vasláncokat helyeztek el a Gyöngy folyó torkolatánál, új erődítményeket építettek, és a folyó két partján mintegy háromszáz ágyút sorakoztattak fel. Kuan Tien-pej admirális alapos kiképzésben részesítette embereit, a hadsereg szelleme kitűnő volt.

Angol csapatok gyakran törtek be a kuangtungi tengerpartra, de mindenütt leverték őket — a vizeken a halászok, a szárazföldön a helyi milícia. Lin felhívására a lakosság a haza védelmére szervezkedett. A hadsereg és a polgárság szoros együttműködése és az akciók egybehangolása meghiúsította az angolok valamennyi fegyveres támadási kísérletét.

Az angol kormány hadat üzent Kínának, és 1840 júniusában hajóhadat küldött Kanton megtámadására. Miután az angolok látták, hogy Kanton jól meg van erősítve, elkerülték a várost,

és kísérletet tettek Amoj elfoglalására. Támadásukat visszaverték. Ekkor észak felé irányították hajóikat a csökiangi parttal szemben fekvő szigeti kikötő, Tinghaj ellen. A tinghaji csapatok és lakosok hősiesen ellenálltak, de nem tudták megakadályozni, hogy az angolok elfoglalják a Csousan-szigetek e fontos kikötőjét, melynek védelmét a mandzsu rendszer teljesen elhanyagolta.

Amikor Tinghaj elestének híre eljutott Pekingbe, több magas állású kormányhivatalnok felhasználta az alkalmat arra, hogy megtámadja Lin Cö-hszüt és meggondolatlansággal vádolja. A kormányhivatalnokok kompromisszumot akartak kötni az angolokkal. Tao-kuang császár megingott, leváltotta a hazafias érzelmű Lin Cö-hszüt, és utasítást adott Csi Sannak, Cseli (a mai Hopej tartomány) alkirályának, hogy ne nyisson elsőnek tüzet, ha az angol flotta betör Tiencsinbe.

Amikor az angol flotta odaért, Csi San közölte a britekkel, hogy amennyiben hajlandók visszamenni Kuangtungba, az összes függőben levő kérdéseket számukra kedvezően fogják megoldani. Az angolok beleegyeztek a Kantonban megindítandó tárgyalásokba, Tao-kuang császár pedig Csi Sant bízta meg a tárgyalások lefolytatásával.

Csi San Kantonba érkezve utasítást adott a Gyöngy folyó torkolatát védő facölöpök és vasláncok eltávolítására, valamennyi védelmi berendezés lebontására és a felfegyverzett népi erők feloszlatására. Az angolokat azonban mindez nem elégítette ki. 1841 januárjában bombázták és elfoglalták a Bogue külső erődítményeit. Az angolok Hongkong átadását és hatmillió ezüst dollár jóvátételt követeltek. Tao-kuang császár ezt a pirulát már túlságosan keserűnek találta, ezért kinevezte Ji Sant a Kuangtungban harcoló csapatok élére. Még mielőtt Ji San megérkezett volna, az angolok támadást intéztek a Bogue erődítmények ellen. Kuan Tien-pej admirális csapatai hősiesen ellenálltak, és egytől egyig elestek a harcban. Az angol hadihajók a Bogue-on keresztül hajózva Kanton felé nyomultak. A háború átmenetileg véget ért azzal, hogy Ji San kitűzte a fehér zászlót.

Kanton környékén a behatoló angol csapatok gyújtogattak, gyilkoltak és fosztogattak. Maguk ellen hangolták a helyi lakosságot, amely elkeseredetten szervezte az önvédelmet. A falvak megegyeztek egymás között, hogy amikor az angolok rablótámadást indítanak az egyik ellen, a többi falu lakossága segítségükre siet.

1841. május 30-án brit kalózok törtek rá a Kanton melletti Szanjüanli falura. Megkondultak a harangok, és százhárom szomszédos faluból tízezrével özönlöttek a parasztok Szanjüanli felé, és bekerítették az ellenséget. A parasztok kibontották „Ping jing tuan" („Őrség az angolok ellen") feliratos zászlóikat, és kapával, baltával és egyéb mezőgazdasági szerszámokkal harcoltak. Az asszonyok és a gyerekek élelmiszert és vizet szállítottak a férfiaknak.

Nagy eső esett. Az angol katonák fejvesztetten szaladgáltak a sáros mezőkön. Elliot kapitány segítségükre sietett és megpróbálta kiszabadítani őket, de őt magát is körülvették. Ismételt kísérleteket tettek a kitörésre, de újból és újból kudarcot vallottak. Több mint kétszáz angolt megöltek és megsebesítettek. Csak Ji San beavatkozása tette lehetővé Elliot és az angol csapatok megmenekülését.

A szanjüanli csata nem volt egyedülálló eset. A közeli Szansan falu lakossága egy másik angol egységet tartóztatott fel, és két ágyút, valamint több száz puskát zsákmányolt. Fosan városánál (Fatsan) a lakosok bekerítették az angol behatolókat, és tucatjával öldösték le őket. Hszinan megye lakossága három tutajflottát készített, ezeket meggyújtották, majd a Bogue-nál horgonyzó angol hadihajók felé irányították. Az egyik ezek közül meggyulladt, a többi felszedte horgonyát és sietve távozott.

A *Ping jing tuan* alapján megszervezett harcok kezdetét jelentik azoknak a hősies küzdelmeknek, melyeket a kínai nép vívott a külföldi agresszorok ellen.

A Bogue és Kanton elleni támadással egyidejűleg az angolok

hajórajokat küldtek a délkeleti partvidékre, ahol szintén makacs ellenállásba ütköztek.

Amojban a helyi lakosság kiszorította a brit megszállókat, arra kényszerítve őket, hogy kiürítsék a kikötővárost.

Tinghaj kínai védői hősies csatát vívtak. A harc hat napon át folyt éjjel-nappal. Az angolok súlyos veszteségeket szenvedtek. Ko Jün-fej tábornok már több mint negyven sebből vérzett, de utolsó leheletéig folytatta a harcot. A *Hej suj tang (Fekete Vizek)* elnevezésű fegyveres népi egység szintén súlyos veszteségeket okozott az ellenségnek.

Csen Hua-cseng, a Vuszung erődítmények parancsnoka, az egyszerű katonából lett kiváló tábornok nagyon jó viszonyban volt embereivel. Amikor az angolok tűz alá vették az erődítményeket, katonái közé ment, barakkjaikban aludt és ott étkezett. Személyesen bátorította a harcosokat.

Csen tábornok és katonái eltorlaszolták az angol hadihajók előnyomulásának útját. Az ellenség végül is bekerítette őket, de a harc nem csökkenő erővel még akkor is folyt, amikor a védők száma néhány tucatra apadt. A tábornok hétszer sebesült meg, és egyenruháját teljesen átitatta a vér. De még ekkor sem hagyta el a parancsnoki posztot. Az angolok csak akkor foglalták el az erődítményeket, amikor az utolsó védő is elesett.

Az első egyenlőtlen szerződés és a kínai nép további harca

A mandzsu kormány köreiben rendkívül nagy volt a fejvesztettség, miután megtudták, hogy az angolok elfoglalták Csincsiangot és előnyomulnak Nanking felé. A kormány megbízottakat küldött az angolokhoz békéért esdekelve, s 1842. augusztus 29-én egy angol hadihajó fedélzetén valóban aláírták a nankingi kínai—angol szerződést. Ez volt az első egyenlőtlen szerződés, amelyet Kína külföldi hatalommal kötött.

A szerződés a következő fontos rendelkezéseket tartalmazta:

1. Kanton, Fucsou, Amoj, Ningpo és Sanghaj városok kapuinak megnyitása a külföldi kereskedelem előtt;

2. Huszonegy millió ezüst dollár hadisarc fizetése;
3. Hongkong átadása;
4. Az angol áruk vámtarifájának megállapítása kölcsönös megegyezés alapján.

A következő évben a mandzsu udvar ismét kénytelen volt aláírni egy egyezményt az angolokkal. Ez az egyezmény tartalmazta „az általános szabályzatot, melynek alapján az angolok kereskedelmet folytathatnak az alábbi öt kikötővel: Kanton, Amoj, Fucsou, Ningpo és Sanghaj", valamint egy kiegészítő jegyzőkönyvet, mely a Bogue-ra vonatkozó szerződés néven ismeretes. A kiegészítő jegyzőkönyv a többi között a következőket szögezte le:

1. Az importált angol árukra maximálisan öt százalék behozatali vámot szabad kivetni. — Ez a rendelkezés Kína hazai iparának fejlődését szabotálta el.

2. A szerződésben megnevezett kikötők bizonyos körzeteiben az angolok letelepedési engedélyt kapnak. — Ez volt a „koncessziós területek" csírája.

3. Azokat az angol alattvalókat, akiknek valamiféle viszályuk támad kínai kereskedőkkel, át kell adni a brit konzulátusoknak. — Ezzel tulajdonképpen megkezdődött a külföldi törvények exterritoriális érvényesítése Kína földjén.

A szerződés, valamint a jegyzőkönyv által lefektetett rendszabályok következményeképpen Kína félgyarmati állapotba süllyedt.

Az Egyesült Államok kormánya, amely 1842 elején támogatása jelképeként hajórajt küldött az angol agresszorok segítségére, 1844-ben kikényszerítette a mandzsu uralomtól a vanghiai kínai—amerikai szerződést. E szerződés alapján az amerikaiak is megkapták mindazokat az előnyöket, amelyeket az angolok a nankingi szerződés és a hozzácsatolt jegyzőkönyv alapján maguknak megszereztek. Az amerikaiakkal megkötött szerződésben a területenkívüliség elvét és a „legelőnyösebb bánásmódban részesülő nemzet" gyakorlatát még határozottabban leszögezték.

A francia kormány is bekapcsolódott, és arra kényszerítette

a mandzsu udvart, hogy aláírja a vampoai szerződést, melyben a franciák ugyanolyan előjogokat követeltek maguknak, mint amilyeneket korábban az angoloknak és az amerikaiaknak megadtak. Ráadásul a francia kormány megszerezte a római katolikus vallás szabad terjesztésének és gyakorlásának jogát Kínában. Rövid idő múlva egyre sűrűbben érkeztek külföldi misszionáriusok Kínába — a külföldi áruk és az ópium társaságában.

Még talán meg sem száradt a tinta az 1842-es nankingi szerződésen, amikor a kantoni nép máris széleskörű mozgalmat indított, hogy meggátolja az angolok behatolását falakkal körülvett városukba. Ez a tiltakozás sok éven át tartott, s azt bizonyította, hogy az ópiumháború idején s azt követően nem a kínai nép, hanem a mandzsu uralkodók hajtottak főt a betolakodók előtt.

Az ellenállási mozgalom a *Seng ping sö hszüe* vezetése alatt állt, s az angol agresszió elleni fegyveres tömegszervezetté vált. Több százezer tagja volt, főleg parasztok és kézművesek, de csatlakoztak hozzá kereskedők, nemesek és nők is. Szükség esetén a szervezet tagjai összegyűltek, és egy zászló alatt harcoltak.

Így a kantoni népnek sikerült távol tartani az angolokat a város területétől. Miután az angolok több ízben kudarcot vallottak, Hongkong angol kormányzója csapataival nehéz harcok után 1849-ben behatolt a Kanton folyó vizére, s követelte a városba való bemenetel jogát. A *Seng ping sö hszüe* elfogadta a kihívást, és ezzel megkezdődött a legnagyobb csata, amelyet e szervezet egész fennállása alatt vívott. A nép nyomásának engedve Hszü Kuang-csin, Kuangtung és Kuanghszi alkirálya, felment az angol hajó fedélzetére, hogy személyesen utasítsa vissza a követelést. Az angolok fogságba vetették az alkirályt. Amint ez ismeretessé vált, a *Seng ping sö hszüe* tagjai a folyó két partjára özönlöttek, és felkészültek a harcra. Az angolok kénytelenek voltak engedni, visszaküldték Hszü Kuang-csint, elpárologtak a Kanton folyóról, s egy időre visszaléptek követelésüktől.

A nankingi szerződés megkötésével és Hongkong angol megszállásával megszegték Kína területi sérthetetlenségét. A területenkívüliség jogának, annak a jognak a megadásával, hogy lakótelepeket és templomokat építhetnek, továbbá „a legelőnyösebb bánásmódban részesülő nemzet" kategóriájának megállapításával a külföldi agresszorok fokozták behatolásukat Kínába.

Az úgynevezett „vámegyezmény" következtében megindult a külföldi áruk beáramlása és az ország nyersanyagainak olcsó áron való kifosztása. Kína mindinkább a külföldi áruk piaca és az olcsó nyersanyagok forrása lett.

A nankingi szerződés által biztosított jóvátétel az elégetett ópiumért gyakorlatilag azt jelentette, hogy a kábítószer-kereskedelmet törvényesítették. Az ópiumot egyre nagyobb mértékben importálták, és 1840—1850 között megkétszereződött ennek a kábítószernek a behozatala. Az ezüst árfolyama állandóan emelkedett. Az ópiumháború előestéjén egy ezüst tael 1600 rézpénzt ért, az ópiumháború befejeztével a tael értéke 2300 rézpénzre emelkedett.

Az ópiumháborút és a nankingi szerződést követően a kínai népre a külföldi agresszorok és saját feudális elnyomóik kettős igája nehezedett. Az ország félfeudális, félgyarmati állapotba süllyedt.

A mandzsu rendszer hanyatlása és tehetetlensége teljes mértékben megmutatkozott az ópiumháború alatt. Az értelmiség egy része reformista jellegű haladó eszméket kezdett terjeszteni. Javasolták a nyugati tudomány és technológia alkalmazását mint szükséges eszközt ahhoz, hogy Kína erős legyen és a nép jólétben éljen.

Kiemelkedő szerepet töltött be ezen a téren Lin Cö-hszü, aki még az ellenségeskedések kitörése előtt erőfeszítéseket tett a külföldi országok életének megismerésére. Előfizetett külföldi újságokra, és lefordíttatott idegen nyelvű könyveket a maga számára. A háború befejezése után javasolta a mandzsu udvarnak, hogy magáneszközökkel indítsa meg a bányászatot.

Ugyanebben az időszakban Vej Jüan, Lin egyik barátja minden eszközzel hirdette, hogy létesítsenek gyárakat, gyártsanak fegyvereket és lőszert, képezzék ki a csapatokat nyugati mintára, emeljék normális színvonalra a külkereskedelmet, és oktassák a kínaiakat a haladó tudományra és technológiára. Linhez hasonlóan döntő fontosságúnak tekintette a külföldi országok viszonyainak rendszeres tanulmányozását, és ennek érdekében könyvet írt *Haj kuo tu csi (Idegen országok története és földrajza térképekkel)* címmel. Könyvét nagy munkával összegyűjtött, hatalmas mennyiségű anyag alapján állította össze.

A TAJPING FORRADALOM

Miközben az ópiumháborút követően a külföldi kapitalizmus fokozta kínaellenes agresszióját, a mandzsu kormány semmit sem tett ennek ellensúlyozására. Minden igyekezete kimerült abban, hogy megszerezze a jóvátétel címen fizetendő hatalmas összegeket. Nem egészen három év alatt több ízben vetettek ki újabb adókat. Ez csak fokozta az amúgy is nyomorgó parasztság helyzetét. Az újabb és újabb kölcsönök a földesurakat még könyörtelenebb kizsákmányolásra ösztönözték. Számtalan parasztcsalád kénytelen volt eladni földecskéjét a földesuraknak és a nagykereskedőknek. Egyesek otthagyták földjeiket, ideoda vándoroltak, napszámosok vagy koldusok lettek. Mások titkos forradalmi társaságokhoz csatlakoztak, és harcba szálltak a mandzsu rendszer és a földesúri osztály elnyomásával.

1841 és 1849 között nem kevesebb mint száz nagyszabású parasztfelkelés tört ki. Ezek közül huszonhat egyetlenegy esztendőben, 1847-ben zajlott le. E megmozdulások közül a leghatalmasabb a *Nien*, vagyis a „fáklyavivők" mozgalma és a *Tien ti huj (az Ég és Föld Társaság)* volt.

A *Nien*-mozgalom Észak-Anhuj tartományból indult ki, és Tao-kuang császár uralma idején Csiangszu, Honan és Anhuj tartományok határvidékén fejtett ki harci tevékenységet. A *Nien* megtámadta a mandzsu csapatokat, amelyek teljesen tehetetlenek voltak e támadásokkal szemben.

1849-ben, illetve az azt megelőző és az azt követő években Hunanban nagy éhínség dúlt. A *Tien ti huj*-mozgalom vezetője,

Li Jüan-fa felkelést szervezett a parasztok között. Miután elfoglalták Hszinninget, a felkelők kiterjesztették tevékenységüket a szomszédos Kuanghszi tartományra, ahol egyesültek a *Tien ti huj* helyi szervezeteivel, valamint a csuang, jao és más nemzeti kisebbségek csapataival.

Miközben a parasztok mindenütt fegyveres harcba fogtak a mandzsu elnyomók ellen, Kuanghszi tartományban megindult a nagy Tajping forradalom.

A felkelést Hung Hsziu-csuan, egy középparaszt családból származó, elszegényedett tanító vezette. Kuangtung szülötte volt, és gyűlölte a korrupt mandzsu rendszert, azt okolta a parasztok minden nyomoráért. Feng Jün-sannal együtt Hung megalapította a *Sang-ti hujt*, az Istenimádók Társaságát. E társaság jelentős vezetői között volt Jang Hsziu-csing Hsziao Csao-kuj, Vej Csang-huj és Si Ta-kaj, akik később a Tajping forradalom vezérkarát alkották. Követőik főleg parasztok és szénégetők voltak.

Kuantung tartományban 1849 táján több éven át éhínség pusztított. Hung Hsziu-csuan felismerve, hogy megért az idő a cselekvésre, megparancsolta követőinek, hogy gyűljenek össze Kujping megye Csintien falujában. 1851. január 11-én kikiáltották a *Taj-ping tien-kuót* (a *Nagy Béke Mennyei Királyságát).*

A Tajping erők még ugyanez év szeptemberében elfoglalták Jungant Észak-Kuanghszibán. 1852 áprilisában áttörték az ostromló császári csapatok sorait, és észak felé meneteltek. Soraik a *Tien ti huj* felfegyverzett egységeivel gyarapodtak, s ugyanúgy a parasztok is mindenütt csatlakoztak a felkelőkhöz. Több győzelmes csata után a Tajping csapatok 1853 januárjában bevonultak Vuhanba.

A siker teljében a vörösturbános Tajping csapatok lefelé hajóztak a Jangcén. Márciusban aláaknázták és áttörték Nanking külső falait, majd rohammal bevették a várost. Nankingot átkeresztelték Tiencsinre (Mennyei Főváros). Ez a város volt tizenegy éven át a Tajping Mennyei Királyság fővárosa.

A Tajping forradalom új agrárrendszert vezetett be. E rendszer alapján minden felnőtt, nő és férfi egyaránt, miután betöltötte a tizenhatodik évét, meghatározott részt igényelhetett átlagos termékenységű földből. A tizenhat éven aluliaknak fél részt juttattak. Ez a program kielégítette a parasztok földkövetelését, de a programot nem tudták végrehajtani a mandzsu hadsereggel folytatott, elhúzódó háború miatt. Mindenesetre meghozták azt a határozatot, hogy a föld azé legyen, aki megműveli, és hogy ezután nem kell fizetniük földbért a földesuraknak, mert a földtulajdon átszállt a parasztokra. Ennek végrehajtása érdekében a Tajping kormány birtokleveleket adott a parasztoknak, törvényesítve a földtulajdonukat. A „föld azé, aki megműveli" politika eredményeképpen megjavultak a parasztok életkörülményei is, és ezzel együtt általános gazdasági javulás következett be.

Ellentétben a feudális társadalommal, ahol a nőknek semmilyen joguk nem volt, a Tajping rendszerben az a felfogás jutott érvényre, hogy a nőknek is gazdasági és politikai egyenjogúságot kell biztosítani. A nőknek is joguk volt egy részre a megművelhető földből. Megengedték, hogy részt vegyenek a kormány által rendezett vizsgákon, és a vizsgák eredményes befejezését követően hivatalos funkciókba is kinevezhették őket. A nőket besorozták a hadseregbe is, ahol osztoztak a férfiakkal a harci feladatokban. A Tajping rendszerben megtiltották a nők lábát elnyomorító kötözést és a rabszolganőkkel való kereskedelmet.

A Tajping rendszerben új házassági törvényt vezettek be, mely megtiltotta a feudális korszakra jellemző házasság-formát, a nők adásvételét. Bevezették a monogámiát, és nem engedték meg a férfiaknak, hogy ágyasokat tartsanak.

A Tajping rendszerben gazdaságilag és politikailag felszabadultak a nők. A Nankingba látogató idegenek ebben az időben meglepve tapasztalták, hogy az utcákon sétáló vagy lovagló nők mennyire magabiztosak, szabadok.

Éles ellentétben a mandzsu udvar kapitulációs politikájával,

a Tajping rendszer külpolitikáját a függetlenség és az autonómia jellemezte. Kiálltak a népek egyenjogúsága, a kereskedelem szabadsága és az ópium importjának szigorú tilalma mellett.

G. Bonham angol követ ellátogatott a Tajping királyság fővárosába, hogy megszerezze a nankingi kínai—angol szerződés elismerését. Kijelentették, hogy a külföldieket szívesen látják, ha kereskedni óhajtanak Kínával, de az ópium forgalombahozatalát nem engedélyezik. A. de Bourboulon francia követ és Robert McLane amerikai követ szintén ellátogatott Nankingba, hogy kipuhatolja a Tajping rezsim magatartását az idegen hatalmakkal szemben, és így eldöntse saját jövőbeni magatartását.

Az északi és nyugati hadjáratok

1853 májusában a Tajping kormány Lin Feng-hsziang és Li-Kaj-fang vezetésével tízezer főnyi csapatot küldött északra. A csapatok átkeltek a Jangcén, megindultak Peking ellen, amely akkor a mandzsu kormány erős bázisa volt. Előnyomulásuk során nem ütköztek nagyobb ellenállásba, az északiak meleg fogadtatásban részesítették őket. Öt hónap alatt átvágtak Anhuj, Honan, Sanhszi és végül Cseli (Hopej) tartományokon, míg végül elértek Tiencsinbe. A nemesek és mandarinok sietve elküldték családjukat Pekingből. Hszien-feng császár úgy tervezte, hogy Zseholba menekül.

Friss császári csapatokat vontak össze számos helyről, és Cseli felé irányították, hogy megakadályozzák a Tajping csapatok előnyomulását és elvágják utánpótlás-vonalaikat. A hátországuktól túlságosan eltávolodott Tajping csapatok a számra jóval nagyobb ellenség elől kénytelenek voltak visszavonulni Liencsenbe, egy dél-hopeji határvárosba, ahol aztán bekerítették őket. Nankingból az ostromlottak felszabadítására megerősítést indítottak útnak.

A Lin Feng-hsziang vezetése alatt álló Tajping csapatok erődítményeket és védelmi vonalakat építettek Liencsen körül és számos mandzsu támadást visszavertek. A védők nem része-

sültek semmilyen utánpótlásban, egyetlen eledelük a fekete bab volt. Ennek ellenére tovább harcoltak. Csak miután a harcosok annyira legyengültek, hogy már a fegyvert sem voltak képesek kezelni, került Liencsen az ellenség kezére.

Időközben Li Kaj-fang, aki csapataival kivonult Liencsenből és a Nankingból küldött utánpótlás elé ment, hogy mielőbb csatlakozhassanak, elérte a Csinantól északnyugatra fekvő Kaotangot. Itt megtudta, hogy a segítségül küldött erősítéseket feltartóztatták és megsemmisítették. Ekkor úgy döntött, hogy a Csinantól nyugatra fekvő Csiping megyei Fengkuantungban fejt ki végső ellenállást. A mandzsu csapatok a Nagy Csatorna vizét elterelték medréből, és elárasztották a vidéket. A helyzet reménytelenné vált. A víz egy méter mély volt, a puskapor és az aknák teljesen átáztak. Li Kaj-fang csapataival kitört a gyűrűből, de elesett a harcban.

Lin Feng-hsziang és Li Kaj-fang, a Tajping expedíciós csapatokkal vállvetve, két évig harcoltak hősiesen.

Az északi hadjárattal egyedejűleg a Nankingban székelő Tajping kormány más erőket is harcba vetett a Jangce középső folyásánál levő mandzsu erődítmények elfoglalására. E csapatok élén Hu Ji-huang, Laj Han-jing és Si Ta-kaj álltak. A nép támogatásával elfoglalták Ancsingot, bekerítették Nancsangot, megtámadták Csangsát és kétszer elfoglalták Vuhant. A mandzsu csapatokat megfutamították.

Ebben az időben jelent meg a színen Ceng Kuo-fan, egy hunani mandarin földesúr. „Önkéntes hadsereget" toborzott tartományában a tajpingok elleni harcra. Si Ta-kaj és csapatai a Pojang tó bejáratánál állomásoztak, és éberen figyelték a hunani hadsereg tevékenységét a Jangcén. Éjszaka a folyó partjain a Tajping csapatok óriási zajt ütöttek dobokkal és gongokkal, és tüzes nyilakkal árasztották el az ellenség hadibárkáit. A hajók közül néhányat meg is semmisítettek. Ezt több mint egy hónapon át folytatták, míg végül a hunani csapatok teljesen kimerültek. Ekkor Si Ta-kaj becsalta a hadibárkákat a Pojang tóra, és bezáratta a tó bejáratát eltorlaszoló kapukat. A csapdába ejtett hajók közül több mint negyvenet

felgyújtottak és megsemmisítettek. Ceng Kuo-fan is csak nagy szerencsével menekült meg, és Csianghszi tartomány zöme a Tajping seregek birtokába került.

Röviddel azután, hogy Nankingot jelölték ki a Tajping királyság fővárosául, a mandzsu udvar két nagy hadsereget helyezett el a város közelében. Az egyiket a várostól délre eső ponton, amelyet aztán a csiangnani nagytábornak neveztek, a másikat a Jangce északi partján, ez meg a csiangpeji nagytábor volt. Ezzel azt akarták elérni, hogy Nankingot állandó ostromveszéllyel tartsák sakkban. Ennek a két hadseregnek a megsemmisítését Jang Hsziu-csingre, Si Ta-kajra és Csin Zsi-kangra bízták, akik a feladatot ragyogóan el is végezték.

A második ópiumháború

A Tajping forradalom kibontakozása idején a három kapitalista ország, Anglia, Franciaország és az Egyesült Államok 1854-ben módosítani kívánta az ópiumháborúval kapcsolatos 1842—1844-ben megkötött szerződéseket. Azt követelték, hogy az ország belsejében is kereskedhessenek, és hogy az idegenek számára további tengerparti kikötőket nyissanak meg. A mandzsukkal folytatott tárgyalások több ízben is megszakadtak. Végül is a nyugati hatalmak elhatározták, hogy a belső harcokat kihasználva, a huzakodó kormányt döntésre bírják. Ennek érdekében együttműködtek a mandzsukkal a Tajping forradalom elnyomására.

1856 októberében a Nyíl nevű kínai ópium dzsunkát, mely angol zászló alatt hajózott, a kantoni hatóságok a Gyöngy folyón átkutatták és legénységét eltávolították. Az angol konzul tiltakozott Je Ming-csennél, Kuangtung és Kuanghszi alkirályánál, követelte a legénység szabadonbocsátását és hivatalos bocsánatkérést a történtekért azon az alapon, hogy a Nyíl angol tulajdon. Amikor az alkirály visszautasította ezt a követelést, az angolok behatoltak a Gyöngy folyóra és bombázták Kantont.

A franciák csatlakoztak az angolokhoz, és ők is betörtek a kínai vizekre azzal az ürüggyel, hogy Kuanghsziban megöltek egy francia misszionáriust. Az angol—francia flotta 1857 decemberében elfoglalta Kantont és Je Ming-csent fogságba vetette. Kanton eleste után a szövetséges flotta tovább nyomult északra, hogy elhallgattassa és elfoglalja a Pej-ho torkolatánál levő Taku-erődöket.

1858 júniusában a mandzsu kormány kénytelen volt aláírni az angolokkal és a franciákkal a tiencsini szerződéseket. A szerződések szerint: az idegenek számára megnyitják a következő új kikötőket: Niucsuang, Tengcsou, Tajnan, Tansuj, Hankou, Nanking és Csincsiang; megnyitják a Jangce folyót a külföldi kereskedők hajói előtt; jogot adnak a protestáns és katolikus vallások terjesztésére Kínában; a külföldiek szabadon utazhatnak az ország belsejében; a külföldi hadihajók felkereshetik a szerződésben felsorolt kikötőket; két-kétmillió ezüst taelt fizetnek az angolok és a franciák részére háborús kártérítés címén, ezenkívül további kétmillió taelt az angol kereskedőket ért károkért.

Majdnem teljesen hasonló szövegű szerződést írt alá a mandzsu kormány az Egyesült Államokkal, illetve a cári Oroszországgal.

Anglia és Franciaország 1860-ban ismét behatolt Kínába. Ez alkalommal azt használták fel ürügyül, hogy a tiencsini szerződések ratifikálása halogatást szenvedett. Az ellenséges csapatok elfoglalták Tiencsint, és előrenyomultak Peking irányába. Útjuk során raboltak és gyilkoltak. A fővárostól nyugatra fekvő világhíres Jüan-ming-jüan nyári palotát kirabolták és porig égették. A palota különleges építészeti szépségéről volt híres, egyike volt a világ nagy művészeti kincsesházainak. A nyári palota megsemmisítése barbár vandalizmus volt és pótolhatatlan veszteséget okozott a kínai népnek.

A háború kimenetele a pekingi egyezmény megkötését hozta magával, valamint további szerződéseket az angolokkal és a franciákkal. Ezeknek a szerződéseknek az alapján Tiencsin is a nyílt kikötők listájára került. A Koulunnak (Csiulung) neve-

zett földnyelvet örök időkre az angoloknak adták át. Ezenfelül nyolcmillió ezüst taelt fizettek háborús kártérítésképpen mind az angoloknak, mind a franciáknak.

Mialatt az angolok és a franciák megszállva tartották Kantont, Szanjüanli lakossága, valamint tízezrek Nanhaj és Panjü megyékből milíciát hoztak létre Fosanban a betolakodók elleni harcra. Felhívást intéztek a Hongkongban dolgozó kínaiakhoz, hogy térjenek haza. A felhívásra több mint húszezren hagyták el a várost. Az angol kolónia számos házát felgyújtották, és az angolok éjszaka nem mertek kimozdulni lakásaikból. Kuangtungban a nép minden alkalmat kihasznált arra, hogy állandó támadásaival zavarja és gyengítse az ellenséget.

1859-ben, a Kína ellen indított második angol—francia agresszió idején a szövetséges agresszorok tizenhárom ágyúnaszádból álló flottáját a Haj-ho torkolatánál megtámadták a Taku-erődök mandzsu védői. Négy ágyúnaszádot elsüllyesztettek, hatot akcióképtelenné tettek, s mindössze háromnak sikerült elmenekülnie. A tüzérségi párbaj alatt egy kilencszáz főnyi csoport partra szállt, és kísérletet tett az erődök megrohamozására. Súlyos veszteségekkel voltak kénytelenek visszavonulni. Mintegy 460 angol és francia katona pusztult el, illetve sebesült meg. Az angol—francia szövetségesek flottáját kísérő amerikai hadihajók részt vettek a Taku-erődöket védő mandzsu csapatok bombázásában. A környékbeli hazafiak azonban élelmiszert szállítottak és életük árán is segítették a védőket.

A Tajping királyság csatái a Jangce alsó folyásánál

A Tajping királyságon belül ebben az időszakban belső viszályok dúltak. Ennek okát Jang Hsziu-csing személyében kell keresni. Ez a kiváló tábornok, miután hatalma megerősödött, követelésekkel lépett fel Hung Hsziu-csuannal szemben. Végül is Jangot és egy másik vezetőt, Vej Csang-hujt meggyilkolták.

A mandzsu kormány kihasználta a belső konfliktust, nagy

erőket gyűjtött, ellentámadásokat indított, és sikerült szorosabbra vonnia Nanking körül az ostromgyűrűt.

A Tajping királyságnak két kiváló tábornoka volt: Csen Jucseng és Li Hsziu-cseng. Őket bízták meg a mandzsu csapatok elleni hadjárat vezetésével. Megtették az előkészületeket, hogy a bekerítő mandzsu csapatokat szétverjék. Miután Nankingtól északra Vujinál egyesítették erőiket, a két tábornok hősies harcban lerombolta a csiangpeji nagytábort, és ezzel helyreállította Nanking és a Jangcétől északra eső terület kapcsolatát.

A csiangnani nagytábor félrevezetésére Li Hsziu-cseng 1860-ban megtámadta Hangcsout, és három nap alatt bevette Csökiang tartomány fővárosát. Amikor az ellenség sietve megerősítéseket küldött Hangcsouba, Li váratlan fordulattal visszatért Nankingba. A várostól délre táborozó mandzsu hadsereg számban erősen leapadt, mivel igen sok katonát irányítottak máshová. Li ekkor az összes rendelkezésre álló erőkkel támadást indított és megsemmisítette a csiangnani nagytábort.

A stratégiai fontosságú Ancsing város mellett lefolyt csata a háború fordulópontjává vált. Ez a folyóparti kikötő Nankingot védte, és ezért a Tajping kormány előtt világos volt, hogy a várost mindenáron tartani kell. A város ostroma 1860-ban kezdődött el és ezt követően a Tajping csapatok négy hadjáratot is indítottak az ostromlók ellen, de egyik sem járt sikerrel, annak ellenére, hogy jelentős területeket tudtak ellenőrizni a városon kívül is. A hunani hadsereg végül is elfoglalta Ancsingot, melynek falait akkorra lerombolta a nehéztüzérség. Több mint húszezer tajping harcos küzdött itt az utolsó emberig. Ancsing elestével Nanking még súlyosabb helyzetbe került.

A Tajping rendszer bukása

A Tajping királyság függetlenségre és autonómiára irányuló külpolitikáját a külföldi agresszorok ellenségesen fogadták. A Tajping forradalom első szakaszában a külföldi hatalmak látszólag „semlegességi" álláspontot foglaltak el, titokban azon-

ban már akkor fegyvert és lőszert adtak el a mandzsu kormánynak. Amikor azonban a második ópiumháborút követően a mandzsu udvar engedelmes eszközükké vált, nyíltan mellé álltak, hogy így megdöntsék a Tajping rendszert.

1860-tól kezdve a főbb tengerparti városokban külföldi lövészgyalogsági különítményeket állítottak fel. Sanghajban például az amerikaiaknak volt ilyen csapatuk, Ningpóban a franciáknak. Ezenkívül felállítottak angol—francia vegyes osztagokat is. Ezek a csapatok raboltak és gyilkoltak, amerre csak jártak, leírhatatlan szenvedést okoztak a kínai népnek. Az idegen hatalmak ráadásul katonai felszereléssel látták el az anhuji „önkénteseket" (ezt a sereget egy Li Hung-csang nevű földbirtokos toborozta a Huaj folyó völgyéből Ceng Kuo-fan hunani hadseregének mintájára), erős ellenforradalmi sereget hozva így létre.

1862 januárjában a Tajping seregek Li Hsziu-cseng vezetésével támadást indítottak Sanghaj ellen. Az anhuji hadsereg és az angol—francia intervencionisták ellenállását a Tajping seregek számos csatában megtörték. Hadműveleteiket azonban félbe kellett szakítaniuk, mert sürgősen visszahívták őket Nankingba. A várost a hunani hadsereg fenyegette.

Miközben a mandzsu seregek megrohamozták Ningpót, angol és francia agresszorok 1862 májusában partra szálltak a hangcsoui öbölben és részt vettek a város elfoglalásában. A mandzsu hadsereg francia gyalogosok segítségével 1863 júniusában elfoglalta Saohszinget, a következő évben pedig Hangcsout. A Tajping seregek katonai hadjáratai Csökiang tartományban ezzel véget értek.

Nanking eleste

1862 májusában a hunani hadsereg Jühuatajnál megközelítette Nankingot. Véres csata kezdődött, amelyben Li Hsziu-cseng több mint negyven napon át harcolt a támadó ellenséggel, de nem tudta elűzni őket. A Nankingot fenyegető veszély továbbra is fennállt. Két évvel később a hunani hadsereg megsokszo-

rozott erőkkel ostromzár alá vette Nankingot. Hung Hsziucsüan öngyilkosságot követett el. Az éhezés legyengítette a védőket, alig három- vagy négyezren maradtak harcképesek, de ezek a végsőkig kitartottak, amikor a hunani csapatok júliusban betörtek a városba. Li Hsziu-cseng fogságba esett, Ceng Kuo-fan később megölte.

Li Hsziu-cseng a Tajping felkelés késői szakaszának kiváló tábornoka volt. A nép szerette és tisztelte. Amikor Szucsouban és Csangsuban tartózkodott, a helyi lakosság emlékműveket állított tiszteletére. Az őt dicsőítő népdalokat még ma is éneklik Csiangszu tartomány déli részének falvaiban.

A Tajping felkelés Kína történelmének legnagyobb parasztháborúja volt. Bukását a többi között a vezetők közti viszályoknak és az elkövetett politikai és katonai baklövéseknek tulajdonítják. Ez a két ok tette képtelenné a Tajping forradalmat arra, hogy meghiúsítsa a belső reakciósok és a külföldi intervencionisták egyesített támadását. A felkelők mindazonáltal tizennégy éven át tartó hosszú küzdelmet folytattak (1851—1864) és befolyásukat tizenhét tartományra terjesztették ki. Alapjaiban rendítették meg a mandzsu uralmat, és súlyos csapást mértek mind a hazai földesurakra, mind a külföldi agresszorokra.

A NIEN-MOZGALOM ÉS A NEMZETI KISEBBSÉGEK FELKELÉSEI

A Nien-mozgalom

A Nien-mozgalom („Fáklyavivők") a Tajping forradalom korai időszakában kezdett kibontakozni Csiangszu, Anhuj, Santung és Honan tartományokban. Ez a mozgalom a Tajping forradalom északi szövetségesévé nőtte ki magát. A Nien erők megerősödtek, amikor Nanking eleste után a Tajping seregek egy része csatlakozott hozzájuk.

A Nien lovasság híres volt merészségéről. A lovasok gyakran szembeszálltak az ellenséges tűzzel és fergeteges rohamot intéztek a mandzsu csapatok ellen. Közvetlen közelről karddal és lándzsával pusztították az ellenséget. A Nien-taktika egyik sajátossága volt a színlelt megfutamodás, amikor a mandzsu üldözők kimerültek a fáradtságtól, hirtelen megfordultak, üldözőikre támadtak, oldalról bekerítették és megsemmisítették őket. A mandzsuk annyira féltek a Nien seregektől, hogy elég volt megpillantaniuk az elhaladó Nien seregek által felvert távoli porfelhőt, máris reszkettek a félelemtől.

A Nien seregek 1865 májusában aratták a legjelentősebb győzelmüket a mandzsuk fölött. A kormányseregeket egy híres mandzsu tábornok, Szengalincin herceg vezette. Hocenál, Santung tartomány délnyugati részén bekerítették őket, és elvágták utánpótlásaiktól. A herceg száz lovasával kísérletet tett az éjszaka folyamán kitörésre, de az erdőben lesből megtámadták őket, s Szengalincin maga is elesett.

A mandzsu udvart rettenetesen megdöbbentette a hír, féltek, hogy esetleg még Pekinget is elfoglalják. Parancsot adtak a hunani és anhuji hadseregeknek, hogy támadják meg a Nien seregeket. A Nien területen kiserődök egész hálózatát építették ki a Nien seregek megfékezésére, a földesurak fegyveres osztagokat alakítottak ellenőrzésükre. Ebben a helyzetben új stratégiára volt szükség, és a Nien csapatok két seregre oszlottak, melyek egymástól többé-kevésbé függetlenül harcoltak. A keleti Nien seregeket Laj Ven-kuang vezette, a nyugatit Csang Cung-jü.

A keleti Nien sereg Honanból Hupej tartományba vonult. Néhány hónap alatt számos csatát vívtak és nyertek meg. A mandzsu csapatoktól idegen gyártmányú fegyvereket és lovakat zsákmányoltak, és ezekkel saját embereiket szerelték fel, miközben a sereg mintegy százezer főre szaporodott.

Mivel nem építettek ki hátországi támaszpontokat, és az elhúzódó háborúban nem jutottak megfelelő pihenőhöz, erejük fokozatosan csökkent. Amikor a keleti Nien sereg visszatért Hupej tartományból Santungba, Csefu mellett az angolokkal és a franciákkal szövetkezett mandzsu seregek megtámadták. Dél felé kellett venniük útjukat, s Jangcsouban 1868 tavaszán megverték őket. Vezérüket, Laj Ven-kuangot elfogták és kivégezték.

A nyugati Nien sereg Honanból indult el, s keresztülharcolva magát Senhszi és Sanhszi tartományokon, Cselibe tartott. Tiencsin közelében a mandzsu csapatok, természetesen ismét a francia és angol agresszorokkal együttműködve, megtámadták őket. Észak-Santungba való visszavonulásuk közben a váratlanul kiáradt Tuhaj folyó elvágta útjukat. Bátran harcoltak, de végül is megsemmisítették őket.

A miao lázadás

A Tajping forradalom hatására a miaók, ez a nemzeti kisebbség, amelynek nagyobb része Kujcsou tartomány délkeleti részében kegyetlen mandzsu elnyomás alatt élt, 1854-ben fellázadt. Csang Hsziu-mej vezérsége alatt a lázadók száma több száz-

ezerre szaporodott. A külföldi puskákkal és ágyúkkal felszerelt mandzsu seregek több hadoszlopot koncentráltak, Északkelet-Kujcsou tartományban a Sicsien megyei Csingcsujüanban 1867-ben indították meg támadásukat. A miao seregek körülzárásuk ellenére is egy teljes éven át kitartottak. A harcok azonban még négy éven át folytak Csang Hsziu-mej kiváló vezetésével.

A miaók mandzsuellenes harca tizennyolc éven át tartott. Olyan nagy hősiességgel és bátorsággal harcoltak, hogy Dél-nyugat-Kína egész lakossága csodálattal tekintett rájuk.

A huj nép lázadásai

A huj nép, egy másik nemzeti kisebbség, már hosszabb ideje letelepedett Jünnanban és Északnyugat-Kínában. Jünnanban főleg mezőgazdasággal foglalkoztak. Ezenkívül bányászatot űztek és Jünnan tartomány Burmával folytatott kereskedelmébe is bekapcsolódtak. A mandzsu tisztviselők súlyos adókat vetettek ki rájuk, és igen gyakran földjeiket is elkobozták. A súlyos elnyomás elleni tiltakozásul a hujok több ízben fellázadtak.

1855-ben viszály tört ki a hujok és néhány han származású gazfickó között egy ezüstbányával kapcsolatban. A mandzsu hivatalnokok közbeléptek és még erősebben kezdték üldözni a huj népet, amely ilyen körülmények között több helyütt föllázadt. Követelték a hanokkal való egyenlőséget és az adóterhek enyhítését.

A lázadó seregek egyike a Jünnan tartomány központjában fekvő Talit elfoglalta és támaszpontnak építette ki. A lázadók igavonó barmokat adtak kölcsön a parasztoknak, és igyekeztek a parasztok számára jobb életet biztosítani. Ezzel megszerezték a maguk számára a nép támogatását.

A huj lázadók Kunming ellen vonultak, és 1868-ban körülvették a várost. A tartományi főváros megsegítésére a mandzsuk nagymennyiségű erősítéseket, élelmiszert és külföldi lőfegyvereket küldtek. A huj seregek kénytelenek voltak beszüntetni az ostromot.

A mandzsuk három hadoszloppal ellentámadást indítottak Tali városa ellen. A huj seregek makacsul ellenálltak és nagy pusztítást vittek végbe a mandzsuk soraiban. A mandzsuknak csak 1872-ben sikerült áttörniök a város falait, miután előbb aláaknázták. Bár Talit elfoglalták, a huj seregek még egy éven át harcoltak más helyeken.

Az Északnyugat-Kínában élő hujok bátor és kemény emberek voltak. Már gyermekkorban megtanultak lovagolni és nyilazni. Kövekkel száz lépésről pontosan eltalálták az ellenséget. Akárcsak Jünnan-beli testvéreiket, őket is kegyetlenül elnyomták a mandzsu hivatalnokok.

A huj nép által indított számos mandzsuellenes lázadás közül az 1863-as hatalmas méreteket öltött. A lázadók tizennyolc osztagba szervezkedtek, s a forradalom lángjai egész Északnyugat-Kínát elborították. A lázadók megtámadták Hsziant, Senhszi tartomány fővárosát, ahol súlyos csapást mértek a mandzsu megerősítésekre. 1866-ban vállvetve harcoltak a nyugati Nien seregekkel, és kiterjesztették befolyásukat Észak-Senhszire is.

A mandzsu udvar megbízta a huj lázadás elnyomásával Co Cung-tangot, egy han tábornokot, akinek jelentős része volt a Tajping forradalom leverésében. Korszerű fegyverekkel felszerelt csapatai támadást indítottak a lázadók ellen, de számos ízben kudarcot szenvedtek Csincsipaónál (Északkelet-Kanszu tartomány). A város körül a huj harcosok több mint ötszáz, fából és kőből készült erőd-állást építettek. A mandzsu seregek áttörték a Sárga folyó gátjait és elárasztották a területet, súlyos veszteségeket okozva a védőknek. Az északnyugat-kínai huj lázadásokat 1873-ban leverték.

1864-ben Hszincsiangban több nemzetiség lázadt fel együttesen a mandzsu kizsákmányolás és elnyomás ellen. E lázadás élén az ujgúrok álltak.

A nemzeti kisebbségek e lázadásaiban a parasztok jelentették a fő erőt. Támadásaikat egybehangolták a Tajping forradalommal a mandzsu despotizmus és feudális kizsákmányolás elleni küzdelemben.

A NEMZETI KAPITALIZMUS KIALAKULÁSA

Külföldi tőkés vállalatok Kínában és a kínai proletariátus születése

A kapitalista országok a XIX. század közepe óta létesítettek ipari vállalatokat Kínában. Elsősorban az angolok, akik 1845-ben a London és Kína között megindított rendszeres hajójárat bevezetésével egyidejűleg Kantonban hajóépítő gyárat alapítottak. Sanghajban további két hajógyárat amerikaiak és az angol kereskedők építettek. Ugyancsak hajógyárakat létesítettek Amojban és Fucsouban. Mint ebből látható, a hajóépítés Kínában teljesen az idegen hatalmak monopóliuma lett.

1863-tól kezdve az oroszok Hankouban, Csiucsiangban és Fucsouban a tealevelek szárítására és préselésére üzemeket hoztak létre. Ez érzékenyen érintette a helyi teaszárítókat. Hankou volt ebben az időben a tealevelek feldolgozásának és exportjának központja. 1865-ben 14 000 pikul teát exportáltak, 1875-ben már 110 000 pikulra emelkedett a teaexport. Hankouban ez az iparág csaknem teljesen az orosz kereskedők kezébe került.

Az első angol selyemfonó üzemet 1862-ben állították fel Sanghajban. Röviddel ezután a franciák és amerikaiak is alapítottak hasonló üzemeket. Ezek súlyos csapást jelentettek a kisipari termelésre, amely egyrészt a paraszthaztartásokban, másrészt a helyi kisipari műhelyekben folyt.

A külföldi tőkések cukorfinomítókat, tojásporkészítő gyárakat, bőrcserző és egyéb üzemeket is felállítottak.

A nagyüzemi termeléssel létrejött a kínai proletariátus. Az első kínai proletárok a termelőeszközeiktől megfosztott kézművesek és a tönkrement parasztok közül kerültek ki. A külföldi gyártulajdonosok kegyetlenül kizsákmányolták őket.

Az angol hajóépítő gyárakban már 1845-től foglalkoztattak kínai munkásokat. Nyolcszáz kínai dolgozott az oroszok hankoui teafeldolgozó üzemében. A Fucsouban és Csiucsiangban létesített hasonló jellegű üzemekkel együtt ezek a gyárak 1890-ben már 7000 munkást foglalkoztattak. Kínai férfiak és nők dolgoztak a külföldiek által üzemeltetett selyemszövödékben is. Az amerikaiak Sanghajban működő gyára 1882-ben ezer munkást alkalmazott.

A kínai proletariátust kezdettől fogva a külföldi tőke zsákmányolta ki s, ezzel egyidejűleg el kellett szenvedniük saját feudális uraik politikai elnyomását is. Munkanapjuk 10—16 órából állt, s ezért nyomorúságos bért fizettek, 30 centet vagy még annál is kevesebbet, ami maguk és családjuk puszta létének fenntartására is alig volt elég.

A nemzeti kapitalizmus kibontakozása

A külföldről beáramló tőke hatására a magánkézben levő kínai műhelyek kezdtek átállni a gépi termelésre. 1861-ben a fucsoui kínai kereskedők külföldi teapréselő gépeket vásároltak. Két évvel később a sanghaji Hung-seng rizskereskedő egyesület bevezette a rizs gépi hántolását. A nanhaji kereskedők (Kuangtung tartomány) 1880-ban üzembe helyeztek egy gépekkel felszerelt selyemfonodát. Ezek a gyárak és más kisebb üzemek jelezték a kínai nemzeti tőke s vállalkozások kezdetét.

A gazdag kínaiak — kereskedők, földesurak, vezető kormánytisztviselők —, akik a modern iparba fektették pénzüket, előfutárai voltak a kínai burzsoáziának. A kereskedőkből létrejött burzsoázia képezte az alsóbb réteget, a hajdani földesurak és

kormánytisztviselők alkották a kínai burzsoázia felsőbb rétegét. Ez utóbbiak politikai előjogaiknál és jelentős tőkéjüknél fogva gyorsabban tudták fejleszteni vállalataikat, mint az alsóbb réteghez tartozók. Az alsóbb réteg tagjainak nagy nehézségekkel kellett megküzdeniük, ezért jobban kívánták a társadalmi reformok megvalósítását.

A nemzeti kapitalizmus kezdeti kibontakozásával egyidejűleg reformista tendenciák jelentek meg az újonnan feltörő kínai burzsoázia soraiban. Olyan politikai reformokat kívántak, amelyekkel megvédhetik pozícióikat. A nyugati eszmék által befolyásolt értelmiségiek felismerték a politikai reformok, a haladó tudomány és technológia bevezetésének szükségességét.

A burzsoá értelmiségiek e csoportjában kiemelkedő szerepet játszott Feng Kuj-fen és Cseng Kuan-jing. Feng Lin Cö-hszü követője volt. 1861-ben könyvet írt, melyben erősen szorgalmazta, hogy Kína sajátítsa el a kapitalista országok tudományát és termelési módszerét. Politikai reformok mellett szállt síkra, mivel úgy gondolta, hogy ezek révén Kína rátérhet a kapitalizmus útjára.

Cseng Kuan-jing pártolta a bányászat és a vasútépítés kiterjesztését, a korszerű sajtó és a nyugati típusú iskolák megteremtését. Az uralkodó feudális politikai rendszer helyett javasolta az alkotmányos és az állami törvényhozó testület bevezetését, hogy ezzel egyengessék az utat a kapitalizmus további fejlődéséhez.

Amikor a *Hsziao tao huj (Rövid Kard Társaság*, melyet helyi parasztok és kisiparosok szerveztek) 1853-ban megdöntötte a mandzsu hatalmat Sanghajban, az angolok, amerikaiak és franciák kihasználva a helyzetet, saját kezelésükbe vették e fontos kikötő vámügyi adminisztrációját. Ezt később — a második ópiumháború után — több mint húsz más szerződéses kikötőben is bevezették. Ezzel megkönnyítették az ipari cikkek beáramlását és a nyersanyagok kiszállítását.

A külföldiek nem elégedtek meg azzal, hogy mindinkább markukba kaparintották Kína pénzügyi és gazdasági életét; kezdték kiterjeszteni befolyásukat a kormány hatáskörébe

tartozó más területekre is. Egy Robert Hart nevű angol, akit a mandzsuk fővámfelügyelőnek neveztek ki, ténylegesen a mandzsu udvar legfőbb tanácsadója lett mind a bel-, mind a külpolitikai kérdésekben. Benne volt a keze mindenben, az alkirályi kinevezésektől kezdve egészen az államközi szerződések megkötéséig. Kína egyre mélyebbre süllyedt a félgyarmati helyzetbe.

A „nyugatos" mozgalom

A Tajping forradalom és a második ópiumháború idején a vezető kormánytisztviselők és földesurak egy része Ceng Kuofannal és Li Hung-csanggal az élen állami tőkével hadianyaggyárakat épített. Ezzel meg akarták erősíteni a roskadozó mandzsu uralmat és ki akarták terjeszteni saját személyi hatalmukat. Puskákat és ágyúkat gyártottak, meg kis hadihajókat építettek a mandzsu hadsereg részére. A hadsereget nyugati minta alapján, külföldi tisztek képezték ki. „Utánozzátok a kapitalista országokat!" — ez volt a jelszava az úgynevezett „nyugatos" mozgalomnak.

1862-től kezdve Li Hung-csang fegyvergyárakat építtetett. Kettőt Sanghajban, egyet Szucsouban és egyet Nankingban. Co Cung-tang 1866-ban hadihajógyárat építtetett Fucsouban. Csung Hou, magasrangú mandzsu tisztviselő 1867-ben Tiencsinben gépgyárat létesített.

E vállalatok a kormánytisztviselők és földesurak különböző csoportjainak tulajdonában voltak. Az igazgatóság és a műszaki vezetés főleg külföldiekből állt. A nankingi fegyvergyárban az angolok vitték a vezető szerepet, a fucsoui hadihajógyárban francia mérnökök és művezetők irányították a munkát. Ezek a gyárak kizárólag import gépekkel voltak fölszerelve, termelési kapacitásuk és működési terük csekély volt, nehézfegyverek gyártására nem voltak berendezkedve. A rosszul irányított és a korrupció által megfertőzött üzemek nagy veszteséggel dolgoztak.

A KÍNAI—FRANCIA HÁBORÚ

Újabb külföldi agressziók a kínai határvidékeken

Az ópiumháborút követően az Egyesült Államok kínai terület ellen irányuló hódítási terveket kezdett szövögetni.

Azzal az ürüggyel, hogy egy zátonyra futott hajó legénységét a tajvaniak 1867-ben megölték, amerikai csapatok partra szálltak a sziget déli részén és lemészárolták a lakosságot. A tajvaniak harcba szálltak velük. Ha az ellenség támadt, elrejtőztek az erdőkben. Amikor elfáradt, minden irányból rátámadtak, és a tengerbe űzték.

A XIX. század vége felé Japán az Egyesült Államok támogatásával egész sor portyázó támadást intézett a Kína délkeleti partjaival szemben fekvő szigetek ellen. Ez abban az időszakban történt, amikor a japán szigetbirodalom az 1868-as mejdzsi restaurációt követően gyorsan kifejlesztette kapitalista struktúráját, és megindult a terjeszkedés útján.

1874-ben Japán megszállta Tajvant. A japán hadihajókat amerikai tengerésztisztek irányították, közvetlenül segítve a hadjáratot. A szigeten állomásozó csapatok és a lakosság jól küzdött, visszaverte a támadókat. Az amerikaiak felajánlották a „közvetítésüket". A mandzsukkal megfizettették a japán csapatok kivonását. Ötszázezer ezüst taelt kellett fizetniök a japánok által épített utak és épületek fejében.

Az angolok, miután fokozatosan elfoglalták Burmát, kezdtek beszivárogni Jünnan tartományba. 1875-ben R. A. Magary, a

pekingi angol követség munkatársa Jünnanban gyilkosság áldozata lett. Az angolok ezt az esetet felhasználták ürügyül arra, hogy a mandzsuktól követeljék a Burmából Jünnanba vezető kereskedelmi út megnyitását. 1876-ban alá is írták a csefui egyezményt, melyben a többi között jogot adtak az angoloknak Jünnan, Szecsuan, Tibet, Kanszu és Csinghaj tartományok területén való működésre.

Az angolok már a XVIII. század végétől kezdve szemet vetettek Tibetre. 1873-ban egy csoportot küldtek Tibetbe a kereskedelmi lehetőségek tanulmányozására. A csefui egyezmény szabad behatolást biztosított számukra Kína délnyugati határvidékeire. A szerződés aláírása után újabb követeléssel álltak elő: egy angol csoporttal kutatásokat akartak végeztetni a terület ásványi kincseinek felderítésére. A tibetiek több ízben kereken elutasították ezt a követelést. Az angolok háborúval fenyegetőztek, a tibetiek azonban szilárdan kitartottak álláspontjuk mellett, és felkészültek az ellenállásra. A mandzsu kormány félt a tibetiek fegyveres erejének növekedésétől, ezért nem támogatta ellenállásukat, és engedett az angol követeléseknek. A tibetiek határozottsága és harci szelleme azonban megakadályozta ez alkalommal az angolok behatolását e területre.

A kínai—francia háború

A XVIII. század végén a franciák megkezdték Vietnam meghódítását, s innen kiterjesztették agressziójukat Jünnan és Kuanghszi tartományokra. Ez végül is a kínai—francia háborúhoz vezetett (1884—1885).

A Liu Jung-fu által vezetett kínai „Fekete Zászló" önkéntesek ismételten megverték a francia támadó seregeket. Ez a paraszthadsereg a Tajping-forradalom alatt Kuangtung és Kuanghszi tartományok határvidékén tevékenykedett, majd Indokínában keresett menedéket. A francia gyarmatosítók elleni harcban támogatást és segítséget nyújtott a vietnamiaknak.

1884 augusztusában a franciák megtámadták az észak-tajvani

Kilung várost, de a mandzsu védők a tengerbe szorították őket. Két hónappal később újabb kísérletet tettek partraszállásra Tansujnál és Észak-Tajvanon. Ismét visszaverték őket, és több mint kétszáz francia pusztult el.

A franciákat másik súlyos vereség is érte Csennankuannál (a mai Munankuan) a kuanghszi—vietnami határon 1885 márciusában. A hetvenes éveit taposó kínai tábornok, Feng Ce-caj mért rájuk csapást. Több mint ezer francia esett el, illetve sebesült meg. E vereség kihatásaképpen Franciaországban megbukott a Jules Ferry kormány.

A csennankuani győzelem ellenére a mandzsu kormány békéért esdekelt. 1885 júniusában Tiencsinben aláírták a békeszerződést. A mandzsukat Li Hung-csang képviselte. A szerződés értelmében Kína francia protektorátusnak ismerte el Indokínát, elfogadta a szerződéses városok létesítését a kínai—vietnami határ mentén, ezenkívül Kínának az útépítéseknél francia mérnököket kellett alkalmaznia.

Az 1876-os csefui egyezmény és a jelen szerződés aláírásával Dél-Kína kapuját szélesre tárták a további külföldi behatolás előtt.

A KÍNAI—JAPÁN HÁBORÚ

A háború előtti helyzet

1880 után a nemzeti kapitalizmus bizonyos fokú előrehaladást mutatott. Az állami üzemek mellett korszerű, magántulajdonban levő vállalatok létesültek, amelyeknek működését azonban a kormány ellenőrizte. Ez a kormány és magánosok közös tulajdonában levő gyárakra és a teljesen magántulajdonban levő üzemekre egyaránt vonatkozott.

1881-ben mindössze négy gyár és bánya volt magántulajdonban, 1895-re azonban ezek száma 69-re nőtt. Ugyanez időszak alatt a magánkézben levő ipari tőke 330 000 dollárról 8 530 000 dollárra emelkedett.

Különösen gyors volt a növekedés a textiliparban. Az állami és a magántulajdonban levő textilgyárak együttes tőkéje 1881 és 1895 között huszonkétszeresére növekedett. A textilgyárak, mint a Hua-hszin-, a Hua-seng- és a Jü-jüan-gyár főleg Sanghajban összpontosultak. De Vuhannak is megvolt a maga textilgyára: a Hupej-szövöde.

Az állami bányákon kívül megnyitották a magántulajdonban levő, de a kormány által ellenőrzött szénbányákat, így a santungi Csung-hszing bányát, valamint a Csiangszu tartománybeli likuoji bányát.

Korea és Kína hosszú időn át baráti viszonyt tartott fenn. Sok közös kulturális és egyéb érdekek kapcsolták össze a két országot. A terjeszkedő Japán az Egyesült Államok támogatásával azonban mind agresszívebben lépett fel Koreában.

A koreai nép nem bírta elviselni feudális uraik elnyomását és a külföldi beözönlések terhét. 1894 januárjában a koreaiak a Tonghak (keleti tan) követőinek vezetésével fellázadtak. A koreai kormány felszólította a mandzsukat, hogy küldjenek csapatokat az északi határon át a felkelés leverésére. Japán felhasználta az alkalmat, hogy délen szállítson csapatokat partra.

A Tonghak-lázadás leverése után a mandzsuk javasolták, hogy a külföldi seregeket egyidejűleg vonják ki Koreából. Japánban azonban ez a javaslat süket fülekre talált. A japánok azzal érveltek, hogy nekik segíteniük kell a koreaiakat belső reformok megvalósításában. A japánok tehát továbbra is Szöulban állomásoztatták csapataikat, még jobban kiélezve Korea belső válságát.

Mint arról már korábban említés történt, Kína „nyugatosításának" érdekében mozgalom indult, melynek keretében komoly szerepet játszott egy korszerű hadsereg létrehozása. Ebben a mozgalomban fontos helyet foglalt el Li Hung-csang. Li azonban a hadsereget saját személyi hatalmának kiterjesztését szolgáló politikai tőkének tekintette. Ahelyett, hogy védelmi előkészületeket foganatosított volna, olyan időpontban, amikor Korea szuverenitását és Kína biztonságát egyaránt fenyegette japán támadás, ő a nyugati hatalmak beavatkozásában reménykedett, hogy majd az elhárítja a közelgő háborút. Felkérte az angol követet, tanácsolja a japánoknak, hogy ne támadják meg Koreát. Az angol követ az orosz követet kérte fel közvetítésre. Li Hung-csang kapitulációs politikája következtében a mandzsuk lassították védelmi előkészületeiket.

Ezalatt Japán lázasan készülődött a háborúra és 1894 júliusának végén minden hadüzenet nélkül megindította a táma-

dást. Cirkálói harcképtelenné tették, illetve elsüllyesztették a kínai hadihajókat, a Szöultól délre fekvő jasani partoknál.

Két hónappal később a japánok elfoglalták a Pjengjangot védő erődítményeket. A Korea segítségére küldött mandzsu csapatok Co Pao-kuj vezetésével szilárdan helytálltak Pjengjang Hszüanvu nevű kapujánál. Dicséretre méltó bátorsággal harcoltak, de megerősítések híján a túlerőben levő ellenség legyőzte őket.

Nem sokkal Pjengjang eleste után tengeri csata zajlott le a Sárga-tengeren Tatungkounál. A japán flotta támadását ezúttal is az aljas cselfogás jellemezte. Kína partjai felé haladva amerikai zászlót tűztek ki. Amikor azonban a Pejjang hajóraj közelébe értek, felvonták a japán lobogót, és gyilkos tüzet nyitottak. A Pejjang hajóraj kénytelen volt a legnagyobb sietséggel fölvenni a harcot.

1895 januárjában a japán flotta megjelent a santungi Vejhajvej kapujánál, és tűz alá vette a Liukung-szigetnél horgonyzó Pejjang hajórajt. A kínai hajóraj legénységének többsége harcolni kívánt, hogy szétverjék az ellenséges blokádot. De a hajórajnál működő külföldi „tanácsadók" és több mandzsu tengerésztiszt a megadás mellett foglaltak állást. Li Hung-csang azt az utasítást adta Ting Zsu-csang admirálisnak, hogy őrizze meg sértetlenül a hajórajt. Miután olyan értelmű parancsot kapott, hogy nem harcolhat, ugyanakkor viszont nem volt hajlandó megadni magát, az admirális nem látott más kivezető utat, mint az öngyilkosságot. A Pejjang hajóraj ezzel a külföldi „tanácsadók" ellenőrzése alá került, s így a flotta, amelyet Li Hung-csang tizenhat éven át épített ki, szégyenletesen megsemmisült.

A háború utáni helyzet

A harcok még folytak, de a mandzsuk máris arra törekedtek, hogy az ellenségeskedések mihamarabb véget érjenek. Felkérték az amerikaiakat közvetítésre, de azok nem vállalták. A száraz-

földön és tengeren elszenvedett vereségeik után a mandzsuk ismét az amerikaiakhoz fordultak. Közben az amerikaiak rájöttek, hogy a háború továbbfolytatása más hatalmak beavatkozásához vezethet, s akkor a Kínával szembeni agresszív amerikai politika hátrányos helyzetbe kerülne, így beleegyeztek, hogy tanácsolni fogják Japánnak, szüntesse be a harcot. Japán beleegyezett.

1895 márciusában Li Hung-csang amerikai „tanácsadóival" együtt elment Simonoszeki japán városba.

A megalázó simonoszeki szerződés értelmében Kína elvesztette minden jogát Koreában. Korea japán protektorátus lett. Kínának ezenkívül át kellett adnia a Liaotung-félszigetet, Tajvant és a Penghu-szigeteket is. Ráadásul kötelezték, hogy fizessen Japánnak 200 millió ezüst tael háborús kártérítést, és nyissa meg a külföldi kereskedelem számára Sahszi, Csungking, Szucsou és Hangcsou városokat. Japán ezenkívül még jogot kapott arra is, hogy kínai területen gyárakat létesítsen.

A Japánnak megadott jog, hogy gyárakat létesítsen Kínában — és a „legelőnyösebb bánásmódban részesülő nemzet" megállapodás szerint a többi külföldi hatalom is megkapta ugyanezt a jogot — jelezte azt a tényt, hogy az áruexportot fölváltja a tőkeexport. Ez a jelenség a XIX. század utolsó évtizedeiben a világkapitalizmus uralkodó vonása lett. Ekkor lépett át a kapitalizmus az imperializmus szakaszába, amelyet ezen túlmenően az is jellemzett, hogy fokozódott a harc a gyarmatosító hatalmak között a világ felosztásáért. A háború, melyet Japán 1894-ben, akkor indított meg Kína ellen, amikor a szigetbirodalomban a kapitalizmus már magas fokú fejlettséget ért el, jellegénél fogva imperialista rablóháború volt.

A kínai—japán háborút követően a külföldi tőke beáramlása még mélyebbre taszította Kínát félgyarmati helyzetében. A Kínában létesített külföldi gyárak politikai előjogaiknál fogva és a rendelkezésükre álló hatalmas tőke birtokában a hazai iparral szemben előnyös helyzetbe kerültek. Az itt termelt áruk előállítási költsége alacsony volt, mert a Kínában

beszerzett nyersanyagért és munkaerőért kevesebbet fizettek, mint saját országukban.

A kínai—japán háború következménye más téren is megmutatkozott. Feltárta az Egyesült Államok kínaellenes agresszív terveit. Az amerikai imperialisták támogatták a japán inváziót. „Tanácsadóik" tisztességtelenül befolyásolták a simonoszeki béketárgyalásokat.

A simonoszeki szerződés alapján Liaotung-félsziget Japán birtokába került, s ez súlyos csapást jelentett a cári Oroszországnak, amely már hosszú ideje a maga számára szerette volna megkaparintani Északkelet-Kínát. Franciaország, ebben az időben Oroszország szövetségese, nem nagy örömmel fogadta, hogy a japánok megkaparintották Tajvant és a Penghu-szigeteket; ezt akadálynak tekintette a további terjeszkedés útjában. Németország, ez a még fiatal kapitalista állam, szintén irigykedett amiatt, hogy Japánnak sikerült kirabolnia Kínát, mivel maga is szerette volna megvetni a lábát a Távol-Keleten. E közös érdekek alapján a három hatalom 1895 áprilisában figyelmeztetést küldött Tokiónak, hogy juttassa vissza Kínának a Liaotung-félszigetet.

Egy hónappal később Oroszország — Japán számára figyelmeztetésül — nagy hűhóval mozgósítani kezdett, s egyidejűleg a santungi Csefunál tüntető tengerészeti gyakorlatokat hajtott végre. Minthogy Japán nem érezte magát elég erősnek ahhoz, hogy szembeszálljon a hatalmak ilyen komoly erőt jelentő tömörülésével, feladta a félszigetre vonatkozó igényét. Japán kivonta csapatait a Liaotung-félszigetről, cserébe azonban további 30 millió ezüst tael háborús kártérítést fizettettek Kínával.

Tajvan ellenállási harca

A mandzsu uralom korai szakasza óta jelentős gazdasági és kulturális haladást értek el Tajvanon. Az ópiumháború és az ezt követő külföldi gazdasági behatolás azonban drasztikus változásokat idézett elő. A tajvani piacot elárasztották importált

gyapotszövettel és darabáruval. A külföldi gabona dömpingje következtében a helyi rizs árában zuhanás következett be. Egy pikul rizs ára fél ezüst tael lett, de még ezen az alacsony áron sem lehetett értékesíteni a piacon. Az ópium behozatala még nagyobb kárt okozott. A sziget lakóinak életkörülményei súlyosan rosszabbodtak.

A délkeleti part védelmének megerősítése érdekében a mandzsu kormány a kínai—francia háborút követően Tajvant tartománnyá léptette elő. A XIX. század második felében nagyarányú építkezési munka folyt a szigeten. Távíróvonalakat létesítettek, két vasútvonalat építettek, az egyik Tajpejből Kilungba, a másik Tajpejből Hszincsuba vezetett. Sok új iskolát nyitottak.

A tajvani nép dicsőséges forradalmi múltra tekinthet vissza. A Tajping forradalom hatására 1862-ben fegyvert fogtak a mandzsuk ellen. A felkelők serege több mint kétszázezer főre szaporodott. Három éven át harcoltak, megrendítve a mandzsu uralmat a szigeten. A felkelők ezenkívül ismételten visszaverték a külföldi agresszorok támadásait is.

A simonoszeki szerződés aláírása 1895-ben erős ellenállást váltott ki a tajvani népben. A sziget lakossága mélységesen felháborodott, és tiltakozott Tajvan átengedése ellen. A nép elözönlötte a tajvani katonai kormányzó rezidenciáját, és tüntetett a mandzsu kormány bűnös kiárusítási politikája ellen. Azok az írástudók, akik a birodalmi vizsgákon való részvétel céljából a szigetről Pekingbe érkeztek, beadvánnyal fordultak a mandzsu udvarhoz, tiltakozva Tajvan átengedése ellen. A szigeten állomásozó csapatok és a polgári lakosság elhatározta, hogy mindhalálig harcol Tajvanért, mert az szerves része Kínának.

1895 májusában a japán agresszorok partra szálltak Kilungnál, s egy hónappal később elfoglalták Tajpejt. Amikor dél felé vették útjukat, hogy elfoglalják Hszincsut, a „Fekete Zászló" önkéntesek Liu Jung-fu vezetésével hősies ellenállást fejtettek ki. A nép támogatásával az önkéntesek sok japán támadást vertek vissza, és csak akkor ürítették ki Hszincsut, miután teljesen elfogyott a lőszerük.

A „Fekete Zászló" önkéntesek a Tacsia folyónál lesben álltak, és váratlan támadással lecsapva az előnyomuló japán seregekre, szétszórták azokat. A behatolók hanyatt-homlok igyekeztek átkelni a folyón. Alig értek el azonban a folyó közepéig, amikor a másik partról Hszü Hsziang vezetése alatt egy másik önkéntes sereg támadt rájuk. Sokan a vízbe fúltak. A Tacsia folyó völgyét a megerősített japán csapatok végül oldaltámadással bevették.

A mandzsu kormány nemcsak a segítséget tagadta meg, hanem még az anyaországban élő kínaiaknak is megtiltotta, hogy segítséget nyújtsanak tajvani honfitársaiknak. Tajvan 1895 októberében a japán megszállók birtokába került.

KÍNA FOKOZÓDÓ NEMZETI VÁLSÁGA

A kínai—japán háborút közvetlenül megelőző és az azt követő években Anglia, Franciaország, Németország, Japán, a cári Oroszország és az Egyesült Államok megindította a tőkekivitelt Kínába, és megkezdte saját bankjainak felállítását. Ezek a külföldi bankok Kínában is bevezették a nyugati bankgyakorlatot, ideértve a saját bankjegyek kibocsátását is. A külföldi bankok a kínaellenes imperialista agresszió fontos eszközeivé váltak.

A kínai—japán háború után a mandzsu kormány több ízben vett fel kölcsönt az imperialista hatalmaktól, hogy megfizethesse a szerződésben kiszabott háborús kártérítést. Az imperialisták gyorsan megragadták az alkalmat, hogy ezzel új piacot teremtsenek tőkéjük számára. 1894 és 1899 között a mandzsu kormány összesen 370 millió ezüst tael kölcsönt vett fel. Ez az összeg négy és félszer haladta meg a mandzsu kincstárnak belső forrásokból származó évi együttes bevételét.

Az imperialisták következő lépésként a kölcsönök biztosítékául maguknak követelték a vám- és sójövedelmet. Így még szorosabbra vonták Kína gazdasága fölött gyakorolt ellenőrzésüket. A kölcsönök útján szerzett kedvezmények és jogok utáni hajsza az imperialista hatalmak között ádáz versenyhez vezetett.

A simonoszeki szerződés megkötését követően az imperialista hatalmak a japán példa nyomán üzemeket alapítottak a szerződéses kikötőkben a „legelőnyösebb bánásmódban részesülő

nemzet" megállapodás alapján. Újabb lépés az imperialisták részéről, hogy kifosszák Kína nyersanyagát, kihasználják az olcsó munkaerőt és fokozzák Kína erőforrásainak kizsákmányolását.

1895 és 1896 folyamán a külföldi tőkések a következő fontosabb gyárakat alapították Sanghajban: az angolok két gyapotfeldolgozó üzemet és egy malmot, az amerikaiak és a németek egy-egy gyapotfeldolgozó üzemet, a japánok egy textilgyárat és egy malmot. A külföldi társaságok által élvezett kedvezmények és a hazai tőkések kedvezőtlen körülményei akadályozták és hátráltatták a hazai tőkés vállalatok fejlődését.

Ebben az időszakban kezdődött meg az imperialista vetélkedés a vasúti befektetésekért. Az 1895 és 1905 közötti tíz évben az imperialisták a következő vasútvonalak építésének jogát csikarták ki a mandzsu kormánytól: a cári Oroszország a Keletkínai Vasútvonalat, mely Északkelet-Kínán keresztül összeköti a transzszibériai vonalat Vlagyivosztokkal; Németország a a Csiaocsou—Csinan vonalat kapta meg; az Egyesült Államok a Kanton—Hankou vonalat; Anglia a Sanghaj—Nanking vonalat; Japán pedig az Antungtól Senjangig (Mukden) terjedő vasútvonalat.

Nem hagyták ki számításaikból a bányászati koncessziókat sem. A cári Oroszország megkaparintotta a fusuni szénbányák fejlesztésének jogát; Anglia a kajluani szénbányászatot; Japán pedig a tajei vasbányát.

Az imperialista felosztás veszélye

A simonoszeki szerződés aláírása után az imperialista hatalmak egymással versengtek a „koncessziós területekért" és „befolyási övezetekért". Mindez Kína széthullásához vezetett.

Franciaország azon az alapon, hogy része volt abban az akcióban, amellyel Japánt a Liaotung-félsziget visszajuttatására kényszerítették, kompenzációképpen bányászati koncessziókat követelt Jünnan, Kuantung és Kuanghszi tartományokban.

Ez azonban még nem volt elég Franciaországnak, és ezért 1897-ben olyan nyilatkozatra kényszerítette a mandzsu kormányt, hogy Hajnan szigetét sohasem engedi át más hatalomnak. A következő évben Franciaország bérbevette a Kuangcsou-öblöt.

1897-ben Anglia arra kényszerítette a mandzsu kormányt, hogy engedje át neki a jünnani Jezsen hegység egy részét, a Nyugati folyó mentén pedig nyissa meg Vucsout és Szamsujt a kereskedelem számára. A következő évben megkaparintotta a Csiulung félszigetet, a vejhajveji kikötőt, a hongkongi szigetecskéket, a tajpangi és a sumcsuni öblöt.

Ugyanebben az évben Németország a santungi parton rátette a kezét a Csiaocsou-öbölre, a következő évben pedig kikényszerítette a mandzsu kormánytól a Csiaocsou-öbölre vonatkozó szerződést. E szerződés alapján Németország tengerészeti kikötőnek bérbe vette a Csiaocsou-öblöt, és jogot kapott a Csiaocsou—Csinan vasútvonal megépítésére, továbbá arra, hogy a vasútvonal mentén a vonal mindkét oldalán tíz mérföld szélességben bányákat létesíthessen.

Nem sokkal azután, hogy Franciaország kicsikarta a maga számára a liaotungi ügy kapcsán járó „kompenzációt", a cári Oroszország is jelentkezett a maga igényeivel. Követelte és meg is kapta a Kelet-kínai Vasút építésének jogát, Hejlungcsiangon és Kirinen át Vlagyivosztokig. 1897-ben Oroszország megszállta Lusunt és Talient, a következő évben pedig arra kényszerítette a mandzsu udvart, hogy szerződésileg is adja bérbe neki ezt a két helyet tengerészeti, illetve kereskedelmi kikötő céljaira.

Konfliktusok elkerülése végett az imperialista hatalmak megegyeztek egymás között, hogy kölcsönösen elismerik egymás befolyási területeit. Létrejött az angol—francia, az angol—német és az angol—orosz egyezmény, melyeknek értelmében Anglia és Franciaország egyenlő részt kapnak valamennyi szecsuani és jünnani érdekeltségben; Németország felépíti a Tiencsintől Dél-Santungig, Anglia pedig a Dél-Santungtól Csincsiangig (Csiangszu tartományban) vezető vasútvonalat. Ugyancsak megállapodtak abban, hogy a Jangce völgye az angol befolyási

övezethez tartozik, a Nagy Faltól északra eső terület pedig a cári Oroszország befolyása alá.

Ezzel egyidejűleg Japán nyomást gyakorolt a mandzsu kormányra, hogy hivatalos nyilatkozatban szögezze le: Fucsient sohasem engedi át egy harmadik hatalomnak. Japán Fucsient saját befolyási övezetébe vonta.

Az óriási külföldi befektetések, a „bérelt területek" megragadása, az ország „befolyási övezetekre" való felszabdalása a kínai nemzetgazdaságot teljes egészében az imperialista agresszorok szekeréhez kötötte. Kína szuverenitásának súlyos megsértése olyan nyilvánvaló volt, hogy elkerülhetetlenné tette az ország nemzeti válságát.

Az Egyesült Államok agressziója

Az amerikai polgárháború idején, az 1860-as években a kapitalizmus az Egyesült Államokban nagy léptekkel haladt előre. Az elkövetkező évtizedekben az USA agrárországból ipari állammá fejlődött, és a világ vezető ipari országává vált. Az Egyesült Államok iparának gyors növekedése az imperialista brigantizmus e korszakában oda vezetett, hogy az amerikai kapitalizmus mind nagyobb mértékben érdeklődni kezdett külföldi piacok, különösen pedig Kína iránt.

A kínai—japán háborút (1894—1895) megelőző években az Egyesült Államok politikai és katonai agressziójával egyidejűleg már gazdaságilag is behatolt Kínába. A gazdasági behatolást dömping-eszközökkel hajtotta végre, elsősorban textilárukkal és petróleummal. Természetesen részt vett az ópiumkereskedelemben is. A kínai—japán háború után az Egyesült Államok a gazdasági behatolás új szakaszába lépett. Felhasználva a simonoszeki szerződésnek azt a pontját, mely szerint a külföldiek gyárakat létesíthetnek Kína szerződéses kikötőiben, az amerikai tőke gyapotüzemeket, papírgyárakat, rizshántoló malmokat és cigarettagyárakat létesített.

Ezzel egyidejűleg az Egyesült Államok fokozta kulturális be-

hatolását is, templomalapítás, iskolák és jótékonysági intézmények leple alatt. Mindezzel több célt kívántak szolgálni: maguk iránt kedvezően hangolni a kínai intelligenciát, álcázni gazdasági befurakodásukat és a kizsákmányolást, végül kedvezőbb benyomást kelteni a kínai népben a többi imperialista hatalomhoz viszonyítva, amelyek fennhéjázóan és kegyetlenül viselkedtek. A századforduló idején az Egyesült Államok Kínában létesített kulturális intézményei elérték az ötmillió dollár értékét.

A „nyitott kapu politika"

A kínai—japán háborút követő években nagy volt az imperialista vetélkedés a „bérelt területekért" és a „befolyási övezetekért". Ez idő tájt az Egyesült Államokat teljesen lekötötte a Spanyolország elleni háború, meg akarta szerezni a spanyol gyarmati birtokokat, ideszámítva a Fülöp-szigeteket is. Miután túl későn érkezett ahhoz, hogy részt kapjon Kína kifosztásából, 1889 szeptemberében előterjesztette a „nyitott kapu politikáját".

A „nyitott kapu politika" lényege:

egyik hatalom sem avatkozhat be bármelyik más hatalom „befolyási övezetébe", „bérelt területébe" vagy bármilyen módon „szerzett jogaiba";

egyik hatalom sem róhat ki saját „befolyási övezetén" belül magasabb kikötői díjakat bármelyik más hatalom hajóira, mint amilyenek saját hajóira vonatkozóan érvényben vannak;

egyik hatalom sem szabhat a saját érdekszférájában épített, működtetett és ellenőrzött vasútvonalakon magasabb szállítási tarifát bármelyik más hatalom áruira, mint amilyet saját áruszállításával kapcsolatban megállapított.

Az Egyesült Államok az általa javasolt „nyitott kapu politika" révén akart osztozkodni a többi imperialista állam által már megszerzett „befolyási övezetek" hasznában, ezzel a módszerrel akart részt venni a gyarmatosításban, és ugyanakkor

kísérlet volt arra is, hogy Amerika elkerülje azt a nyílt vádat, miszerint ő szintén a gyarmatosító hatalmak közé tartozik. Ez idő tájt történt, hogy egy amerikai szenátor, Beveridge nyilatkozatban szögezte le: a Fülöp-szigetek örökre az Egyesült Államokhoz tartoznak és a Fülöp-szigeteken túl található a hatalmas kínai piac. Az Egyesült Államok — folytatta a szenátor — mind a kettőt megtartja. Nem hagyhatja figyelmen kívül ezért a szigetvilágért viselt felelősségét, és nem mulaszthatja el a lehetőséget jövőjének kiépítésére a Keleten.

Az imperialista hatalmak elfogadták ezt a politikát, hiszen a „nyitott kapu politika" gyakorlatilag azt jelentette, hogy az Egyesült Államok befejezett ténynek ismeri el a „befolyási övezetek" létezését Kínában, ha pedig ez így van, akkor csökkenni fognak a viszályok és az ellentmondások az imperialisták között. A „nyitott kapu politika" meghirdetését követően az Egyesült Államok agresszív akciói Kínában napról napra fokozódtak.

AZ 1898-AS REFORMMOZGALOM

Dr. Szun Jat-szen kezdeti forradalmi tevékenysége és a reformista eszmék elterjedése

A kínai—japán háború teljes pőreségében mutatta be a mandzsu kormány korruptságát és gyengeségét. Valamennyi haladó kínai meg volt róla győződve, hogy ha a mandzsuk továbbra is uralmon maradnak, Kína teljesen összeomlik. Erre az időpontra esik dr. Szun Jat-szen, a nagy demokratikus forradalmár jelentkezése a politikai életben. Dr. Szun Jat-szen, más, ismert nevén Szun Ven, eredetileg orvos volt. Később azonban hazafias érzéstől ösztönözve, feladta orvosi gyakorlatát, és forradalmi tevékenységbe kezdett. 1894-ben Kantonból Tiencsinbe utazott, hogy megbeszélésre kérje Li Hung-csangot. Úgy gondolta, hogy Li Hung-csang erőfeszítései eredményesek lesznek és be lehetne vezetni politikai reformokat. Li Hung-csang azonban nem volt hajlandó fogadni Szunt.

Dr. Szun fokozatosan tudatára ébredt, hogy ha nem döntik meg a mandzsu uralmat, Kína sohasem lehet független, virágzó, erős állam. Még ugyanabban az évben Honoluluba utazott, és maga köré tömörítve mintegy húsz tengerentúli kínai kiskereskedőt és kisbirtokost, megalapította a *Hszing Csung huj (Kína Újjászületésének Társasága)* nevű polgári forradalmi szervezetet. Utána visszatért Kínába.

1895-ben dr. Szun megnyerte a *Ko lao huj (Öregek Társasága)* nevű titkos szervezet tagjainak támogatását, és Kantonban

fegyveres felkelést robbantott ki. A titkos készülődések kiszivárgása azonban a felkelést eleve kudarcra ítélte.

A kínai—japán háborút megelőző években megindult a kapitalizmus kibontakozása Kínában. Az újszülött kínai burzsoázia érdekeit kifejező reformista eszmék is megjelentek a színen. A háborút követő időben Kína nemzeti válsága napról napra éleződött. Az értelmiség — az új burzsoázia érdekeit képviselve — a nemzet függetlenségét és a nemzeti ipar fejlesztését követelte. A reformmozgalom lassan terjedt az uralkodó osztály tagjai között. A reformisták között vezető szerepet vitt Kang Ju-vej. Kang, aki kora ifjúságától fogva a nyugati burzsoá eszmék hatása alatt állt, síkraszált a nemzeti kapitalizmus szabad fejlődése mellett, erősen propagálta az iparban a gépek széleskörű használatát, mozgalmat indított Kína nemzeti függetlenségéért, az alkotmányos monarchia bevezetéséért, s követelte, hogy a burzsoá osztály részt vehessen az államügyek intézésében.

Szorosan Kang nyomán haladt Liang Csi-csao és Tan Sze-tung. Liang, aki Kang tanítványa volt, kidolgozta Kang programját. Követelte a kínai nép nemzeti mivoltának megőrzését, ostorozta a zsarnokságot és a diktatúrát. Javasolta az állami tisztviselők birodalmi vizsgarendszerének eltörlését, korszerű iskolák létesítését, a kormány átalakítását és a területi autonómia kötelező bevezetését.

Tan Sze-tungot szilárd nemzeti öntudata jellemezte. Erélyesen szembeszállt a nemzeti elnyomással és az imperialista agresszióval. Harcot folytatott a feudális gondolkodásmód ellen és megbélyegezte az abszolút monarchiát. A reformisták között a radikális irányzatot képviselő Tan korának kiváló gondolkodója volt.

Ezek az eszmék országszerte elterjedtek, hatásuk alatt egyre terebélyesedett a reformmozgalom.

Ugyanebben az időben Jen Fu, neves kínai tudós és fordító megalapította a *Kuo ven pao (Nemzeti Hírlap)* című lapot, amely cikkekben számolt be a nyugati tőkés országok gazdasági, politikai és kulturális irányzatairól. Jen népszerűsítette a reformistáknak azt a követelését, hogy töröljék el a feudális tisztviselői vizsgát és szüntessék meg a feudális oktatási rendszert.

Tudományos és műszaki téren Kína az előrehaladott kapitalista országoktól tanuljon. Jen publicisztikai tevékenysége meggyorsította a reformista eszmék elterjedését.

Az 1898-as reformmozgalom

1895-ben, a simonoszeki szerződés aláírása idején Kang Ju-vej Pekingben tartózkodott, hogy letegye a birodalmi vizsgát. A Kínát fenyegető nemzeti válság egész súlyát átérezve Kang rávette a vidéki vizsgákon már túljutott és most a fővárosi vizsgákon induló ezer tanulót, hogy kérvénnyel forduljanak Kuang-hszü császárhoz. A kérvény felhívást tartalmazott a szerződés aláírásának megtagadására és reformok azonnali bevezetésére. A császári udvar reakciós elemei megakadályozták, hogy a kérvény eljusson a császárhoz.

A reformok ügyének népszerűsítésére Kang Pekingben napilapot alapított, *Csung-vaj csi ven-pao (Világközlöny)* címmel. Az új lap a kapitalista eszméket szolgálta, és időszerű nemzetközi kérdésekkel is foglalkozott. Az újság nagy népszerűségnek örvendett. Ugyanebben az időben a mandzsu udvar néhány kormánytisztviselője tanulmányi csoportot szervezett. A csoportnak a *Csiang hszüe huj (Tanulj, hogy erősödj Társaság)* nevet adták, a tagok feladata volt a nyugati tudományos eszmék tanulmányozása. Kang csatlakozott a csoporthoz, és rendszeresen tartott előadásokat a politikai reformokról.

Kang Ju-vej később Sanghajban is létrehozta ennek a tanulmányi egyesületnek helyi csoportját, és lapot indított *Csiang hszüe pao* címmel. Ez a lap azonban rövid életű volt.

Körülbelül ebben az időben indította meg Huang Cun-hszien, a politikai reformok híve, a *Si vu pao (Időszerű Kérdések)* című napilapot, Liang Csi-csao szerkesztésében. Néhány hónap múlva a lap példányszáma tízezerre nőtt, ami abban az időben elképesztően nagy szám volt. A lapot az ország minden részében olvasták. Ez az újság nagy segítséget jelentett a reformista eszmék befolyásának terjesztésében.

1897-ben, amikor Németország elfoglalta a Csiaocsou-öblöt, a reformmozgalom hívei tanulmányi csoportokat szerveztek a nemzet megmentésére. Ilyen jellegű társaságok gomba módra terjedtek el az egész országban. Egyedül Pekingben négy ilyen társaság: a Fucsien Társaság, a Senhszi Társaság, a Szecsuan Társaság és a Kuangtung Társaság; Hunanban a Déli Társaság működött.

Kang Ju-vej újabb emlékiratot terjesztett Kuang-hszü császár elé. Ezúttal az emlékirat eljutott a császárhoz, és megszerezte Kang számára a fiatal uralkodó bizalmát, aki a következő évben beszélgetésre hívta meg. Időközben Kang létrehozta a *Pao kuo huj (Az Ország Megmentésének Társasága)* nevű egyesületet, és jelszavai a nemzeti lét fenntartását követelték. A társaság két központi hivatalt állított fel, egyet Pekingben, egyet Sanghajban; a tartományokban, prefektúrákon és megyékben pedig fiókcsoportokat szervezett. A reformmozgalom új lendületet kapott, és a felső társadalmi osztálybeli értelmiségiek hazafias mozgalmává nőtt.

1898 júniusában Kuang-hszü császár elhatározta, hogy bevezeti a reformokat, és Kang Ju-vej tanácsát kérte a gyakorlati teendők megvalósításához. Így tehát Kang a császár tanácsadójaként működött. Tan Sze-tung, Jang Zsuj, Liu Kuang-ti, Lin Hszü és még néhányan részt vettek a Nagy Tanácsban, mely arra volt hivatva, hogy segítse az uralkodót a császári dekrétumok megfogalmazásában és a beterjesztett emlékiratok tanulmányozásában. Liang Csi-csaót bízták meg egy könyvfordítást végző szerv létrehozásának előkészítésével.

Kuang-hszü császár több dekrétumot bocsátott ki politikai reformokról. A legfontosabbak ezek közül a következők voltak: a régi, klasszikus esszé rendszerű vizsgák eltörlése; a templomok és az elavult tanintézetek átalakítása korszerű kollégiumokká és főiskolákká; a Zöld Zászló csapatok számának csökkentése; a kormánytisztviselők és személyzet csökkentése; Nemzeti Bank megalapítása; általános igazgatás megszervezése a bányászat és a vasút részére, és hivatalok felállítása a mezőgazdaság, ipar és kereskedelem támogatására; az iparfejlesztés ösztönzése; hadianyaggyárak létesítésének engedélyezése magánosok számára;

az állami költségvetés összeállítása és ellenőrzése; a Pekingi Egyetem megalapítása; új kiadványok és találmányok szorgalmazása; könyvfordító hivatal megteremtése; a hadsereg korszerű kiképzésének fokozása; annak a jognak a biztosítása, hogy a polgárok és hivatalnokok emlékiratot terjeszthessenek az uralkodó elé.

Kang Ju-vej és Liang Csi-csao meg a többi reformista abban az illúzióban ringatták magukat, hogy a reformok bevezetése egyszerű dolog, csak az kell, hogy a császár dekrétumot bocsásson ki, és a reformokat már végre is hajtják. A mandzsu udvarban azonban a tényleges hatalmat a feudális reakciósok egy csoportja gyakorolta, a gyeplőt Kuang-hszü császár nagynénje, Ce Hszi anyacsászárnő tartotta a kezében. Az anyacsászárnő a reformoknak még a gondolatát is gyűlölte, és elszántan küzdött a reformdekrétumok ellen.

Az anyacsászárnő első ellenlépése az volt, hogy egyik odaadó pribékjét, Zsung Lut Tiencsinbe helyeztette, és kineveztette Cseli alkirályának. Vele ellenőriztette a hadsereget, különösen a korszerű kiképzésben részesülő csapatokat. Ezt követően kitervelte, hogy a korszerű csapatok megszemlélésének ürügyén magával csalja Kuang-hszü császárt Tiencsinbe, és ott lemondásra kényszeríti. Kuang-hszü császár tudomást szerezve az összeesküvésről, Kang Ju-vejjel tanácskozta meg a teendőket. Kang azt javasolta, hogy a császár szerezze meg Jüan Si-kaj, Zsung Lu egyik beosztottjának támogatását, aki nagy erőt képviselő, korszerűen kiképzett katonai egységek parancsnoka volt. Tan Sze-tungot el is küldték Jüanhoz, hogy közöljék vele a császár tervét. Jüan Si-kaj szemforgató módon megígérte, hogy lojális lesz a császárhoz, ugyanakkor azonban felfedte a tervet Zsung Lu előtt. Amikor a cselszövés az anyacsászárnő tudomására jutott, Kuang-hszü császárt azonnal őrizetbe vétette, és parancsot adott a reformisták letartóztatására. Kang Ju-vej és Liang Csi-csao külföldre menekültek. A reformok számos hívét börtönbe vetették. Tan Sze-tungot, Liu Kuan-tit, Lin Hszüt, Jang Zsujt, Jang Sen-hsziut és Kang Kuang-szent kivégezték.

A mozgalom elbukott. A reformok mindössze száz napig voltak érvényben, ezért elnevezték „száznapos reformnak".

A mozgalom történelmi jelentősége

A XIX. század vége felé a nemzeti kapitalizmus kezdeti kibontakozása és a burzsoázia növekvő ereje ellenére az imperialista hatalmak fokozták kínaellenes agressziójukat, aminek következményeképp az országot fenyegető válság mindinkább súlyosbodott. Ebben az időszakban zajlott le az előbb leírt mozgalom. A fennálló történelmi körülmények között a reformmozgalom haladó jellegű volt.

Az akkoriban bevezetett és terjesztett burzsoá demokratikus eszmék hatása tovább élt. Jen Fu például lefordította Huxley *Evolúció és etika, és más tanulmányok* című művét, s ez nagy hatással volt a nemzeti öntudat felébresztésére.

Annak ellenére, hogy a reformmozgalom kudarcot vallott, a mandzsu kormány később kénytelen volt legalizálni a tőkés magánvállalatokat, és enyhíteni a kormány korlátozó rendelkezéseit. Ez lehetőséget nyújtott a nemzeti kapitalizmus kiterebélyesedésére.

A reformista mozgalom kudarccal végződött, mert Kang Ju-vej és Liang Csi-csao nem szerezték meg a nép széles tömegeinek támogatását. Az 1898-as reformmozgalom kudarca felfedte a burzsoázia gyöngeségét éppen akkor, amikor ez az osztály első ízben lépett színre a politikai küzdőtéren. Ennek ellenére értékes tanulságul szolgált a nép számára: a feudalizmussal való kompromisszumra alapozott akció eleve kudarcra van ítélve.

A JI HO TUAN-MOZGALOM

A mozgalom történelmi háttere

A kínai—japán háborút követően az imperialista hatalmak fokozták politikai és gazdasági beavatkozásukat Kínában. Az árudömping napról napra nőtt. Az 1864—1899 között eltelt harmincöt évben Kína behozatala 51 millió ezüst taelről 264 millióra növekedett. Míg korábban külkereskedelmi téren kétmillió tael aktívája volt az országnak, erre az időpontra az import 69 millió taellel múlta fölül az exportot. Kína ezüsttartalékai gyakorlatilag teljesen kimerültek.

A gépi gyártású szövet és fonál beáramlása sorvasztotta a városi és falusi kézműipart, különösen pedig a családi alapon működő műhelyeket; a falusi nők és kézműiparosok tíz- és tízmillióit fosztotta meg a keresettől. A vasútépítés és a távközlési berendezések felállítása nagyrészt feleslegessé tette Kína elavult szállítási rendszerét.

A mandzsu kormány, hogy eleget tehessen a simonoszeki szerződésben megszabott óriási háborús kártérítési kötelezettségének, fokozta a nép kiuzsorázását. Azonkívül, hogy százmillió tael értékű kölcsönöket bocsátott ki, gyakorlatilag minden adót felemelt. Az egybeolvasztott föld- és fejadó hét százalékkal növekedett. Az egy katti sóra eső adót négy rézpénzzel növelték. Ráadásul **új** adókat is bevezettek. Pekingben, Sanghajban, Hankouban és más városokban például lakásadót kellett fizetni. Egyes városokban adót vetettek ki az üzlethelyiségekre.

És mindennek a tetejébe, a mandzsu adószedők legtöbbször saját zsebük duzzasztására növelték a kivetett adóösszeget. Nem tartozott a szokatlan dolgok közé, hogy az emberekkel négyszer annyi adót fizettettek, mint amennyit a kormány eredetileg kiszabott.

A mandzsu udvar szakszerűtlen és korrupt ügyintézése következtében a természeti csapások akadálytalanul sújtották a népet. 1897-ben például nagyméretű áradás sújtotta Csiangszu tartományt. Az áradás áldozatai fakéreggel és gyökerekkel táplálkoztak. A menekültek ezrei eladták gyermekeiket, otthagyták földjüket és nyomorgó, kóbor koldusok lettek. A következő évben súlyos árvíz sepert végig Hopej tartomány délkeleti és Santung nyugati részén. Megszámlálhatatlan falusi házat sodort magával a víz, és nagy területen árasztott el megművelt földeket. Mintegy 170 000 ember vesztette életét az árvíz következtében.

Az imperialisták fokozódó agressziója és a feudális urak kegyetlen kizsákmányolása felkelésre ösztönözte a népet. 1895-től kezdve egymás után robbantak ki a harcok szerte az országban. Csiangszu és Anhuj tartományokban a *Ta tao huj (Nagy Kard Társaság)* nevű egyesület fegyveres felkeléseket indított. Csökiangban sorozatosan kifosztották a rizsüzleteket. Sanghajban és Amojban a helyi lakosság harcos ellenállást fejtett ki a külföldieknek nyújtott koncessziók kiterjesztésével szemben. Jünnan tartományban hazafias mozgalom bontakozott ki a francia imperialista agresszorok ellen. Szecsuanban a francia misszionáriusok túlkapásai ellen folytattak harcot.

Az ópiumháború befejezése után Szecsuan lakosai számos támadást indítottak az imperialista agresszorok és saját feudális uraik ellen. E sorozatos harcok közül különösen jelentős volt az 1898-as felkelés, melyet Ju Tung-csen vezetett. A felkelők „Harcolj a külföldi agresszorok ellen!" jelszóval támadásukat a külföldi misszionáriusok ellen irányították.

A mandzsu kormány az imperialisták szervilis kiszolgálójaként azonnal csapatokat küldött a megmozdulás elfojtására. A kormány csapatait azonban csúfos vereség érte. A hazafias mozgalmat azonnal és fenntartás nélkül támogatta a nép. A váro-

sokban és falvakban mindenütt lehetett látni Ju Tung-csen képét. Sok külföldi misszionárius elmenekült a vidéki területekről és Csungkingban keresett menedéket. A felkelés hatása egészen Hupej tartományig terjedt.

Az ópiumháború után az imperialisták a megkötött egyenlőtlen szerződések alapján jogot nyertek Kínában vallásuk terjesztésére. A külföldi misszionáriusok az agresszió eszközének szerepét töltötték be, és kormányuk részére nyíltan és törvényesen gyűjtötték az értesüléseket Kína politikai helyzetéről és természeti erőforrásairól.

A misszionáriusok befolyását felhasználva a helyi mandzsu hivatalnokok összejátszottak velük a parasztok földjének megkaparintására. Egyes misszionáriusok még bíróságokat is létrehoztak a templomok keretén belül, s itt nem tétováztak, amikor a parasztok üldözéséről volt szó. Egyesek odáig mentek, hogy felszólították a mandzsu hivatalnokokat, cselekedjenek az ő utasításaik szerint.

A mandzsu kormány által részükre biztosított törvényes hatalom birtokában egyes misszionáriusok olyannyira elszemtelenedtek, hogy követelőzéseikkel szemben a helyi hivatalnokok nem is mertek fellépni. Egyszerű kínai polgárok és egyházi személyek peres ügyeinek esetében a helyi kormányszervek mindig ez utóbbiakat támogatták. A különböző egyházak és misszionáriusok felháborító, sőt kifejezetten elnyomó magatartása széleskörű ellenállást és tiltakozást váltott ki.

Kína imperialista kifosztása és a misszionáriusok népellenes túlkapásai végül is a *Ji ho tuan*-mozgalom kialakulásához vezettek.

A Ji ho tuan-mozgalom eredete és fejlődése

A *Ji ho tuan*t eredetileg *Ji ho csüan*nak *(Az Igazságos és Egyetértő Öklök Társasága)* nevezték. Nyugaton a „boxermozgalom" néven vált ismeretessé. Ez a parasztokból és kézművesekből álló titkos, mandzsuellenes *Ji ho csüan* társaság kezdetben Santung tartományban tevékenykedett és már a XIX. század

elejétől kezdve harcolt a mandzsuk ellen. A társaság a legkülönbözőbb szervezeti formákat öltötte, amelyeket gazdagon átszőttek a különböző babonás rítusok.

A XIX. század vége felé a *Ji ho csüan* Santung tartományban fegyveres felkeléseket szervezett a következő jelszóval: „Szállj szembe a mandzsukkal, éleszd újjá a Ming dinasztiát." A fegyveres felkelés győzedelmeskedett a mandzsu csapatok fölött, és arra kényszerítette Ju Hszint, Santung kormányzóját, hogy ismerje el törvényes egyesületnek a *Ji ho csüan*t, melyet ekkor kereszteltek át *Ji ho tuan*nak *(Az Igazságosság és Egyetértés Társasága)*. Hogy eleget tegyenek a nép sürgető követelésének az imperialisták elleni harcra, a *Ji ho tuan* megváltoztatta jelszavát, „Szállj szembe a mandzsukkal!" helyett kiadták a jelszót: „Pártold a dinasztiát és pusztítsd az idegent!" Ezzel azonban megnyerték a helyi lakosság széles tömegeinek lelkes támogatását, és gyorsan gyarapodtak erőben.

Az imperialisták, akik kezdettől fogva rossz szemmel nézték a *Ji ho tuan* működését, megdöbbenve tapasztalták gyors kibontakozását, és nyomást gyakoroltak a mandzsu kormányra, tegyen lépéseket a mozgalom elfojtására. A mandzsu kormány ennek megfelelően visszahívta Ju Hszint és helyébe Jüan Sikajt nevezte ki Santung kormányzójává. Röviddel azután, hogy megérkezett Santungba, Jüan harcba vetette korszerűen kiképzett seregét, és a legkegyetlenebb mészárlással irtotta a *Ji ho tuan* szervezet híveit. De Jüan sem tudta megállítani a parasztok imperialistaellenes mozgalmának növekedését.

Az 1900-as év elején a *Ji ho tuan*, amely most már szervezett fegyveres erővé vált, behatolt Hopej tartományba, és hamarosan kiterjesztette tevékenységét az egész tartományra. Tiencsin és Paoting a Peking—Tiencsin és Peking—Paoting vasútvonalak elvágásával a fegyveres felkelők ellenőrzése alá került. *Ji ho tuan*-felkelések törtek ki Sanhszi tartomány minden részében, valamint Északkelet- és Északnyugat-Kína számos részén. A felkelés hatalmas mozgalommá dagadt.

Az imperialista hatalmak siettek figyelmeztetni a mandzsu kormányt, hogy amennyiben sürgősen nem nyomja el a mozgal-

mat, fegyveres beavatkozáshoz folyamodnak. 1900 áprilisában a *Ji ho tuan* beáramlott Pekingbe, idegenellenes jelszavakat hirdetett a templomok körül, és megtámadta a missziókat. Közben Anglia, az Egyesült Államok, Japán, Olaszország, a cári Oroszország, Németország és Franciaország Taku kikötője előtt flottagyakorlatokat rendezett, csapataikat pedig ugyanakkor Tiencsinbe és Pekingbe vezényelték. Az imperialista erők fegyveres beavatkozása a *Ji ho tuan* és a kormánycsapatok ádáz ellenállásába ütközött.

Az 1898-as puccsot követően az anyacsászárnő kísérletet tett Kuang-hszü császár detronizálására, de ez a lépés az imperialista hatalmak ellenállásába ütközött. Ezért az anyacsászárnő szembekerült az imperialistákkal. Amikor a *Ji ho tuan* szervezetben harcoló hazafiak behatoltak Pekingbe, nemcsak a városi lakosságból csatlakoztak hozzájuk önkéntesek, de számos mandzsu hivatalnok támogatását is megnyerték. Az anyacsászárnő irányítása alatt álló kormány félt a *Ji ho tuan* erejétől, s ezért úgy döntött, hogy az lesz a legbölcsebb, ha ezt az erőt az imperialista hatalmak ellen fordítják. Más szóval, egy csapással két legyet akart ütni: csapást mérni az imperialistákra, és ezzel egyidejűleg meggyöngíteni a *Ji ho tuan*t. Az anyacsászárnő kihallgatáson fogadta a *Ji ho tuan* vezetőit, és nekik adományozta az „igazságos emberek" címet. Megígérte, hogy támogatni fogja tevékenységüket.

1900 júniusában a mandzsu kormány hadat üzent az imperialista hatalmaknak. A mandzsu csapatok a *Ji ho tuan* szervezetben tömörült hazafiakkal együttműködve támadásokat indítottak a pekingi külföldi követségek ellen. A támadások több mint öt napon át tartottak, de a követségeket nem sikerült elfoglalni.

A mandzsu kormány egész idő alatt áruló szerepet töltött be. Segítséget nyújtott a követségeknek, biztosította a külföldi hatalmakat arról, hogy szemben áll a *Ji ho tuan*nal, és segítséget kért tőlük ahhoz, hogy a hadsereget a hazafiak ellen fordíthassa.

A *Ji ho tuan* első összeütközése az imperialista behatolókkal 1900 júniusában zajlott le Tuliucsennél, Tiencsin közelében. Orosz lovassággal ütköztek itt meg. Időközben Tiencsinben angol, amerikai, orosz, francia és japán katonákból mintegy kétezer főnyi közös csapatot hoztak létre, és Peking felé irányították őket. A *Ji ho tuan* seregek a Peking—Tiencsin vasútvonal mentén fejlődtek fel, felszedték a síneket és elvágták az előrenyomuló idegen hadsereg útját. Langfangnál (Tiencsintől 40 mérföldnyire) bekerítették az imperialista erőket, és elpusztítottak több mint háromszáz ellenséges katonát. Ugyanebben az időben *Ji ho tuan* csapatok megtámadták a tiencsini koncessziós területeken állomásozó idegen erőket. A támadásban több mandzsu csapat is részt vett. Súlyos veszteségeket okoztak az imperialista seregek soraiban.

Augusztusban Anglia, az Egyesült Államok, Japán, Németország, a cári Oroszország, Franciaország, Olaszország és Ausztria összefogtak egy harmincezres hadsereg megszervezésére. Ez a sereg a Nagy Csatorna mentén Tiencsintől Peking felé nyomult előre. A *Ji ho tuan* seregek és a mandzsu csapatok védelmi állásokat építettek ki Pejcsang közelében, a csatorna mindkét oldalán. Amikor az idegen csapatok lőtávolságba értek, tüzérségi támadást indítottak ellenük, s ezer főnyi, vagy még ennél is nagyobb veszteséget okoztak. Pejcsang védői azonban utánpótlás hiányában végül is elvesztették a csatát.

A nyolc imperialista hatalom egyesített erői elérték Pekinget, s általános támadást indítottak a főváros ellen. Néhány napos ádáz utcai harc után a város az ellenség kezére került.

A Tiencsintől Pekingig vezető útjukon az imperialista sereg katonái leírhatatlan atrocitásokat követtek el: mészároltak, erőszakot követtek el nőkön, gyújtogattak és raboltak. Az előnyomulásuk vonalába eső falvak közül többet teljesen a földdel tették egyenlővé. Pekingi bevonulásuk után a modern történelem legszégyentelenebb fosztogatását vitték véghez. Nemcsak raboltak, hanem ráadásul az áldozatokkal cipeltették el a zsákmányt.

Amikor behatoltak egy-egy gazdagabb lakos házába, akkor vagy elvitték az antik porcelánokat és más ritka műalkotásokat, vagy darabokra törték azokat. Gyakran előfordult az is, hogy a fosztogatók egy csoportját más nemzet katonái rabolták ki.

Fosztogatásra nem csupán katonák és tisztek vetemedtek, hanem még külföldi követek is. Felbecsülhetetlen értékű és ritkaságszámba menő könyveket és festményeket, történelmi jelentőségű, rendkívül értékes emléktárgyakat hurcoltak el. A pusztítás és a veszteség értékét számokban szinte ki sem lehet fejezni.

Felgyújtottak minden házat, amelyről megtudták, hogy a *Ji ho tuan* igénybe vette. Meggyilkoltak mindenkit, akiről feltételezték, hogy a *Ji ho tuan*-mozgalom követője. Egy alkalommal előfordult, hogy a menekülők egy csoportját zsákutcába terelték, és ott gépfegyverrel lekaszálták.

Mialatt a *Ji ho tuan* csapatok északon harcban álltak az idegen betolakodókkal, a mozgalom Kína déli és keleti részeiben is elterjedt, és súlyosan fenyegette az imperialisták és komprádorok érdekeltségeit ezeken a területeken. Angliának igen jelentős befektetései voltak a Jangce völgyében. Szoros kapcsolatokat teremtett a helyi földesurakkal, kormányhivatalnokokkal és komprádorokkal. Hogy dél felé gátat vessen a *Ji ho tuan* akcióinak terjedése elé, az angol kormány 1900 júniusában magának követelte a rendfenntartási jogot a Jangce mentén. Liu Kun-ji, Liangcsiang (Csiangszu, Csianghszi és Anhuj tartományok) alkirálya és Csang Csi-tung, Hukuang (Hunan és Hupej tartományok) alkirálya ehhez készségesen hozzájárult.

Közben az imperialista hatalmak képviselői és az alkirályok Sanghajban kölcsönös védelmi egyezmény aláírása céljából megbeszélést tartottak. A megbeszélésen leszögezték, hogy az imperialista hatalmak felelősek a sanghaji külföldi koncessziók (engedményes területek) védelméért. A déli és keleti tartományok alkirályai és kormányzói pedig a Jangce meder rendjének fenntartásáért vállaltak felelősséget.

Noha ezt az egyezményt az imperialista hatalmak közötti torzsalkodás miatt hivatalosan sohasem írták alá, az mégis felfedte azt a szoros együttműködést, amely az imperialisták és a kínai földesurak, hadvezérek meg komprádorok között fennállt.

A Kínát kifosztó imperialista hatalmak két tömböt alakítottak. Egyik oldalon állt Anglia, az Egyesült Államok és Japán, a másik oldalon a cári Oroszország, Németország és Franciaország. Miután az imperialista erők elfoglalták Tiencsint, a cári Oroszország azonnal csapatokat küldött északkelet irányában, megkísérelve elfoglalni Pekinget és így ellenőrzése alá hajtani Észak-Kínát. Anglia ekkor gyorsan közbelépett. Igyekezett mielőbb elfoglalni Pekinget, hogy így meghiúsítsa az oroszok tervét. A Peking elleni támadás során világosan felszínre kerültek az imperialisták közötti ellentétek. Az oroszok és a japánok között olyan feszült helyzet alakult ki, hogy már-már úgy tűnt, tüzet nyitnak egymásra. Ugyancsak izzott a gyűlölködés az amerikai és francia katonák között.

Az 1901-es jegyzőkönyv

1901. szeptember 7-én a mandzsu kormány Li Hung-csangot következőként megbízta, hogy írja alá a Németországgal, az Egyesült Államokkal, Franciaországgal, Angliával, a cári Oroszországgal, Japánnal, Olaszországgal, Ausztriával, Belgiummal, Spanyolországgal és Hollandiával kötött megalázó szerződést.

A szerződés az 1901-es jegyzőkönyv néven vált ismeretessé. E szerződésbe foglaltak alapján Kínának 450 millió ezüst tael jóvátételt kellett fizetnie (39 év alatt a megnövekedett kamatokkal együtt ez az összeg 980 millió tael fölé emelkedett). A jóvátétel törlesztését a vámbevételi jövedelmekkel, az úgynevezett „bennszülött-vámokkal" (a nyitott kikötőkben a hazai termékekre kirótt adókkal), továbbá a sóadóval biztosították.

A jegyzőkönyv kötelezte továbbá a mandzsu kormányt mindenfajta idegenellenes tevékenység betiltására. A mandzsu kormány köteles azonnal csapatokat küldeni, ha ilyen előfordul. A Taku-erődöket le kell rombolni. Az imperialista hatalmak a Peking—Tiencsin—Sanghajkuan vasútvonal bizonyos pontjain csapatokat állomásoztathatnak. Pekingben követségi negyed létesítendő, és a követségek védelmére ugyanott külföldi csapatok állomásozhatnak. Kínai állampolgár nem lakhat a követségi negyedben.

Az 1901-es jegyzőkönyv aláírását követően további 20 millió taellel súlyosbították évente a nyomorgó kínai nép terheit. Ugyanakkor az imperialisták diplomáciai testülete azzal, hogy megkapta a követségi negyed létesítésének, valamint a külföldi csapatok állomásoztatásának előjogát, most már csaknem nyíltan Kína legfőbb kormányzati szervévé lépett elő. A mandzsu kormány a valóságban alig volt sokkal több, mint az imperialisták kínai ügynökségének feladatait betöltő szerv. Kína szuverén jogait addig-addig faragták, míg végül félgyarmattá süllyedt.

A Ji ho tuan-mozgalom történelmi jelentősége

A *Ji ho tuan*-mozgalom a nép hazafias mozgalma volt, tagjai, mint az Kínában már hagyományos, a paraszttömegek soraiból kerültek ki. A mozgalmat tragikus vereség érte egyrészt a mandzsu kormány ravaszkodása, csalása és árulása, másrészt pedig az egyesített imperialista fegyveres beavatkozás következtében. Egy dolog azonban mindenképpen világosan megmutatkozott: a kínai parasztok erejének jelentősége az imperializmus elleni harcban. A *Ji ho tuan*-mozgalmon keresztül értették meg az imperialista hatalmak, hogy Kínát felosztani vagy teljesen külföldi ellenőrzés alá vetni lehetetlenség. Még Waldersee, a *Ji ho tuan* elleni elnyomás fővezére is kénytelen volt elismerni: „Semmiféle európai vagy amerikai nemzet, sem pedig a japánok nem rendelkeznek azzal az intellektuális és katonai erővel, amellyel uralkodni tudnának a világ lakossá-

gának negyedét magában foglaló országon. Ennélfogva Kína felosztása a legkevésbé megvalósítható politika."

A *Ji ho tuan*-mozgalom kudarca ellenére bizonyságot szolgáltatott a kínai nép törhetetlen, imperialistaellenes harcáról, és mindenki számára leleplezte a mandzsu kormányt, az imperialisták cinkosát.

A JI HO TUAN-MOZGALOM BUKÁSÁT KÖVETŐ ESEMÉNYEK

A burzsoá forradalmi mozgalom kezdete

A *Ji ho tuan*-mozgalom világosan feltárta a kínai nép előtt, hogy Kínát nem lehet megszabadítani imperialista elnyomóitól anélkül, hogy egyidejűleg meg ne döntenék a reakciós mandzsu kormányt.

1902-ben, a Ming dinasztia bukásának 242. évfordulóján* a Japánban tanuló kínai diákok Csang Ping-lin védnöksége alatt emlékgyűlést tartottak. Kiáltványt bocsátottak ki, melyben felhívták a kínai népet a mandzsu uralom megdöntésére.

Még ugyanebben az évben Caj Jüan-pej megalakította Sanghajban a Kínai Nevelési Társaságot. A társaság valójában a forradalmi eszmék terjesztését szolgáló fedőszerv volt. Egy évvel később a Japánból hazatért diákok egy csoportja és a Kínai Nevelési Társaság néhány tagja Sanghajban közös erőfeszítéssel létrehozták a *Kuang-fu huj (Helyreállítási Liga)* elnevezésű szervezetet, melynek feladata a Csiangszuban és Csökiangban működő mandzsuellenes titkos társaságok tömörítése forradalmi tevékenységre.

1904-ben Huang Hszing és még néhány hazafi megalakította a *Hua hszing huj (Kína Újjáépítésének Ligája)* nevű szervezetet Hunanban, és kiadták a jelszót: „Döntsétek meg a mandzsu uralmat, állítsátok helyre Kínát!" A következő évben a liga

* Kuj Vang herceget, a Ming dinasztia utolsó uralkodóját 1661-ben fogságba vetették a mandzsuk. Ezt az évet számítják a Ming dinasztia bukása évének.

fegyveres felkelésre készült a hunani Csangsában. A *Ko lao huj (Öregek Társasága)* több ezer tagja szintén részt vett a felkelés előkészítésében. A kísérlet azonban megbukott, mert a tervet leleplezték.

Közben az ifjú hazafiak Hupej tartományban másik forradalmi szervezetet hoztak létre *Zsi cse huj (A Mindennapos Tanulás Ligája)* névvel. A liga célkitűzése volt tájékoztatni a népet a világ időszerű eseményeiről, és megvalósítani a nép egységét a nemzeti válság megoldása érdekében. A liga hamarosan a forradalmi tevékenység egyik legfontosabb központja lett.

A burzsoá forradalmi szervezetek megalapításával párhuzamosan terjedni kezdtek a burzsoá demokratikus eszmék. 1903-ban Cou Zsung, ifjú értelmiségi *Forradalmi Hadsereg* címmel leleplező tanulmányt írt a mandzsu kormány korrupt uralmáról. Hangsúlyozta, hogy ha a kínai nép boldog, szabad és egyenlőségen alapuló életet akar élni, legelőször is meg kell semmisítenie a mandzsu udvar feudális uralmát, és létre kell hoznia egy burzsoá demokratikus kormányt. A hazafiság és szabadságszeretet eszméitől ösztönözve Cou Zsung lelkes propagandát folytatott a demokratikus eszmék mellett. Felhívta a népet a feudalizmus elleni harcra, és dicsőítette a forradalmat, mint a társadalmi haladás mozgató erejét.

Csen Tien-hua, egy fiatal értelmiségi, egyszerű, de megható nyelven terjesztette a forradalmi eszméket. *Figyelmeztető a kínai népnek* és *Ébredj!* című írásaiban Csen hangsúlyozta, hogy mivel a világot az imperialista felosztás fenyegeti, Kína mint nemzet választ elé került, a fennmaradás és a pusztulás között kell választania. Csen megbélyegezte a reformista eszméket, és hangsúlyozta, hogy mindaddig, amíg az áruló mandzsu kormány despota uralmát meg nem döntik, a kínai nép nem remélheti az imperialista agresszorok legyőzését. Kína megmentése érdekében felszólított mindenkit, hogy csatlakozzék a forradalomhoz. Csen Tien-hua publicisztikai tevékenysége jelentősen előrevitte a forradalmi mozgalmat.

Az 1901-es jegyzőkönyv nem oldotta meg az imperialisták ellentéteit Kínában. A jegyzőkönyv aláírása után az imperialista hatalmak továbbra is igyekeztek előjogokat szerezni maguknak Kínában. A cári Oroszország nem volt hajlandó visszavonni katonáit Északkelet-Kínából. Japán már hosszú ideje ellenőrzése alá akarta vonni az északkeleti területeket, és mivel az Egyesült Államok is szerette volna kiterjeszteni befolyását erre a vidékre, támogatta Japánt az oroszokkal szemben. Ebben a helyzetben szerepet játszott még egy másik tényező is: Anglia szintén félt attól, hogy az orosz befolyás megnövekszik a Távol-Keleten, így tehát ő is támogatta Japánt. 1902 januárjában megkötötték az angol—japán szövetséget.

1902 áprilisában a cári Oroszország és a mandzsu kormány aláírta a kínai—orosz egyezményt. Az egyezmény alapján Oroszországnak 18 hónap leforgása alatt három részletben ki kellett vonnia csapatait az északkeleti területekről. 1903-ban, a csapatkivonások második részletének idején Oroszország újabb követelésekkel lépett fel a mandzsu kormánynál. Kötelezettségvállalást kért Kína részéről, hogy nem adja bérbe és nem engedi át a három északkeleti tartományt semmilyen harmadik hatalomnak, és hogy azokon a területeken, ahol korábban orosz csapatok állomásoztak, nem nyit szabad kereskedelmi kikötőket.

Az orosz követelések akadályozták Japán agresszív törekvéseit. Japán tehát felszólította a cári Oroszországot, ismerje el Japán érdekeltségét Koreában és Északkelet-Kínában. Választ nem kapott, mire Japán 1904-ben hadüzenet nélkül megtámadta az orosz flottát Lusunnál. Ezzel megkezdődött az orosz—japán háború.

Az orosz—japán háború, noha két imperialista hatalom között zajlott le, kínai területen folyt. Mindkét harcoló félnek gyakorlatilag ugyanaz volt a célja: Kína területének kifosztása. Ennek ellenére a mandzsu kormány szégyentelenül a szigorú semle-

gesség álláspontjára helyezkedett. A legkisebb erőfeszítést sem tette arra, hogy megvédje Kína területét és szuverén jogait. A háború több mint egy évig tartott, s Japán végül is legyőzte Oroszországot.

1905-ben Japán és Oroszország békeszerződést írt alá, amelynek alapján Oroszország átadta Japánnak az Észak-Kínától elragadott érdekeltsége egy részét. Ezzel megkezdődött Japán behatolása az északkeleti területekre.

Az orosz—japán háborút követően Japán fokozta kínaellenes agresszióját. Az orosz—japán háború során az Egyesült Államok támogatta Japánt, saját érdekeltségeit akarta kiterjeszteni. Japán viszont kizárólagos uralmat szándékozott biztosítani magának az északkeleti területeken, és nem mutatott hajlandóságot arra, hogy megengedje az Egyesült Államoknak a legkisebb mérvű behatolást. Ettől az időponttól kezdve romlottak Japán és az Egyesült Államok kapcsolatai.

Angliával fenntartott szövetsége mellett Japán közeledni próbált a cári Oroszországhoz, és mindent megtett annak érdekében, hogy jó viszonyban legyen Franciaországgal. Így született meg aztán 1907-ben a francia—japán és az orosz—japán egyezmény. A viszony egyre feszültebb lett Japán és az Egyesült Államok között.

Az Egyesült Államok, hogy diplomáciai elszigetelődését csökkentse, bizonyos mérvű kompromisszumot kötött Japánnal, de az északkeleti területekre való behatolást továbbra sem szándékozott feladni. 1909-ben az Egyesült Államok kormánya tervezetet nyújtott be Kína, Japán, Anglia, Franciaország, a cári Oroszország és Németország kormányának a „mandzsúriai vasutak semlegesítéséről". E javaslat alapján a hatalmak közösen ellenőrizték volna az északkeleti területek valamennyi vasútvonalát és vasúti létesítményét. A tervet mind Japán, mind a cári Oroszország részéről ellenezték, s így füstbement.

Az Egyesült Államok újabb lépést kezdeményezett. 1910-ben Angliával, Franciaországgal és Németországgal közösen négyhatalmi konzorciumot hozott létre, kölcsönök révén biztosították volna maguknak a Kína fölötti politikai uralmat.

Összegezve az elmondottakat, látjuk, hogy a századfordulót követően az imperialista hatalmak folytatták erőfeszítéseiket befolyásuk kiterjesztésére Kínában, következésképpen az ország felosztásának veszélye mind fenyegetőbb lett. Elérkezett a kínai forradalom kirobbanásának előestéje.

AZ 1911-ES FORRADALOM ELŐESTÉJE

A Tung meng huj és a forradalmi mozgalom

A *Hszing Csung huj (Kína Újjáélesztésének Társasága)*, a *Kuang-fu huj (Helyreállítási Liga)* és a *Hua hszing huj (Kína Újjáépítésének Ligája)* megalapítását követően a forradalmi mozgalom fellendült. Az 1905-ös orosz forradalom nagy hatással volt a kínai burzsoáziára, érezték, hogy forradalom nélkül nem tudják elérni céljukat. Világossá vált számukra a fegyveres harc szükségessége. Így tehát csatlakoztak a mandzsu uralom elleni mozgalomhoz, — s a forradalmi mozgalom hatalmas léptekkel haladt előre.

Ugyanebben az évben dr. Szun Jat-szen Európából jövet, Japánba érkezett. Az itt élő kínai hazafiak nagy lelkesedéssel fogadták. A különböző forradalmi egyesületek szétszórt tevékenysége hatástalannak bizonyult a forradalmi harcok kibontakoztatása szempontjából. A forradalmárok javasolták a *Hszing Csung huj*, a *Kuang-fu huj* és a *Hua hszing huj* egységes forradalmi pártba való olvasztását, melynek alapját az első két egyesület képezné. Dr. Szun egyesítette a három testületet, és Japánban új szervezetet hozott létre *Tung meng huj (Forradalmi Liga)* néven. Az alapító ülésen dr. Szunt egyhangúlag elnökké választották.

A *Tung meng huj* körvonalazta programját: „Kergesd el a mandzsukat, állítsd helyre Kínát, hozz létre köztársaságot, és oszd szét egyenlő alapon a földet." A szervezet megjelentette

a *Min pao (Népi Hírnök)* című újságot a forradalmi eszmék terjesztésére. A *Tung meng huj* Kína első burzsoá forradalmi pártja.

A Min pao első számában Szun Jat-szen kihirdette a három népi elvet: a nacionalizmus elvét, a demokrácia elvét és a népjólét elvét. E három elv alapján kívánta megoldani Kína problémáit.

1906-ban éhínség tört ki Hunan és Csianghszi tartományokban. A legsúlyosabb csapás Liujang, Liling és Pinghsziang megyéket érte. A helyi lakosok a *Ko lao huj* szervezet vezetésével fegyveres felkelést robbantottak ki. A felkelésben a pinghsziangi Anjüan szénbányák hatezer bányásza is részt vett. A helyi lakosok habozás nélkül támogatták a felkelést és tízezrével csatlakoztak a mozgalomhoz. A *Tung meng huj* számos tagja is részt vett a harcban, és kiadta a jelszót: „Hozzatok létre köztársaságot, osszátok szét egyenlően a földet." Egységes vezetés hiányában a megmozdulás elbukott.

1907-ben és 1908-ban, dr. Szun Jat-szen személyesen szervezett meg hat fegyveres felkelést Kuantung, Kuanghszi és Jünnan tartományokban. Ugyanakkor egymást követően törtek ki lázadások az Anhuj tartománybeli Ancsingban Hszü Hszi-lin és Hsziung Cseng-csi vezetésével: Hszü, egy Japánból visszatért egyetemi hallgató az ancsingi rendőrakadémia főfelügyelője volt. 1907-ben az akadémia tanévnyitó ünnepségén leszúrta En Minget, Anhuj kormányzóját, s utána mozgósította a diákokat a fegyverraktár elfoglalására. A mandzsu csapatok hamar elbántak a Hszü vezette felkelőkkel.

Egy évvel később Hsziung Cseng-csi, az Új Hadsereg egyik forradalmi tisztje (ezt a hadsereget a mandzsu kormány diákokból és értelmiségiekből toborozta, és korszerű fegyverekkel szerelte fel) újabb felkelést robbantott ki Ancsingban. Egy tüzérségi zászlóaljat és egy lovassági zászlóaljat szervezett meg a város környékén. Ez a felkelés is elbukott.

1906 és 1908 között egymás után robbantak ki a fegyveres felkelések Hunan, Kuantung, Kuanghszi, Jünnan és Szecsuan tartományokban. Ezek zömét a *Tung meng huj* szervezte. Ezek

a felkelések — bár ismételten elbuktak, mert a szervezetek nem álltak elég szoros kapcsolatban a nép széles tömegeivel — mégis nagy számban vontak be embereket a forradalmi harcba, és forrpontra hevítették a nép mandzsuellenes érzelmeit.

A mandzsu udvar mesterkedései és a forradalmárok küzdelme

Az 1901-es jegyzőkönyvet követő öt évben a mandzsu kormány, rádöbbenve a dinasztiával szemben megnyilvánuló növekvő szembenállásra, több „reformot" vezetett be, azt remélve, hogy ezzel kibékíti a népet és enyhíti a tömegek mandzsuellenességét. 1905-ben Caj Cö vezetésével bizottságot küldtek külföldre, más országok alkotmányos rendszerének tanulmányozására. A következő évben a kormány bejelentette, hogy előkészületeket tesz az alkotmányos kormányzás bevezetésére.

Felismerve, hogy a fokozódó forradalmi mozgalom lecsillapítására és mellékvágányra juttatására mindez nem elég, a mandzsu kormány 1908-ban kihirdette az alkotmányos reform kilencéves programját.

Az anyacsászárnő és Kuang-hszü császár ebben az évben meghalt. Kuang-hszüt hároméves unokaöccse, Pu Ji követte a trónon. Az új császár neve Hszüan-tung lett. Az igazi hatalom a kormányon belül Caj Feng, Pu Ji apja kezébe került. Caj Feng ezenkívül magához ragadta a hadsereg legfőbb parancsnoki tisztét is, az egyik fivérét kinevezte tengerészeti miniszternek, a másikat vezérkari főnöknek. Így tehát a katonai hatalom továbbra is a reakciós mandzsu uralkodócsalád kezében maradt.

Minthogy a forradalmi mozgalom fokozódó gyorsasággal terjedt, a mandzsu kormány kénytelen-kelletlen bejelentette, hogy az alkotmányos kormány létrehozásának előkészületeit rövidebb határidő alatt hajtják végre, és hogy a szóban forgó kormányt és a parlamentet korábbi időpontban hozzák létre, mint ahogy azt eredetileg tervezték. Az 1911 májusában megalakított kabinetben valamennyi kulcspozíciót mandzsu nemesek

és hivatalnokok töltötték be. Az úgynevezett alkotmányos kormány körüli komédia teljesen lelepleződött, és a mandzsu kormány ezzel a lépéssel csak olajat öntött a tűzre, melyet az iránta érzett megvetés és gyűlölet fűtött.

Forradalmárok és alkotmányos monarchisták

Az 1898-as puccs után Kang Ju-vej és Liang Csi-csao Japánba menekültek, és ott folytatták tovább tevékenységüket, melynek lényege az alkotmányos monarchia követelése volt. Élesen szembeszálltak a mandzsu uralom forradalom útján való megdöntésével. Amikor Kang és Liang megtudták Japánban, hogy a mandzsu kormány alkotmányos rendszert akar bevezetni, igen lelkesek voltak. 1908-ban Liang Tokióban megalakította a *Cseng ven sö* (*Politikai Társulat*) nevű szervezetet, s nyilatkozatot bocsátott ki, mely támogatta a beígért alkotmányos lépéseket. A szervezet sok tagja visszatért Kínába. Több városban gyűlést tartottak az alkotmányos program támogatására. A reakciós és feudális beállítottságú mandzsu udvar azonban egyáltalában nem örült ennek a lelkesedésnek, hiszen itt olyan lépésekről volt szó, amelyeket akarata ellenére volt kénytelen megtenni. Ezért törvénytelennek nyilvánította tevékenységüket, és elrendelte a *Cseng ven sö* szervezet betiltását.

Noha a *Cseng ven sö* tevékenységét betiltották, a burzsoá beállítottságú földesurak és nemesek továbbra is felszólaltak az alkotmányos kormányzás érdekében, felismerve, hogy ez előnyösebb számukra, és megfelel osztályérdekeiknek. Az alkotmányos reform támogatására számos tartományban szervezetek jöttek létre. E szervezetek síkraszálltak az alkotmányos kormány létrehozásáért, és emlékiratokat juttattak el a mandzsu udvarhoz. Ezek a szervezetek természetesen lényegükben reakciós politikai erőt képeztek.

A *Tung meng huj*, a Szun Jat-szen által vezetett forradalmi testület, határozottan szembeszállt az alkotmányos kormányról szóló csalással, és leleplezte a Kang Ju-vej és Liang Csi-csao

által oly örömmel fogadott alkotmányos monarchiát. A *Tung meng huj* tagjainak véleménye szerint a mandzsu uralkodó osztály értelmezése szerint való alkotmányos kormányzás elfogadása a reakciós mandzsu udvar uralmának folytatását jelentené csupán, a kínai nép számára pedig további sorscsapásokat.

A *Tung meng huj* azon kívül, hogy tevékenyen felkészült a mandzsu uralomnak forradalom útján való megdöntésére, propagandát folytatott a demokratikus forradalmi eszmék terjesztéséért, hogy leleplezze a monarchisták bűvészkedéseit. A *Min pao*, a *Tung meng huj* szócsöve hasábjain heves vita folyt a monarchisták és a forradalmárok között. A forradalmárok hangoztatták, hogy forradalom nélkül nem lesz igazi alkotmányos kormány. A vitával mindenesetre elérték, hogy a konzervatívok reakciós politikai eszméi lelepleződtek.

A kantoni fölkelések

A fegyveres harcok megszervezésével egyidejűleg a *Tung meng huj* tagjai közül néhányan beléptek a hadseregbe, hogy ott folytassanak forradalmi tevékenységet. 1910-ben a Kantonban állomásozó Új Hadsereg katonáinak egy csoportját a maguk oldalára állították, és felkelésre buzdították őket. Még mielőtt azonban a terv előkészítését befejezték volna, az Új Hadsereg több katonája összeütközésbe került a rendőrséggel. A *Tung meng huj* felelős vezetői attól félve, hogy a helyi mandzsu hivatalnokok az incidens nyomán óvatossági rendszabályokat foganatosítanak, előrehozták a felkelés időpontját. Az újévi ünnepségek idején az Új Hadsereg katonáinak egy részét támadásra vezették Kanton ellen. Az ellenfél túlereje miatt azonban ez az akció is elbukott. Dr. Szun és Huang Hszing később tervbe vett egy nagyobb szabású megmozdulást Tinglangjüben. Hongkongban Huang Hszing vezetésével tervező osztályt hoztak létre. Ezzel egyidejűleg további harminc titkos társaságot alakítottak Kantonban a közeli felkelés erőinek beszervezésére.

1911 tavaszára teljesen felkészültek. Április 27-én Huang

Hszing kiadta a parancsot az élcsapatnak, ostromolja meg az alkirály rezidenciáját. A parancsok gyakori változtatása következtében azonban a tíz osztagból csak négy vett részt a harcban. Ismét elbukott a felkelés. Sok hős forradalmár esett el; Kanton északi határában, Huanghuakangnál temették el őket, akikről úgy emlékeznek meg, mint a „hetvenkét mártír".

Éhséglázadások

Az 1901-es szerződés aláírása után a hatalmas háborús jóvátétel terhét a mandzsu kormány a népre hárította. Később, a politikai reformok megvalósítása ürügyén, különféle adókat vezetett be. E nagyfokú kizsákmányolás és fosztogatás a nép széles tömegeit még mélyebbre taszította a nyomorba. Gyors egymásutánban robbantak ki a rizsraktárak elleni támadások és az adózás elleni harcok.

1909-ben árvíz és szárazság sújtotta Hunant. Az emberek szó szerint fakérgen és gyökereken éltek. A földesurak, az emberi érzéseikből kivetkőzött kereskedők és külföldi cégek a nagyobb profit reményében felhalmozták a rizst. Egy pikul rizs ára 2000 rézpénzről gyorsan felszökött 9000 rézpénzre. Éhínség dúlt még Csangsában is, Kína híres rizsközpontjában. A éhhalál által fenyegetett lakosság követelte Hunan alkirályától, hogy csökkentse a rizs árát. Az alkirály nemcsak a kérést utasította vissza, hanem katonáival még lövetett is a kérelmezőkre. Tucatjával estek el, illetve sebesültek meg az emberek.

A feldühödött tömeg ekkor mind gyakrabban rohamozta meg a rizsraktárakat. Több mint száz rizsraktárt támadtak meg, majd gyújtogatni kezdtek. Felgyújtották az alkirály palotáját, a rendőrség hivatalát, a Mandzsu Bankot, felgyújtották a templomokat, a külföldi cégek házait és a japán konzulátust. A mandzsu kormány nagy erőket tömörített a népi harc elfojtására. Az imperialista hatalmak hadihajókat küldtek segítségül a nép ellen. A kormánycsapatok és a külföldi fegyverek együttes erejével leverték a lázongást.

Mialatt Csangsában egymást követték a rizsraktárak elleni támadások, Lajjang megyében (Santung tartomány) adóellenes harcok törtek ki.

A lajjangi mandzsu hivatalnokok, összejátszva a helyi földesurakkal és despotákkal, túlzott adókat vetettek ki a már amúgy is nyomorgó parasztokra. 1910-ben a lajjangi megművelt földeket súlyos fagykár érte, a termés majdnem teljes egészében tönkrement, a helyi hivatalnokok továbbra is kegyetlenül szipolyozták a népet. Az éhező parasztok széleskörű harcokat indítottak a korrupt hivatalnokok, földesurak és helyi despoták ellen.

Több ezer paraszt sereglett össze Lajjang megye székhelyén, és adócsökkentést, a menekültek számára pedig segélyt követelt. A harcba mind nagyobb számban kapcsolódtak be parasztok, kézművesek és kiskereskedők. A felkelők száma hatvanezerre emelkedett. Több hónapon át küzdöttek, míg végül csak a a nagyobb erő tudta szétoszlatni őket.

AZ 1911-ES FORRADALOM

Az imperialista hatalmak kezükbe akarták ragadni a vasútépítés kizárólagos jogát Kínában, és ezért utasítást adtak a mandzsu kormánynak, hogy jelentse be a vasutak államosítását, és vonja vissza a tartományi társaságoknak juttatott vasúti jogokat. Ez a rendelet általános ellenállással találkozott az egész országban, különösen pedig Szecsuanban, Hunanban, Hupejben és Kuangtungban — a közvetlenül érintett tartományokban. Csengtuban, Szecsuan tartomány fővárosában a lakosság társaságot szervezett a vasúttulajdont illető jogai megőrzésére. Kérvényeket juttattak el a helyi kormányzathoz, és sztrájkokat szerveztek a diákok, munkások és kereskedők között. A szecsuani alkirály kiadta a parancsot a vasúti részvénytulajdonosok küldötteinek letartóztatására, lemészároltatta a kérelmezőket és terroruralmat vezetett be.

A csengtui mészárlás híre feldühítette egész Szecsuan népét. A vasúti jogok megőrzéséért küzdő mozgalom hamarosan elterjedt más városokban is, ahol igen gyorsan hasonló társaságokat hoztak létre a fegyveres felkelés megszervezésére. Az első felkelés Hszincsin megyében tört ki, majd más megyékre is átterjedt. Hszincsin, Zsunghszien, Vejjüan és Csienvej megyék székhelyeit a nép hamar elfoglalta. A mandzsu kormány haladéktalanul csapatokat küldött Szecsuanba, a Hupejben állomásozó Új Hadseregből a mozgalom elnyomására. Ebben az időben robbant ki a vucsangi felkelés.

A *Tung meng huj* országos méretű felkelései és mandzsuellenes harcai hatalmas lendületet adtak a forradalmi mozgalomnak.

1911-ben, amikor a vasúti jogok megőrzéséért folytatott mozgalom a tetőfokára hágott Szecsuanban, a *Ven-hszüe sö (Irodalmi Társaság)* és a *Kung-csin huj (Haladjunk együtt Liga)*, ez a két hupeji forradalmi szervezet közös vezető szervet hozott létre a fegyveres felkelés előkészítésére. Minthogy a Hupejben állomásozó Új Hadsereg katonái közül sokat Szecsuanba vezényeltek, a vuhani helyőrség erői meggyengültek. A forradalmi vezetők gyorsan megragadták az alkalmat a felkelésre.

Mivel az Új Hadsereg tagjai között nagy számban voltak forradalmárok, a forradalmi vezetők arra is gondoltak, hogy a katonák folyamatos elszállítása Hupejből a forradalmi erők szétszóródásához vezethet. Ezért tehát meggyorsították az előkészületeket. Október elején előkészületeiket egy felkelők által gyártott bomba véletlen robbanása elárulta. A mandzsu hivatalnokok azonnal nyomozást indítottak, és megtalálták a felkelésben részt vevő személyek egyik listáját. A nyomozást széles körben folytatták Vucsangban; a helyzet kritikussá vált.

A forradalmi vezetők irányításával a vucsangi Új Hadsereg október 10-ének éjjelén fellázadt. Elfoglalta a lőszerraktárakat, és megtámadta az alkirály rezidenciáját. A mandzsu hivatalnokok fejvesztetten menekültek, a forradalmárok elfoglalták a várost.

Másnap a forradalmárok katonai kormányzást hoztak létre, alkirálynak Li Jüan-hungot, az Új Hadsereg egyik brigádparancsnokát választották meg. Li kiáltványt bocsátott ki, amelyben bejelentette Hszüan-tung uralmának megszüntetését és a Kínai Köztársaság megalapítását. Az ország egész népét felszólította: csatlakozzék a felkeléshez.

A forradalmárok kiharcolták az átkelést a Jangcén, és elfoglalták Hanjangot és Hankout.

A vucsangi felkelés sikere országszerte lelkesedéssel töltötte el a népet. Munkások, katonák és veteránok tömegesen jelentkeztek a forradalmi hadseregnél, amely ugrásszerűen nőtt.

A forradalmi seregek gyorsan elintézték a helyi mandzsu csapatokat. Rövid néhány hét alatt a tartományok zöme kinyilvánította függetlenségét.

A forradalom gyors kibontakozása azonban megszédített több vezető személyiséget. Ahelyett, hogy megszervezték volna a tömegeket és megfelelő irányítást biztosítottak volna számukra, igyekeztek gyorsan véget vetni a harcnak. Amikor az alkotmányos monarchisták, a vezető kormányhivatalnokok, valamint az ország különböző részein élő nemesek látták a mandzsu kormány elkerülhetetlen bukását, jó részük megjátszotta, hogy rokonszenvezik a forradalommal. Cseng Tö-csuan, Csiangszu tartomány alkirálya például, miután tudomást szerzett róla, hogy a tartományok egymás után nyilvánítják ki függetlenségüket, levetette mandzsu öltözékét és az alkirályi palota bejáratára kitűzte a „Katonai kormányzat" feliratú táblát. A reakciós tisztviselők egész sora furakodott be a forradalmi mozgalomba.

A Kínai Köztársaság megalakítása

Ebben a kritikus helyzetben két forradalmi tömb jött létre, az egyik Vucsangban, a másik Sanghajban. Ezek egymással vetélkedtek a vezetésért. Hosszas vita után úgy határoztak, hogy egy ideiglenes kormány megalakítása céljából kongresszust hívnak össze Vucsangban. 1911 novemberében a különböző tartományok küldöttei egymás után érkeztek meg Vucsangba. Minthogy közben a mandzsu csapatok visszafoglalták Hanjangot és Vucsang a tüzérségi bombázás hatósugarába került, a kongresszus helyét áttették Hankouba. Végleg azonban az döntötte el a dolgot, hogy a forradalmárok elfoglalták Nankingot. A kongresszust itt tartották meg.

1911 decemberének végén dr. Szun Jat-szen Európából jövet megérkezett Sanghajba, ahol megválasztották a Kínai Köztársaság ideiglenes elnökének. A kongresszus az 1912-es évet a Kínai Köztársaság első évének nyilvánította. A kongresz-

SZUN JAT-SZEN
(1866—1925)

A HUANGHUAKANGI 72 MÁRTÍR SÍRJA

szuson megalakították az ideiglenes kormányt és a nemzetgyűlést. 1912 január elsején dr. Szun átvette a köztársaság elnökségét Nankingban. Ez a dátum jelzi a Kínai Köztársaság megalapítását.

Az ideiglenes kormány megalakításakor az alkotmányos monarchisták kezükbe ragadták a vezető posztokat az olyan fontos minisztériumokban, mint a belügy, pénzügy, ipar és közlekedés. A kormány vezetése azonban a forradalmárok kezében maradt, élükön Szun Jat-szennel.

Az újonnan létrehozott ideiglenes nemzetgyűlés megszövegezte az ideiglenes alkotmányt. Az alkotmány szerint a Kínai Köztársaság polgárai fajra, osztályra és felekezetre való tekintet nélkül egyenjogúak, minden állampolgár szabadon választhatja meg lakóhelyét. Az alkotmány biztosította a sajtó-, a szólás-, a gyülekezési és a társulási szabadságot, a vallásszabadságot, valamint az állampolgároknak azt a jogát, hogy kérvényeket nyújthassanak be, fellebbezhessenek és kormánytisztviselőket beperelhessenek.

Az ideiglenes alkotmány, melyet a burzsoá demokratikus köztársaságok alkotmányainak mintájára készítettek, a népnek is adott bizonyos jogokat. Ez az alkotmány a korszak adott körülményei között haladó volt.

A dr. Szun Jat-szen által vezetett 1911-es forradalom burzsoá demokratikus forradalom volt. Megdöntötte Kína sok száz éves feudális monarchiáját, megalapította a Kínai Köztársaságot, s létrehozta az ideiglenes alkotmányt. Gazdaságilag az 1911-es forradalom előkészítette az utat a kínai nemzeti kapitalizmus kibontakozásához. A burzsoá demokratikus eszmék virágzásnak indultak. Mindezeken túlmenően az 1911-es forradalom elhintette a nép gondolkodásában a demokratikus köztársaság eszméit.

A burzsoázia egymagában gyenge volt és elmulasztotta a tömegek mozgósítását a reakciós erők ellen, a feudális erők megtartották uralkodó helyzetüket, az imperialisták pedig megőrizték előjogaikat. Következésképpen a demokratikus forradalom beteljesületlen maradt.

KÍNA JÜAN SI-KAJ ÉS MÁS HADURAK URALMA ALATT

Jüan Si-kaj elárulja a forradalmat

Jüan Si-kaj volt az az ember, aki 1898-ban elárulta a reformmozgalmat. Ugyanaz a Jüan, aki Santung kormányzójaként kegyetlenül elnyomta a *Ji ho tuant* annak korai szakaszában. Li Hung-csang 1901-ben bekövetkezett halála előtt javasolta az anyacsászárnőnek, hogy Jüant nevezze majd ki utódjaként Cseli alkirályának és ezzel egyidejűleg külkereskedelmi miniszternek Északon. A vucsangi felkelést megelőzően a mandzsu kormány Jüant felmentette megbízatása alól. A hadseregben azonban számos támogatója volt, és nagy befolyással rendelkezett a mandzsu csapatok körében. Az 1911-es forradalom kirobbanása után a mandzsuk felszólították Jüant: térjen vissza, vállalja a miniszterelnökséget és a hadsereg vezetését a forradalom letörésére.

Miután Jüan kezében így összefutottak a politikai és katonai hatalom szálai, megtámadta Vuhant és elfoglalta Hanjangot. Ugyanakkor az imperialista hatalmak széles körben terjesztették azt a véleményüket, hogy szerintük Jüan az egyetlen alkalmas ember a kínai kormány vezetésére. Az amerikai imperialisták rágalmakat terjesztettek Szun Jat-szenről, idealistának állították be, hamis színben festették le a forradalmat, és szidalmazták a forradalmárokat.

Jüan Si-kaj lemondásra kényszerítette a császárt. Ezzel egyidejűleg a mandzsu hadsereggel fenyegetőzve igyekezett

megfélemlíteni és kompromisszumra bírni a forradalom vezetőit. 1911 novemberében béketárgyalások kezdődtek a forradalmárok és Jüan között.

Az alkotmányos monarchisták, a földesurak és a bürokraták, akik jól befészkelték magukat a forradalmi táborba, gyorsan működésbe léptek. Látva, hogy Jüan félelmetes katonai erővel rendelkezik, csatlakoztak hozzá. Így akarták megőrizni előjogaikat és pozícióikat. Nyomást gyakoroltak Szun Jat-szenre, tegyen engedményeket. Ugyanebben az időben az Egyesült Államok, Anglia, Németország és Franciaország kölcsönöket nyújtottak Jüannak, hogy kisegítsék gazdasági nehézségeiből. A béketárgyalások alakulása mindinkább Jüannak kedvezett.

Dr. Szun Jat-szen mindennél jobban félt attól, hogy az ország kettészakad. Elhatározta, hogy Jüan javára lemond az ideiglenes elnökségről a következő feltételek alapján: Jüan megszakít minden kapcsolatot a mandzsu kormánnyal, szívvel-lélekkel támogatja a köztársaságot, és tiszteletben tartja az ideiglenes alkotmányt.

1912 februárjában a Mandzsu dinasztia bejelentette lemondását, ugyanakkor Szun Jat-szen az ideiglenes nemzetgyűlés előtt leköszönt elnöki tisztéről. A nemzetgyűlés elfogadta Szun lemondását, és utódaként megválasztotta Jüant. Jüan, áruló mesterkedései következtében, egyik napról a másikra a mandzsu kormány miniszterelnökéből a köztársaság ideiglenes elnöke lett. Ilyenformán az 1911-es forradalom győzelmének gyümölcseit Jüan aratta le.

A Jüan-féle kormány megalakítását követően az alkotmányos monarchisták kormányhivatalnokokkal, politikusokkal és több *Tung meng huj*-taggal együttműködve, egymást követően három pártot hoztak létre: a *Tung-ji tang*ot *(Egyesítési Párt)*, a *Kung-ho tang*ot *(Köztársasági Párt)* és a *Min-csu tang*ot *(Demokrata Párt)*. 1912 augusztusában Huang Hszing, Szung Csiao-zsen és a *Tung meng huj* néhány más haladó tagja átalakították szervezetüket, és létrehozták a Kuomintangot, a Nemzeti Néppártot.

A frissen megalapított Kuomintangnak az volt a terve, hogy az ideiglenes alkotmány és a nemzetgyűlés felhasználásával, vagyis a parlamenti harcok segítségével korlátozza Jüan hatalmát. Jüan viszont ellenlépésként megvásárolta és egybeolvasztotta az Egyesítési, a Köztársasági és a Demokrata Pártot, létrehozva ezzel saját pártját, a Kuomintang versenytársát, a *Csin-pu tang*ot *(Haladó Párt)*. Később Jüan meggyilkoltatta Szung Csiao-zsent. A válság kiéleződött.

A második forradalom

1913-ban Anglia, Franciaország, Németország, Japán és a cári Oroszország öthatalmi konzorciumot szervezett, és nagyösszegű kölcsönöket juttatott Jüan reakciós rendszerének támogatására. Jüan a kölcsön feltételeként megígérte, hogy Kína pénzügyeit az öthatalmi konzorcium ellenőrzése alá helyezi. Jüan a kölcsönt elsősorban arra használta fel, hogy növelje hadseregét és ráerőszakolja reakciós uralmát az egész országra.

Ekkor azonban Szun Jat-szen már felismerte Jüan igazi mivoltát. Elhatározta, hogy hadjáratot indít Jüan ellen.

Jüan Si-kaj, megszerezve az alkotmányos monarchisták támogatását, és zsebében érezve az imperialisták hatalmas kölcsönét, elhatározta, hogy megsemmisíti a déli tartományokban, nevezetesen Csianghsziban, Anhujban és Kuangtungban állomásozó Kuomintang-erőket. 1913 júniusában visszahívta a három tartomány kuomintangista forradalmi kormányzóját.

Li Lie-csun, Csianghszi kormányzója nem volt hajlandó feladni posztját, és parancsot adott csapatainak Hukou elfoglalására. „Büntetőhadsereget" szervezett, és országos felhívást bocsátott ki a Jüan elleni felkelésre. Csiangszu, Anhuj, Kuangtung, Fucsien, Hunan és Szecsuan tartományok kormányzói gyorsan követték a példát, és kinyilvánították függetlenségüket. Mivel Li Lie-csun képviselte a nagyobb erőt és ő volt a leghangosabb a lázadók között, Jüan ellene irányította fő

támadását. Jüan seregei behatoltak Csianghsziba, elfoglalták Hukout, majd kezükbe kerítették Nancsangot is. Li Lie-csun katasztrofális vereséget szenvedett.

Ez azzal járt, hogy több tartomány kormányzója megadta magát. Két hónap alatt mindezek a Jüan-ellenes erők teljes kudarcot szenvedtek. Ez a Jüan elleni hadjárat a második forradalom néven ismeretes.

A második forradalom bukását követően Jüan becsvágyó törekvései fokozódtak. Nyíltan megszegte az alkotmánynak azt az előírását, mely szerint előbb a végleges alkotmányt kell megszövegezni, s csak aztán lehet megválasztani az elnököt. 1913. október 6-án nyomást gyakorolt a parlament tagjaira, követelve, hogy válasszák meg elnöknek. A választás napján Jüan több ezer felbérelt huligánt gyűjtött egybe a parlament épülete köré. Ezek a bérencek a „Polgárok Egyesülete" tagjainak nevezték magukat. A felbérelt tömeg megfélemlítette a parlament tagjait, és nem engedte, hogy eltávozzanak a szavazóteremből, amíg az elnököt meg nem választották. Ilyen aljas fortélyt eszelt ki Jüan, hogy beülhessen az elnöki székbe.

Jüan Si-kaj elnökké való megválasztását elsőnek az Egyesült Államok ismerte el. A többi imperialista hatalom követte az amerikai példát. Kuomintangista parlamenti képviselők egy csoportja és a Haladó Párt néhány tagja aggódva látta Jüan Si-kaj növekedő hatalmát, és az alkotmányra hivatkozva kísérletet tett Jüan hatalmi törekvéseinek korlátozására. Jüan válaszképpen feloszlatta a Kuomintangot, és a kuomintangista képviselőket kizárta a nemzetgyűlésből. 1914 májusában Jüan kihirdette Alkotmányos Pártközi Megállapodását, mellyel megszüntette a nankingi ideiglenes kormány által megszövegezett ideiglenes alkotmányt. Ezzel az 1911-es burzsoá demokratikus forradalom utolsó maradványát is eltörölték.

Az Alkotmányos Pártközi Megállapodás császári diktatorikus hatalmat ruházott az elnökre. Az elnökség tartamát meghatározatlan időre terjesztették ki. Az elnök halála előtt kinevezhette utódját. Az Alkotmányos Pártközi Megállapodás szerint tehát Jüan nemcsak élete végéig elnök maradhatott, hanem még

a fiának is jogot biztosítottak utódlásra. Jüannak sikerült megalapoznia a földesurak és a burzsoázia diktatorikus hatalmát.

Jüan monarchikus tervezete

1914 júliusában kitört Európában az imperialista világháború. Japán gyorsan megragadta az alkalmat, hadat üzent Németországnak, partra szállította csapatait Santung tartományban, és elragadta Németországtól a Csiaocsou—Csinan vasútvonalat és Csingtaót.

Ebben az időben Jüant teljesen lekötötte a monarchikus uralom visszaállítására irányuló terve. Miután megkapta ehhez Japán támogatását, a legkisebb ellenállást sem tanúsította a japánok kínaellenes területrabló akcióival szemben.

1915 januárjában Japán előterjesztette a hírhedt huszonegy követelést, aminek az elfogadása Kínát Japán gyarmatává süllyesztette volna. Japán a követelések elfogadását jelölte meg feltételül ahhoz, hogy megadja a szükséges támogatást Jüan császárrá való kikiáltásához.

A huszonegy követelés fő cikkelyei a következők voltak: A kínai kormány

átadja a németek santungi jogait Japánnak és megnyitja a fontosabb santungi városokat és kikötőket;
elismeri Japán előjogait Liaoningben, Kirinben és Belső-Mongólia keleti részében;
japán—kínai irányítás alá veszi a Hupej tartománybeli hanjepingi vas- és acélműveket, valamint a Csianghszi tartománybeli pinghsziangi szénbányákat;
nem ad bérbe Japánon kívül más hatalomnak Kína partjai mentén egyetlen kikötőt, öblöt vagy szigetet sem;
japán politikai, pénzügyi és katonai tanácsadókat alkalmaz;
közös irányítás alá veszi Kína főbb városaiban a rendőri szerveket;
közösen működtetik Kína hadiüzemeit;

jogot ad Japánnak a Vucsangtól Nancsangig, Nancsangtól Hangcsouig és Nancsangtól Csaocsouig (Kuangtung tartományban) terjedő vasútvonalak finanszírozására;
és megadja Japánnak a jogot vasútépítésre és bányászatra Fucsienben.

Jüan Si-kaj lényegében elfogadta az összes követeléseket. Ez a tény felháborodást váltott ki az egész országban. A nép szembefordult a japán imperialistákkal és Jüan áruló kormányával. Széleskörű bojkott alá vették a japán árukat.

Jüan miután biztosította magának a japán imperialisták támogatását, tevékenyen hozzálátott a monarchia visszaállításához. Felkérte Frank J. Gooduow-t, amerikai tanácsadóját olyan értelmű cikkek megírására, hogy a kínai állapotoknak jobban megfelel a monarchia, mint a köztársaság. Előkészületeket tettek az „állampolgárok kongresszusának" összehívására, melynek az volt a feladata, hogy Jüan ellenőrzése alatt népszavazást tartanak. Mindennek eredményeképpen a köztársaságot monarchiává alakították át, és Jüan lett a császár.

Jüan monarchikus tervezete az egész kínai nép viharos ellenállását váltotta ki. Dr. Szun Jat-szen, aki ez idő tájt Japánban tartózkodott, összegyűjtötte harcostársait a kínai forradalom megmentésére. 1914-ben megszervezte Tokióban a *Csung-hua ko-ming tang*-ot (*Kína Forradalmi Pártja*), hogy felkeléseket készítsen elő Jüan rendszere ellen. Az újonnan létesített pártot nem eléggé a népre támaszkodva szervezték.

A Haladó Párt néhány tagja igyekezett gyorsan kihasználni a nép Jüan-ellenes beállítottságát, és megindította a nemzetmentési harcot. 1915 végén Caj O, Jünnan katonai parancsnoka kikiáltotta a tartomány függetlenségét, és nemzetmentő hadsereget szervezett Jüan megbüntetésére. A felkelés gyorsan kiterjedt más tartományokra is. Ebben a helyzetben az imperialista hatalmak megvonták támogatásukat Jüantól, és 1916-ban Jüan kénytelen volt bejelenteni, hogy trónralépését érvénytelenítsi. A Jüan elleni megmozdulások egyre gyakoribbá váltak, végül is a halál vetett véget a becsvágyó ember életének.

Jüan halála után Li Jüan-hung lett az elnök, Tuan Csi-zsuj pedig a miniszterelnök. Átmenetileg visszaállították az ideiglenes alkotmányt.

Tuan korábban befolyásos tábornok volt, Jüan Si-kaj alatt. Jüan elnöksége idején Tuan több ízben is betöltötte a hadsereg főparancsnoki tisztét. Jüan halála után a tényleges hatalom Tuan kezébe került.

1917 tavaszán Tuan Csi-zsuj japán utasításra megszakította a kapcsolatokat Németországgal, és készen állt arra, hogy részt vegyen az európai imperialista háborúban. Az amerikai imperialisták, akik Japánnal versengtek a Kína fölötti uralomért, rávették Li Jüan-hungot, ellenezze Tuannak azt a javaslatát, hogy Kína részt vegyen a világháborúban. A parlament által támogatott Li felmentette Tuant a miniszterelnökség alól. Tuan nem adta meg magát, felbujtotta a különböző tartományok hadurait, hogy kényszerítsék Lit a parlament feloszlatására. Közben Csang Hszün hadvezér seregét Pekingbe vezényelte, elkergette hivatalából Li Jüan-hungot, és visszajuttatta a trónra Hszüantungot, a mandzsu gyermekcsászárt. Tuan kihasználva a helyzetet, parancsot adott hadseregének Csang Hszün megtámadására, újra átvette a miniszterelnökséget és hadat üzent Németországnak és Ausztriának.

Ez idő tájt az európai imperialisták, akik élethalálharcot folytattak Németországgal, nem tudtak foglalkozni Kína problémájával. Japán kihasználta ezt az alkalmat arra, hogy a Tuan kormányt kölcsönök segítségével teljesen ellenőrzése alá vonja. A kölcsönökért cserébe Tuan eladott Japánnak vasutakat, bányákat és bankokat. Tuan Jüan Si-kajhoz hasonlóan a japán imperialistákat kiszolgálta.

Amikor Tuan újra átvette a miniszterelnökséget, eltörölte az ideiglenes alkotmányt, felülvizsgálta a parlament szervezetét, a választásokat szabályozó törvényt, és saját ellenőrzése alatt új parlamentet hozott létre. A délnyugati tartományok egységesen szembehelyezkedtek intézkedéseivel. Kuangtung, Kuanghszi és Jünnan tartományok kikiáltották függetlenségüket.

Dr. Szun Jat-szen, aki akkor Sanghajban tartózkodott, előkészületeket tett Tuan uralmának megdöntésére. Cseng Pikuang tengerészeti miniszter táviratilag biztosította támogatásáról Szun Jat-szent. 1917. július 21-én Szun egy flotta élén a kuangtungi partokra érkezett, maga köré gyűjtötte a déli tartományok vezetőit és katonai kormányt állított fel, melynek generalisszimusz tisztségét maga látta el. Ezt a mozgalmat „az alkotmány fenntartásáért folytatott mozgalom" néven jegyezték fel a történelemben.

Dr. Szun Jat-szen a déli tartományok haduraínak támogatásában bízott, de ezeket nem érdekelte az alkotmány megvédése. Csak a hatalmat akarták kezükbe kaparintani. Szunt rövidesen félreállították, mozgalma elbukott.

A NEMZETI KAPITALIZMUS GYORS KIBONTAKOZÁSA

Az első világháború időszakában az európai hatalmakat lekötötték a hadműveletek, és ezért időlegesen csökkentették tevékenységüket Kínában. A kínai nemzeti kapitalizmus így gyorsan erősödött. 1913 és 1919 között a kínai pamutfeldolgozó gyárak orsóinak száma 650 000-ről 1 170 000-re nőtt, ami 80 százalékos emelkedésnek felelt meg. A szövőszékek száma 4600-ról 9400-ra gyarapodott, ez 105 százalékos emelkedés. Ugyancsak megsokszorozódott a malmok száma. Kína, mely korábban lisztet importált, 1919-ben exportálni kezdte a lisztet. Viszonylag nagy előrehaladás mutatkozott a nyersselyem, cigaretta, gyufa, festék és más iparcikkek gyártása terén.

Japán és az Egyesült Államok azonban nem hagytak fel a gazdasági beavatkozással. 1914 és 1919 között a japán tulajdonban lévő pamutfonodákban az orsók száma 230 000-ről 450 000-re emelkedett, vagyis 95 százalékkal nőtt. A szövőszékek száma 3500-ról 4300-ra szaporodott, ami majdnem 23 százalékos növekedést jelent.

A nemzeti kapitalizmus azonban egyenetlenül fejlődött. Gyors haladást a könnyűipar ért el. A vállalatok többsége a nagyvárosokban összpontosult, Sanghajban, Tiencsinben, Csingtaóban és Vuhanban.

A nemzeti kapitalizmus fejlődésével egyidejűleg a kínai proletariátus száma emelkedett. A kínai munkások összlétszáma 1913-tól 1919-ig 650 000-ről 2 millió fölé emelkedett. Az imperializmus, a feudális uralom és a kapitalista kizsákmányolás hármas igája alatt, hosszú munkanapon át dolgoztak olyan bérekért, amelyekből csak puszta létüket tudták fenntartani. Lakáskörülményeik elképesztőek voltak. Általánosan elterjedt a gyermekek és nők alkalmaztatása. A kapitalisták kedvük szerint verhették a munkásokat, és jogtalanul levonhattak bérükből. A dolgozó népet az imperialisták és a kínai uralkodó osztály egyaránt kizsákmányolta. Tiltakozó megmozdulások esetén egyetértően léptek fel ellenük, halomra gyilkolták a munkásokat.

A kínai proletariátus már történetének kezdeti szakaszán megindította harcát életkörülményeinek megjavításáért. Még az 1911-es forradalmat megelőzően a Csianghszi tartománybeli Anjüan-szénbányák bányászai részt vettek a fegyveres felkelésben. 1913-ban a Hanjang hadianyaggyár dolgozói sztrájkot folytattak a bércsökkentés ellen. 1915 után a sztrájkok száma gyorsan növekedett. Egyedül 1919-ben 66 sztrájk tört ki. A marxi—lenini eszmék azonban ekkor még nem terjedtek el a munkások között és így ezek a harcok — haladó forradalmi elmélet hiányában — spontán és gazdasági jellegűek maradtak.

A proletariátus növekedése egyengette az utat a forradalmi proletár párt, Kína Kommunista Pártja megalapításához.

A KÍNAI FORRADALOM ÚJ SZAKASZÁNAK HAJNALA

Az új kulturális mozgalom

Az első világháború időszakában a nemzeti kapitalizmus gyors növekedésével egyidejűleg a burzsoá politikai és gazdasági elméletek népszerűségre tettek szert. Ennek tudható be, hogy a nép élesen szembeszállt a feudalizmussal és kulturális ébredésének jegyében megvalósította az új kulturális mozgalmat.

1915-ben kispolgári értelmiségiek egy csoportja kiadta a *Hszin csing-nien* (*Új Ifjúság*) című folyóiratot az új eszmék terjesztésére. A demokráciáért és a tudomány fejlesztéséért szálltak síkra, megbélyegezték a feudális arisztokráciát, a feudális szokásokat és erkölcsöket, valamint a feudalizmust szolgáló konfuciánus etikát. Küzdöttek a babona ellen, elvetették a tudománytalan gondolkodást és gyakorlatot.

Az új forradalmi eszmék terjesztésére a csoport új irodalmat akart megteremteni. Javasolta a népi stílus bevezetését, szembeszállt a feudális irodalommal és a klasszikus írásmóddal. A mozgalom kibontakozása során néhány haladó értelmiségi lendületes, életteljes stílusú cikkeket írt, felhívást intézve Kína fiataljaihoz, hogy karolják fel a haladó világnézetet, törjék össze a hagyományos bilincseket és a nemzet feudális életmódját alakítsák át demokratikussá.

Az új kulturális mozgalom nagy hatással volt az értelmiségiekre, akik lelkesen tanulmányozták a nyugati tudományt és életmódot.

Csen Tu-hsziu, az új kultúra egyik hirdetője, merész támadást intézett Kína feudális társadalmi rendszere és feudális kultúrája ellen. Kitartóan terjesztette a nyugati demokrácia és tudomány eszméit. Erőfeszítéseivel komoly befolyást gyakorolt kulturális körökben. Felhívta a kínai fiatalokat: hagyjanak fel a passzív, konzervatív gondolkodásmóddal, és ehelyett karolják fel az előretekintő, haladó és tudományos gondolkodásmódot. Szembeszállt a feudális autokratákkal és a hadvezérek uralmával. Kína burzsoá demokratikus állammá alakulásán fáradozott. Csen Tu-hsziu azonban idegenkedett attól a gondolattól, hogy a széles tömeget is belevonja a forradalomba. Abban az illúzióban élt, hogy Kínában osztályharcok nélkül is létrejön a burzsoá demokratikus kormány.

Lu Hszin a XX. század realista irányzatát képviselő kiváló kínai író volt. Nagy gondolkodó és nagy forradalmár. Az 1911-es forradalom kirobbanása előtt Lu Hszin csatlakozott dr. Szun Jat-szen burzsoá forradalmi mozgalmához. 1918-ban kiadta *Egy őrült naplója* című írását. Ez volt az első modern formában megírt novella. A novellában elkeseredett támadást intézett a feudális társadalmi rendszer ellen. Lu Hszin bátran rámutatott, hogy a kínai feudális társadalom több ezer éves története nem más, mint az uralkodó osztályok barbár elnyomási rendszerének története. Felhívást intézett tehát a néphez, keljen fel a feudális társadalmi rendszer ellen. Lu Hszin harcos irodalma fontos szerepet játszott a kínai nép felrázásában.

Li Ta-csao, az új kulturális mozgalom másik vezetője mélyreható forradalmi javaslatot terjesztett elő. Harcra hívta népét az imperialisták és a feudális urak ellen. Hangsúlyozta, hogy az imperializmus a világ minden népének halálos ellensége. Igazán demokratikus kormányt mindaddig nem lehet létrehozni, míg az imperialista világuralmat meg nem döntik. Az, hogy Li összekötötte az imperializmus elleni harcot a feudalizmus ellen folytatott küzdelemmel, történelmi jelentőségű.

1917 novemberében (a régi orosz naptár szerint októberben) az orosz munkások és parasztok a bolsevikok vezetésével győzelemre vitték a nagy szocialista forradalmat. Megdöntötték a kapitalisták és földesurak uralmát, s létrehozták a világ első proletárdiktatúráját.

Az Októberi Forradalom új szakaszt nyitott az emberiség történetében. Az Októberi Forradalom győzelme alapvető fordulópontot jelentett az emberiség sorsában: a régi burzsoá demokratikus forradalom befejezését és az új, proletár-szocialista világforradalom kezdetét jelentette.

Az Októberi Forradalom győzelmét követően a szovjet kormány bejelentette: a maga részéről törli a cári Oroszországnak Kínával kötött valamennyi egyenlőtlen szerződését, s egyben feladja mindazokat az előjogokat, amelyeket a cári imperialisták maguknak Kínában szereztek. Ezen túlmenően a szovjet állam javasolja Kína nemzeti függetlenségi mozgalmának támogatását. E baráti lépések egy csapásra megszerezték a kínai nép barátságát.

Az Októberi Forradalom véget vetett Kínában a lelkes Nyugat-imádatnak, hogy csak a Nyugattól lehet tanulni, s elhintette a szocialista eszméket a kínai értelmiségiek között. Az új kulturális mozgalom több vezetője magáévá tette a marxizmus—leninizmust, tanult az orosz forradalom példájából, és igyekezett az oroszok nyomdokain haladni.

1918-ban Li Ta-csao nyilvánosságra hozta „Az egyszerű emberek győzelme" és „A bolsevizmus győzelme" című írásait. Ez utóbbiból idézünk:

„Az 1917-es orosz forradalom a XX. század világforradalmának előhírnöke. A jövő világa a vörös zászló világa lesz."

Az Októberi Forradalom üdvlövései elhozták Kínának a marxizmus—leninizmust. A kínai nép a marxizmus—leninizmusban megtalálta a mindenütt alkalmazható egyetemes igazságot, új lapot nyitott meg Kína történetében. A kínai nép véget vetett a régi, burzsoá demokratikus forradalomnak,

és belépett a proletariátus által vezetett új demokratikus forradalom szakaszába.

Az 1840-es ópiumháborúval kezdődő szakasz, mely az 1919. Május 4 mozgalmat megelőző évvel fejeződött be, olyan történelmi szakasz volt, amelyben az imperialista agresszorok és a feudális uralkodó Kínát félgyarmati, félfeudális állapotba süllyesztették. Olyan történelmi szakasz volt ez, amelyben a kínai nép továbbvitte dicsőséges forradalmi hagyományait, és megingathatatlan bátorságot mutatott mind az idegen imperialista elnyomás ellen vívott harcában, mind a saját feudális uralkodó osztályának kegyetlen uralma ellen vívott küzdelmében.

A MÁJUS 4 MOZGALOM

1918-ban véget ért az imperialista világháború. A következő évben Anglia, Franciaország, az Egyesült Államok, Japán és a többi győztes hatalom konferenciát hívott össze Párizsban. Ez volt a párizsi békekonferencia, a kufárok gyülekezete, ahol az imperialista hatalmak elosztották egymás között a zsákmányt.

Mivel Kínát a Tuan Csi-zsuj vezette pekingi katonai kormány, az amerikai és japán imperialisták nyomdokaiban haladva, berántotta a háborúba, Kína is küldött delegációt a párizsi konferenciára. A nép nyomására a kínai küldöttség beterjesztette a konferencia elé azt a követelést, hogy a korábban Németország által Santungban élvezett különböző jogokat, amelyeket a háború alatt Japán ragadott magához, adják vissza Kínának, továbbá a Japán és a Jüan Si-kaj kormány által megkötött „Huszonegy követelés" szerződést érvénytelenítsék, ezen felül pedig szüntessék meg az imperialisták különleges jogait Kínában. A konferencia elutasította ezeket a követeléseket.

Amikor az elutasítás híre eljutott Kínába, országszerte hatalmas tiltakozás kezdődött. Május 4-én pekingi diákok és lakosok nagy tüntetést rendeztek a Tienanmen téren. A következő jelszavakat kiáltozták: „Őrizzük meg szuverenitásunkat!" — „Büntessék meg az árulókat!" — Esküszünk, hogy visszaszerezzük Csingtaót!" — „Meg kell tagadni a versailles-i szerződés aláírását!" — „Érvényteleníteni kell a huszonegy követelést!" — és „Bojkottáljátok a japán árukat!"

A tüntetők követelték a három hazaáruló megbüntetését.

A három hazaáruló: Cao Zsu-lin közlekedésügyi miniszter, aki a Jüan Si-kaj kormányban külügyminiszter-helyettesi minőségében aláírta a „Huszonegy követelés"-t, Lu Cung-ju, a Pénzjegyhivatal vezérigazgatója, aki Kína követe volt Japánban, amikor a „Huszonegy követelést" aláírták, és Csang Cunghsziang, Kína akkori követe Japánban, aki a vasúti jogok egész sorát árusította ki a japánoknak. A tüntetők áttörték a rendfenntartó csapatok és a fegyveres rendőrség kordonját, betörtek Cao Zsu-lin lakásába, kézrekerítették az ott rejtőző Csang Cunghsziangot és megkorbácsolták. Végül felgyújtották az épületet.

A pekingi katonai kormány csapatokat vezényelt ki a tüntetés elfojtására, és sok diákot letartóztatott. Másnap a pekingi diákok általános tiltakozó sztrájkot tartottak. Nyomban megszervezték a város összes egyetemeinek, főiskoláinak és középiskoláinak diákszövetségét, és röplapokat terjesztettek, amelyekben felkelésre szólították fel az egész népet.

A felhívásra a Tiencsinben, Sanghajban, Nankingban, Vuhanban, Kantonban és más városokban tanuló diákok nyomban óriási méretű tüntetésekkel válaszoltak.

A Santung tartománybeli Csinanban a munkások ezrei gyűltek egybe, követelve a japán áruk bojkottját.

A katonai kormány tovább folytatta a diákok tömeges letartóztatását. Ezzel még jobban felbőszítette a népet. Június 3-án tömeggyűlést tartottak Sanghajban, követelve az üzletek bezárását és a gyárak dolgozóinak tömegsztrájkját. Két nappal később húszezer sanghaji munkás sztrájkot hirdetett, amely sok gyárat érintett, köztük japán tulajdonban levő pamutfeldolgozó gyárakat is. Egymás után törtek ki sztrájkok a gép-, textil- és nyomdaiparban, valamint a villamosok, autóbuszok és hajózási vállalatok munkásai között. A sanghaji munkások fellépése ösztönző erővel hatott az egész nép harci szellemére.

Ebben az időben a munkásosztály egész sor akciót hajtott végre Tangsanban, Csanghszintienben (Peking mellett) és Tiencsinben. Nankingban, Hangcsouban, Csiucsiangban, Vuhanban, Amojban, Csinanban és Ancsingban bezárták az üzleteket. Küldöttek érkeztek Pekingbe Santung, Hopej, Sanhszi, Csianghszi, Hupej

és más tartományokból, kérvényekben követelték az áruló „Huszonegy követelés" megtagadását, valamint a szólás- és gyülekezési szabadság megadását. A kínai munkások által megindított viharos politikai sztrájkok nyomán a Május 4 mozgalom az értelmiségiek hazafias harcából a tömegek küzdelmévé alakult át. A mozgalom győzelmének fontos állomásai e sztrájkok.

A nép imperialistaellenes harca változatlan hevességgel folyt tovább. A tömegek ellenállhatatlan nyomása következtében a pekingi katonai kormány kénytelen volt engedni. Kiengedte a letartóztatott diákokat, és utasítást adott az árulók, Cao zsulin, Lu Cung-ju és Csang Cung-hsziang leváltására. A párizsi békekonferencián részt vevő kínai küldöttség is olyan helyzetbe került, hogy kénytelen volt megtagadni a Németországgal kötött békeszerződés aláírását. A világrengető Május 4 hazafias mozgalom a kínai nép imperialistaellenes harcának új, ragyogó lapját nyitotta meg.

Az új kulturális mozgalom fejlődése

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom sortüzei az új kulturális mozgalom vezetőinek egy részét ráébresztették a marxizmus igazságára. Kína szellemi életében olyan értelmiségiek jelentek meg, akik a kommunizmus néhány kezdetleges elgondolásával a mozgalom előrehaladását szolgálták.

Li Ta-csao, a Kínai Kommunista Párt egyik megalapítója, helyesen elemezte az első világháború jellegét, rámutatott arra, hogy az igazságtalan háború volt, melyet az imperialista országok saját tőkéseik érdekében folytattak. Li hangoztatta, hogy az első világháború nem az imperialista hatalmak, hanem a béke és a szocializmus erőinek győzelmével végződött. Li Ta-csaónak ez az elmélete megdöbbentette és megrendítette a kínai értelmiségi köröket.

A marxizmus népszerűsítésére Li Ta-csao rendszeresen írt az *Új Ifjúság* című folyóiratba, majd 1918 végén Csen Tu-hsziu-

val és másokkal együtt Pekingben létrehozták a *Heti Szemle* című folyóiratot. Ez az újság megismertette a kínai néppel Szovjet-Oroszország új alkotmányát, agrárintézkedéseit, házassági törvényét és forradalmi tapasztalatait.

1919 májusában az *Új Ifjúság* marxista különszámot adott ki. Ebben Li Ta-csao cikket írt „Mit értettem meg a marxizmusból?" címmel, röviden kifejtve a marxista elméletet. A folyóirat fontos szerepet töltött be a marxizmus terjesztésében.

A Május 4 mozgalom a két nagy sodrású áramlat, az új kulturális mozgalom és a hazafias népi harc egybeolvadásához vezetett. Az új kultúra virágzott, az egész országban gomba módra szaporodtak a kiadványok. Ezek között találjuk a Mao Ce-tung által Hunanban megalapított *Hsziangcsiangi Szemlét*, továbbá a *Diákszövetség Közlönyét*, amelyet Csou En-laj adott ki Tiencsinben, a pekingi *Ifjú Kína* és *Új Áramlat* című lapokat, a sanghaji *Vasárnapi Szemlét*, a hangcsoui *Csökiangi Szemlét* és a Csengtuban megjelenő *Vasárnapot*.

A Május 4 hazafias mozgalom kibontakozását követően terjedt a marxizmus, marxista művek jelentek meg. Ebben az időben adták ki kínai nyelven a *Kommunista Kiáltványt* és *A szocializmus fejlődése az utópiától a tudományig* című munkákat. A marxizmus megvilágította az utat és az új kulturális mozgalom nagy léptekkel haladt előre.

A Május 4 mozgalom történelmi jelentősége

A Május 4 hazafias mozgalom az imperializmus ellen harcoló elszánt, megalkuvás nélküli nemzeti mozgalom volt, de ugyanakkor a feudalizmussal szembenálló, elszánt és megalkuvás nélküli demokratikus mozgalom is volt.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme megváltoztatta az emberiség történetének menetét, és a kínai forradalmat a világ proletár-szocialista forradalmának alkotó részévé tette. A Május 4 mozgalom kibontakozása során a kínai munkásosztály harcos erőként lépett fel a politikai küzdőtérre.

A Május 4 mozgalom megnövelte a forradalmi kulturális mozgalom súlyát. A marxizmus irányításával kibontakozó új kínai kultúra szerves része lett a világ proletár-szocialista kultúrájának. Szocialista gondolkodású áramlat tört utat magának Kínában és segített a népnek, hogy megértse a meglevő kínai társadalmat, helyesen értelmezze a fennálló politikai helyzetet, és megtalálja a kivezető utat. Nem sokkal ezután létrejött a kínai proletariátus politikai pártja, Kína Kommunista Pártja.

A KÍNAI KOMMUNISTA PÁRT SZÜLETÉSE

A Május 4 mozgalom lezajlása után a munkásosztály mindjobban erőre kapott. Az 1919 és 1921 között eltelt három évben több mint 170 sztrájk zajlott le országszerte, összesen 250 000 munkás részvételével.

1920 májusában Sanghajban Csen Tu-hsziu és mások megalakították az első kínai kommunista csoportot. Ugyanez év augusztusában, ugyancsak Sanghajban létrehozták a Kínai Szocialista Ifjúsági Ligát. Nem sokkal ezután Li Ta-csao kommunista csoportot alakított Pekingben, egy másik csoport pedig Tung Pi-vu vezetésével Hupej tartományban alakult meg. Ezután sorozatosan jöttek létre ilyen csoportok Csinanban, Tiencsinben, Hangcsouban és Kantonban. 1921 februárjában a Franciaországban tanuló kínai diákok is megalakították a maguk Kínai Szocialista Ifjúsági Ligáját, s kommunista csoportokat szerveztek a Japánban és a Szovjet-Oroszországban tanuló kínai diákok is.

Hunanban Mao Ce-tung újabb ifjúsági szocialista ligát alapított. Elment a munkások közé, és terjesztette a marxizmus—leninizmus eszméit. Tevékenységével szilárd alapot teremtett a Kommunista Párt szervezeteinek növekedéséhez ebben a tartományban.

Kína első kommunista csoportjának Sanghajban történt megalakítását követően Liu Sao-csi és mások esti munkásiskolákat, gépész- és nyomdász-szövetségeket hoztak létre ebben a városban. A pekingi kommunista csoport munkástovábbképző

iskolát szervezett Csanghszintienben, és politikai munkát fejtett ki az ottani vasutasok között. A hupeji csoport a riksakulik harcát vezette a hankoui engedményes területen a riksáért fizetett kölcsönbér-összegek emelése ellen. Kommunista csoportok más helyeken is tevékenyen részt vettek a munkásmozgalom vezetésében.

A marxizmus—leninizmus terjesztésére és a munkások forradalmi harcának irányítására a különböző helyeken működő kommunista csoportok több folyóiratot is kiadtak. Ezzel lehetővé tették a kínai munkások számára, hogy fogalmat szerezzenek a marxizmus—leninizmusról, a munkásmozgalom számára pedig, hogy kapcsolatba lépjen a marxizmus—leninizmussal. Megteremtették a feltételeket Kína Kommunista Pártjának megalapításához. A Kínai Kommunista Párt első országos kongresszusa a Kommunista Internacionálé segítségével 1921. július 1-én nyílt meg Sanghajban. A különböző helyekről érkező delegátusok között Mao Ce-tung a hunani pártszervezeteket képviselte.

Az orosz bolsevik párt példája nyomán az első országos kongresszus hivatalosan is megalapította Kína Kommunista Pártját, a marxizmus—leninizmust jelölve meg tevékenységének iránytűjeként; elfogadta a párt szervezeti szabályzatát, s megválasztotta a vezetőséget. Ettől kezdve alapvető változás indult meg a kínai forradalomban.

A KOMMUNISTÁK VEZETTE MUNKÁSMOZGALOM KORAI SZAKASZA

Imperialista agresszió a kínai ipar ellen

Az első világháború befejeztével az imperialista hatalmak ismét Kínára irányították figyelmüket, és még jobban fokozták gazdasági agressziójukat. Az angol—amerikai—japán imperialisták felújították versengésüket a Kínába irányuló tőkekivitel terén. Folytatták a bankok és gyárak létrehozását, a vasútépítés és bányamegnyitási jogok kierőszakolását. Óriási mennyiségű áruval árasztották el a kínai piacot. Az amerikai Chase Bank fiókokat nyitott Kínában. Az Egyesült Államok összejátszott a katonai kormánnyal Kína drótnélküli távirati hálózatának monopolizására. Japán további pamutfeldolgozó üzemeket nyitott meg, s orsóinak számát 1918 és 1921 között megháromszorozta: 290 000-ről 860 000-re növelte. A kínai nemzeti ipart ezzel teljesen leterítették, a kínai tulajdonban levő gyárak leálltak.

Az imperialista háborúban elszenvedett veszteségek kárpótlására, és hogy megmeneküljön a fenyegető gazdasági válságtól, a külföldi tőke minden elképzelhető eszközt igénybe vett, hogy a kínai iparba befektetett tőkéje minél nagyobb hasznot hozzon. A gyárak imperialista tulajdonosai önhatalmúlag meghosszabbították a munkások munkanapját, csökkentették a bérüket, s minden módon fokozták kizsákmányolásukat. A kínai munkások az éhhalál szélén vergődtek.

1916-tól kezdve az északi hadurak két csoportra oszlottak. A Cseli (Hopej) tartománybeli klikket Feng Kuo-csang, Cao Kun és Vu Pej-fu vezette, az Anhuj tartománybeli klikknek Tuan Csi-zsuj volt a feje. Bár mind a cseli, mind az anhuji klikk az angol—amerikai, illetve a japán imperializmus bérence volt, mégis egymás ellen harcoltak, és az imperialisták támogatták harcukat. Ráadásul Északkelet-Kínában a fengtieni klikk hadvezérei garázdálkodtak, élükön Csang Co-linnal, a japán imperializmus lakájával.

Attól kezdve, hogy Tuan Csi-zsuj, a japánok engedelmes eszköze a pekingi kormány nyakára ült, Japán állandóan kiterjesztette befolyási övezetét Kínában. Az angol—amerikai imperialisták veszélyeztetve látták kitűzött céljukat, ezért rávették a cseli klikket, hogy indítson háborút az anhuji klikk ellen. Az 1920 végén megindult Cseli—Anhuj háború az anhuji klikk vereségével végződött. A cseli klikk ellenőrzése alá vette Észak-Kínát és a Jangce völgyét. Ilyenformán az angol—amerikai imperialistáknak sikerült kiterjeszteniök hatalmi szféráikat Kínában.

Mikor látták, hogy az anhuji klikk vereséget szenved a Cseli elleni háborúban, a japánok felbiztatták a fengtieni hadurakat, vonuljanak a Nagy Faltól délre, és hatoljanak be Pekingbe. Pekingben a fengtieni klikk osztozkodott a kormányhatalmon a győztes cseli klikkel. A cseli és fengtieni hadurak között azonban hamarosan viszály tört ki, ami azután nyílt háborúba csapott át. Ebben a cseli klikk kerekedett felül, s így a pekingi kormány teljesen hatalmába került.

A hadúri klikkek imperialista felbujtásra kirobbantott ellenségeskedései megsokszorozott terheket jelentettek a kínai népnek. 1923-ban a pekingi hadúri kormány összkiadásainak 64 százalékát fordította katonai célokra, egyes tartományi hadúri kormányoknál ez 80 százalékra is emelkedett. Ezeket a hatalmas terheket végső soron a dolgozó népre hárították át. Nem elégedtek meg azonban azzal, hogy a népet a szakadatlan háború-

kodás költségeinek fedezése céljából a közvetlen és közvetett adók egész sorozatával már amúgy is megnyomorították, hanem még erőszakos toborzást is hajtottak végre az egészséges férfiak között, kényszermunkára fogták a népet és nyíltan ki is rabolták. Ráadásul az ellenségeskedések következtében nagy kiterjedésű földek maradtak megműveletlenül, és kiesés állt be a mezőgazdasági termelésben. A városokban kispolgárok, gyárosok és üzletemberek tömege került csődbe.

Ezek a körülmények parancsolóan megkövetelték a helyesen irányított harcot. Ilyen feltételek között kezdte meg tevékenységét a Kínai Kommunista Párt.

A Kommunista Párt felhívása az imperializmus és a feudalizmus megdöntésére

1922 júliusában a Kínai Kommunista Párt megtartotta Sanghajban II. országos kongresszusát. A kongresszus elemezte a nemzetközi helyzetet és a kínai társadalom jellegét, s kidolgozta a kínai forradalom programját. A kongresszus által kibocsátott kiáltvány rámutatott, hogy a párt végcélja a kommunizmus megvalósítása Kínában. Megmagyarázta, hogy az adott feltételek között a párt feladata: a hadurak uralmának megdöntésére vezetni a népet, megszüntetni az imperialista elnyomást és létrehozni egy valóban demokratikus köztársaságot. A kínai történelem során első ízben került előterjesztésre egy teljes egészében forradalmi demokratikus program és olyan harci felhívás, mely az egész népet mozgósította az imperializmus és feudalizmus ellen.

A munkásosztály kezdeti harcai

A Kommunista Párt megalakította a szakszervezeti titkárságot, hogy így megerősítse vezető szerepét a munkásmozgalmon belül. A titkárság szakszervezeteket hozott létre az ország

különböző részein. *Munkás Hetilap* címmel folyóiratot adott ki a dolgozók harcának irányítására. A párt közvetlen vezetésével országos méretű mozgalom bontakozott ki. 1922 január és 1923 február között több mint 300 000 munkás vett részt abban a száznál is több sztrájkban, amely alapjaiban rendítette meg az imperialisták és feudális hadurak uralmát.

A Hongkongban dolgozó kínai tengerészek az imperialisták közvetlen kizsákmányolása és elnyomása alatt csak a legnyomorúságosabb egzisztenciát tudták megteremteni a maguk számára. Az első világháború után a forradalmi eszmék fokozták osztályöntudatukat. 1922 januárjában a kommunista befolyás alatt álló kínai tengerész szövetség főtanácsa Hongkongban felhívást intézett tagjaihoz, hogy követeljenek béremelést az angol hajótulajdonosoktól. A hongkongi tengerészek sztrájkja a kínai munkásmozgalomban nagy fellendülést hozott.

A több mint 30 000 hongkongi tengerész és dokkmunkás viharos küzdelme teljesen megbénította a hajóforgalmat. Az angol imperialisták mindent megtettek a sztrájk leverésére, de az elszánt sztrájkolók meghiúsították kísérleteiket.

Ugyanez év februárjában a hongkongi munkások általános sztrájkot hirdettek. Hatvanezer munkás válaszolt a felhívásra. A sztrájk megbénította a nagyforgalmú brit kolóniát. A sztrájkolók elhatározták, hogy otthagyják Hongkongot, átmennek Kantonba. A Csiulung közelében fekvő Satinhoz érve az angol csapatok tüzet nyitottak a sztrájkolókra, százával haltak és sebesültek meg a sztrájkolók. Ez az öldöklés felbőszítette a munkásokat és a harc még keményebben folyt.

A Kínai Kommunista Párt felhívására Észak-Kína vasutasai szolidaritási bizottságokat szerveztek a hongkongi sztrájkolók támogatására. A Peking—Hankou vasútvonalon közlekedő mozdonyokon óriási zászlók lengtek a következő felirattal: „Támogassátok a hongkongi tengerészeket!" A tengerentúli kínaiak gyűjtést indítottak a sztrájkoló tengerészek megsegítésére. A külföldi szakszervezetek együttérzésről tanúskodó levelei özönlöttek a kínai tengerészekhez.

A sztrájk nyolc hétig tartott, és az angol hajótulajdonosok

kénytelenek voltak elfogadni a munkások követeléseit. A kínai munkásosztály megerősödve került ki ebből a harcból.

Egymás után alakultak meg a szakszervezetek a Peking—Hankou vasútvonal állomásain. Megtörténtek az előkészületek, hogy a Peking—Hankou vasútvonal mentén dolgozó munkások általános szakszervezetét létrehozzák, s így megteremtsék az egységet. A Cseli tartománybeli hadurak tiltakoztak. A vasúti munkások hatalmas politikai sztrájkkal válaszoltak. 1923. február 4-én beszüntették a munkát.

Három órával a sztrájk megkezdése után a Peking—Hankou vasútvonalon valamennyi személykocsi és árut vagy katonákat szállító vagon leállt. A sztrájkolók kiadták a jelszót: „Harcolj a szabadságért és az emberi jogokért!"

Vu Pej-fu, a cseli hadúri klikk főnöke csapatokat küldött a munkások ellen, hogy visszakényszerítse őket a munkába. A munkások továbbra is megtagadták a munkát. Február 7-én Vu Pej-fu csapatokat vetett be a fegyvertelen sztrájkőrség ellen, nagy számban tartóztatott le sztrájkolókat, és tömegmészárlást rendezett a Peking—Hankou vasútvonal teljes hosszában.

Hankouban a hadurak letartóztatták Lin Hsziang-csient, a munkások egyik vezetőjét, s megparancsolták neki, adjon utasítást embereinek, hogy vegyék fel a munkát.

Lin ezt kereken megtagadta és kijelentette: „Életemet elvehetitek, de a sztrájk beszüntetésére nem adok utasítást." Lin mártírhalált halt a hadúri hóhérok kezei között. Lin Hsziang-csien hősiessége a kínai munkásosztály legyőzhetetlen szellemét fejezte ki.

A Peking—Hankou vasútvonal sztrájkolóit az egész ország munkásai támogatták. A Kommunista Internacionálé nyilatkozatot adott ki a sztrájkkal kapcsolatban. Japánból és Koreából távirati üzenetek érkeztek, amelyekben az ottani munkások kifejezésre juttatták szolidaritásukat kínai testvéreik harcával.

A munkásosztály erejének megőrzése és a még nagyobb harcokra való felkészülés érdekében a Peking—Hankou vasútvonal munkásainak általános szakszervezete a munkába való visszatérésre szólította fel a sztrájkolókat.

A február 7-i politikai sztrájk figyelmeztette a Kommunista Pártot és a munkásokat, hogy a forradalom győzelméhez a munkásosztálynak hatalmas szövetségesekre és fegyveres erőre van szüksége. A párt a forradalmi egységfront érdekében a dr. Szun Jat-szen által vezetett Kuomintanghoz közeledett, hogy az imperializmus és a feudális hadúri rendszer elleni harcot mind szélesebb körben bontakoztassa ki.

A FORRADALMI EGYSÉGFRONT KIALAKÍTÁSA ÉS A FORRADALMI MOZGALOM FELLENDÜLÉSE

A kommunista—kuomintangista együttműködés

Mialatt az északi hadurak kölcsönösen pusztító háborúval voltak elfoglalva, dr. Szun Jat-szen Sanghajból Kantonba ment. Ott Csen Csiung-ming, a kuangtungi hadúr erejére támaszkodva elvállalta a köztársaság rendkívüli elnökének tisztét, és hozzáfogott az északi hadjárat előkészítéséhez. Később azonban Csen Csiung-ming eladta magát az imperialistáknak és a Cselibeli haduraknak, lázadást szervezett, s ez arra kényszerítette Szun Jat-szent, hogy elhagyja Kuangtung tartományt.

Ebben az időben a Szovjetunió és a Kínai Kommunista Párt segítséget nyújtott dr. Szunnak. Elismeréssel adóztak a demokratikus forradalomért vívott elszánt harcának, de ugyanakkor rámutattak arra a hibájára, hogy nem támaszkodik a néptömegekre. A Szovjetunió javasolta dr. Szunnak, hozzon létre egy munkásokat és parasztokat egyesítő pártot, és állítson fel egy katonai akadémiát.

A Szovjetunió és a Kínai Kommunista Párt segítségével Szun Jat-szen 1922 szeptemberében értekezletet hívott egybe Sanghajban a Kuomintang átszervezésének megvitatására. Ezen az értekezleten részt vettek a Kommunista Párt képviselői is. 1923-ban Szun Jat-szen nyilvánosságra hozta a „Kuomintang kiáltványá"-t, amely síkraszállt az egyenlőtlen szerződések felülvizsgálásáért. Kibocsátotta továbbá a Szovjetunió képviselőjével együtt közösen megszövegezett nyilatkozatát, amelyben

hivatalosan megteremtették az egyenlőségi alapon működő kínai—szovjet kapcsolatokat.

Nem sokkal ezután Szun Jat-szen visszatért Kantonba, ahol felállította a forradalmi kormány generalisszimuszának főparancsnokságát, megszervezte a Kuomintang ideiglenes központi bizottságát, melyben a kommunisták is részt vettek. Leszögezte politikájának három sarkalatos elvét: szövetség Szovjet-Oroszországgal, együttműködés a Kommunista Párttal, segítség a munkásoknak és parasztoknak.

1923 júniusában a Kommunista Párt Kantonban megtartott III. országos kongresszusán megvitatták a forradalmi egységfront megalakításának kérdését. A kongresszus elismerte Szun Jat-szen hozzájárulását a demokratikus forradalomhoz s elhatározta, hogy segítséget nyújt neki a Kuomintang újjászervezéséhez és megteremti az együttműködést a Kommunista Párt és a Kuomintang között.

1924 januárjában Szun Jat-szen összehívta Kantonban a Kuomintang első országos kongresszusát. A kongresszuson részt vevő kommunisták között volt Mao Ce-tung, Li Ta-csao, Lin Po-csu és Csü Csiu-paj. A kongresszus elfogadta a Kommunista Párt által előterjesztett imperialistaellenes, antifeudális politikát, hozzájárult ahhoz, hogy a párt és a Szocialista Ifjúsági Liga tagjait egyéni alapon felvegyék a Kuomintangba, és elhatározta, hogy a Kuomintangot a munkások, parasztok, a kispolgárság és a nemzeti burzsoázia forradalmi szövetségévé szervezik át. Ilyen módon a Kommunista Párt friss vért vitt be a Kuomintangba, elmélyítette Szun Jat-szen bizalmát a forradalom iránt, és ezzel megerősítette a forradalom felé vezető mozgalmat.

A kongresszus elfogadta „A Kuomintang első országos kongresszusának kiáltványá"-t, amelyben dr. Szun Jat-szen újra megfogalmazta három népi elvét, és megvilágította a következő pontokat: szövetség Szovjet-Oroszországgal, együttműködés a Kommunista Párttal, segítség a munkásoknak és parasztoknak; szembenállás az imperializmussal és a feudális hadúri rendszerrel; harc a nemzeti és demokratikus egyenlőségért, a földtulajdon kiegyenlítéséért és a tőke szabályozásáért.

Ha összehasonlítjuk a három népi elv új megfogalmazását a régivel, megállapíthatjuk, hogy a kiáltvány tanúbizonyságot tesz a Szun Jat-szen gondolkodásában az eltelt évek során végbement változásokról.

Röviddel a Kuomintang újjászervezése után dr. Szun Jat-szen a Szovjetunió és a Kínai Kommunista Párt segítségével megalapította a Kanton melletti Vampoa Katonai Akadémiát. Az akadémián vezető posztokat töltött be Csou En-laj, Je Csien-jing és több más kommunista. A szovjet tanácsadók megismertették az akadémián tanuló tisztiiskolásokkal, akik között sok kommunista és szocialista ifjúsági liga-tag volt, a Vörös Hadsereg katonai rendszerét és elméletét. Az eredmény nem maradt el: a Vampoa Katonai Akadémia hamarosan a forradalmi fegyveres erők bölcsőjévé alakult át.

A Kommunista Párt egységfront-politikája meggyorsította a forradalom ütemét és előrevitte a munkás-paraszt mozgalmakat. A február 7-i politikai sztrájk során megsemmisített szakszervezeteket helyreállították. A Kommunista Párt vezetése alatt a munkások felkészültek a harcra, és folytatták előrenyomulásukat a forradalom útján.

A forradalmi mozgalom gyors kibontakozása Kínában megdöbbentette az imperialista és feudális erőket. 1924 októberében a kantoni kereskedelmi önkéntesek, a komprádor-burzsoázia és a földesurak Csen Lim-pak által vezetett fegyveres szervezete a brit imperialisták parancsára fegyveres zendülést szervezett a kantoni forradalmi kormány megdöntésére. A forradalmi kormány mozgósította a Vampoa Katonai Akadémia tisztiiskolásait és a forradalmi fegyveres erők egy részét, s a munkások és parasztok támogatásával leverte a zendülést.

Miután a Cseli tartományi hadúri klikk megteremtette kizárólagos uralmát a pekingi kormány fölött, megnövekedett az angol—amerikai imperialisták befolyása. Ez a tény riadalmat okozott a japán imperialisták között, s 1924 szeptemberében arra ösztökélték a fengtieni és anhuji hadurakat, hogy újabb háborút kezdjenek a cseli klikkel. A Cseli tartományi hadurakat megverték, és az anhuji klikkhez tartozó Tuan Csi-zsuj

újból ellenőrzése alá vette Pekinget, ahol „kormányzó kabinetet" állított fel.

Ugyanakkor a nép egyre erősebben követelte a nemzetgyűlés összehívását, az alkotmány megszövegezését és a demokratikus köztársaság létrehozását. A Kommunista Párt felhívására Sanghajban, Csökiangban, Kuangtungban, Hunan és Hupej tartományokban bizottságokat hoztak létre a nemzetgyűlés gyors összehívásának sürgetésére.

A néptömegek nyomására a hadúri kormány tárgyalásokra hívta meg a fővárosba dr. Szun Jat-szent. A nemzetgyűlés gyors összehívásának elősegítésére és a forradalmi eszmék népszerűsítésének céljából Szun Jat-szen a Kommunista Párt támogatásával Pekingbe utazott. „Az északi utazásra vonatkozó kiáltvány"-ában körvonalazta álláspontját az imperializmussal és a feudalizmussal szemben, és a nép támogatását kérte harcához.

Pekingben a hadúri kormány igyekezett őt rávenni arra, hagyjon fel a Szovjet-Oroszországgal való szövetség politikájával, és javasolta, hogy kössön kompromisszumot a hadúri rendszerrel. Dr. Szun azonban szilárdan kitartott forradalmi politikája mellett, s a hadurak hamis reményei így füstbe mentek.

Szun Jat-szen 1925. március 12-én halt meg Pekingben. A nagy forradalmi demokrata halála okozta nemzeti gyász hatalmas politikai propaganda-kampánnyá fejlődött.

Szun Jat-szen halálos ágyán írta meg a szovjet kormányhoz intézett utolsó levelét, és ebben kifejezésre juttatta a kínai nép érzéseit szovjet barátai iránt. A levélben a többi között a következő áll:

„A szovjet kormány szabad köztársaságok szövetségének élén áll. Ez az a valóságos örökség, amelyet a halhatatlan Lenin hagyott az elnyomott népekre. Ennek az örökségnek a segítségével az imperializmus áldozatai meg tudják majd védeni szabadságukat, és felszabadulást nyernek az alól a nemzetközi rendszer alól, melynek alapjai már hosszú idő óta a szolgaságban, a háborúban és az igazságtalanságban gyökereznek...

Búcsút véve tőletek, kedves elvtársak, szeretném kifejezni forró reményemet, hogy rövidesen eljön az a nap, amikor a Szovjetunió egy hatalmas és független Kínát üdvözölhet majd barátja és szövetségeseként, és ez a két szövetséges a világ elnyomott népeinek általános felszabadítási harcában kéz a kézben halad majd előre a győzelem felé."

Dr. Szun Jat-szen utolsó szavai a kínai és a szovjet nép között a történelem során kikovácsolódott harcos barátságot szimbolizálják, azt a barátságot, amely az évek során egyre mélyebbé vált és immár megbonthatatlan.

A Május 30 mozgalom

Az imperialisták egyre mértéktelenebbül fosztották ki Kínát. 1925-ben a japán tőkével működő pamutfeldolgozó üzemek számát már csak egyharmad résszel múlták felül a kínai tulajdonban levő üzemek. Az imperialisták mind nagyobb mértékben vették igénybe a kiskorúak munkaerejét, hogy kiszorítsák a drágább felnőtt munkaerőt. A kínai munkásokat a megkorbácsolás fizikai és az elbocsátás gazdasági réme fenyegette. Az imperialisták teljesen ellenőrzésük alá vonták a kínai piacot, a hazai iparosok rendkívül hátrányos helyzetbe kerültek a versenyben.

1925. május 14-én egy japán tulajdonban levő sanghaji gyapotüzemben a munkások tiltakozó sztrájkot hirdettek egy kínai munkás elbocsátása miatt. A sztrájk második napján a munkáltatók ügynökei tüzet nyitottak a munkásokra, s megöltek vagy megsebesítettek tíz-tizenkét embert. Ez kiváltotta a munkások és a diákok, de általában az egész nép felháborodását, széleskörű agitáció és tiltakozás indult.

A Kommunista Párt Központi Bizottsága határozatot hozott az imperialistaellenes harc fokozására, a munkásosztály vezetésével.

Május 30-án a sanghaji diákok elhagyták a tantermeket, ki-

mentek az utcára röpiratokat osztogatni, hogy így tiltakozzanak az imperialisták hallatlan bűne, a kínai nép lemészárlása ellen. Az angolok erős rendőrosztagokat küldtek ki, amelyek a Nanking úton több diákot letartóztattak. Ez azonban csak tüzelte a felháborodást. Ezrével áramlott a tömeg a Nanking útra, „Le az imperializmussal!" és „Kína népe, egyesüljetek!" jelszavakat kiabálva. Az angol rendőrség a tömeg közé lőtt — vér áztatta a Nanking utat. Ez az incidens a „Május 30-i mészárlás" néven vált ismeretessé.

A tömegmészárlást követően a Kommunista Párt sztrájkra szólította fel a sanghaji munkásokat, kereskedőket és diákokat.

Június elsején indult meg ez a viharos harc. A munkásosztály vezetésével a sanghaji lakosság megszervezte a munkások, üzletemberek és diákok közös tanácsát. A munkások letették a szerszámot, a diákok távolmaradtak az előadásokról, a kereskedők bezárták üzleteiket. Anglia, az Egyesült Államok és Japán nyomban hadihajókat küldött a Huangpu folyóra, és csapatokat szállított partra a tüntetők megfélemlítésére. A nép elszánt akaratát azonban a legkisebb mértékben sem lehetett megingatni. Mind szélesebb körben terjedt el a népi harc, és általános lett a jelszó: „Szállj szembe az imperializmussal!"

Az imperialisták látták, hogy hiába fitogtatják erőiket, a népet nem tudják rászedni és megadásra kényszeríteni. Változtattak tehát taktikájukon, és megvásárolták a sanghaji komprádor-burzsoázia szolgálatait. Fenyegetésekkel és csábító ajánlatokkal sikerült rávenniük a nemzeti burzsoáziát az egységfront megbontására. Összeesküvést szőttek a hadurakkal a mozgalom elnyomására az ország különböző részein. A munkásosztály erejének megőrzése érdekében a Kommunista Párt elhatározta, befejezi a sztrájkot azzal a feltétellel, hogy eleget tesznek a munkások gazdasági követeléseinek. Augusztusban a különböző iparágakban dolgozó munkások visszatértek a munkába.

A Május 30 mozgalmat hatalmas imperialistaellenes kirobbanás követte, amely ismét végigsepert az országon.

Ennek az időszaknak a leghevesebb megnyilvánulása a Kanton—Hongkong-sztrájk volt.

1925. június 19-én a Kommunista Párt sztrájkot szervezett, melyben több mint százezer Hongkongban dolgozó kínai munkás vett részt. A sztrájkkal a sanghaji nép harcát támogatták. Hogy valahogyan megbirkózzanak a helyzettel, a hongkongi angol hatóságok statáriumot hirdettek és körülvették ezt a gyarmatot. A kínai munkások azonban félelmet nem ismerve egyre nagyobb tömegekben mentek át Kantonba. Június 23-án százezer ember tüntetett Kantonban, köztük a hongkongi sztrájkolók, munkások, parasztok, katonák és diákok. Az angol és francia hadihajók Sakinál bombázták a tüntetőket. Ötven halottat követelt ez az incidens, mely a „saki mészárlás" néven vált ismeretessé.

A Saki-ügy óriási felháborodást váltott ki Kanton és Hongkong lakossága között. Újabb sztrájk tört ki Hongkongban, melyben két kommunista, Szu Csao-cseng és Teng Csung-hszin vezetésével kétszázezer munkás vett részt. A sztrájkolók továbbra is áramlottak Kantonba, Hongkongot halott kikötővé változtatva.

Július elején a sztrájkolók fegyveres sztrájkőrséget szerveztek, blokád alá helyezve a Pohaj és Szantou közötti tengerpartot. Ezzel súlyos csapást mértek az angol imperialistákra.

A kanton—hongkongi sztrájk tizenhat hónapig tartott. Egyike volt a leghosszabb sztrájkoknak a nemzetközi munkásmozgalom történetében. Rendkívüli mértékben megerősítette a kantoni forradalmi kormányt.

A kuangtungi forradalmi bázis megszilárdítása

A kantoni forradalmi kormány megalakítását követően Csen Csiung-ming hadúr beásta erőit Vajcsounál, Csaocsounál és a kuangtungi Szantounál, támadást tervezve Kanton ellen. A forradalmi rendszer megszilárdítására a kantoni kormány 1925. február 1-én a Kommunista Párt támogatásával megindította első keleti hadjáratát.

A keleti expedíciós hadsereg fő ereje a Vampoa Katonai Akadémia tisztiiskolásaiból állt. Noha számra kevesen voltak, bátorságuk megsokszorozta erejüket, és kiválóan harcoltak. Rövid két hónap alatt szétverték Kelet-Kuangtungban Csen Csiung-ming seregeinek zömét.

Július elején a Kommunista Párt kezdeményezésére a kantoni forradalmi kormányt nemzeti kormánnyá szervezték át. A nemzeti kormány hozzálátott a nemzeti forradalmi hadsereg felállításához. Ennek gerincét a Vampoa tisztiiskolások képezték. A szovjet katonai rendszer mintájára a Kuomintang képviselve volt a nemzeti forradalmi hadseregnél, melynek politikai osztályai is voltak. Számos kommunistát, aki a forradalmi irányzat megszilárdítására csatlakozott a Kuomintanghoz, megbíztak azzal, hogy képviselje a Kuomintangot a hadseregben és vezesse a különböző szintű politikai osztályokat. Ez a magyarázata annak, miért volt a nemzeti forradalmi hadsereg új típusú, harcos, forradalmi sereg.

Nem sokkal ezután Csen Csiung-ming az angol imperialisták támogatásával összeszedte maradék ellenforradalmi erőit, és újabb támadást tervezett. A nemzeti forradalmi hadsereg ekkor elindította második keleti hadjáratát az ellenséges terület szívébe behatolva, és teljes vereséget mértek Csen Csiung-mingre.

A munkásmozgalom fejlődésével párhuzamosan forradalmasodott a parasztság is, s együtt nagy erőt képeztek az imperialistaellenes, antifeudális küzdelemben.

A kuangtungi parasztmozgalom 1925-ben fellendült, a parasztszövetségek fokozták befolyásukat a falvakban. 1926-ra ezeknek a szövetségeknek az össz-taglétszáma 600 000-re emelkedett. A parasztok ezenkívül önvédelmi testületeket is szerveztek, és támogatták a kanton—hongkongi sztrájkot.

A legerősebb és legjobban szervezett parasztmozgalom a kuangtungi Hajfengben és Lufengben működött. Ezt a mozgalmat a kommunista Peng Paj vezette. A nemzeti forradalmi hadsereggel együttműködve részt vettek a második keleti expedíció során Csen Csiung-ming reakciós uralmának megdöntésében. Ugyanekkor Hajfeng és Lufeng környékén akcióra szólí-

tották fel a parasztokat, akik a parasztszövetségek vezetésével harcot is indítottak a földbérek csökkentéséért, valamint a rekvirálások és a fegyveres elnyomást gyakorló földesurak ellen. A kuangtungi dinamikus parasztmozgalom megbízható erőt jelentett a forradalmi kormány számára. Egyben erős támasza volt a vidéki forradalmi bázisoknak.

A kommunista—kuomintangista együttműködés megteremtése pánikot okozott az imperialisták és a feudális erők körében. A Kuomintangba befurakodott és a komprádor-burzsoázia érdekeit képviselő reakciós erők segítségével összeesküvést szőttek a forradalmi egységfront és a kuangtungi forradalmi bázis aláásására. E reakciós erők élén Csang Kaj-sek állt. Az 1911-es forradalom idején Csang Kaj-sek tőzsdeügynök volt Sanghajban. Amikor a tőzsdén megbukott, csatlakozott dr. Szun Jat-Szenhez, és mindenfajta ravaszkodással belopta magát a bizalmába. Lassanként feltornászta magát a Vampoa Katonai Akadémia elnöki posztjára. Az imperialisták, a feudális erők és a nagyburzsoázia hamar felismerték benne „az ő emberüket", és ettől kezdve az ő ügynökükként működött a forradalmi táborban.

1926. március 18-án Csang Kaj-sek a Vampoa Katonai Akadémia kantoni irodája nevében parancsot küldött Li Csilungnak, a Tengerészeti Hivatal vezetését ellátó kommunistának, küldje a *Csung-san* cirkálót Vampoába, ahol majd feladatot kap. Amikor a hajó megérkezett rendeltetési helyére, Csang Kaj-sek egymás után tartóztatta le a Vampoa Katonai Akadémián és a nemzeti forradalmi hadseregben működő kommunistákat, annak a hamis vádnak az alapján, hogy a *Csung-san* cirkáló felhasználásával lázadást készítettek elő. Ez volt „a Csung-san cirkáló-incidens".

A Csung-san incidenst követően Csang Kaj-sek a Kuomintang központi végrehajtó bizottságának ülésén kierőszakolt egy határozatot „a pártügyek megjavításáról". Ennek a lépésnek az volt a célja, hogy leszűkítse és megszüntesse a kommunisták vezető szerepét a Kuomintangban. A határozat előírta, hogy a központi végrehajtó bizottság elnökéhez be kell nyújtani azok-

nak a kommunistáknak a listáját, akik egyidejűleg tagjai a Kuomintangnak is; hogy kommunisták a Kuomintang felső szerveiben az összes vezető helyeknek legfeljebb egyharmadát foglalhatják el; kommunisták nem nevezhetők ki a Kuomintang központi osztályainak élére; és végül, a Kuomintang tagjai nem csatlakozhatnak a Kommunista Párthoz. A Kommunista Párt azonban abban az időben már olyan erős volt, hogy Csang Kaj-sek nem mert nyíltan szakítani a párttal. Úgy döntött tehát, hogy a forradalmi táboron belül maradva folytatja tovább áruló, ellenforradalmi tevékenységét.

AZ ELSŐ FORRADALMI POLGÁRHÁBORÚ

A nemzeti forradalmi hadsereg északi hadjárata

A nemzeti forradalmi hadsereg Kuangtungban aratott győzelmei fokozták az egész nép harci szellemét. Az imperializmus és az északi hadurak reakciós uralmának megdöntése általános követelés lett. A kantoni nemzeti kormány a Kommunista Párt ösztönzésére 1926 júliusában nyilatkozatot bocsátott ki az északi hadjáratot illetően. A nemzeti forradalmi hadsereg megkezdte északi előnyomulását.

A nemzeti forradalmi hadsereg negyedik hadserege független ezredének élére a kommunista Je Tinget nevezték ki parancsnoknak. Je csapataival támadásra indult Hunan ellen. A független ezred elfoglalta Csangsát és Jüecsout, gyorsan megsemmisítve a Cseli tartományi hadúri klikk uralmának alapjait Hunanban, és ezzel előkészítette az utat az északi expedíciós hadsereg előnyomulásához.

Augusztus vége felé az északi expedíciós hadsereg előnyomult Hupej felé, ahol szembetalálta magát a cseli hadurak egyesített erőivel. Ezek az erők Tingszecsiaót, a Kanton—Hankou vasútvonal egyik stratégiai pontját védték. Tingszecsiaót három oldalról víz vette körül, a negyedik oldalon pedig hegyek védték. A város tehát bevehetetlennek látszott. Az északi expedíciós hadsereg egy tucatszor is megrohamozta, de sikertelenül. A független ezred felhasználva a vezetésben a helyi parasztokat, bekerítette az ellenséget, és elfoglalta a várost.

Októberben az északi expedíciós hadsereg súlyos bombázások közepette általános támadást indított Vucsang ellen. A független ezred harcosainak ostromlétrák segítségével sikerült megmászniuk a város falait, kitűzni a forradalmi zászlót és elfoglalni a várost.

Az északi expedíciós hadsereg más frontokon is győzelmeket aratott. 1927 márciusában elfoglalták Nankingot, és a forradalmi erők gyorsan megteremtették ellenőrzésüket a Jangce völgye felett. Az északi expedíciós hadsereg sikerei megrengették az egész országot.

Az északi expedíció megindulásakor a kanton—hongkongi sztrájkban részt vett munkások szállítási, propaganda és elsősegély csoportokat szerveztek, melyek csatlakoztak a hadseregheż észak felé vivő útján. A Kommunista Párt vezetésével a hunani és hupeji munkások és parasztok felkeléssel támogatták az északi expedíciós hadsereget. Csangsa elfoglalásáért folytatott harcok során több mint ezer hunani munkás őrjáratokat szervezett a hadsereg akcióival való összehangolás céljából. Ebben a tartományban a parasztok ásókkal, könnyű vadászpuskákkal és bambuszrudakkal felszerelve együtt harcoltak a katonákkal. A munkások és parasztok tömegei azzal is támogatták a hadsereget, hogy élelmiszerrel és vízzel látták el, ezenkívül segítettek az élelem és a lőszer szállításában. Mindez közrejátszott a forradalmi katonák harci szellemének erősítésében.

Ugyanebben az időszakban erősödött a munkások sztrájkmozgalma. 1926 októbere és 1927 áprilisa között a vuhani munkások több mint háromszáz sztrájkot indítottak a kizsákmányolás és az elnyomás ellen gazdasági és politikai jogaikért. A sztrájkok kihatottak a posta- és távközlési osztályokra, a nyomda-, textil- és dohányiparra, a bankokra, kézművesipari műhelyekre és kereskedelmi létesítményekre. A munkások ezenkívül őrjáratokat is szerveztek, melyek segítettek az északi expedíciós hadseregnek az ellenforradalmi tevékenységek fölszámolásában.

Az északi expedíciós hadsereg hadműveletei által érintett területeken a parasztmozgalom viharos fejlődésnek indult.

A Mao Ce-tung által vezetett hunani parasztok küzdelme különösen hatalmasnak bizonyult. A földesurak kénytelenek voltak csökkenteni a földbért és a kölcsönkamatlábat, mérsékelték a túlzott adókivetéseket és eltörölték a különféle rendkívüli adókat. A helyi despotákat és földesurakat súlyos csapás érte. Az évszázadok óta fennálló feudális uralom alapjában rendült meg. 1927 első felében a paraszt-egyesületekben tömörültek száma Hunanban elérte a kétmilliót.

Az északi expedíció feladatát megkönnyítette a parasztok és munkások harca, mely a városokban és a falun is súlyos csapást mért a feudális erőkre.

A sanghaji munkások fegyveres felkelése

Az imperialista hatalmak az északi hadjárat sikerében hamar felismerték az őket fenyegető súlyos veszélyt. Az északi hadurakat még nyílt fegyveres provokációkkal is támogatták.

A Vuhanba bevonuló északi expedíciós hadsereget a helyi lakosság nagy lelkesedéssel fogadta. A győzelem megünneplésére 1927. január 3-án tömeggyűlést tartottak. Az angol imperialisták csapatokat küldtek a nép megfélemlítésére. A Kommunista Párt vezetésével a vuhani lakosság minden rétegének küldöttei gyűlést tartottak, és erélyesen tiltakoztak az angol imperialisták ellen. A közvélemény erős nyomására az angolok meghátráltak.

Január 5-én a nemzeti kormány magáévá tette a népi követeléseket, és átvette a hankoui angol engedményes területet. Röviddel rá visszaszerezték a Csianghszi tartománybeli Csiucsiangban létesített angol engedményes területet is.

A kínai nép saját erejére támaszkodva visszaszerezte a hankoui és csiucsiangi engedményes területeket, amelyeket az angolok hosszú ideje megszállva tartottak, ezek a kínai nép imperialistaellenes harcának kiemelkedő győzelmei voltak.

Miután az északi expedíciós hadsereg elfoglalta Vuhant, a Kommunista Párt által vezetett sanghaji munkások a hadsereg

győzelmes előnyomulásával egybehangolva, három fegyveres felkelést indítottak.

Az elsőt 1926 októberében indították meg. Ez azonban megfelelő előkészületek hiányában elbukott.

1927 februárjában, amikor az északi expedíciós hadsereg elfoglalta Hangcsout, a Kommunista Párt elhatározta, hogy megszervezi a sanghaji munkások újabb felkelését. A kiadott jelszavak a következők voltak: „Sztrájkoljatok az északi expedíciós hadsereg támogatása érdekében!", „Éljen a munkásszabadság!" és „Éljen a munkásegység!" A munkások minden iparágat érintő általános sztrájkot hirdettek. A sztrájkban 360 000 munkás vett részt.

A sztrájk kitörését követően az imperialisták és a kínai reakciósok közös tervet dolgoztak ki, tömegmészárlást akartak rendezni a munkások között. Fegyverszerzés céljából a munkások meglepetésszerűen megtámadták a reakciós csapatokat és a rendőrséget, s elvették fegyvereiket. Az északi expedíciós hadsereggel való szoros együttműködés hiányában azonban a második kísérlet is kudarcot vallott.

A két kudarcot követően a Kommunista Párt kiterjedt politikai és szervezési munkát folytatott a tömegek között, így készítve elő a harmadik fegyveres felkelést.

Amikor az északi expedíciós hadsereg — 1927. március 21-én — a város határába érkezett, a sanghaji munkások újabb általános sztrájkot hirdettek. A nyolcszázezer munkás sztrájkja a harmadik fegyveres felkelés kezdetét jelentette. A munkások elvágták a vasútvonalakat, elfoglalták a telefonközpontot, lefegyverezték a reakciós csapatokat és a rendőrséget, s megszállták Sanghaj vasútállomásait. Hála a Kommunista Párt vezetésének és a munkások hősies harcának, Sanghaj végre a nép kezébe került. A nép megválasztotta saját küldötteit a sanghaji népi kormány megalakítására.

Az északi expedíció villámgyors kibontakozása még jobban forradalmasította a tömegeket.

Az imperialisták, látva a forradalom állandó térnyerését, összejátszottak a forradalmi táboron belül meghúzódó reakciós erőkkel.

Csen Tu-hsziu, a Kommunista Párt akkori vezetője erélytelen magatartást tanúsított a kommunista—kuomintangista együttműködés kérdésében. Feladta a Kommunista Párt függetlenségét és kezdeményező szerepét, átengedte az északi hadjárat irányítását, és elmulasztotta a forradalmi hadsereg pártellenőrzésének megvalósítását. Az északi expedíciós hadseregben a tényleges hatalom a reakciósok kezébe került, akik Csang Kaj-sek vezetésével meghúzódtak a forradalmárok soraiban. A forradalom tehát nem épült sziklaszilárd alapokra.

Természetes következménye lett e mulasztásoknak, hogy az irányítás Csang Kaj-sek kezébe került. 1927. április 12-én Csang Kaj-sek felbérelt egy alvilági banditákból álló fegyveres csoportot. Munkásoknak álcázták magukat, s ezek a gengszterek Sanghaj különböző negyedeiben támadást intéztek a munkás-őrjáratok ellen. Ekkor Csang Kaj-sek azzal az ürüggyel, hogy „a munkások között belső viszályok vannak", lefegyverezte az őrjáratokat. A következő napon Sanghaj munkásai tömeggyűlést hívtak egybe, és követelték, hogy a munkás-őrjáratoktól elvett fegyvereket adják vissza, a banditákat és az ellenforradalmárokat pedig verjék szét. A gyűlés után elindultak az északi expedíciós hadsereg főhadiszállása felé, hogy átnyújtsák kérelmüket. Amikor elértek a Paosan útra, Csang Kaj-sek parancsot adott csapatainak, hogy nyissanak rájuk tüzet.

A sanghaji mészárlás az egész országra kiterjedő terroruralom kezdetét jelentette. A reakciósok országszerte hozzáfogtak a kommunisták és forradalmár beállítottságú emberek összefogdosásához és üldözéséhez. A kínai nép legjobb fiait és lányait pusztította el a véres kezű Csang Kaj-sek, aki most már nyíltan fellépett az imperialista—hadúri—komprádor erők érdekében.

A sanghaji tömeggyilkosság után két kormány jött létre Dél-Kínában: a vuhani forradalmi kormány és Csang Kaj-sek nankingi ellenforradalmi kormánya.

Amikor Csang Kaj-sek álnokságának híre eljutott Vuhanba, az ottani Kuomintang-szervezet és a város forradalmi kormányzata elhatározta, hogy Csang Kaj-seket kizárja a pártból és megfosztja valamennyi pozíciójától. Az események ilyen alakulásánál a vuhani kormányon belül működő reakciós blokk Vang Csing-vejjel az élen, kimutatta igazi arculatát.

Az imperialisták által támogatott Csang Kaj-sek gazdasági blokáddal és katonai bekerítéssel fenyegette a vuhani kormányt. Összeesküvő tevékenységével egy pillanatra sem hagyott fel.

1927 májusában Hszia Tou-jin, a vuhani kormány egyik reakciós tisztje lázadást szervezett. A forradalmi kormány Je Ting vezetésével a lázadók ellen küldte a hadsereget és megverte őket. Az események után Hszü Ko-hsziang, egy másik reakciós tiszt a hunani Csangsában mészárlást rendezett a forradalmi tömegek között. Ebben a helyzetben Csen Tu-hsziu, a kommunista vezető nem tett semmit a munkások és parasztok mozgósítására, hogy megmentse a forradalmat. Sőt ellenkezőleg, engedett a reakciós tömb követeléseinek: betiltotta a parasztmozgalmat, lefegyverezte a munkásokat, és így a tömegharcot teljesen a Kuomintang ellenőrzése alá helyezte. Ez a kapituláció erősítette az ellenforradalmárokat és gyengítette a forradalmi erőket. A helyzet mind kritikusabbá vált.

A vuhani kormányon belül működő reakciós erők egy csoportja elárulta a forradalmat. Ez a tény a Vang Csing-vej tömb teljes átállásáról tanúskodott. Július 15-én Vang Csing-vej és társai gyűlést tartottak, melyen elhatározták a Kommunista Párttal való szakítást. Vang nyíltan bejelentette a párttal való szembenállását, elrendelte a szakszervezetek és paraszt-egyesületek betiltását, s mészárlást rendezett a kommunisták és forradalmárok között. A viharos első forradalmi polgárháború így tragikus kudarccal ért véget.

AZ IRODALMI FORRADALOM KIBONTAKOZÁSA ÉS FEJLŐDÉSE

1917-től kezdve az *Új Ifjúság* című hetilap több cikkben javasolta a klasszikus kínai nyelven írt régi feudális irodalom felszámolását és a népi nyelven írt új irodalom támogatását, mely kifejezésre juttatja a nép érzéseit és a társadalmi valóságot. Ezzel indult a mai Kína irodalmi forradalma. Lu Hszin novellája, az *Egy őrült naplója* volt az első irodalmi alkotás, mely jelentős segítséget nyújtott az irodalmi forradalomnak.

A Május 4 mozgalmat követő erőteljes, új kulturális fejlődés meghozta gazdag termését a népi nyelven írott újságok és az új típusú irodalmi művek tömeges megjelenésében. Az irodalmi forradalom országos méretű tömegalapot szerzett magának. A Kínai Kommunista Párt születése és a magasra csapó forradalmi hullám újabb erőt kölcsönzött ennek az irodalomnak. Hatására kispolgári értelmiségiek nagy számban sodródtak az irodalmi forradalom áramlatába, és a régi társadalom bűneinek művészi eszközökkel való leleplezésével kifejezésre juttatták aggodalmaikat s az őket izgató problémákat. 1921-től 1927-ig több mint 130 olyan szervezet jött létre, amely az új irodalommal és művészettel foglalkozott. Ugyanezt a célt szolgálta az a háromszáz egynéhány folyóirat, amely ebben az időben Kínában megjelent.

Az új típusú irodalmi szervezetek között már a korai időkben fontos szerepet játszott az Irodalmi Kutató Egyesület és az Alkotás Társaság. Hála Sen Jen-ping (Mao Tun), Cseng Csen-to, Je Seng-tao és mások kitartó erőfeszítéseinek, az Irodalmi Kutató

Egyesület számos olyan munkát hozott létre, amelyek tükrözték az akkori idők kínai társadalmának életét, ezenkívül pedig megismertették Kínával az európai irodalom több neves művét. Az egyesület nagy befolyást gyakorolt a modern kínai irodalom fejlődésére. Az Alkotás Társaság kiemelkedő tagjai közé sorolhatjuk Kuo Mo-zsót, Ju Ta-fut és Cseng Fang-vut. Irodalmi munkáik, melyekben a rothadó feudális erőkkel szembeni ellenállást magasztalják, mágnesként hatottak a fiatal értelmiségiek széles tömegeire, amelyek hazájuk ragyogó jövőjének megvalósulását áhítozták.

1924-ben Pekingben megalakították a Fecsegők Társaságát. Ennek tagja volt Lu Hszin. A következő évben Lu Hszin vezetésével a fiatalok egy csoportja megszervezte a „Vadon" Egyesületet. Lu Hszin meg nem alkuvó harcosságával és mélyenszántó irodalmi tevékenységével erősen támogatta az új erők növekedését az irodalmi fronton.

A Május 30 mozgalommal fölkavart forradalmi vihar nagy számmal vetett harcba írókat. Ennek révén az irodalmi forradalom közelebbi kapcsolatba került a forradalom általános ügyével, amelyet a Kommunista Párt irányított.

1918 és 1925 között Lu Hszin több mint húsz novellát írt, amelyeket két kötetben gyűjtött össze. Az egyiknek a címe *Kiáltás*, a másiké *Bolyongás*.

Az első gyűjteményben szereplő *A-Q igaz története* Lu Hszin kiemelkedő alkotása. Az 1911-es forradalmat használva föl háttérül, leírja A-Q, egy vándor béres sorsát, megmutatja, milyen szolgaságot és nélkülözést kellett elviselniük a parasztoknak a félgyarmati, félfeudális társadalomban. Leleplezi a földesúri osztály kegyetlenségét és dekadenciáját, megbírálja az 1911-es forradalom következetlenségét.

A *Kiáltás* és a *Bolyongás* lerakták az alapjait a mai Kína realista irodalmának.

1921-ben megjelent Kuo Mo-zso első versgyűjteménye, az *Istennők*. A köteten végigvonul a költő lángoló hazaszeretete.

A MÁSODIK FORRADALMI POLGÁRHÁBORÚ

A forradalmi bázisok kiépítése

Rövid idővel az első forradalmi polgárháború elárulása után a Kuomintangon belül ellentétek dúltak. A párton belüli különböző frakciók között megindult a hatalomért folyó harc, a szálakat viszont az imperialisták tartották a kezükben. 1927-től kezdődően három éven át fegyveres összecsapások zavarták az ország nagy részének nyugalmát. Az angol—amerikai imperialisták támogatásával Csang Kaj-sek a nemzeti kormány és a Kuomintang központi végrehajtó bizottságának nevében legyőzte valamennyi vetélytársát. Az ellenségeskedések közötti szüneteket arra használta fel, hogy több hatalmas klikkel szövetkezzen, és a maga részéről is megindított egy „északi expedíciót" a fengtieni hadurak ellen, akik végül is kénytelenek voltak elismerni a Kuomintang ellenőrzését Északkelet-Kína fölött. Így tehát a nankingi reakciós kormány névleges ellenőrzése alá vette az egész országot.

A reakciós Kuomintang rendszer alatt a dolgozó népet megfosztották mindazoktól a politikai és gazdasági jogaitól, amelyeket a forradalmi időszak alatt szerzett. A forradalmi szakszervezeteket és a parasztszövetségeket feloszlatták, és a munkás- és parasztmozgalmak vezetőit kegyetlen üldözésnek vetették alá. A munkások embertelen körülmények között, éhbérért voltak kénytelenek dolgozni. A rettenetes földbérek és adók, az állandóan visszatérő háborús és természeti csapások nagy

számban késztették a parasztokat otthonaik elhagyására, sokan keltek vándorútra, hogy valahogy megélhetést szerezzenek.

A Kuomintang bestiális mészárlást rendezett a kommunisták és más forradalmárok között. Nem teljes statisztikai adatok szerint 1927 és 1932 között a Kuomintang több mint egymillió embert gyilkolt meg.

A Kommunista Párt és a tömegek azonban az ellenforradalmi elnyomás és a terror ellenére sem törődtek bele a vereségbe. Megőrizték forradalmi hitüket és tovább dolgoztak a forradalomért.

1927. augusztus elsején a kora reggeli órákban fegyveres felkelés tört ki a Csianghszi tartománybeli Nancsangban. Harmincezer munkás, paraszt és az északi expedíciós hadsereg kommunista befolyás alatt álló katonája vett részt a felkelésben. Csou En-laj, Csu Te, Je Ting, Ho Lung és más kommunisták forradalmi tanácsot hoztak létre a felkelés irányítására. Háromórás harc után a forradalmi csapatok bevették Nancsangot.

Augusztus elsejét a kínai nép forradalmi fegyveres erőinek születésnapjaként tartják nyilván, és minden évben a hadsereg napjaként ünneplik meg. Ez az esemény a Kommunista Párt független vezetése alatt megkezdődő fegyveres forradalmat jelentette.

Augusztus 5-én a forradalmi csapatok Nancsangtól déli irányba vonultak, hogy elfoglalják Kantont és egyesüljenek az ottani forradalmi erőkkel. Több ízben meghiúsították a Kuomintang-csapatok feltartóztatási kísérleteit, Csianghszi tartományból áthatoltak Fucsien tartományba, majd benyomultak Kuangtung tartományba. Ám a parasztmozgalommal való egyeztetés hiánya megfosztotta őket az erős tömegtámogatástól. Ugyanez év októberének elején a Kelet-Kuangtungban folytatott harcok során elszenvedett kudarcok következtében erőik megcsappantak. A megmaradt seregek egy része csatlakozott a hajfengi és lufengi parasztmozgalomhoz, a többiek Csu Te vezetésével átvonultak Hunan tartomány déli részébe.

1927 augusztusában a Kommunista Párt a forradalom megmentése érdekében az őszi aratás idején fegyveres felkelé-

sekre szólította fel a népet az ország különböző részeiben. Ez év őszétől a következő év tavaszáig fegyveres felkelések sora bontakozott ki országszerte. A párt befolyása jelentősen megnőtt a kínai falvakban.

A Hunan tartomány és Csianghszi északi része között húzódó területen Mao Ce-tung vezette az őszi aratás idején kitört felkelést. A bányászok, parasztok és az északi expedíciós hadsereg egy részét beszervezte a munkások és parasztok forradalmi hadseregébe. A felkelés olyan hatalmas méreteket öltött, hogy még Csangsában, a tartományi fővárosban élő reakciósok is megszeppentek. A feltételek azonban még mindig nem értek meg a leszámolásra, s ezért Mao Ce-tung úgy döntött, hogy a fegyveres erőket átviszi a Csingkangsan hegységbe és ott forradalmi bázist hoz létre.

A Csingkangsan hegység 500 li hosszúságban húzódik Csianghszi és Hunan tartományok határának mentén. Stratégiailag fontos hely, mert mindössze öt keskeny, hegyipatak által hasított átjáróval rendelkezett. 1927 októberében Mao Ce-tung elvezette seregét a Csingkangsan hegységbe, és ott megalakította munkás-paraszt kormányát. Noha a forradalmi seregek ezer főnél is kevesebbet számláltak, ismételten visszaverték a reakciós csapatok támadásait. A Csingkangsan hegységen felhúzták a vörös lobogót, és megteremtették Kína első forradalmi bázisát.

Csu Te vezetésével a forradalmi hadsereg egy része, amely részt vett a nancsangi felkelésben, 1928 elején Kuangtungból Hunan tartomány déli részébe vonult. Itt tömeges parasztfelkeléseket szerveztek, melyeknek során a parasztok nagy számban csatlakoztak a forradalmi hadsereghez. Ugyanez év áprilisában Csu Te csapatait a Csingkangsan hegységbe vezette, ahol egyesült a Mao Ce-tung irányítása alatt álló részleggel. A diadalmas találkozó után Mao Ce-tung és Csu Te csapataikat a kínai munkások és parasztok Vörös Hadseregének Negyedik Hadseregévé alakították át. Ez a Vörös Hadsereg volt a forradalmi hadsereg legkorszerűbb formája Kínában.

Mao Ce-tung és Csu Te különös figyelmet fordítottak a munkások és parasztok Vörös Hadseregének nevelésére. Kiváló

politikai munkájuk következtében a hadsereg megőrizte kitűnő szellemét és szoros kapcsolatot létesített a néppel. Ezekben az időkben a forradalmi bázis kis területre korlátozódott; a Vörös Hadsereg szűkölködött élelmiszerben és gyógyszerekben, a katonák télvíz idején sem igen jutottak meleg holmikhoz. A leírhatatlan nehézségek ellenére megingathatatlan szilárdsággal folytatták harcukat. Rugalmas partizán harcmodort folytatva és a helyi lakosság támogatására támaszkodva, sikeresen verték vissza egymás után a Csang Kaj-sek által küldött reakciós csapatokat, megvédték és megszilárdították Kína első kommunista politikai hatalmát.

1928 őszén Peng Tö-huaj és mások forradalmi bázist létesítettek Hunan—Hupej—Csianghszi tartományok határán. Ugyanez év vége felé ő is elvezette csapatait a Csingkangsan hegységbe, hogy csatlakozzék a Mao Ce-tung és Csu Te vezetése alatt álló egységekhez. 1929-ben a Vörös Hadsereg bevonult Csianghszi déli részébe és Fucsien nyugati részébe, ahol két forradalmi központ jött létre. A két erő rövidesen egybeolvadt és központja Zsujcsin lett.

Ugyanebben az időben Csianghszi, Fucsien, Hunan, Hupej, Kuanghszi, Senhszi és más tartományokban is hoztak létre támaszpontokat. Ezeknek a támaszpontoknak a megalakulásával párhuzamosan nőtt a Vörös Hadsereg ereje. 1930-ban már 15 forradalmi bázissal rendelkeztek, s a Vörös Hadsereg tagjainak száma hatvanezerre nőtt.

Az agrárforradalom

A Csingkangsan hegységben létrehozott forradalmi bázis megalapítása után Mao Ce-tung a parasztok agrárforradalmát szervezte. 1930 körül az agrárforradalom lángjai nemcsak a bázisokon csaptak föl, hanem mindazokon a helyeken, ahol áthaladt a Vörös Hadsereg.

A forradalom korábbi szakaszaiban szerzett tapasztalatai alapján Mao Ce-tung megjelölte az agrárforradalom irányvonalát:

támaszkodni a szegényparasztokra és a mezőgazdasági bérmunkásokra, szövetkezni a középparasztokkal, korlátozni a gazdag parasztokat, megvédeni a közép- és kisiparosokat és üzletembereket, felszámolni a földbirtokos osztályt. Ennek az irányvonalnak az alapján mozgósították a bázisok területén élő paraszttömegeket, és alapjaiban rengették meg a feudális termelési viszonyokat, amelyek több ezer éven át megkötötték a kínai társadalmat. A szegényparasztok és a mezőgazdasági bérmunkások visszakapták azt a földet, amelyet a földesurak elvettek tőlük. Eltörölték a parasztokat és béreseket megkötő és tönkretevő uzsorakölcsönöket. A paraszttömegeknek ez a két rétege képezte mezőgazdasági téren a munkás-paraszt demokratikus kormány politikai és gazdasági fő erősségét. A középparasztok zömének is juttattak földet meglevő földjükhöz, és ezek is csatlakoztak a forradalmi hatalomhoz. A közép- és kisüzem-tulajdonosokra, valamint a kereskedőkre kirótt mértéktelen adókivetéseket csökkentették, a különböző rendkívüli adókat eltörölték.

Az agrárforradalom új csúcsokra lendítette a parasztok munkakedvét. A korábban parlagon heverő földeket ismét bevetették, és szűzföldeket törtek föl. A forradalmi területeken a termelés gyorsan növekedett.

Az agrárforradalom megdöntötte a földesurak uralmát, elfojtotta az ellenforradalmi tevékenységet, ezzel megerősödött a kommunisták politikai hatalma. Mind többen jelentkeztek a Vörös Hadseregbe és a Kommunista Pártba.

A három bekerítési mozdulat felszámolása

A Kuomintang megijedt a forradalmi bázisok és a munkás-paraszt Vörös Hadsereg növekedésétől. 1930 vége felé Csang Kaj-sek százezer katonát gyűjtött egybe, és bekerítési hadjáratot indított a központi forradalmi bázis ellen. Ebben az időben a központi forradalmi bázison állomásozó hadsereg mindössze negyvenezer főt számlált. Mao Ce-tung vezetésével azonban összpontosított, meglepetésszerű támadást hajtottak végre az

ellenség ellen a Csianghszi tartománybeli Ningtunál. Sikerült elfogni az itt állomásozó 9000 tisztet és katonát. A győzelmes Vörös Hadsereg üldözni kezdte a szétszórt ellenséget, és felszámolta a bekerítési hadjáratot.

1931 februárjában Csang Kaj-sek kétszázezer embert küldött egy második bekerítési mozdulat során a központi forradalmi erők ellen. Májusban a Vörös Hadsereg a Csianghszi tartománybeli Csian és a Fucsien tartománybeli Csienning között bámulatos gyorsasággal tette meg a 800 li utat, és kétheti harc után teljes győzelmet aratott.

A győzelmeket azonban nem adták ingyen: a kommunista seregek létszáma harmincezerre csökkent. Mielőtt még kipihenhették volna magukat és megszerezhették volna az utánpótlást, Csang Kaj-sek megszervezte a harmadik bekerítési hadjáratot. Ezúttal háromszázezer főnyi sereget állított fel. Ez a hadjárat 1931 júliusában kezdődött meg, Csang Kaj-sek maga irányította a hadműveleteket, angol, japán és német katonai tanácsadók segítségével. A Vörös Hadsereg rugalmas taktikával elkerülte az ellenség fő erejének támadását, és csapást mért a Csianghszi tartománybeli Hszingkuónál felfejlődött, sebezhetőbb egységekre. Itt három csatát vívott, mind a hármat megnyerte, és több mint harmincezer kuomintangistát semmisített meg. Az ellenséges csapatok maradványai pánikszerűen menekültek. Így fejeződött be a harmadik bekerítési hadjárat.

ÉSZAKKELET-KÍNA ÉS SANGHAJ JAPÁN INVÁZIÓJA

A nép harca Északkelet-Kína japán megszállása ellen

A japán imperialisták már hosszú ideje tervezték, hogy Kínát gyarmati sorba süllyesztik. Északkelet elözönlését fontos lépésnek szánták e terv megvalósításában.

1931. szeptember 18-án a japán erők meglepetésszerű támadást indítottak a Senjangnál (Mukden) állomásozó kínai csapatok ellen. A mukdeni incidens néven ismeretessé vált esemény jelezte a japán imperializmus háborújának megindítását Kína ellen.

A japán imperialisták célkitűzése kristálytisztán megmutatkozott jóval a Senjang ellen intézett támadásuk előtt. Csang Kaj-sek azonban nem volt felkészülve arra, hogy ellenálljon az agresszoroknak, mivel minden erejét a Kommunista Párt által vezetett forradalom elfojtására összpontosította.

Nem sokkal a mukdeni incidens előtt Csang Kaj-sek nyíltan kijelentette, hogy inkább foglalják el az imperialisták Kínát, mintsem hogy a kommunisták diadalra jussanak. Így aztán a mukdeni incidens kirobbanása után parancsot adott az északkeleti kínai csapatoknak, hogy „semmilyen ellenállást" ne fejtsenek ki, és vonuljanak vissza Észak-Kínába.

Csang Kaj-seknek az ellenállásról lemondó, passzív politikája következtében a japán agresszív erők szeptember 19-én megszállták Senjangot, majd teljes kiterjedésükben elfoglalták Liaoning, Kirin és Hejlungcsiang tartományokat, s így

1932 elejére mind a három északkeleti tartomány az ő kezükbe jutott.

Közvetlenül a mukdeni incidens után a Kommunista Párt kiáltványt bocsátott ki az imperializmus elleni országos tömegharcra és a japán behatolók elleni partizánharc megszervezésére az északkeleti tartományokban. Ez a dokumentum a nép igaz követeléseit fejezte ki.

1931. október 10-én a kínai nép az ország különböző részeiben hazafias tüntetéseken ünnepelte meg az 1911-es forradalom huszadik évfordulóját.

A nép minden rétege szembeszállt Csang Kaj-sek szégyenteljes passzív politikájával. A sanghaji és pekingi munkások „Állj ellen Japánnak és mentsd meg Kínát!" nevű egyesületeket hoztak létre, önkéntes csapatokat és propaganda-csoportokat szerveztek a japánellenes tevékenység minden lehetséges formájának kidolgozására és kibontakoztatására. A diákok ezrével siettek Nankingba az ország különböző részéből, és követelték a Kuomintang-kormánytól, szálljon szembe Japánnal. Ipari és kereskedelmi körök és a városi lakosság más rétegei bojkott alá vették a japán árukat. Az újságokban cikkek jelentek meg, sürgetve a Csang Kaj-sek kormányt, vessen véget a polgárháborúnak és egyesítse a nemzetet az agresszorokkal szembeni ellenállásra.

Csang Kaj-sek és reakciós társai azonban makacsul szembeszálltak ezzel a hazafias népi mozgalommal. 1931 végén 30 000 diák gyűlt össze Nankingban az ország különböző részeiből, és követelte a Japánnal szembeni ellenállást. Csang Kaj-sek golyózáporral és szuronyrohammal válaszolt a diákok követeléseire. A nép erőteljes hazafias érzéseit azonban nem lehetett elfojtani, és a japánellenes, valamint demokráciát követelő mozgalom egyre erősebbé vált.

Mialatt ez a japánellenes és demokráciát követelő mozgalom országszerte terebélyesedett, az északkeleten élő lakosság megindította ellenállási harcát. A Kommunista Párt felhívására Senjang, Ansan, Fusun és Harbin munkásai, az északkeleti tartományok vasutasai elmentek a falvakba, hogy együtt har-

coljanak a parasztokkal. Így létrejöttek a kommunisták vezette japánellenes partizánegységek. Ezek az egységek a Szungari folyó mentén és a Csangpaj hegységben tevékenykedtek, és soraik egyre szaporodtak.

Partizánegységek alakultak északkeleten a koreai hazafiakból is, Kim Ir Szen vezetésével. Ezek a csoportok a kínai partizánokkal vállvetve harcoltak a japán agresszorok ellen.

1931 novemberében a japánok megtámadták a Nuncsiang folyón átvezető hidat, a Hejlungcsiang tartománybeli Csicsiharnál (Cicikár). A támadók a Ma Csan-san vezetése alatt álló kínai csapat ádáz ellenállásába ütköztek. Noha Ma csapatai kemény harcok után kénytelenek voltak visszavonulni, a Nuncsiang-híd védelméért folytatott csata fellelkesítette a népet. Hamarosan számos önkéntes egység jött létre északkeleten a kínai hadsereg hazafias tagjaiból és a helyi fegyveres erőkből, amelyeket maga a nép teremtett meg. Ezek a seregek, amelyek 300 000 főt, sőt talán még többet is számláltak, a Kommunista Párt és az egész nép lelkes támogatását élvezték. 1932-ben az önkéntes egységek általános offenzívát indítottak a megszállók ellen Liaoning és Kirin tartományokban. Rajtaütésszerűen behatoltak olyan nagy városokba is, mint Senjang és Csincsou, elvágták a vasúti közlekedést és megrendítettek olyan ellenséges állásokat, amelyeket az agresszorok bevehetetlennek tartottak. Mivel azonban a Kuomintang-kormány nem volt hajlandó utánpótlást küldeni, és az önkéntes csapatok nélkülözték az egységes szervezeti felépítést meg a szilárd vezetést, lassanként felmorzsolódtak.

Japánellenes háború Sanghajban

A Kuomintang passzív politikája felbátorította a japánokat uralmuk kiterjesztésére. 1932. január 28-ának éjjelén a japán hadsereg meglepetésszerű támadást indított Sanghaj ellen, s hetvenkedtek, hogy Kínának ezt a legnagyobb városát négy óra alatt beveszik. Nem számítottak arra, hogy a 19. kínai

Gyalogsági Hadsereg, amely ekkor Sanghajban állomásozott, visszavág. A háború tüze a város területéről gyorsan átterjedt a Jangce-öbölnél levő Vuszungra is. A támadó erők mindenütt vereséget szenvedtek.

A sanghaji nép lelkesen harcolt a japán megszállók ellen. A Kommunista Párt felhívására a munkások sztrájkba léptek, s a kereskedők bezárták üzleteiket. A munkások, diákok és a lakosság önkéntes csapatokat alakítottak. Egyesek közülük fegyvert fogtak, mások elsősegélyt nyújtottak a sebesülteknek vagy szórakoztatták a harcosokat, megint mások a frontvonalak mögött maradtak, propagandamunkát végeztek, pénzt gyűjtöttek és megfigyelés alatt tartották az árulókat. A 19. Gyalogsági Hadsereg sanghaji központját a nép minden rétege elárasztotta ajándékokkal.

A hadsereg és a sanghaji lakosok harcának támogatására az ország különböző részeiből, sőt még a tengeren túl élő kínaiaktól is érkeztek adományok.

A népi támogatástól felbátorítva, a 19. Gyalogsági Hadsereg szilárd elszántsággal harcolt. Csiang Kuang-naj és Caj Ting-kaj, a fővezér, illetve a hadseregparancsnok személyesen irányították a tűzvonalban a harcot. A helyzet olyannyira fenyegetővé vált a japánok számára, hogy január vége és március eleje között mozgósították tengeri, szárazföldi és légi tartalékaik egyharmadát. A sanghaji japán csapatokat százezerre növelték, és a parancsnokokat négy ízben cserélték. Ezzel szemben a 19. Gyalogsági Hadsereg mindössze 40 000 főt számlált. Ennek ellenére feltartotta az ellenséget és sikeresen védelmezte Sanghajt.

A sanghaji hadsereg és a sanghaji lakosok sikereit aláásták a kuomintangista reakciósok, akik nem voltak hajlandók utánpótlással és lőszerrel támogatni a 19. Gyalogsági Hadsereget, feloszlatták az önkéntes csapatokat, sőt még a Sanghaj védői részére adományozott összegek egy részét is zsebrevágták.

Március elején a japán erők a kuomintangistáktól szerzett információk felhasználásával sikeres partraszállást hajtottak végre Vuszungtól északnyugatra. A 19. Gyalogsági Hadsereget

a bekerítés veszélye fenyegette, s így kénytelen volt visszavonulni Sanghajtól nyugatra, és ott folytatni az ellenállást.

Május 5-én a Kuomintang-kormány megkötötte a japán imperialistákkal a sanghaji békeegyezményt. Az egyezmény szerint a japánok jogot kaptak arra, hogy Sanghajban és a környező területeken csapatokat tarthassanak, ugyanakkor Kína még helyőrséget sem tarthatott a városban, s le kellett mondania mindenfajta japánellenes tevékenységről. Tehát mindazt, amit a sanghaji hadsereg és a nép saját vérével megszerzett, a kuomintangista reakciós klikk teljes egészében kiárusította.

1933 februárjában a japán agresszorok megtámadták Zseholt, majd behatoltak Észak-Kínába, és bekerítették Pekinget meg Tiencsint.

Ebben az időben a Nagy Fal mentén és a Peking—Tiencsin területen állomásozó kínai csapatok tízszeresen múlták felül a behatolókat. Csang Kaj-sek azonban azon buzgólkodott, hogy elnyomja a népi forradalmat, és ezért kereken megtiltotta a kínai hadseregnek a japánokkal szembeni ellenállást. A Kuomintang-kormány májusban aláírta a japánokkal az áruló tangkui egyezményt, melyben elismerte a három északkeleti tartományra és Zseholra vonatkozó japán megszállási jogot, Hopej tartomány keleti részét pedig „demilitarizált zónának" jelölték ki, ahol kínai csapatok nem állomásozhatnak.

Nem sokkal ezután a japán imperialisták bevonultak Csaharba.

A Kommunista Párt megingathatatlanul hirdette, hogy véget kell vetni a polgárháborúnak, és egyesíteni kell minden erőt a haza védelmére. A Kuomintangban részt vevő hazafias elemek látva, hogy a nemzeti válság napról napra mélyül, kezdtek közeledni a Kommunista Párt politikájához.

Csaharban Feng Jü-hsziang és Fang Csen-vu kuomintangista tábornokok, együttműködve a kommunista Csi Hung-csanggal, megszervezték a népi szövetséges japánellenes hadsereget, amely gyorsan visszafoglalta az agresszoroktól Csahar tartomány korábban elvesztett részeit. Fucsienben a 19. Gyalogsági

Hadsereg vezetői (a hadsereget ugyanis a kuomintangisták kiárusító politikáját követően Sanghajból idehelyezték) szövetkeztek Li Csi-sennel és más hazafias kuomintangistákkal, és együttesen létrehozták a Kínai Köztársaság népi forradalmi kormányát. Ez a kormány elhatározta, hogy együttműködik a munkások és parasztok Vörös Hadseregével, ellenáll a kuomintangista reakciósoknak és szembeszáll a japánokkal.

A japánellenes erők e két csoportja — a Csahar tartománybeli népi szövetséges japánellenes hadsereg és a fucsieni népi forradalmi kormány — rövid életű volt. A Kuomintang együttműködött a japánokkal elnyomásukban.

A KÍNAI MUNKÁSOK ÉS PARASZTOK VÖRÖS HADSEREGÉNEK HOSSZÚ MENETELÉSE

Építőmunka a forradalmi bázisokon

Miután meghiúsították Csang Kaj-sek három bekerítési hadjáratát, a központi forradalmi bázist és a szomszédos bázisokat megszilárdították, kiterjesztették s egyben megerősítették a köztük levő kapcsolatokat. 1931. november 7-re a Csianghszi tartománybeli Zsujcsinba összehívták a munkások és parasztok első országos kongresszusát. A kongresszus megalakította a munkások és parasztok demokratikus központi kormányát, és megválasztotta Mao Ce-tungot a végrehajtó tanács elnökévé.

Ez abban az időben történt, amikor a Kuomintang passzív politikájával szabad mozgást biztosított a japánoknak Északkelet kifosztásához. A munkás-paraszt demokratikus központi kormány ünnepélyesen kijelentette, hogy szembeszáll az imperialista agresszióval, elítélte a kuomintangista reakciósok bűnös árulását, s felszólította a népet, fogjon fegyvert a nemzeti függetlenség megvédésére. 1932-ben, amikor a Kuomintang elárulta a kínai csapatok és a sanghaji nép japánellenes háborúját, a munkások és parasztok demokratikus központi kormánya kibocsátotta a „Japán elleni hadüzenet"-et, hivatalosan is meghirdetve a japán imperializmussal szembeni ellenállás háborúját.

Ugyanakkor azonban a súlyos nemzeti válság teljes figyelmen kívül hagyásával, a Kuomintang megindította negyedik beke-

rítési hadjáratát a forradalmi bázisok ellen. 1932 júniusában Csang Kaj-sek félmilliónyi csapatot vezetett támadásra, először a hupeji bázisok, azután a központi bázis ellen. A háborúság kilenc hónapon át tartott, míg végül is a Vörös Hadsereg a Csianghszi tartománybeli Jihuang mellett szétverte a reakciós csapatokat, s ezzel teljesen meghiúsította az ellenség bekerítési hadműveletét.

A forradalmi bázisok ellen irányuló ismételt hadjáratokon kívül a Kuomintang kegyetlen gazdasági blokádot léptetett életbe ezek ellen a területek ellen. Igyekezett megfojtani a munkások és parasztok kibontakozó politikai hatalmát.

A Kommunista Párt vezetése alatt a bázisok hadserege és népe a fegyveres harc mellett gazdasági küzdelmet is folytatott.

A mezőgazdasági termelés terén fejtették ki a legnagyobb erőfeszítéseket, hogy megfelelő mennyiségű gabonával tudják ellátni a népet és a Vörös Hadsereget, és elegendő nyersanyagot biztosítsanak a textilgyártás és más iparágak számára. A parasztok kölcsönös segítségi csoportokat és szántó-brigádokat szerveztek. Ezenkívül egy szövetkezetfélét is létesítettek, amelyben a parasztok egybegyűjtötték igásállataikat vagy közös pénzen vásároltak ilyeneket. Új légkör uralkodott a falvakban, bátorították a kölcsönös segítség mozgalmat és a szövetkezést, a mezőgazdasági termelés állandóan emelkedett.

A munkás-paraszt demokratikus kormány állami ipari vállalatokat létesített, támogatást adott a kézműiparosoknak szövetkezeti tömörülésre, helyreállította és tovább fejlesztette a papír-, textil- és cukorfinomító gyárakat, a wolframbányászatot és a mezőgazdasági szerszámgyártást. A kereskedelem is virágzott. A demokratikus kormány gabonát és a wolframércet, ezt a legfőbb ásványi terméket kijuttatta a blokád alá vett területekről, s elcserélte sóra és szövetre.

A gazdasági eredmények biztosították a Vörös Hadsereg ellátását, de általános javulást idéztek elő a városi lakosság életkörülményeiben is: a múltban éhezésre ítélt, nyomor sújtotta parasztok végre emberi életet élhettek. Ezzel magyarázható a Vörös Hadseregnek és a demokratikus kormánynak

nyújtott erélyes támogatásuk. A Fucsien tartománybeli Sanghang megyei Cajhszi járásban a fiatal férfiak és nők 88 százaléka csatlakozott a Vörös Hadsereghez.

A demokratikus kormány gondoskodott az ingyenes oktatásról. Különböző fajta utánképző iskolákat, valamint a káderek részére tanfolyamokat szerveztek. Az egyre növekvő olvasótábor igényeinek kielégítésére újságokat és folyóiratokat adtak ki. A hadsereg egységeiben és a falvakban a mindennapi élet nélkülözhetetlen részei voltak a kultúrát és a pihenést szolgáló rendezvények. A műkedvelő színjátszó csoportok és klubok szobái gyakorta megteltek a vígan szórakozó harcosokkal és parasztokkal, akik vagy éppen visszatértek a frontról, vagy már elvégezték munkájukat a gazdaságban. A munkások és parasztok központi demokratikus kormánya megnyitotta a Gorkij színjátszó iskolát. Ez az iskola több mint ezer színészt nevelt, akik előadásokat tartottak a frontokon, a vásártereken és a falvakban, s alkotó munkájukhoz a nép köréből gyűjtötték az anyagot. Így kezdtek megismerkedni a katonák és a parasztok az új kultúrával. A Május 4 mozgalmat követően jelentős lépés volt ez a forradalmi irodalom fejlődésében.

A forradalmi bázisokkal szemben indított előző négy bekerítési hadjárat sikertelensége után a kuomintangista reakciósok most egy ötödik hadjárat előkészítéséhez fogtak. A szükséges összegek előteremtésére fokozták a nép kizsákmányolását, és hatalmas kölcsönöket vettek föl az amerikai és japán imperialistáktól. Csang Kaj-sek nagyszámú német, amerikai, japán és francia tanácsadót gyűjtött maga köré.

1933 októberében Csang egymillió főnyi hadseregével megindította ötödik bekerítési hadjáratát. Ennek a hadjáratnak a során, amely méreteiben messze túlszárnyalta valamennyi megelőzőt, a Kuomintang hadsereg számtalan kiserődöt épített a forradalmi bázisok határán, és lépésről lépésre szorosabbra vonta a gyűrűt. Ebben a válságos pillanatban a Kommunista Párt akkori vezetősége — eltérve a Mao Ce-tung által megfogalmazott stratégiai elvektől, nevezetesen: mélyen becsalni az ellenséget a bázisok területére, s különböző helyeken szám-

beli fölényt összpontosítva megtámadni az ellenség gyönge pontjait, mozgóháború módszerével egyenként megsemmisíteni az ellenség erőit — a passzív védelem hibás álláspontjára helyezkedett. A helytelen katonai politika következtében a forradalmi bázisok fokozatosan összezsugorodtak, és egyévi kemény harc után a Vörös Hadsereg ereje jelentősen megcsappant.

A Hosszú Menetelés

A megmaradt erők megőrzésére, s hogy továbbra is vállalhassa a Japánnal szembeni ellenállás és a nemzet megmentésének nehéz feladatát, a kínai munkások és parasztok Vörös Hadserege megindította példa nélkül álló hőstettét: a Hosszú Menetelést.

1934 októberében a Vörös Hadseregnek a központi forradalmi bázison állomásozó fő ereje Zsujcsinnél kitört, mindössze néhány partizánosztagot hagyva maga mögött. Csang Kaj-sek négy rendkívül erős kordont állított fel a Vörös Hadsereg előrenyomulásának útjába. A Vörös Hadsereg ezeket mind megsemmisítette, és Csianghsziból és Fucsienből Kuangtung, Hunan és Kuanghszi tartományokba vonult, majd áthatolva a miao és a jao nemzetiségek által lakott hegyvidékeken, elérkezett Kujcsouban a Vucsiang folyóhoz. Ezt a rendkívül erős sodrú folyót jól őrizték a reakciós csapatok, felhasználva a folyót szegélyező magas hegyeket. Egy dermesztő hideg reggelen azonban a Vörös Hadsereg átkelt a folyón, és elfoglalta Cunjit.

1935 januárjában a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának politikai irodája Cunjiban kibővített ülést tartott. A cunji értekezlet megszüntette a Központi Bizottság hibás hadvezetését, és meghatározta a helyes központi irányítást, Mao Ce-tunggal az élen. Ez az új pártvezetés volt a kínai forradalom győzelmének biztosítéka.

A cunji értekezlet után a Vörös Hadsereg tovább folytatta menetelését észak felé. Keresztülharcolta magát Kujcsou, Szecsuan és Jünnan tartományokon, súlyos csapásokat mérve a

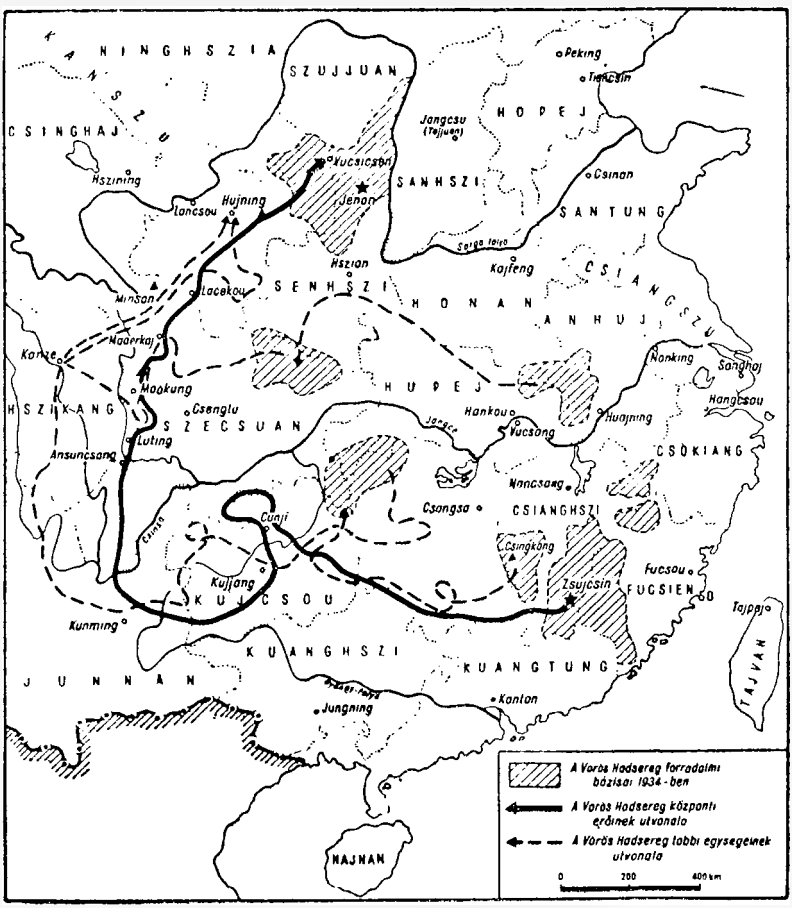

A hosszú menetelés útvonala

reakciós csapatokra. A Vörös Hadseregnek sikerült lehagynia maga mögött a több százezer főnyi ellenséges erőket, s átkelve a Csinsa folyón, Hszikang tartományba jutott.

Hszikang tartomány délkeleti részén át menetelve, a Vörös Hadsereg elérte a hegyek által szegélyezett, örvénylő Tatu folyót. A Tatu folyó mentén néhány Kuomintang-egység fejlődött

fel a Vörös Hadseregre várakozva, több ellenséges egység pedig közvetlenül a nyomában haladt. A reakciósok úgy számítottak, hogy a Vörös Hadsereget sikerül elpusztítaniuk, mielőtt még átkelne a folyón. A Vörös Hadsereg azonban megszerezte Ansuncsangnál, e Tatu folyó menti kisvárosnál, az egyetlen kompot, és egyik különítménye az ellenség összpontosított tüze ellenére sikeresen kelt át a folyón. Egy másik egység, leküzdve éhséget és fáradtságot, megállás nélkül kapaszkodott fel egy keskeny, kanyargós hegyi úton a víz fölött kiemelkedő meredek sziklára, amelyről a vasláncból készült Luting függőhíd ívelt át a Tatu folyó fölött. Az ellenség felgyújtotta a hídfőnél levő kiserődöt, így akarva eltorlaszolni a Vörös Hadsereg útját. A Vörös Hadsereg harcosai azonban áttörtek a lángokon, s elfoglalták a hidat. Ez az eset a menetelés egyik leghősiesebb epizódja volt. A menekülő ellenség nyomában a Vörös Hadsereg Mao Ce-tung vezetésével átkelt a Tatu folyón és észak felé vette útját.

Ekkor azonban szembekerültek egy természeti akadállyal: a Nagy Havas hegységgel, Szecsuan és Hszikang tartomány határán. A magasba tornyosuló, hófödte csúcsokon olyan ritka volt a levegő, hogy lélegzeni is alig bírtak az emberek. A Vörös Hadsereg megmászta ezeket a csúcsokat is, ám ezután füves, ingoványos talajra jutottak. Mindenütt mocsarak és sáros lápok húzódtak. Ezeken a ritkán lakott füves pusztákon gyakori volt a felhőszakadás és a havaseső. Egyes helyeken oly keskeny volt az út, hogy egyetlen hibás lépés, és elnyelte az embert a csalóka ingovány. A Vörös Hadsereg jakokon szállította az élelmet. Amikor kifogytak az élelemből, a harcosok vadontermő növényeket és jakhúst ettek. E nehézségek és a nagy veszteségek ellenére a Vörös Hadsereg harcosai átjutottak a nagy kiterjedésű füves pusztákon. A Nagy Havas hegységen és az azt követő sztyeppéken keresztülvonulva, segítséget kaptak az ott élő tibeti néptől.

1935 októberében a Vörös Hadsereg végül elérkezett Észak-Senhszibe, egyesítve erőit Liu Csi-tan egységével, amely itt már forradalmi bázist épített ki. Ezzel győzelmesen befejeződött a 25 000 li (= csaknem 12 000 kilométer) hosszú menetelés. A kínai munkások és parasztok Vörös Hadserege egy év alatt tette

LU HSZIN
(1881—1936)

A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG KIKIÁLTÁSA

meg ezt az utat, miközben nagy csatákat vívott, súlyos veszteségeket szenvedett, rendkívül nagy nehézségeket és megpróbáltatásokat állt ki, s páratlan hősiességről tett tanúbizonyságot.

Zsen Pi-si, Ho Lung és Hszü Hsziang-csien vezetésével hosszú és fáradságos út után a Vörös Hadsereg több más egysége is megérkezett a Jangce folyó északi és déli területeiről Senhszi északi részébe.

A kínai munkások és parasztok Vörös Hadseregének Hosszú Menetelése megmutatta a világnak, hogy a Kínai Kommunista Párt és a Vörös Hadsereg legyőzhetetlen. A Hosszú Menetelés útvonala mentén élő kétszázmillió elnyomott számára feltárta a szabadulás útját, és elszórta a forradalom magvát abban a tizenegy tartományban, melyen keresztülhaladt: Fucsienben, Csianghsziban, Kuangtungban, Hunanban, Kuanghsziban, Kujcsouban, Szecsuanban, Jünnanban, Hszikangban, Kanszuban és Senhsziben. A Hosszú Menetelés diadala átsegítette a kínai forradalmat a válságon, és lehetővé tette számára, hogy a fejlődés új szakaszába lépjen.

TÖMEGMOZGALOM A JAPÁNOKKAL SZEMBENI ELLENÁLLÁSRA ÉS A NEMZET MEGMENTÉSÉRE

A négy nagy család

A hatalom megkaparintása után a kuomintangista reakciósok nekifogtak egyfelől a nép kegyetlen kizsákmányolásához, másfelől a nemzeti érdekeltségek kiárusításához. E módszerek révén mesébe illő személyi vagyonokat gyűjtöttek, de megfelelő alapokra tettek szert a polgárháború folytatásához is. A négy nagy család: Csang Kaj-sek, T. V. Szung, H. H. Kung és a Csen fivérek (Csen Kuo-fu és Csen Li-fu) korrupciója és árulása fokozatosan a közvélemény tudomására jutott és teljesen lelepleződött.

A négy nagy család tevékenységének idegközpontját a négy „kormány"-bank, Kína Központi Bankja, a Kínai Bank, a Közlekedési Bank és a Kínai Mezőgazdák Bankja képezte. Ez a négy bank ellenőrizte az ország összes többi bankintézményét. Az ő irányításuk alatt állt a Kuomintang-rendszer kincstára, ők bocsátottak ki kormánykötvényeket és a pénzjegykibocsátás is az ő ellenőrzésük alatt állt. A Kuomintang-kormány által az 1927—1936 közötti kilenc év alatt kibocsátott kormánykötvények összegszerűen négyszeresen múlták felül az északi hadúri kormányok által az előző tizenöt évben kibocsátott kötvényeket. A Kuomintang-kormány 1935-ben „pénzügyi reformot" rendelt el, melynek értelmében a Kína Központi Bankja, a Kínai Bank és a Közlekedési Bank által kibocsátott pénzjegyek váltak törvényes fizetési eszközzé az egész országban, míg az ezüstpénzt

teljesen kivonták a forgalomból. Ily módon rátették a kezüket az ország ezüstforrásaira.

A négy nagy család monopolizálta az ország gyapot- és még ezer más szükségleti cikk kereskedelmét. Az imperialisták tevékeny együttműködésével kizárólagos ellenőrzésük alá vették az acél- és gépgyártást és még sok más iparágat. A nemzeti tőkések kezében levő iparágak alig tudtak fennmaradni, sok hazai tőkés tönkrement. Falun a négy nagy család hatalmas területeket kaparintott meg, súlyos adók fizetésére, sőt fizetés nélküli munka elvégzésére is kényszerítette a parasztokat. Mesterségesen leszorított árakon vásárolták fel a mezőgazdasági termékeket, és uzsorakamat mellett nyújtottak kölcsönt a parasztoknak, akik ilyen körülmények között csak puszta fennmaradásukat tudták biztosítani.

A négy nagy család hozzájárulásával az imperialisták kiterjesztették gazdasági agresszió jukat Kínában. 1903-ban már a széntermelés 76 százalékát és a vasbányászatnak majdnem teljes egészét uralták. 1906-ra uralkodó helyzetet biztosítottak a maguk számára a hajó-, a villamosenergia- és a textiliparban. Különösen nagy hatalommal rendelkeztek Kínában az imperialista bankok. A négy nagy család fennmaradása az imperializmustól függött, működésük lényegében az imperializmus függvényének szerepét töltötte be.

A Kuomintang-uralom a valóságban a négy nagy család uralma volt: komprádor-feudális diktatúra. Ez a rendszer a félgyarmati, félfeudális Kínát még mélyebb elnyomatásba taszította, és állandó polgárháborúkat idézett elő az országban. A négy nagy család uralma alatt a dolgozó népnek nem maradt más választása, mint a forradalmi felkelés, ha el akarta kerülni az éhezés veszélyét meg a feudális és gyarmati szolgaság állandósulását. A nemzet megmentésének ez volt az egyetlen útja. A nemzeti iparra mért súlyos csapások következtében teljessé vált a nemzeti burzsoázia kiábrándulása. E réteg tagjai is követelni kezdték a polgárháború befejezését és a politikai reformok bevezetését.

A japán imperializmus gyarmati uralma Északkelet-Kínában

Miközben a négy nagy család uralma alatt Kína nagyobb része mélyebben süllyedt a gyarmati sorba, az északkeleti rész máris teljesen japán gyarmattá vált.

A mukdeni incidenst követően a japánok, akik minden tényleges hatalmat a kezükben tartottak, Mandzsukuo néven bábrendszert hoztak létre. A japánok könyörtelenül szolgaságba vetették a kínai munkásokat, arra kényszerítették őket, hogy kibányásszák ennek a területnek gazdag ásványi kincseit, melyeket aztán a japán gyárak nyersanyagul használtak fel. Leszerelt japán katonák egész csoportjai telepedtek le Északkelet-Kínában, elrabolva a kínai parasztoktól földjeiket és házaikat. A japánok elrendelték, hogy minden 14—40 éves férfinak szolgálatot kell teljesítenie a bábhadseregben. A terület egész kínai lakosságát a *pao-csia* (tízes csoport rendszer) szerint kell megszervezni, melynek alapján az egy csoporthoz tartozó mind a tíz család megbüntethető, ha közülük bárkit bűnösnek találnak az agresszorok törvényeinek megsértésében. Az iskolákban alázatosságra oktatták a tanulókat. Az agresszorok a nép harcára fosztogatással, gyújtogatással és mészárlással válaszoltak. Egész Északkelet az elnyomott kínai nép könnyétől és vérétől ázott.

1935-ben az északkeleten működő valamennyi partizánerő a Kommunista Párt vezetése alatt egyesült. Így létrejött a szövetséges japánellenes hadsereg, melyet Jang Csing-jü, Csao Sang-cse és Csou Pao-csung vezetett. A Kim Ir Szen irányítása alatt álló koreai partizánegységek szintén csatlakoztak a szövetséges japánellenes hadsereghez.

A szövetséges japánellenes hadsereg széleskörű partizánháborút folytatott Északkeleten. Felhasználta a Vörös Hadsereg jól bevált, rugalmas taktikáját, és elsőrendű célpontjául a vasutakat szemelte ki. Megtámadta az állomásokat, megrongálta a vasúti pályatestet, megbénította az agresszív erők közlekedését. Északkelet népe teljes szívvel támogatta ezt a hadsereget,

melynek küzdelmétől várták a japánok által rájuk kényszerített rabszolgasors alól való felszabadulást.

A hadsereg 1937-re 45 000 főre nőtt.

A japánok hatalmas erősítéseket küldtek elnyomására. 1938-ban 700 000 saját és 300 000 bábkatonával nagyszabású felgöngyölítési hadjáratot indítottak. Az agresszorok túlereje súlyos áldozatokat követelt a hős szövetséges japánellenes seregtől. A veszteségtől legyengült hadsereg a hegyekbe és az erdők sűrűjébe vonult vissza, innen nyugtalanította tovább a japánokat mindaddig, míg a szovjet hadsereg megsemmisítő vereséget nem mért a megszállókra, ezzel felszabadítva ezt a területet.

A December 9-i mozgalom

1935 júniusában, két évvel a tangkui egyezmény megkötése után a Kuomintang-kormány ismét engedett a japán imperialisták követeléseinek, és gyors egymásutánban két titkos egyezményt írt alá velük, melyek szerint visszavonják a kínai csapatokat egész Hopej tartományból és Csahar tartomány nagy részéből, ugyanakkor törvényen kívül helyezik a nép japánellenes szervezeteit. A Kuomintang-kormány ezenkívül rendeletet adott ki a kínai—japán közeledés elősegítésére, azt követelve, hogy a kínai nép az imperialista Japánt „baráti szomszédnak" tekintse, szigorúan megtiltva a japánellenes kijelentések és cselekedetek minden fajtáját.

A Kuomintang behódoló magatartásától felbátorodva, a japán imperialisták tovább folytatták Észak-Kína elfoglalását. Áruló kínaiakat arra biztattak fel, hogy indítsanak mozgalmat Észak-Kína öt tartományának autonómiájáért. Ezzel a csellel akarták elérni, hogy az „autonómia" leple alatt japán gyarmattá változtassák Hopej, Santung, Sanhszi, Csahar és Szujjüan tartományokat. E mesterkedéssel 1935 novemberében létrehozták a Peking melletti Tungszien megyében Kelet-Hopej kommunistaellenes „autonóm" bábkormányát. Az arcátlan árulók odáig mentek szemtelenségükben, hogy Peking-

ben és Tiencsinben még tüntetéseket is szerveztek. Japán repülőgépek köröztek a két város felett, japán zászlókat tűztek ki a vasútállomásokra és a tiencsini kikötőben, a végtelen sorokban érkező ellenséges katonavonatok és teherhajók üdvözlésére. A japán csendőrök az árulók segítségével kínai hazafiakat tartóztattak le szerte az országban.

1935. augusztus 1-én a Kínai Kommunista Párt felhívást bocsátott ki a Japánnal szembeni ellenállásra és a nemzet megmentésére, melyben pontosan megformulázva előterjesztette a japánellenes nemzeti egységfront politikáját. Felhívott minden politikai pártot, népi testületet, kormányszervet és mindenkit személy szerint, aki harcolni akart Japán ellen, hogy egyesüljenek és alakítsák meg a nemzetvédelmi kormányt. A Japánnal szembeni ellenállásra kész katonai egységeket arra buzdította, hogy tömörüljenek és hozzanak létre szövetséges japánellenes hadsereget. Végül felhívta az egész népet, csatlakozzék mindenki a mozgalomhoz a Japánnal szembeni ellenállásra és a nemzet megmentésére, járuljon hozzá, amivel csak tud, a szent ügyhöz.

A párt felhívása és a Vörös Hadsereg Hosszú Menetelésének győzelmes befejezése bátorságot öntött a népbe. A pekingi diákok a párt közvetlen irányításával elsőnek léptek akcióba.

December 9-én a metsző téli szél ellenére Peking főiskoláinak, egyetemeinek és középiskoláinak diákjai minden irányból gyülekeztek. Az Önkéntesek Indulóját, Nie Er fiatal zenész szerzeményét énekelték:

Keljetek fel mind, kik a rabság ellen vagytok!
Vérünkkel és húsunkkal
Építsük meg az új Nagy Falat.

Ennek az éneknek a dallamára és „Le a japán imperializmussal!", „Le az ország árulóival!", „Fegyverrel védjük meg Észak-Kínát!" jelszavak hangoztatásával meneteltek a diákok. Hiába nyújtották be kérelmüket a Kuomintang-kormányhoz. A visszautasításra újabb tüntetéseket szerveztek.

A kuomintangisták bezárták a város kapuit, hogy a külső kerületekben tanuló diákokat kirekesszék. A városon belül a reakciós csapatok és a rendőrség széles pengéjű kardokat és vízifecskendőket használt a tüntető diákok ellen. Vízzel keveredett vér fagyott a földre.

Másnap általános sztrájkot hirdettek az összes iskolák diákjai.

A körülmények megértek még nagyobb harcok megvívására. December 16-án több mint tízezer pekingi diák és a polgári lakosság részvételével a város déli részén levő Mennyei Hídnál tömeggyűlést tartottak. Elhatározták, hogy utolsó csepp vérükig harcolnak a japán imperializmus ellen. A gyűlést hatalmas tüntetés követte. Kuomintangista csapatok és a rendőrség rohamozta a tüntető diákokat, akik a vérontás ellenére késő éjszakáig folytatták a küzdelmet.

A pekingi diákok hősies küzdelmének hatására a vuhani, kantoni, nankingi, sanghaji, hsziani, csengtui és más városbeli főiskolások gyűléseket tartottak, elhagyták az előadótermeket és kivonultak az utcára. A nép valamennyi rétege követelte az agresszorokkal szembeni ellenállást. A December 9-i mozgalom a japán agresszióval szembeni ellenállás országos méretű megmozdulása volt.

1936 elején Pekingben és Tiencsinben a diákok háromezer főnyi propaganda-csoportot szerveztek. A csoport útra kelt a peking—hankoui vasút vonalán, hogy terjessze a Japánnal szembeni ellenállás és Kína megmentése eszméjét a parasztok, a városi lakosok és a vasúti munkások között. A néptömegek lelkesen fogadták őket. A Kuomintang minden elképzelhető aljas eszközzel tört erre a mozgalomra. Amikor a diákok visszatértek Pekingbe és Tiencsinbe, megszervezték a kínai nemzet megmentéséért küzdő úttörők mozgalmát, amely igen gyorsan kiterebélyesedett, és a fiatal hazafiak egész országra kiterjedő harcos élcsapata lett. Ily módon a diákmozgalom rálépett a munkásokkal és parasztokkal való egyesülés útjára.

A December 9-i mozgalom adta lendülettel a Japánnal szembeni ellenállás és nemzetmentés mozgalma szerte az országban mind nagyobb súlyra tett szert.

1936 februárjában a Vörös Hadsereg által létrehozott és a Kommunista Párt irányítása alatt álló népi, japánellenes élhadsereg átkelt Senhszi tartományban a Sárga folyón. Kelet felé vonult, hogy harcba szálljon a japán agresszorokkal. Nagyszámú kuomintangista erők vágták el az útját, melyek egyidejűleg támadást indítottak a Senhszi és Kanszu tartományokban működő forradalmi bázisok ellen. A nemzetvédelmi erők megtizedelésének elkerülésére a japánellenes hadsereg visszavonult a Sárga folyótól nyugatra. Ezzel a Kommunista Párt bebizonyította az egész nép előtt, hogy őszintén kívánja a polgárháború beszüntetését, és az egész nemzettel együtt akar harcolni a japánok ellen. Ez lendületet adott a Japánnal szembeni ellenállás és nemzetmentés mozgalmának.

A Kuomintang-uralom alatt levő területeken Liu Sao-csi és mások vezetésével a Kommunista Párt fokozta tevékenységét. A munkásosztály japánellenes sztrájkokkal válaszolt a párt felhívására. 1936 vége felé a sanghaji textilmunkások japánellenes sztrájkot hirdettek, amelyben 45 000 ember vett részt. Példájukra a csingtaói japán pamutfeldolgozó üzemek munkásai is sztrájkba léptek.

A nép minden rétegét képviselő emberek s ugyanígy a tengeren túl élő kínaiak nemzetmentő egyesületeket hoztak létre a japánokkal szembeni ellenállás és Kína megmentése eszméjének népszerűsítésére és a tömegek mozgósítására. 1936 májusában Sanghajban megalakították a nemzetmentés összkínai szövetségét. Ez a szövetség támogatta a Kommunista Párt álláspontját és maga köré tömörítette a hazafiakat.

A nemzetmentés célját szolgáló kiadványok száma rövid idő alatt több mint ezerre növekedett. Egyedül Sanghajban több mint száz lapot adtak ki, köztük az *Asszonyok Élete* és a *Világkultúra* című folyóiratot. Ezeket milliók olvasták, különösen a fiatalok.

A japánellenes hangulat elterjedt még a Kuomintang-seregekben is. Novemberben a szujjüani Kuomintang-csapatok fellázadtak a japán agresszió ellen, visszafoglalták Pajlingmiaót, a mai Huhehottól északnyugatra fekvő stratégiailag fontos

várost. A győzelem hírére túláradó örömében az ország egész népe nagyszabású mozgalmat indított, a szujjüani hadsereg támogatására gyűjtést szervezett. Senhsziben az Északkeleti és Északnyugati Hadsereg, amelyeket Csang Kaj-sek a Vörös Hadsereg megtámadására indított, a Vörös Hadsereg befolyására és a japánellenes népi mozgalom hatására saját elhatározásából véget vetett a polgárháborúnak. Küldötteket cseréltek a Vörös Hadsereggel, és baráti kapcsolatokat hoztak létre. Az Északkeleti Hadsereg katonái, akik komolyan követelték: „verekedjük magunkat haza, a mi otthonunkba", még baráti összejöveteleket is szerveztek a Vörös Hadsereg katonáival.

A hsziani incidens

A nemzetmentő mozgalmat gyűlölő Kuomintang-kormány rendeleteket bocsátott ki a mozgalom elfojtására. Üldözték a hazafiakat, Sen Csun-zsut és az összkínai nemzetmentő szövetség hat más vezetőjét őrizetbe vették. Annak ellenére, hogy a Kommunista Párt ismételten bebizonyította őszinte óhaját a Japánnal szembeni egység megteremtésére, a reakciósok tovább folytatták a forradalmi erők bekerítését szolgáló még hatalmasabb hadjáratok előkészületeit.

A nép haragja azonban mindinkább fokozódott. 1936 decemberének elején Csang Kaj-sek Hszianba ment, hogy az Északkeleti és Északnyugati Hadsereget a Vörös Hadsereg elleni támadásra kényszerítse. Amikor a hsziani diákok a December 9 mozgalom első évfordulójának alkalmából tüntetést rendeztek, követelve, hogy Csang Kaj-sek egyezzen bele a Japán elleni harcba, Csang parancsot adott a hazafias fiatalok lemészárlására. Az Északkeleti és Északnyugati Hadseregekre azonban már erősen hatott a hatalmas nemzeti mozgalom, jobban foglalkoztatta őket a japánokkal szembeni ellenállás.

Csang Hszüe-liang és Jang Hu-cseng, a két hadsereg parancsnoka erőszakkal kényszeríti Csang Kaj-seket a Japán elleni harcra. December 12-e e hsziani incidensről vált ismeretessé.

Közvetlenül a hsziani incidens kirobbanása után a Kuomintang japánbarát elemei a japán imperialisták által ösztökélve, nagy offenzíva megindítását vették tervbe Északnyugat ellen. A Kommunista Párt előrelátó határozatot hozott, javasolta, hogy az incidenst békés úton oldják meg, aminek előfeltétele lenne, hogy Csang Kaj-sek egyetértsen a polgárháború beszüntetésével, és egyesítse az ország japánellenes erőit, hogy leszámolhassanak az agresszorokkal. A párt Csou En-lajt néhány társával közvetítőként Hszianba küldte, ezzel egyidejűleg a Vörös Hadsereg fő erejét készenlétbe helyezte, hogy az Északkeleti és Északnyugati Hadsereggel összehangolva eleve kudarcra ítélje a japánbarát klikk összeesküvését a polgárháború kiterjesztésére vonatkozóan.

Csang Kaj-seket csak azután engedték szabadon, miután hozzájárult ahhoz, hogy együttműködjék a Vörös Hadsereggel Japán ellen, s biztosította a nép szabadságát és polgári jogait.

A Kuomintangnak nem volt más választása, mint megváltoztatni immár tíz éve tartó polgárháborús és népelnyomó, Japánnal szemben pedig passzív politikáját. Nem tehetett mást, el kellett fogadnia a Kommunista Párt által javasolt együttműködési politikát a japán agresszióval szemben.

A BALOLDALI IRODALMI MOZGALOM

Az első forradalmi polgárháború után a Kommunista Párt vezetésével irodalmi mozgalom bontakozott ki. Kínában az idő tájt a forradalmi írók és művészek két csoportja működött. Az egyik a Vörös Hadsereg harcosai és a forradalmi támaszpontok lakosai között tevékenykedett; a másik, a Baloldali Írók Szövetsége, melynek Lu Hszin volt a zászlóvivője, a Kuomintang-területeken fejtett ki tevékenységet.

A Kínai Baloldali Írók Szövetsége 1930 márciusában alakult meg Sanghajban, több mint ötven forradalmi író, köztük Lu Hszin és Mao Tun patronálásával. Az alakuló gyűlésen elfogadták az „elméleti programot", melyben az írószövetség határozott formában leszögezte: a proletár-felszabadítás ügyének szenteli magát. Ez további előrevivő lépés volt a kulturális forradalomban.

A Kommunista Párt vezetésével a baloldali írók Lu Hszin köré tömörültek. Az írószövetség tevékenyen részt vett a Japánnal szembeni ellenállást és demokráciát követelő mozgalomban, kutatócsoportokat szervezett a marxizmus művészettel és irodalommal foglalkozó elméletének tanulmányozására, irodalmi folyóiratokat adott ki *Irodalmi Iránytű*, *Sarjadék*, *Úttörő*, *Vezércsillag* és más címekkel. Számos regényt, verset és színdarabot jelentettek meg és sok fiatal író fejlődését segítették.

A Baloldali Írók Szövetségét üldözte a Kuomintang, minden eszközt felhasznált a szövetség forradalmi kulturális munkájának aláásására. A hatóságok elrendelték az írószövetség folyóiratai-

nak beszüntetését, és betiltották több baloldali író munkáját. Számos kiváló forradalmi írót börtönbe vetettek, és hosszú ideig ott tartották őket, másokat titokban kivégeztek. Lu Hszin életének utolsó éveiben egyetlen nap nem múlt el, hogy ne kellett volna félnie a letartóztatástól és attól, hogy meggyilkolják.

Az írószövetség mindezek ellenére folytatta harcát, növelte tagjainak számát, és fejlesztette a forradalmi proletár irodalmat.

1936-ban a Kommunista Párt felhívására a Baloldali Írók Szövetsége önkéntesen feloszlott, tagjai egybeolvadtak azokkal az írótársaikkal, akik a széles nemzeti egységfronton belül támogatták a japánellenes mozgalmat.

Lu Hszin

Az első forradalmi polgárháború felnyitotta Lu Hszin szemét; megszilárdította a proletár-felszabadulás ügyébe vetett hitét, meggyorsította átalakulását forradalmi demokratából megingathatatlan kommunista harcossá.

Lu Hszint támogatta harcában a Kommunista Párt. 1931-ben Csü Csiu-paj, kiváló forradalmi irodalmár és kommunista Sanghajba érkezett, s Lu Hszin megtárgyalta Csü Csiu-pajjal a Baloldali Írók Szövetsége vezetésének kérdését, ugyancsak együttműködött vele külföldi irodalmi művek lefordításában, s közös műveket is írtak. A két író kölcsönösen segítette egymást, hatással volt egymásra, nemes, harcos barátság alakult ki közöttük.

Lu Hszin erőt merített a Kommunista Párt támogatásából. A reakciós uralom sötét éveiben élete kockáztatásával is magasra tartotta a forradalmi irodalom zászlaját. Keményen bíráló esszéket írt, élesen elítélte a Kuomintang uralmát és magasztalta a Szovjetunió vívmányait. Irányította a fiatalok alkotó munkáját és harcát. Az 1928 és 1936 között írt esszéit Lu Hszin kilenc gyűjteményben adta ki.

Lu Hszin lelkesen vetette magát bele a korszak politikai

harcaiba, melyeket a Kommunista Párt kezdeményezett. Fenntartás nélkül támogatta a párt vezetését, és szilárdan hitt a kínai forradalom győzelmében. Amikor a Vörös Hadsereg Hosszú Menetelésének végén elérkezett Észak-Senhszibe, üdvözlő táviratot küldött Mao Ce-tungnak és Csu Tenek.

Lu Hszin 1936. október 19-én meghalt Sanghajban. A kínai nép minden rétege kegyelettel adózott a kínai nemzet író-óriásának sírja előtt. A koporsót „A nemzet lelke" feliratú zászlóval borították.

Mao Tun *Hajnal előtt* című 1932-ben befejezett regénye kaleidoszkópszerűen ábrázolja Sanghaj életét, egy nemzeti tőkés központi figurája köré építve a cselekményt. Mao Tun megmutatta, hogy az imperialista agresszió következtében a félgyarmati, félfeudális Kína abban az időben nem fejlődött a kapitalizmus irányában, hanem mindinkább gyarmati állapotba süllyedt. A nemzeti burzsoáziára sötét jövő várt. Azt is megmutatta, hogy a Kommunista Párt által vezetett munkások és parasztok a kínai forradalom mozgató erői, és hogy csakis ezek az erők tudják végleg leküzdeni az imperializmust és feudalizmust.

ELLENÁLLÁSI HÁBORÚ JAPÁN AGRESSZIÓJÁVAL SZEMBEN

1937. július 7-én a japánok megindították támadásukat a Pekingtől délnyugatra fekvő Lukoucsiao (Marco Polo-híd) ellen. Az ott állomásozó kínai csapatok keményen ellenálltak.

Július 8-án a Kommunista Párt nyílt felhívással fordult a nemzethez, mozgósította a népet a japánok elleni általános ellenállásra. A hazafias felhívás bejárta az egész országot, s a Kuomintang-kormány kénytelen volt beleegyezni a Japán elleni háború megindításába, bár továbbra is kibúvókat keresett, titokban igyekezett teljesíteni a japánok megalázó feltételeit.

A japánok szilárdan hittek erőfölényükben és lebecsülték a velük szemben felsorakozó új erőtömörülést, így figyelmen kívül hagyták a béke-kísérleteket, és augusztus 13-án megtámadták Sanghajt. Az itt állomásozó kínai helyőrség habozás nélkül felvette a harcot. Komoly veszély fenyegette a négy nagy család uralkodó pozícióját és az angol—amerikai imperializmus kínai érdekeltségeit. Romlott a viszonyuk Japánnal és a Kuomintang-kormánynak nem volt más választása, mint felsorakoztatni erőit a harcra.

A Kommunista Párt és a néptömegek erőfeszítéseinek eredményeképpen a Kuomintang-kormány kénytelen volt elismerni a párt legalitását és bejelenteni, hogy a Vörös Hadsereg északnyugaton állomásozó fő erejét a Nemzeti Forradalmi Hadsereg Nyolcadik Gyalogsági Hadseregévé szervezték át Csu Tevel és Peng Tö-huajjal a főparancsnoki, illetve helyettes főparancsnoki tisztségekben. Ilyenformán hivatalosan létrejött a japánellenes

nemzeti egységfront az általános ellenállási háború megvívására.

Augusztus vége felé a Senhsziben állomásozó harmincezer főnyi Nyolcadik Gyalogsági Hadsereg a helyi lakosság lelkes búcsúztatásával elindult a japánellenes frontra.

Tatung és Kujszuj (a mai Huhehot), a Peking—Szujjüan vasútvonal mentén fekvő két város elfoglalása után a japánok dél felé szándékoztak előnyomulni, hogy elfoglalják Jangcsut (a mai Tajjüan), Sanhszi tartomány fővárosát. A Kuomintang-csapatok menekültek az előnyomuló japánok elől. Ez volt tehát a helyzet, amikor egy Lin Piao és Nie Zsung-csen vezetése alatt álló, Nyolcadik Gyalogsági Hadsereghez tartozó hadosztály a Pinghszingkuan-átjáróhoz vonult Észak-Sanhsziba.

Szeptember 24-én, egy esős éjszakán a Vörös Hadsereg elhatározta, hogy lesből megtámadja az ellenséget Pinghszingkuantól keletre. Állást foglaltak egy vízmosás mentén húzódó hegységben; a vízmosáson autóút vezetett át. Hajnalban a japán hadsereg egységei megjelentek az úton. Óriási zűrzavar tört ki soraikban, amikor a Nyolcadik Gyalogsági Hadsereg harcosai egyszerre rajtuk ütöttek. Teherautóik egymásba rohantak. A gránáteső és a közelharc a japánokat teljesen demoralizálta. Az ádáz harc majdnem egész napon át tartott, és a japánok teljes megsemmisítésével végződött.

A Nyolcadik Gyalogsági Hadsereg Pinghszingkuannál elért győzelme az egész nemzetet fellelkesítette, és további lendületet adott a hazafias mozgalomnak.

A pinghszingkuani csata után a Nyolcadik Gyalogsági Hadsereg mélyen behatolt az ellenség vonalai mögé, s ott japánellenes állásokat épített ki, miközben Sanhsziban tovább folytatta a betolakodókkal szembeni ellenállást. Egy év alatt a paraszttömegekkel együtt a támaszpontok egész sorát hozta létre Sanhszi, Csahar, Hopej, Szujjüan, Santung, Honan és más tartományokban.

Ezalatt a Jangcétől délre és északra eső területeken működő partizánegységek, melyeket a Vörös Hadsereg 1934-ben, a Hosszú Menetelés megkezdésekor hagyott hátra, rendkívül ne-

héz körülmények között folytatták harcukat. Az ellenállási háború kirobbanása után ezek az egységek a Nemzeti Forradalmi Hadsereg Új Negyedik Hadserege elnevezést kapták. Je Ting lett a parancsnok és Hsziang Jing a helyettes parancsnok. 1928-ban az Új Negyedik Hadsereg két részlege, összesen 12 000 ember elindult a frontra. Az egyik behatolt Csianghszi déli részén az ellenséges terület szívébe, a másik az Anhuj tartománybeli Csaohu tó környéke felé tartott. Annak ellenére, hogy az Új Negyedik Hadsereg elavult fegyverekkel volt felszerelve, mindenütt megfutamította a korszerűsített japán sereget. 1939-ben több bázist létesítettek Csiangszu és Anhuj tartományokban.

A kommunisták még a Kuangtung tartománybeli Tungcsiang folyó völgyében és a Hajnan-szigeten is létesítettek támaszpontokat.

Ezeken a helyeken a Kommunista Párt irányításával a nép demokratikus hatalmat hozott létre, csökkentette a földbért és a kölcsönkamatot, s népi fegyveres erőket szervezett. A nép támogatásával a Nyolcadik Gyalogsági és az Új Negyedik Hadsereg gyorsan növekedett. Az ellenséges vonalak mögötti csatarterek az ellenállási háború fő frontjaivá lettek.

Két különböző politika az ellenállási háborúban

Az ellenállási háború kezdetétől fogva a Kommunista Párt a teljes ellenállás politikáját, vagyis a népi háború politikáját folytatta. Bázisokat hozott létre az ellenség hátországában, és mozgósította az összes rendelkezésre álló erőket a partizánháború támogatására, egybehangolva a partizánharcot a reguláris frontokon vívott harccal. Tevékenységével harcra ösztönözte a népet a Kuomintang ellenőrzése alatt álló területeken is. Az egész nép, különösen pedig a parasztság harcba való bevonása érdekében a párt küzdött a tömegek politikai és gazdasági jogaiért, és első lépésként csökkentette a földbért és a kamatot a japánellenes bázisokon. A teljes ellenállás politikája megnyerte a munkások, parasztok, városi kispolgárság, nemzeti

burzsoázia, sőt még a földesúri osztály néhány politikailag felvilágosodott tagjának támogatását is.

A Kuomintang, mint láttuk, a közvélemény nyomására kapcsolódott be az ellenállásba, de félt a nép erejének növekedésétől is. Ezért a részleges ellenállás politikáját követte. Semmit sem tett a tömegek mozgósítására, sőt minden eszközzel keresztezte a Kommunista Párt tevékenységét, korlátozta a nemzet megmentését szolgáló népi mozgalmat és gátolta a politikai reformok bevezetését. A Nyolcadik Gyalogsági és az Új Negyedik Hadseregre a legnehezebb harci feladatokat bízta mind a fronton, mind az ellenség hátországában, remélve, hogy a kommunisták vezette hazafias erőket a japán hadsereg megsemmisíti.

A Kuomintang-hadsereg legénysége és jó egynéhány tisztje tulajdonképpen a Japánnal szembeni ellenállást követelte. A Kuomintang részleges ellenállási politikája következtében azonban ez a hadsereg az egész fronton kudarcokat szenvedett. Észak-Kínában egy hónappal a lukoucsiaói incidens után Pekingből visszavonult Tiencsinbe. Röviddel ezután Csahar és Szujjüan tartomány az ellenség kezére került. 1937 végén az Észak-Kínában állomásozó Kuomintang-hadsereg visszavonult a Sárga folyó menti területekre. 1937 novemberében elesett Sanghaj, még ugyanez év decemberében Nankingot is elfoglalták a japánok. 1938 októberében a japánok bevették Kantont és Vuhant. Miután ily módon feladták Kína területének felét, a Kuomintang-kormány visszavonult a Szecsuan tartománybeli Csungkingba.

Az ellenállási háború során Kína önzetlen segítséget kapott a Szovjetuniótól. A Szovjetunió mindenekelőtt a külpolitika terén és a nemzetközi élet fórumain segítette hatékonyan Kínát. 1937. augusztus 21-én megnemtámadási szerződést írt alá Kínával; a nemzetközi értekezleteken a szovjet diplomácia képviselői elítélték a japán agressziót; a szovjet sajtó cikkeivel támogatta Kína ellenállási háborúját. A szovjet kormány ezenkívül kölcsönökkel és katonai felszereléssel is segítette Kínát. Szovjet önkéntes repülők hősiesen küzdöttek Vuhan, Csungking, Lancsou és más városok légiterében a japán gépek ellen.

Az angol—amerikai imperialisták kétszínű álláspontot foglaltak el a kínai—japán háború kérdésében. Ők is azt akarták, hogy Kína harcoljon Japán ellen. Azt remélték egyrészt, hogy a háború aláássa a kínai nép erejét, másrészt megakadályozza, hogy a japánok mélyebben behatoljanak Kína területére, és így ottani érdekeltségeik sértetlenül megmaradjanak.

Ebben az időben a német terjeszkedés feszült helyzetet teremtett Európában, és az Egyesült Államok meg Anglia túlságosan el voltak foglalva ezzel az üggyel ahhoz, hogy versenyezhettek volna keleten Japánnal. Következésképpen egész idő alatt arra törekedtek, hogy kompromisszumot kössenek Japánnal Kína feláldozása árán, és rávegyék Japánt a Szovjetunió elleni támadásra. Ez a magyarázata annak, hogy az Egyesült Államok és Anglia a kínai—japán háború kirobbanása után tétlenül szemlélte az eseményeket.

Az Egyesült Államok és Anglia nem nyújtott hatékony segítséget Kínának, sőt ehelyett arra használta fel a háborút, hogy növelje fegyverkereskedelmét és óriási hasznot zsebeljen be. Különösen az Egyesült Államok jeleskedett ezen a téren, nagymennyiségű hadianyaggal látva el Japánt, így olajjal, vassal, acéllal, repülőgépekkel és lőszerrel. 1938-ban Japán hadiszükségletének 92 százalékát az Egyesült Államokból importálta. Az angol—amerikai politika a valóságban nyíltan bátorította Japánt agressziós terveiben.

Vuhan eleste után a Nyolcadik Gyalogsági és az Új Negyedik Hadsereg komolyan fenyegette a japánok mögöttes területeit. Az ellenállás fő harcvonalai átterelődtek ezekre a területekre. A japánellenes kínai nemzeti egységfont megosztásán dolgozva a japánok mindent megtettek, hogy rávegyék a Kuomintangot arra, hogy adja meg magát. Megígérték, hogy amennyiben a Kuomintang kompromisszumot köt és együttműködik velük a Kommunista Párt elleni harcban, bizonyos gazdasági engedményeket is tesznek: az észak-kínai befektetéseknél 49 százalékos, Közép- és Dél-Kínában pedig 51 százalékos kínai tőkét engedélyeznek.

1938. december 18-án Vang Csing-vej, a Kuomintang japán-

barát klikkjének vezetője elhagyta Csungkingot és átment a japán imperialisták oldalára. 1940-ben bábkormányt létesített Nankingban a következő szégyenteljes jelszót hirdetve meg: „Béke, kommunistaellenesség és nemzeti építés!" A nagybirtokosok és nagytőkések legreakciósabb elemei így tehát árulók lettek, és nyíltan szövetkeztek az imperialista agresszorokkal.

A KOMMUNISTA PÁRT HARCA A KUOMINTANGISTA KAPITULÁCIÓ ELLEN

A Kuomintang áruló szerepe

A Vang Csing-vej tömb árulása mindinkább felszínre hozta a Csang Kaj-sek klikken belüli kapitulációs erőket. Csang Kaj-sek a fő erőt Nyugat-Kínába összpontosította Csungking és Hszian központokkal, hogy amennyire csak lehet, megőrizze hadseregét. Világosan kifejezésre juttatta, hogy *az ő* „ellenállási háborújának" célja semmi több, mint a lukoucsiaói incidens előtti állapotok helyreállítása. Ez azt jelentette, hogy semmit sem tesz az elvesztett területek visszaszerzésére mindaddig, amíg a négy nagy család és az angol—amerikai imperialisták érdekeit nem fenyegeti komoly veszély.

A Kommunista Párt által vezetett japánellenes népi erők azonban szilárdan szembeszálltak a kapitulációval. A megadást gátló akadályok elhárítására a reakciósok egy sor parancsot és rendeletet adtak ki, melyekkel korlátozták és aláásták a Kommunista Párt tevékenységét. Csapatokat küldtek a Senhszi—Kanszu—Ninghszia határterület bekerítésére, ahol a párt Központi Bizottsága tartózkodott, és támadást indítottak a Nyolcadik Gyalogsági és az Új Negyedik Hadsereg csapatai, valamint az utánpótlást és más szolgáltatásokat ellátó egységei ellen.

1939 szeptemberében a német fasiszták kirobbantották Európában a második világháborút. Az Egyesült Államok és Anglia igyekeztek amennyire csak lehet, elkerülni Japán támadását

keleten, és ezért fokozták nyomásukat a Kuomintangra, hogy adja meg magát. Ennek egyik következményeként a Csang Kaj-sek klikk megindította — az ellenállási háború időszakában — első kommunistaellenes hadjáratát.

1939 vége felé a csangkajsekista erők megtámadták az általuk ostrom alatt tartott Senhszi—Kanszu—Ninghszia határterületet. Ugyancsak támadást indítottak a Sanhszi nyugati részén működő, kommunisták vezette, japánellenes fegyveres erők ellen, valamint a tartomány délkeleti részében harcoló Nyolcadik Gyalogsági Hadsereg ellen.

A Kommunista Párt kiadta a jelszót: „Tarts ki az ellenállási háború mellett — szállj szembe a kapitulációval; tarts ki az egység mellett — szállj szembe a szakadárokkal; tarts ki a haladás mellett — szállj szembe a reakciós erőkkel", és elszántan folytatta tovább a harcot. Széjjelverte a reakciós kísérleteket, és egy időre leküzdötte a csangkajsekista kapituláció veszélyét.

Mao Ce-tung Az új demokráciáról című műve

A Csang Kaj-sek klikk — kommunistaellenes terve részeként — ideológiai harcot indított Kína haladó erői ellen. Tagadta a Kommunista Párt létezésének szükségességét, ellenezte az ellenállási háború és a demokratikus forradalom következetes folytatását, és követelte a burzsoá diktatúrát. Ez a helyzet azt a feladatot rótta a pártra, hogy tisztázza Kína jövőjének kérdését.

1940 januárjában Mao Ce-tung nyilvánosságra hozta *Az új demokráciáról* című művét. Mao Ce-tung egyesítve a marxizmus—leninizmus igazságát a kínai társadalom történelmi sajátosságaival, megmagyarázta, hogy a kínai forradalmat a munkásosztály vezetésével kell végbevinni, s hogy ezt a forradalmat két szakaszra kell bontani: az új demokratikus forradalom és a szocialista forradalom szakaszára. Az új demokratikus forradalom szakaszában a Kommunista Pártnak olyan politikai, gazdasági és kulturális programot kell magáévá tennie, amely különbözik mind a kapitalizmustól, mind a szocializmus-

tól, hogy ily módon biztosítsa a szocialista forradalom jövőjét. *Az új demokráciáról* című művében Mao Ce-tung átfogó nyilatkozatot adott a Kommunista Párt álláspontjáról, a kínai forradalmat és új Kína felépítését illetően. Tisztázta a fennálló helyzetet, és megfelelő elméleti fegyverekkel látta el a munkásosztályt és a forradalmi tömeget, új erőfeszítésekre lelkesítve őket.

A száz ezred hadjárata

1940. augusztus 20-án fegyverkattogás és ágyúdörgés törte meg az éjszaka csendjét Észak-Kína fő közlekedési vonalain, ötezer kilométer hosszúságban. A Nyolcadik Gyalogsági Hadsereg 115 ezrede, összesen 400 000 fő, nagyszámú milícia-erő támogatásával általános offenzívát indított az agresszív japán seregek ellen.

A Nyolcadik Gyalogsági Hadsereg fő célpontjául a Csengting—Tajjüan vasútvonalat választotta több más vasútvonallal együtt, köztük a Tatung—Pucsou, Peking—Hankou, Tiencsin — Pakou, Peking—Lianoning és Peking—Szujjüan vonalat, valamint számos északi autóutat. Először kemény csatát vívott a Niangcekuan-hágót — a Hopej—Sanhszi tartományok határán húzódó természetes akadályt — védő ellenséggel, és kitűzte a nemzeti zászlót a hágó fölé. A bányászok irányításával a Nyolcadik Gyalogsági Hadsereg még ezen az éjjelen Niangcekuantól északra felrobbantotta a Csinghszing szénbányákat, amelyek hatalmas katonai értéket jelentettek az ellenségnek. Ezzel egyidejűleg heves támadást indított a Csengting—Tajjüan vasútvonal Niangcekuantól nyugatra eső szakaszán, szétrombolva az összes hidakat, alagutakat, állomásokat és az ott levő japán állásokat.

Több mint húsz napon át tartó kemény harcok után használhatatlanná tették a Csengting—Tajjüan vasútvonalat és több más vasútvonalat meg autóutat, és ezzel közlekedési torlódást okoztak az ellenség észak-kínai vonalain.

Ezután a Nyolcadik Gyalogsági Hadsereg a közlekedési vona-

lak mindkét oldalán ellenséges állásokat és japánellenes bázisokkal körülvett erődöket támadott meg Észak-Kínában, súlyos veszteségeket okozva az ellenségnek. A japánok nagy számban tömörítettek csapatokat a Nyolcadik Gyalogsági Hadsereg ellen, de ez visszaverte a támadást és nagy győzelmeket aratott.

A száz ezred hadjárata három és fél hónapon át tartott, augusztus 20-tól december 5-ig. A Nyolcadik Gyalogsági Hadsereg összesen 40 000 japán és bábkatonát tett harcképtelenné, megrongált 450 kilométer hosszúságú vasútvonalat és 1500 kilométer hosszú országutat. Olyan időben, amikor a Csang Kaj-sek klikk makacsul ragaszkodott a Japánnal szembeni passzív ellenállás politikájához, de aktívan szembeszállt a Kommunista Párttal, maga a tény, hogy a kommunisták vezette erők egy ilyen nagyméretű harcban hatásos csapást mértek az agresszorokra, a kompromisszumos és kapitulációs irányzat megfékezéséhez vezetett.

A dél-anhuji incidens

Ugyanakkor, amikor a Kommunista Párt által vezetett fegyveres erők súlyos csapásokat mértek a japán agresszorokra, a csangkajsekista klikk a második kommunistaellenes hadjárat tervezgetésével volt elfoglalva. Utasítást adott a Nyolcadik Gyalogsági és az Új Negyedik Hadsereg valamennyi egységének, melyek a Sárga folyótól délre állomásoztak, hogy egy hónapon belül menjenek át a folyó északi partjára. Ennek az áruló tervnek az volt a célja, hogy lehetővé tegye a japánok számára a Nyolcadik Gyalogsági és az Új Negyedik Hadsereg által Közép-Kínában létesített japánellenes bázisok elfoglalását. Ez lett volna a bevezetője a Kuomintang kiegyezésének és megadásának. A kuomintangisták összeesküvést szőttek ezenkívül arra is, hogy meglepetésszerűen megtámadják a Nyolcadik Gyalogsági és az Új Negyedik Hadsereget, amikor azok úton lesznek.

A Kommunista Párt leleplezte a csangkajsekista klikk álnok terveit, ugyanakkor azonban a japánellenes egységfont fenntartásának érdekében bizonyos engedményeket tett, hozzájárulva az Új Negyedik Hadsereg Dél-Anhujban állomásozó egységeinek a Jangce északi partjára való áthelyezéséhez.

1941. január 4-én az Új Negyedik Hadsereg 9000 főnyi osztaga Je Ting és Hsziang Jing vezetésével elindult az Anhuj tartomány déli részében fekvő Csinghszien megyéből Dél-Csiangszun keresztül a Jangcétől északra eső területek felé. A második napon elérték Maolint, ezt a Csinghszientől délnyugatra fekvő várost. Miközben a hegyes vidéken egy keskeny terepen haladtak át, lesből megtámadta őket a kuomintangisták 80 000 főnyi csapata. Az Új Negyedik Hadsereg védekezési lehetőségei nagyon rosszak voltak, mégis, bár szűkében voltak élelemnek és víznek, szívósan folytatták a harcot. Je Ting, a parancsnok, fogságba esett, helyettese, Hsziang Jing pedig elesett. Tíz napi harc után az Új Negyedik Hadseregnek csak mintegy ezer harcosa tudott kitörni a gyűrűből. Csang Kajseknek és reakciós kuomintangista társainak ez az árulása a dél-anhuji incidens néven vált ismeretessé.

Közvetlenül a dél-anhuji incidens után a japánok és a bábcsapatok hadjáratot indítottak az Anhujban és Csiangszuban állomásozó Új Negyedik Hadsereg ellen. Ezzel egyidejűleg a Kuomintang-hadsereg is nagyszabású támadást indított ellene. Az Új Negyedik Hadsereg válságos helyzet elé került.

A Kommunista Párt azonnal lépéseket tett az Új Negyedik Hadsereg megerősítésére, és ezzel meghiúsította ezt a kísérletet, mely ha sikerül, súlyos károkat okozott volna az ellenállási háborúnak. A párt Központi Bizottságának forradalmi katonai tanácsa az Új Negyedik Hadsereg élére Csen Jit nevezte ki parancsnoknak, Csang Jün-jit helyettes parancsnoknak és Liu Sao-csit politikai biztosnak. Az átszervezés után az Új Negyedik Hadsereg fokozatosan erősödött.

Az Új Negyedik Hadsereg által létesített japánellenes bázisok a Jangce középső és alsó folyásánál fekvő területeken és a Huaj folyó mindkét partján szétszórtan helyezkedtek el. Ezeken a

bázisokon működő demokratikus kormányzatok bevonták a munkába mindazoknak a demokratikus erőknek képviselőit, akik készen álltak a Japán elleni harcra. Csökkentették a földbért és a kölcsönkamatot, intézkedéseket tettek a mezőgazdasági termelés növelésére, az öntözési berendezések építésére, és fejlesztették a kulturális munkát. A kínai kulturális és nevelési körök több kiemelkedő személyisége, valamint számos diák, aki a Kuomintang uralom alatt levő, illetve a japánok által megszállt területen élt, átment a japánellenes bázisokra.

1941. június 22-én Németország megtámadta a Szovjetuniót, és ugyanez év december 8-án Japán meggyújtotta a csendes-óceáni háború lángját, Pearl Harbor, az Egyesült Államok csendes-óceáni tengerészeti támaszpontja ellen intézett meglepetésszerű támadásával. A japánok akkor kísérletet tettek arra, hogy gyorsan befejezzék háborújukat Kínában, ezért saját erőiknek hatvan százalékát, a kínai bábcsapatoknak pedig 90 százalékát, vagy talán még ennél is többet, a japánellenes bázisok ellen irányuló támadásra összpontosították. Bevezették a „három minden" politikát: mindent gyújts fel, mindent pusztíts el, és mindent rabolj el. Ezzel egyidejűleg továbbra is nyomást gyakoroltak a Kuomintangra.

Csang Kaj-sek titkos parancsára több magasrangú kuomintangista személyiség megadta magát az ellenségnek, és ötszázezer fő létszámú csapataikkal átálltak a japánok oldalára, s közvetlen japán irányítással a nép ellen fordultak.

A japánok, a báb- és a kuomintangista csapatok közös támadása következtében a japánellenes hadsereg és az ellenállási bázisok óriási nehézségekkel küzdöttek az 1941—1942. években. A Nyolcadik Gyalogsági Hadsereg létszáma 1940-ről 1941-re 400 000 főről 303 000 főre csökkent. A japánellenes bázisok kisebbek lettek: a százmillió lakosságot számláló területek ötvenmillió lakosnak megfelelő területre zsugorodtak.

A FELSZABADÍTOTT ÉS A KUOMINTANG ELLENŐRZÉSE ALATT ÁLLÓ TERÜLETEK

Építés a felszabadított területeken

Az ellenállási háború legnehezebb éveiben a Kommunista Párt meggyorsította az építést a felszabadított területeken — a Senhszi—Kanszu—Ninghszia határterületen és az ellenség hátországában létesített japánellenes bázisokon.

A párt kidolgozott egy „háromrészes rendszert" a felszabadított területek japánellenes, demokratikus kormányának szervezeti elveként. Ez azt jelentette, hogy a három csoport — a kommunisták, akik a munkásosztályt és a szegényparasztokat képviselték, a párton kívüli haladó elemek, amelyek a kispolgárságot, és a középen állók, akik a középpolgárságot és a felvilágosodott nemességet képviselték — egyenlő arányban vett részt a képviseleti és adminisztrációs szervek vezetésében. Ennek a rendszernek megfelelően választották 1941 és 1942 között a különböző felszabadított területeken a politikai tanácsokat és a helyi kormányokat. Ilyen módon a párt egybeolvasztotta az összes japánellenes erőket, és a felszabadított területek kormánya a nemzeti egységfrontot képviselte.

A párt agrárpolitikája nyomán csökkentették a földbért és a kamatlábat. A földesurak tehát kevesebb bért és kamatot kaptak a parasztoktól. Ez a politika összhangban állt a felszabadított területek lakosságának követeléseivel, erősítette a japánellenes hangulatot.

A felszabadított területek kulturális és nevelési munkája

is fejlődésnek indult, bár meglehetősen gyenge lehetőségekkel rendelkeztek. A Senhszi—Kanszu—Ninghszia határterületen például fejlődött az elemi iskolai oktatás, a felnőttek részére is hoztak létre iskolákat, főleg az írástudatlanság felszámolására és az újságolvasásra alakultak csoportok. A határterületeken több felsőfokú oktatási intézetet létesítettek, így például a Kínai Népi Japánellenes Katonai és Politikai Egyetemet, a Lu Hszin Művészeti Akadémiát, a Marx és Lenin Intézetet, valamint a Jenani Egyetemet. A *Felszabadulás* című napilap és a folyóiratok érezhetően befolyásolták a határterület és az ország más részeinek lakosságát.

A felszabadított területek ellen indított ellenséges offenzíva és blokád súlyos gazdasági nehézségeket okozott. 1942-ben az ezeken a területeken állomásozó hadsereg és az itt élő nép válaszképpen a párt felhívására, hogy „fejlesszék a gazdaságot és biztosítsák az utánpótlást", széleskörű termelési munkát indított meg. Parasztok, katonák, a párt- és a kormányszervezetek személyzete erőteljesen küzdött az ipari és mezőgazdasági termelés fokozásáért, valamint az állattenyésztés és a szállítás fejlesztéséért. A párt iránymutatása nyomán a parasztok különböző típusú kölcsönös segítségi szervezeteket hoztak létre, pénz és vetőmag kölcsönzésére.

A Senhszi—Kanszu—Ninghszia határterület megművelt része 1938-tól 1945-ig 9 millió munál is kevesebbről 15 millió mu fölé emelkedett. A gabona- és gyapottermelés hirtelen és jelentősen felszökkent. A határterület kialakította saját vasolvasztó és olajfinomító iparát, gépgyárak, fegyver- és lőszerüzemek létesültek, agyag- és porcelánedényeket stb. gyártottak. Kétszázezer parasztasszony foglalkozott szövéssel és fonással. Virágzott a kereskedelem is: Jenanban, a Kommunista Párt központjában, a kereskedelmi létesítmények száma 1936 és 1943 között 120-ról 470-re emelkedett.

Nagyszerű eredmények születtek. A felszabadított területek hadserege és népe egyesült erővel legyőzte a súlyos gazdasági nehézségeket.

A Kommunista Párt mozgalma a jobb munkastílusért

A Központi Bizottság az ellenállási háborúnak abban a szakaszában, amikor viszonylag keveset változott a helyzet, a párt harci erejének növelése érdekében marxista—leninista oktatási munkát végzett az egész pártban.

A Központi Bizottság vezetésével a párt valamennyi tagja kritikát és önkritikát gyakorolva, alapos elemzés alá vette saját gondolkodását és munkáját, megvizsgálta a pártvezetést, különös figyelmet fordítva a szubjektivista és szektás nézetekre, Mao Ce-tung előadásai: *Szervezzük át oktatásunkat, A pártmunka helyes stílusáról, A pártsablonok ellen* és *Felszólalások az irodalom és művészet kérdéseivel foglalkozó jenani tanácskozáson,* valamint Liu Sao-csi beszédei: *Hogyan lehetsz jó kommunista* és *A belső pártharcról* — fontos szerepet játszottak a kampány irányításában.

A jobb munkastílusért indított mozgalom segítséget nyújtott a kádereknek olyan munkamódszerek megtalálásához, amelyekkel a tömegekkel a kapcsolatot szorosabbra fűzték. Ez a mozgalom növelte a pártban a marxista—leninista oktatás színvonalát és szorosabbra zárta a párt sorait, mint bármikor annak előtte.

A felszabadított területek katonai harcai

A felszabadított területeken az építési sikerek mellett nagy győzelmek születtek a fegyveres harcokban is.

1942 májusában a japánok „felgöngyölítési" hadjáratot indítottak Hopej tartomány központi síksága ellen. Több mint 1500 erődöt építettek, amelyekkel 8000 falut ellenőriztek. Hétszáz teherautóval cirkáltak a fő- és bekötő autóutakon. Gondosan kitervelt terror- és gyilkossági politikájukkal a nagy központi síkságot a pusztítás, a gyász és a halál félelmetes területévé tették. Ilyen katonai előkészületek és a terület népe ellen indított terrorhullám után szilárdan bíztak abban, hogy

Hopej tartomány központi része teljes egészében zsákmányuk lesz. Rosszul számítottak: hadjáratukat a milícia által segített Nyolcadik Gyalogsági Hadsereg két hónap alatt széjjelverte.

A szujjüani Tacsing hegység mentén elterülő elhagyott füves pusztákon a Nyolcadik Gyalogsági Hadsereg egy lovas egysége működött. A japánok a nyílt terepen számos repülőgép és katonai autó támogatásával támadás-sorozatot indítottak ez ellen az egység ellen. A Nyolcadik Gyalogsági Hadsereg lovasai az időjárásra való tekintet nélkül, éjjel vagy nappal, mindig támadtak. Előfordult, hogy hetekig úgyszólván le sem szálltak a lóról. Pozdorjává zúzták a Peking—Szujjüan vasútvonal mentén létrehozott ellenséges erődök sűrű hálózatát.

1943 októberében harcokra került sor a Sanhszi tartománybeli Tajjüe hegységben is. A japánok húszezer főnyi csapatot gyűjtöttek egybe a kommunisták vezette bázisok elleni támadásra. Ismételten átfésülték a terepet északról délre és délről északra. A japánok 180 tisztből álló „megfigyelő csapatot" szerveztek, akik a helyszínen tanulmányozták a japánellenes bázisok megsemmisítését. Küldetésük kudarcba fulladt, sőt a Nyolcadik Gyalogsági Hadsereg még a „megfigyelő csapatot" is elfogta, s tagjai közül mindössze háromnak sikerült menekülnie.

Győzelmek születtek az összes többi felszabadított területen Észak- és Közép-Kínában. 1941-től kezdve a japánok a kínai bábcsapatok segítségével „falu-átfésülési" hadjáratot szerveztek Csiangszu, Anhuj, Hupej és más tartományokban. Hatalmas erőkkel elfoglaltak valamilyen „átfésülésre" kijelölt területet, s azt száz kilométerekre terjedő fonott kerítésekkel vették körül. Ezután hajtóvadászatot rendeztek az Új Negyedik Hadsereg tagjai után. Házról házra jártak, mindent felkutattak, s kényszerítették az embereket az „azonossági lapok kitöltésére", amelyeket csak a „jó magaviseletűek" részére adtak ki. Az Új Negyedik Hadsereg hátulról és oldalról támadásokat intézett az ellenség ellen, s egyidejűleg mozgósította a tömegeket a japán kordonok áttörésére. Amikor a japánok bejelentették blokádjuk sikerét, az elkerített részeket körülvevő fonott ke-

rítéseket a partizánok felgyújtották, egyetlen éjszaka folyamán megsemmisítették. Az Új Negyedik Hadsereg a nép támogatásával a maga javára változtatta a válságos helyzetet, és eredményesen védte meg a Közép-Kínában levő felszabadított területeket.

A Kommunista Párt nagy fontosságot tulajdonított milíciaerők kiépítésének a felszabadított területeken. A hadseregbe és a partizánalakulatokba csak a fizikailag alkalmasak kerülhettek be, a többiek viszont önkéntesen jelentkeztek a milíciába. Ezek az emberek a gazdasági munka mellett fegyverrel védték otthonaikat, és értékes harci erőt képeztek, amely a hadsereggel és a partizánalakulatokkal összhangban működött. A milícia ereje abban a mértékben fokozódott, ahogy a csökkentett földbérért, alacsonyabb kamatért stb. harcoló tömegmozgalom fejlődött.

A milícia tagjai eredeti harci módszereket dolgoztak ki. Gyakran okoztak súlyos veszteséget a japán és bábcsapatoknak azzal, hogy aknamezőkre csalták őket. Árokláncokat ástak a mezőkön, és gátakat építettek a folyókon, így elzárták az ellenséges gépkocsik és gőzhajók útját. Észak-Kínában a milícia tagjai alagutak szövevényes hálózatát építették ki, amellyel egész falucsoportokat, sőt szomszédos megyéket kötöttek össze. Kritikus időkben elrejtőztek ezekben az alagutakban, s megfelelő pillanatban megtámadták az ellenséget.

A száz ezred hadjárata idején, 1940-ben, Hopej tartomány központi részében 350 000 ember vett részt az ellenség közlekedési vonalainak megbénításában. Santung keleti részében egy „ellen-felgöngyölítési" harc során 1943-ban tízezer főnyi milíciaegység bukkant fel egy főútvonalon, s elpusztította az utat, az összes hidakat, a megfigyelő tornyokat és az út mentén húzódó távíróvonalakat. 1943-ban nem kevesebb mint ötvenezer ellenséges katonát semmisítettek meg a milícia tagjai a különböző felszabadított területeken.

A felsorolt politikai és gazdasági reformok, a fokozott fegyveres harc és a jobb munkastílusért folyó mozgalom nyomán a pártszervezetek munkájukban a felszabadított területeken túl-

jutottak a nehézségeken, soha nem tapasztalt szilárdságra tettek szert, és 1943-tól kezdődően állandóan erősödtek. Az ellenállási háború fő frontjai a felszabadított területeken voltak. 1943-ban a hadsereg és a lakosság ezeken a területeken a japán csapatok 64 százalékát és a kínai bábcsapatok 95 százalékát kötötte le. A felszabadított területeken létrejött szabad és független Kína megszilárdítása és kiterjesztése volt a kínai nép végső győzelmének biztosítéka.

A négy nagy család uralma

Most nézzük meg, mi történt a Kuomintang által ellenőrzött területeken, Kína sötét felén, az ellenállási háború idején. A négy nagy család törvényes fizetési eszközként a népre kényszerítette a *fa-pi* pénzjegyet, és ezzel *kicsalta a nép készpénzét és egyéb vagyontárgyait.* (A Kuomintang-kormány által megadott adatok szerint az ellenállási háború nyolc évében 10 318 000 millió jüan értékben bocsátottak ki bankjegyeket — a valóságban ez az összeg sokkal magasabb volt.)

A négy nagy család mindenekelőtt arra törekedett, hogy monopolszervezeteit megerősítse. Az ország pénzügyei fölött gyakorolt ellenőrzését még nagyobb gazdagság összeharácsolására használta fel. Ellenőrzése alatt tartotta az olyan exportcikkek vásárlását és piaci értékesítését, mint a nyersselyem, tea, tunga-olaj, sörte, wolfram és antimon. Monopolizálták a gyapot, a pamutfonal és szövet, a só, cukor, cigaretta és gyufa árusítását. Kizsákmányolták a termelőket azzal is, hogy lenyomták a nyersanyagok árát, és kifosztották a fogyasztókat azzal is, hogy felemelték az általuk monopolizált árucikkek árát. A négy nagy család nem vetett meg semmilyen módszert, még a legpiszkosabbat sem, ha ezzel vagyonát gyarapíthatta. A japán imperialistákkal és a nemzeti árulókkal együttműködve még nagyszabású csempészkereskedelemben is részt vettek.

A falusi területeken a négy nagy család olyan rendszert vezetett be, melynek alapján a földadót természetben kellett meg-

fizetni. 1942-ben ez az adó, amelyet a földesurak közvetve vagy közvetlenül a parasztokra hárítottak át, a hunani mezőgazdasági össztermés 52 százalékát tette ki, Szecsuanban 59 százalékát.

Az ellenállási háború során a négy nagy család az ország válságát kihasználva újabb hatalmas vagyonokat gyűjtött.

A négy nagy család által ellenőrzött Kuomintang-kormány Japánnal szemben a passzív ellenállás, a Kommunista Párttal szembeni aktív szembefordulás reakciós politikáját folytatta.

Miután a kommunistaellenes kampány már két alkalommal kudarcot vallott, a Csang Kaj-sek klikk 1943 júniusában tervbe vette, hogy villámtámadást indít a Senhszi—Kanszu—Ninghszia határterület ellen, és elfoglalja Jenant, Kína forradalmi erőinek központját. Ezt a tervet azonban kénytelenek voltak elejteni, mivel összeesküvésüket a Kommunista Párt idejében leleplezte, a nép pedig országszerte súlyosan elítélte.

A Kuomintang-területeken nyüzsögtek a titkos ügynökök. Lancsouban, Hszianban, Csungkingban, Sangjaóban és sok más helyen rémuralom alatt álló koncentrációs táborokat állítottak föl. Üldözték a kommunistákat, a hazafiakat és a haladó ifjúságot. A Kuomintang nem kímélte a fáradságot, ha arról volt szó, hogy gátat vethet a haladó kulturális tevékenységnek. 1939-ben és 1940-ben az „Élet" könyvkereskedés ötvennégy fiókjából, melyeket Cou Tao-fen, a neves kultúrharcos irányított, ötvenhármat bezártak.

1944-ben a japánok új offenzívát indítottak a Kuomintang irányítása alatt álló területen, az ország szívén átvezető közlekedési utak megnyitása érdekében. A demoralizált és az igazi harci szellemet nélkülöző Kuomintang-csapatok lehetővé tették a betolakodók számára, hogy rövid nyolc hónap leforgása alatt elfoglalják Honan, Hunan, Kuanghszi és Kuangtung tartományok zömét és behatoljanak a Kujcsou tartomány délkeleti részén levő Tusan megyébe.

A néptömegek nyomására a Kuomintang-kormány 1938-ban összehívta a Népi Politikai Tanácsadó Testületet. Ez a testület, amelyben a Kuomintang birtokolta a többséget, nem rendelkezett semmiféle lehetőséggel a kormány ellenőrzésére. Néhány kommunista és befolyásos hazafi jelenléte azonban biztosította, hogy a demokrácia hallathatta hangját e testület szószékéről.

A Népi Politikai Tanácsadó Testület 1944 szeptemberében megtartott ülésén Lin Po-csu, a Kommunista Párt képviselője rendkívüli értekezlet azonnali összehívását követelte, a kuomintangista diktatúra megszüntetésére és egy demokratikus koalíciós kormány létrehozására. Ekkorra már Csang Kaj-sek diktatorikus uralma és a Kuomintang-erők katonai vereségei kimerítették a nép türelmét. A kommunisták átfogó és alapos politikai reformok bevezetését követelték az ellenállási háború győzelmének megkönnyítésére. Alig hangzott el a Kommunista Párt javaslata a demokratikus koalíción alapuló kormány létrehozásáról, Csungkingban a társadalom valamennyi rétegének képviselői azonnal gyűlést tartottak a javaslat támogatására. Csengtuban több mint kétezer diák fáklyásmenetet rendezett, követelve a demokratikus koalíciós kormány létrehozását. A Kommunista Párt felhívására az ország demokratikus pártjai és csoportjai és a tengeren túl élő kínaiak megfelelően reagáltak, s ezzel magasra csapott a demokráciát követelő népi mozgalom hulláma.

AZ ELLENÁLLÁSI HÁBORÚ GYŐZELME

A felszabadított területek fegyveres erői 1944-ben a nép segítségével több helyen ellentámadást indítottak. A következő év tavaszára a tizenkilenc felszabadított terület lakosságának száma az északon fekvő Zseholtól délen a Hajnan-szigetig 95 és fél millióra szökött fel. A Kínai Népi Felszabadító Hadsereg — a Nyolcadik Gyalogsági Hadsereg, az Új Negyedik Hadsereg és a dél-kínai japánellenes partizánosztag utóda — 910 000 főre nőtt, a milicisták száma pedig elérte a 2 200 000-et. Kína főbb városainak többségét, a fő közlekedési vonalakat és a partvidéket vagy ostrom alatt tartotta, vagy már el is foglalta a Népi Felszabadító Hadsereg. Az ellenállási háború végső diadala már közeledett.

1945. április 23-án Jenanban összeült a Kommunista Párt VII. országos kongresszusa. Mao Ce-tung beszámolót tartott a koalíciós kormányról, melyben lefektette az egész párt és nép egységének politikáját, az ellenállási háború győzelmének érdekében. Meghatározta a párt programját a háború utáni új demokratikus Kína felépítésére, valamint egy demokratikus, koalíciós kormány létrehozására, mely kulcsfontosságú szerepet van hivatva betölteni az új demokratikus forradalom programjának megvalósításában. A VII. országos kongresszus a párt soha nem tapasztalt egységét és az eljövendő harcokba, a győzelembe vetett hitet bizonyította.

1945. május 2-án a Szovjetunió Vörös Hadserege elfoglalta Berlint, és a náci Németország összeomlott. Augusztus 8-án a

Szovjetunió hadat üzent Japánnak. A szovjet hadsereg győzelmesen bevonult Északkelet-Kínába. Ezzel egyidejűleg a szovjet flotta támadást indított Szahalin, Korea és a Liaotung-félsziget ellen. A Mongol Népköztársaság szintén belépett a háborúba, és harcba küldte lovasegységeit a japán agresszorok ellen.

A japán imperialisták az egymillió főnyi Kwantung hadsereget, legjobb seregüket, szovjetellenes háborúra készülve Északkelet-Kínában és Koreában állomásoztatták. Megerősített védelmi berendezéseket építettek, felhasználva a hegyoldalakat és az Északkeletet határoló sivatagokat, mögöttes területeiken pedig óriási mennyiségű hadianyagot halmoztak fel. Mindezek az előkészületek azonban hiábavalóknak bizonyultak a Vörös Hadsereg feltartóztathatatlan előnyomulásával szemben. A szovjet Vörös Hadsereg két hét alatt megsemmisítette a Kwantung hadsereget, a japán militaristák büszkeségét, felszabadította Északkelet-Kína hatalmas területeit és Koreát.

Augusztus 9-én Mao Ce-tung nyilatkozatában kifejtette, hogy a Szovjetuniónak a japánellenes háborúhoz való csatlakozásával elérkezett az idő a japán agresszorok és tányérnyalóik végső megsemmisítésére. Felhívást intézett a kínai néphez: indítson országos méretű ellentámadást az ellenség elpusztítására, terjessze ki és erősítse meg a felszabadított területeket.

Másnap Csu Te főparancsnok utasítást adott a Kínai Népi Felszabadító Hadseregnek, vonuljon az ellenség által megszállt területek ellen. Ezzel megkezdődött a Népi Felszabadító Hadsereg nagy ellentámadása.

A Szovjetunió Vörös Hadseregének megsemmisítő csapásai és a Népi Felszabadító Hadsereg nagy ellentámadása augusztus 11-én feltétel nélküli megadásra kényszerítette a japán imperialistákat. Ez idő tájt a Kuomintang-csapatok még messze a hátországban voltak, és csak a Népi Felszabadító Hadsereg volt abban a helyzetben, hogy elfogadja a japán és a bábcsapatok fegyverletételét. Az amerikai imperialisták és a kuomintangista reakciósok arra számítva, hogy így majd maguknak kaparinthatják meg a győzelem gyümölcseit, a kínai nép jussát,

utasították a japán és a bábcsapatokat, hogy tartsák fenn a helyszínen a rendet, és fegyverletétel helyett álljanak ellen a Népi Felszabadító Hadseregnek. A Népi Felszabadító Hadsereg folytatta elsöprő ellentámadását, és két hónap alatt 197 várost és 18 millió embert szabadított fel, több mint 230 000 főnyi japán és bábcsapatot semmisítve meg.

1945. szeptember 2-án a japán imperializmus aláírta a kapitulációs okiratot. Így tehát a nyolcéves, nagy áldozatokat követelő harc után a kínai nép végső győzelmet aratott az ellenállási háborúban, egyszer és mindenkorra elkergetve hazája földjéről a japán agresszorokat.

IRODALOM AZ ELLENÁLLÁSI HÁBORÚBAN

Kína művészei és irodalmárai lobogó lelkesedéssel köszöntötték az ellenállási háborút. Bejárták a frontokat, felkeresték a falvakat, csatlakoztak a különböző háborús népi szervezetekhez, propagandamunkát folytattak a Japánnal szembeni ellenállás és a nemzetmentés érdekében. Amikor Sanghajt elborították a háború lángjai, a helyi színészek tizenhárom színjátszó csoportot alakítottak a nemzetmentés eszméjének terjesztésére. Vuhan elestének előestéjén a színészek és a fiatal irodalmárok tíz színjátszó csoportot és öt propaganda-brigádot szerveztek, ellenállásra mozgósítva a tömegeket. Nagy nehézségek leküzdésével és veszélyes kockázatokat vállalva, sorra járták a különböző háborús területeket, hogy előadásokat tartsanak a hadseregnek és a népnek.

1938 márciusában Hankouban megalakították a művészeti és irodalmi dolgozók országos ellenállási egyesületét. A negyvenöt tagú vezetőségbe beválasztották Kuo Mo-zsót és Mao Tunt. Az egyesület tömörítette mindazokat az írókat, akik támogatták az ellenállási háborút. Kiadta a felhívást: „Vigyétek el az irodalmat a parasztok és a katonák közé!" Buzdította az írókat, hogy keressék fel a frontot, kerüljenek szorosabb kapcsolatba a művészeti és irodalmi dolgozók a katonákkal és a néppel. Az egyesület több folyóiratot is kiadott, köztük az *Ellenállási Irodalom* címűt. Nagyszámú irodalmi munka dicsőítette az ellenállási háborút, szembeszálltak a kompromisszummal, a kapitulációval és a reakciósok sötét uralmával. A Kuomintang állan-

dóan és egyre erősebben korlátozta tevékenységét, ennek ellenére az egyesület egészen a győzelmig kitartott harcában.

Az ellenállási háború kezdeti éveiben Kína művészei és irodalmárai ontották magukból a novellákat, riportokat, agitációs színdarabokat, verseket és a japánellenes dalok áradatát. Ezekkel a népszerű alkotásokkal lelkesítették a katonákat és a népet. A háború során a csangkajsekista banda mind kevésbé csinált titkot a japánokkal szembeni passzív magatartásából és a Kommunista Párt elleni aktív szembenállásából. Ilyen körülmények között a Kuomintang által ellenőrzött területeken az ellenállási irodalom fő témája a csangkajsekisták áruló szerepének leleplezése lett.

Sa Ting *Aranyásás* című regényében és más műveiben megfestette a Kuomintang-uralom alatt szenvedő falvak szörnyű képét. Mao Tun *Rozsda* című munkájában fényt derített a Kuomintang véres rendőri uralmára, és megvádolta azzal, hogy megmérgezi az ifjúságot.

1942 körül Kuo Mo-zso hat történelmi színművet írt, köztük a *Csü Juant* és a *Tigrisrovás* címűt. Történelmi témákat használt fel arra, hogy ostorozza a kapitulációt és a nemzet megosztását, magasztalta az egységet és az igazságos harcot.

A Kommunista Párt erős támogatásával a felszabadított területek ellenállási irodalma szélesen kibontakozott, és a maga eszközeivel kitűnő munkát végzett.

1942 májusában Mao Ce-tung megtartotta *Felszólalások az irodalom és művészet kérdéseivel foglalkozó jenani tanácskozáson* című előadássorozatát, kijelölve Kína forradalmi irodalmának előre vivő útját, a parasztokat, munkásokat és katonákat szolgáló irodalom irányát. Rámutatott, hogy a forradalmi művészek és irodalmárok és a többi forradalmi értelmiségi átalakulásának módja: azonosulni a munkásokkal, parasztokkal és katonákkal, és szolgálni őket. E történelmi jelentőségű dokumentum a szocialista realizmuson alapuló kínai művészet és irodalom új szakaszát nyitotta meg. A dokumentum nyilvánosságra hozatalát követően hamarosan virágzásnak indult a felszabadított területek művészete és irodalma.

1943 és 1945 között Csao Su-li három regényt írt. A *Hsziao Er-hej házasságá*ban leírja egy parasztházaspár szerelmi történetét, megmutatva, milyen nagyra értékeli a nép a boldog és szabad életet, amelyet a Kommunista Párt hozott el neki. A Li Ju-caj dalocskái, valamint a *Változások Li-falván* című írásaiban hűséges képet ad arról a harcról, amelyet a parasztok vívtak a földesurak ellen. Ezek a művek Mao Ce-tung művészeti és irodalmi elméleteinek kezdeti győzelmét jelzik az irodalom területén.

1945-ben mutatták be *A fehérhajú lány* című operát, melyet Ho Csing-cse és Ting Ji írtak. Ebben megismerjük egy szegény parasztlány tragédiáját, akit végül is megment a Kommunista Párt. Izgalmas jelenetek során át világlik ki az igazság, mely szerint „a régi társadalom kísérteteket csinált az emberekből, míg az új társadalom emberekké alakítja át a kísérteteket". Ez az opera, mely gazdag nemzeti színeit mindvégig megőrzi, országszerte meleg fogadtatásban részesült.

A KOMMUNISTA PÁRT ERŐFESZÍTÉSEI A BÉKÉÉRT ÉS DEMOKRÁCIÁÉRT

A csungkingi tárgyalások

A japánokkal szembeni ellenállási háború befejező szakaszában az Egyesült Államok a végletekig kiterjesztette befolyását a Kuomintang által vezetett területeken. Az amerikai imperializmus egyeduralmat kívánt magának a háború utáni Kínában, s megsokszorozta erőfeszítéseit, hogy a Kuomintang kommunistaellenességét növelje. Amerikai tiszteket küldött Kínába a Kuomintang-csapatok kiképzésére, és fegyvereket felszerelésükre. Nagy számban beépített ügynököket a Kuomintang-apparátusba. 1944-ben, amikor a Kommunista Párt kiadta a hívó szót a demokratikus koalíciós kormány megalakítására, az Egyesült Államok, megjátszva a „becsületes közvetítő" szerepét, a Kommunista Párt és a Kuomintang között „közvetített". Azt tervezte, hogy ily módon segítséget nyújt majd a Kuomintang-kormánynak az ország „egyesítésére" és a Népi Felszabadító Hadsereg, valamint a felszabadított területek felszámolására. Hála a Kommunista Párt és a nép szilárd ellenállásának, ez a mesterkedés kudarcot vallott.

Japán kapitulációja után a polgárháború felhői ismét sűrűsödtek.

A nép a japánellenes háború győzelmétől várta sorsa javulását, a háború ütötte sebek gyógyulását, remélte, hogy most a háború után megvalósul a nemzeti függetlenség és a demokrácia utáni óhaja. Sóvárogva vágyták a belső ellenségeskedések

megszűnését. A Kommunista Párt már hosszú ideje világosan látta a polgárháborús válságot, de a béke és egység megőrzéséért nem habozott egymást követően több ízben is kompromisszumot kötni.

1945. augusztus 28-án Mao Ce-tung, a Kommunista Párt Központi Bizottságának elnöke küldöttséget vezetett Csungkingba, hogy tárgyalásokat folytasson a Kuomintanggal. A negyven napig tartó megbeszélések során a párt számos engedményt tett, hozzájárult ahhoz, hogy átszervezi a Népi Felszabadító Hadsereget és létszámcsökkentést hajt végre, s visszavonja egységeit nyolc felszabadított területről, köztük Csökiangból, Csiangszu és Anhuj tartomány déli részéből. Október 10-én a két párt nyilatkozatot írt alá a tárgyalásokat illetően, ez a dokumentum a későbbiekben „Október 10-i megegyezés" néven vált ismeretessé. Ebben kijelentették, hogy a polgárháborút mindenáron el kell kerülni, és a béke, a demokrácia, a nemzeti egység és a szolidaritás alapján független, szabad, virágzó és hatalmas új Kínát kell felépíteni. A béke és a demokrácia megóvását szolgáló intézkedések között szerepelt a megegyezésnek az az előírása, hogy össze kell hívni egy politikai tanácskozó értekezletet, melyben a különböző pártok képviselői mellett párton kívüli személyiségek is részt vesznek.

Az Egyesült Államok és a Kuomintang utasítást adott a japán bábcsapatoknak, hogy szabotálják a fegyverletétel végrehajtására érkező Népi Felszabadító Hadseregnek tevékenységét. Ezzel egyidejűleg az amerikaiak tengeri és légierők segítségével Kuomintang-csapatokat szállítottak a még ellenséges megszállás alatt levő nagyvárosok és fő közlekedési vonalak átvételére. Amerikai csapatok is partra szálltak Tangkuban, Csingtaóban és más kikötőkben, elfoglalva olyan nagyvárosokat és fontos stratégiai pontokat, mint Peking, Tiencsin és Csingtao.

„Átvevő" küldötti minőségükben kuomintangista kormányhivatalnokok, élükön a négy nagy család tagjaival, repülőgépen siettek a visszanyert területekre. Itt egyesültek helyi titkos ügynökeikkel és az árulókkal. Az „átvétel" megkezdődött. Valamennyi nagybankot és Japán által kisajátított ipari válla-

latot, valamint mindazokat az anyagi javakat, amelyeket az ellenség összeharácsolt, „átvette" a négy nagy család. A négy nagy család egyetlen alkalmat sem hagyott kihasználatlanul a nép kirablására, egy *fa-pi* jüan átváltási kulcsát 200 bábkormány által kiadott jüanban állapította meg. Az „átvételt" tehát arra használták fel, hogy óriási mértékben növeljék személyi vagyonukat az ellenség által visszaszolgáltatott hatalmas értékekkel, amelyek most a valóságban is a nemzet tulajdonát képezték.

A kínai nép az örömtől magafeledten éltette a Japán fölött aratott győzelmet, most azonban olyan helyzetben találta magát, amely nem sokban különbözött a korábbitól.

Az „Október 10-i megegyezés"-nek megfelelően egy héttel az egyezmény aláírása után a Kommunista Párt megkezdte a Népi Felszabadító Hadsereg kivonását Csökiangból, Csiangszu és Anhuj tartományok déli részéből és más területekről. A Népi Felszabadító Hadsereg katonái fájdalommal gondoltak arra, hogy a nép ismét a Kuomintang-zsarnokság alá kerül, és ezért búcsúképpen ezt énekelték: „Ha már nem szenvedhettek minket, legalább ne bántsátok a népet!" A nép könnyekkel búcsúztatta szeretett hadseregét.

A Kommunista Párt őszinteségével ellentétben az amerikai imperialisták és a kuomintangista reakciósok a tárgyalásokat és az egyezményt ködösítésre használta fel, hogy ezzel álcázzák aljas sakkhúzásukat. Még a tárgyalások alatt Csang Kaj-sek eljuttatta beosztottjaihoz a *Banditák elnyomásáról* című „kézikönyvét", és utasítást adott a Kuomintang-csapatoknak a Népi Felszabadító Hadsereg Csahar és Sanhszi tartományokban állomásozó egységeinek megtámadására. Az „Október 10-i megegyezés" nyilvánosságra hozatalának másnapján kiadta a „Banditák elnyomásáról" szóló titkos parancsát, melynek értelmében 1 700 000 főnyi kuomintangista és bábcsapatot vetettek be nagyszabású offenzívák keretében a különböző felszabadított területek ellen. Az amerikai imperialisták tevékenyen támogatták a Kuomintangot a polgárháborúban, nagy mennyiségű fegyverrel és utánpótlással látták el őket. A Népi

Felszabadító Hadsereg meghiúsította az ellenség valamennyi támadását hála felkészültségének és annak, hogy a Kuomintang-csapatok már megcsömörlöttek a háborútól.

A polgárháború kirobbanása

A Csang Kaj-sek klikk tehát újból fellobbantotta a polgárháború lángjait. A haragra gerjedt nép nagy lendülettel vetette bele magát a Kommunista Párt vezetésével megindított demokratikus mozgalomba.

1945 novemberében Csungking városban a lakosság minden rétegét képviselő, polgárháború-ellenes egyesület alakult, mely az egész ország népét felhívta, szálljon szembe a Kuomintang polgárháborús politikájával és a Kína belügyeibe való amerikai beavatkozással. Hasonló jellegű akciók bontakoztak ki több más, Kuomintang-uralom alatt álló nagyvárosban. Kunmingban robbanásszerűen jelentkezett a December elsejei hazafias mozgalom, mely az egész országot felrázta.

November 25-én este a kunmingi főiskolák és egyetemek diákszervezetei gyűlést szerveztek, melyen időszerű kérdésekről szóló előadásokat tartottak. Miután a Kuomintangnak nem sikerült a gyűlést betiltani, provokátorokat küldött annak feloszlatására, és utasítására a csapatok megfenyegették a résztvevőket, hogy tűz alá veszik a gyűlés helyének környékét. A provokáció ellenére a hallgatóság nyugodt maradt, és a vita éjfélig tartott. Másnap a kuomintangista hírügynökség a tanárokat és a diákokat „banditáknak" nevezte. 30 000 diák tiltakozó sztrájkot kezdett. Követelték a polgárháború beszüntetését, az amerikai csapatok kivonását Kínából, demokratikus koalíciós kormány felállítását és a polgári szabadságjogok megvédését.

A Kuomintang-ügynökök letartóztattak és súlyosan bántalmaztak hazafias diákokat. December elsején kuomintangista rendőrügynökök és csapatok, valamennyien amerikai fegyve-

rekkel felfegyverkezve, amerikai gépkocsikon támadásra indultak a különböző iskolák ellen. A diákok bátran harcoltak az iskolakapukból, falakból és padokból, székekből meg iskolatáblákból rögtönzött „mellvédek" mögül. A szuronyt és kézigránátot használó kuomintangista huligánok egy robbanástól sebesült diáklányt szuronnyal gyilkoltak meg. Még az elsősegélyt nyújtó csoport tagjait sem kímélték. A kuomintangista rendőrügynökök aznap négy hazafias diákot megöltek és hatvanat megsebesítettek.

A kunmingi diákokat azonban nem lehetett térdre kényszeríteni. Bajtársaik holtteste mellett esküvel fogadták meg, hogy mindhalálig harcolnak. Egy hónapig tartó sztrájkjuk során széleskörű propagandát folytattak. A „december 1-i véres esemény" tanulságul szolgált az egész nép számára is, mind többen kapcsolódtak be a demokráciáért folyó harcba és a polgárháború elleni, valamint az Egyesült Államoknak Kína belügyeibe való beavatkozása elleni küzdelembe.

A kuomintangista katonai offenzívák veresége és a demokráciáért küzdő hazafias mozgalom növekedése rádöbbentette az amerikai imperialistákat és a Kuomintangot, hogy még nincsenek kellően felkészülve a polgárháborúra. Ezért időhúzó politikához folyamodtak. 1946. január 10-én a Kuomintang-kormány színleg elfogadta a nép követeléseit és tűzszüneti egyezményt írt alá a Kommunista Párttal, bejelentve, hogy nem lesz polgárháború Kínában.

Ugyanezen a napon megnyílt a politikai tanácskozó értekezlet ülésszaka Csungkingban. Az ülésszakon részt vettek a Kommunista Párt, a Kuomintang és más pártok és csoportok képviselői, valamint párton kívüli személyiségek. A reakciósok többségben voltak. A nép fokozódó nyomására, de azért is, mert a Csang Kaj-sek klikknek még időre volt szüksége ahhoz hogy ismét elkezdhesse a polgárháborút, a politikai tanácskozó értekezlet több, a nép akaratának megfelelő határozatot hozott. Ilyenek voltak a kínai hadseregek átszervezéséről, a kormány átszervezéséről, alkotmányozó nemzetgyűlés összehívásáról és más demokratikus jellegű intézkedésekről szóló határozatok.

A megnyitót tartó Csang Kaj-sek, eltitkolva igazi szándékait, négy ígéretet tett: biztosítja a polgári szabadságjogokat; törvényes státust ad a különböző pártoknak és csoportoknak; bevezeti az általános választást; és szabadon bocsátja a politikai foglyokat.

De már a tűzszüneti parancs kiadása idején a kuomintangista reakciósok az amerikaiak segítségével azon buzgólkodtak, hogy minél nagyobb számú csapatokat szállítsanak a polgárháborús frontra. Az Északkelet-Kínában állomásozó Népi Felszabadító Hadsereget vették elsősorban célba, a fegyverszüneti egyezményt nem is voltak hajlandók alkalmazni az országnak ebben a részében. Annak ellenére, hogy március vége felé kénytelenek voltak beleegyezni az ellenségeskedések beszüntetésébe északkeleten is, alig három nappal később újra megindították nagyméretű offenzívájukat.

Alighogy megszavazták a politikai tanácskozó értekezleten a békét és demokráciát elősegítő határozatokat, a kuomintangisták azonnal eltiltották azokat a tömeggyűléseket, amelyeket Csungkingban és más városokban a politikai tanácskozó értekezlet ülése sikeres befejezésének megünneplésére hívtak össze. Tervbe vettek szovjet- és kommunistaellenes tüntetéseket is, üldözték a békét és demokráciát követelőket.

A Kuomintang központi végrehajtó bizottságának március elejére összehívott ülésén Csang Kaj-sek nyíltan követelte a politikai tanácskozó értekezlet határozatainak elvetését.

Ezzel egyidejűleg az Egyesült Államok a „közvetítés" leple alatt segítséget nyújtott a Kuomintangnak egy általános polgárháború tervének végső kidolgozásában.

1946 júliusában a Kuomintang megindította ezt a háborút, parancsot adva csapatainak, hogy nagyméretű offenzívákat kezdjenek a Népi Felszabadító Hadsereg azon egységei ellen, melyek Anhuj és Csiangszu tartományoknak a Jangcétől északra eső részein állomásoznak. Miután a béke biztosítását célzó erőfeszítések kudarcot vallottak, a kínai nép kemény elszántsággal vetette magát a harmadik forradalmi polgárháborúba, amely „Népi Felszabadító Háború" néven is ismeretes.

A HARMADIK FORRADALMI POLGÁRHÁBORÚ KIROBBANÁSA

Földreform a felszabadított területeken

A japán agresszióval szembeni ellenállási háború befejezése után a felszabadult területeken élő parasztok arra vágytak, hogy saját földjük legyen. A Kommunista Párt időszerű lépéseket tett ennek kielégítésére. 1946. május 4-én a párt Központi Bizottsága kibocsátotta a földpolitikára vonatkozó irányelvet, mely megszüntette a földbér- és kamatlábcsökkentést, és ehelyett elrendelte a földbirtokosok földjeinek elkobzását s a földeknek a parasztok között való kiosztását. Ily módon kibontakozott a földtulajdon rendszerét megváltoztató mozgalom. 1947 októberében a párt kihirdette az agrártörvény-tervezetet, amely világosan megszabta, hogy a feudális és félfeudális agrárrendszert el kell törölni, és helyébe be kell vezetni a „föld azé legyen, aki megműveli" rendszert. Ennek az elvnek az alapján a földet egyenlően kell elosztani a lakosság között. A földreform teljes sikerének biztosítására a tervezet azt is előírta, hogy a népi parasztkongresszus, a szegényparasztok testülete és annak bizottsága, mely szegényparasztokból és mezőgazdasági bérmunkásokból áll, állítja fel a földreform végrehajtásával megbízott törvényes szerveket.

Az agrártörvény-tervezet a parasztok által megindított feudalizmusellenes harc nagy programja volt. Kihirdetését követően a mozgalom olyan nagy méreteket öltött, hogy egy év alatt mintegy százmillió paraszt jutott földhöz. A Kommunista Párt

vezette a parasztok harcát, szilárdan támaszkodva a szegényparasztokra és a mezőgazdasági bérmunkásokra, ugyanakkor szövetkezett a középparasztokkal, hogy azoknak az érdekei se szenvedjenek kárt.

Ez a széleskörű földreform-mozgalom gyökeresen megváltoztatta a társadalmi viszonyokat a felszabadított területek falvaiban. Hatalmas területeken megszüntették a feudális földtulajdon ősidőktől fennálló rendszerét, és a föld nélküli vagy az azelőtt csak igen kevés földdel rendelkező parasztok saját földjükön kezdtek dolgozni. A feudális elnyomás alól felszabadított parasztok tevékenyen részt vettek a felszabadító háborúban, s így megerősítették a Népi Felszabadító Hadsereg mögöttes területeit, kiapadhatatlan erőforrást biztosítva a népi seregek részére.

A Népi Felszabadító Hadsereg védekező stratégiájának sikere

Amikor a Kuomintang megindította az általános polgárháborút, 4 300 000 főnyi hadsereggel dicsekedett, az általa ellenőrzött területeken több mint 300 millió ember élt, itt terültek el az összes nagy városok, és ezen a területen húzódott a legtöbb vasútvonal. Ezenkívül hatalmas segítséget kaptak az amerikai imperializmustól. A Népi Felszabadító Hadsereg mindössze 1 200 000 emberből állt, nem rendelkezett korszerű felszereléssel, és a felszabadított területek lakossága nem volt több 130 milliónál. Csang Kaj-sek és klikkje azzal kérkedett, hogy a Kommunista Pártot „katonai eszközökkel öt hónap alatt elintézi".

De a párt, a hadsereg és a felszabadított területek lakossága szilárdan hitt a győzelemben. Amikor a Kuomintang megindította az általános offenzívát, a Népi Felszabadító Hadsereg védekezési stratégiát alkalmazott. Kiürített több várost és területet, kiterjesztve ezzel az ellenség vonalát, és valahányszor alkalom adódott, túlerőt bevetve támadta meg legsebezhetőbb pontján. Az ellenségeskedések megkezdését követő nyolc hónap-

ban a Népi Felszabadító Hadsereg 105 nagy- és kisvárost ürített ki, köztük Csengtőt és Csangcsiakout, de ugyanakkor harcképtelenné tette az ellenség 710 000 katonáját. A Kuomintang, miután seregei széles területen szóródtak szét, kénytelen volt megváltoztatni általános offenzívára alapozott stratégiáját és bizonyos kulcspozíciók ellen összpontosítani erejét: az Észak-Senhsziben és Santungban levő felszabadított területek ellen.

1947 márciusában a Kuomintang támadást indított Jenan ellen. Az ellenséges csapatok tízszeresen múlták felül a város területét védő népi hadsereget. A népi hadsereg, miután mintegy 5000 főnyi veszteséget okozott az ellenségnek, elhagyta a várost. A Kuomintang seregek a várost és környékét teljesen indokolatlanul lerombolták. A párt Központi Bizottsága Mao Ce-tung vezetése alatt Észak-Senhsziben maradt. A pusztítástól megrészegült ellenséget a népi hadsereg a Központi Bizottság közvetlen irányításával tőrbe csalta és végül meghiúsította összpontosított támadásra irányuló tervüket. A Santung tartománybeli Jimeng hegységben a Népi Felszabadító Hadsereg ugyancsak lehetetlenné tette az összpontosított támadáson alapuló ellenséges stratégia megvalósítását.

Ebben az időben az északkeleten, Hopej, Honan és Sanhszi tartományokban állomásozó Népi Felszabadító Hadsereg a védekezési stratégiáról már áttért részleges támadásokra.

1946 júliusától 1947 júniusáig a Népi Felszabadító Hadsereg 1 120 000 ellenséges katonát tett harcképtelenné, megszilárdította sorait, és megfordította a háború menetét.

A Kuomintang-ellenőrzés alatt álló területek általános politikai és gazdasági széthullása

1946. november 4-én a Kuomintang-kormány „kínai—amerikai barátsági, kereskedelmi és tengerészeti szerződést" írt alá az Egyesült Államokkal. E szerződés alapján az amerikaiak jogot kaptak arra, hogy Kínában tartózkodjanak, kereskedjenek és mindenfajta üzleti tevékenységet folytathassanak. Ezen túl-

menően az uralmon levő Kuomintang-klikk nyílt és titkos tárgyalásokon a polgárháborúban nyújtott amerikai segítségért cserébe lemondott Kína gazdasági, politikai, diplomáciai és katonai szuverenitásáról.

Az amerikaiak nem csupán a négy nagy család tulajdonában levő iparágakra terjesztették ki uralmukat, hanem maguk is létesítettek gyárakat Kínában. Elárasztották az ország piacát készáruval, csődbe hajszolva az érintett hazai üzemeket. Annak ellenére, hogy Kína mezőgazdasági ország volt, Amerika nagy mennyiségben szállított gyapotot, narancsot, földimogyorót, ezzel is kárt okozva a népnek. Az amerikai védjeggyel ellátott áruk eljutottak a Kuomintang-uralom alatt álló területek minden zugába. Amerika mondta ki a végső szót a Kuomintang-kormány minden fontos politikai döntésében. Amerikai közlegények grasszáltak az országban, gőgösen lenézve a kínai népet. Tehettek amit akartak, még akkor sem büntették meg őket, ha kínai polgárokat gyilkoltak meg.

Az amerikai gazdasági agresszió és a négy nagy család rablásai általános gazdasági bomlást idéztek elő Kínában. Az 1947 áprilisáig kibocsátott *fa-pi* mennyisége 11 400-szorosa volt a japánellenes háború előtt kibocsátott mennyiségnek, az árak ugyanakkor 60 000-szeresükre emelkedtek. A gyárak bezárták kapuikat, a földek parlagon hevertek. Röviden: a négy nagy család és fő támogatói manipulációinak következtében a nemzetgazdaság különböző területein súlyos fennakadás következett be. A parasztok, munkások és az egész lakosság helyzetét még rontották a gabona- és más jellegű adók, a különböző jogcímeken kicsikart illetmények és a széles körben elterjedt korrupció. Az olyan híres rizstermelő területeken, mint Vusze, Vuhu és Csengtu, kicsordult a pohár, s az éhező nép megrohanta a hombárokat és a rizs-üzleteket.

A polgárháború megindítása után a Kuomintang — megszédülve néhány átmeneti jellegű katonai sikertől — elhatározta, hogy összehívja a nemzetgyűlést egy csaló alkotmány elfogadására. Ezzel a Kommunista Párt által javasolt demokratikus koalíciós kormány létrejöttét akarták meghiúsítani, és totali-

tárius, valamint polgárháborús politikájukat törvényesíteni. 1946 novemberében kuomintangista nemzetgyűlést hívtak össze Nankingban. A Kommunista Párt, a demokratikus pártok és a párton kívüli demokraták azonban nem voltak hajlandók részt venni azon. A nemzetgyűlés elfogadta a Kínai Köztársaság úgynevezett alkotmányát, amely a demokratikus elvek teljes megtagadását jelentette. Az alkotmány az egész állami hatalmat a köztársaság elnökének kezébe helyezte, megtagadta a nemzeti kisebbségektől a helyi autonómiát és az önkormányzatot, és az egész néptől a demokratikus jogokat. Az alkotmány elfogadása erőteljes tiltakozást váltott ki a Kommunista Pártból, a többi demokratikus pártból és a népi szervezetekből.

1948 márciusában a Kuomintang ismét összehívta a nemzetgyűlést „az alkotmány gyakorlati megvalósítására". A nemzetgyűlés Csang Kaj-seket „elnökké" és Li Cung-zsent, egy másik amerikai ügynököt, „alelnökké" választotta meg. A Kuomintang tehát hiánytalanul megvalósította „a demokrácia menetét", kezdve az alkotmány megszavazásától egészen a gyakorlatban való alkalmazásáig! Ezt a politikai machinációt azonban megvetéssel szemlélte a nép, a reakciósok teljesen elszigetelődtek.

A Kuomintang politikai csődjével egyidejűleg a Kommunista Párt által előterjesztett egységfront-politika óriási sikert aratott. A polgárháború kezdeti szakaszában a Kuomintang-uralom alatt élő kis- és középpolgársághoz tartozó értelmiségiek kétkedve fogadták a Kommunista Párt politikáját, és nem bíztak az új demokratikus forradalom kilátásaiban, ugyanakkor illúziókat tápláltak az amerikaiakkal és a Kuomintanggal kapcsolatban. Reformista „harmadik utat" kerestek a forradalom és az ellenforradalom között. A hadihelyzetben bekövetkezett változások következtében azonban a Kuomintang szorosabbra vonta diktatorikus uralmát, és ezzel megfosztotta a demokratikus pártokat legális állapotuktól. Amikor 1947 októberében a kuomintangista hatóságok feloszlatták Kína Demokratikus Szövetségét, ezzel végképp szétzúzták a „harmadik útról" való álmokat. A Kommunista Párt segítségével a „középutas" politikai pártok átcsoportosították erőiket. 1948 elején Hongkongban a Kuomin-

tangon belül több demokratikus csoport egyesült, és létrehozta a Kuomintang Forradalmi Bizottságát. Kína Demokratikus Szövetsége is újra létrehozta vezetőségét. A két testület kijelentette, hogy készek együttműködni a Kommunista Párttal az amerikai imperialista agresszió és a Kuomintang reakciós rendszerével szembeni ellenállásban. Más demokratikus pártok is pozitívabb álláspontot foglaltak el.

1948 május elsején a Kommunista Párt Központi Bizottsága május elseji jelszavaiban javasolta egy új népi politikai tanácskozó testület összehívását, a reakciós elemek kizárásával, demokratikus koalíciós kormány megalakításának megvitatására. A demokratikus pártok és a párton kívüli demokraták a javaslathoz nyomban hozzájárultak. A feltételek megértek a Kommunista Párt által vezetett népi demokratikus egységfront létrehozására.

Hazafias demokratikus mozgalom a Kuomintang uralta területeken

A gyarmatosítás és a politikai és gazdasági bomlás fokozódásával a Kuomintang uralta területeken a hazafias demokratikus mozgalom elérte csúcspontját.

1946 szeptemberében először tartották meg Sanghajban, majd később számos más városban az „Amerikai katonák, hagyjátok el Kínát!" elnevezésű hetet.

Decemberben egy amerikai katona erőszakot követett el egy egyetemista diáklányon Pekingben. Ez az atrocitás a pekingi diákok körében felháborodást és haragot váltott ki. A diákok kivonultak az utcákra, és tüntetést szerveztek. A pekingi példára Tiencsinben, Sanghajban, Vuhanban, Csungkingban, Kantonban, Tajpejben és más városokban félmillió diák rendezett tiltakozó sztrájkot a brutális gaztett miatt.

1947 májusában a sanghaji diákok tüntetést szerveztek a polgárháború ellen és az élet jogáért. Ez a mozgalom gyorsan elterjedt az egész országban. Május 20-án Csang Kaj-sek pri-

békjei támadást intéztek a sztrájkoló tiencsini és nankingi diákok ellen. Ebből lett a május 20-i véres incidens. Ezekkel az atrocitásokkal azonban csak azt érték el, hogy fokozódott a diákok ellenállása. A diákok hazafias mozgalma kiadta a jelszót a polgárháború, az éhezés és az üldözés ellen. A mozgalom országos méretűvé bontakozott ki.

1948. január 31-én a sanghaji Szung Szing gyapotüzemek 9-es számú gyárában a munkások béremelési sztrájkba kezdtek. Február 2-án a reakciósok több mint háromezer katonát és rendőrt küldtek a gyár bekerítésére. A munkások, férfiak és nők, hősies ellenállást fejtettek ki a gyár kapujában, téglákat és más „lövedéket" használva fel védekezésül a tankokkal, gépfegyverekkel és könnygázbombákkal szemben. A munkások egész napon át folytatták a harcot, nem félve a haláltól vagy a letartóztatástól. A barbár támadás felháborította egész Sanghajt. Olyan hatalmas tiltakozó mozgalom indult, hogy a Kuomintang kénytelen volt leállítani brutális módszereinek alkalmazását.

1948 májusában munkások, diákok, tanárok és a lakosság más rétegeihez tartozó emberek szerte az országban mozgalmat indítottak az amerikaiak új manővere ellen, amellyel bátorították az agresszív japán erőket. A hazafias demokratikus mozgalom időszakában nem múlt el nap vérontás nélkül.

Tajvan népe ötven éven át küzdött a japán imperialisták gyarmati uralma ellen. A sziget lakossága lelkesen üdvözölte a japánellenes háborúban elért győzelmet, és megünnepelte az anyaországgal való egyesülést. De a japánok nyomában egy nem kevésbé elnyomó erő rendezkedett be azonnal a szigeten. A japán imperialisták megüresedett helyébe lépett négy nagy család elfoglalta a tajvani termőföldek több mint 73 százalékát, rátette kezét a bankokra, vasutakra, kikötőkre, bányákra és a szigeten levő más vállalatokra. A négy nagy család fosztogatása következtében Tajvanban, mely mindig híres volt gabonatermeléséről, súlyos rizshiány állt be, és a Japán fölötti győzelem utáni tizenhatodik hónapban a rizs ára kétszázötvenszeresére emelkedett. A négy nagy család által beszedett adó már uralom-

rajutásuk kezdetén 59-szeresen haladta meg értékben a japánok által (akiknek örökébe léptek) kivetett adókat. A japán agresszorok feketelistáján szereplő kínai hazafiakat Csang Kaj-sek is üldöztette.

Miután az amerikaiak biztosították a maguk számára Csang Kaj-sek hozzájárulását tajvani különleges jogaikhoz, katonai támaszpontokat építettek a szigeten, „elsüllyeszthetetlen repülőgép-anyahajóvá" alakítva át további ázsiai agressziójuk céljai érdekében.

1947. február 27-én a tajvani állami monopolhivatal egyik csempészelhárító tisztviselője Tajpejben, a tartomány fővárosában megvert egy öreg trafikosnőt, és megölt egy járókelőt, aki a jelenet szemtanúja volt. A tajpeji lakosság nyomban tiltakozott. Az éjszaka közeledtére, gongok és dobok az utcára hívták az embereket. Másnap reggel a felfegyverzett katonai és rendőri csapatok gépfegyvertüze ellenére is özönlött előre a tengernyi nép: kitört a február 28-i felkelés.

Tajpejben utcai harcokra került a sor. A nép elfoglalta a rádió épületét, és folytatólagos híradásban számolt be egész Tajvan lakosságának a harcokról. Észak-Tajvan városaiban és falvaiban a lakosság a hírek hallatára azonnal akcióba lépett, lefegyverezte a reakciós csapatokat, ellenőrzése alá vette a vasutakat. Fegyveres harcok törtek ki Tajvan középső részén is. A felkelő erők, melynek magvát a munkások és a diákok képezték, teljesen megsemmisítették a Kuomintang-uralmat Tajvan központi részében és a környező területeken. Négy-öt nap alatt a harcok az egész szigetre kiterjedtek, az északi Kilungtól délen Kaohsziungig, a Penghu szigetektől (Pescadores), melyek Tajvan nyugati partjainál húzódnak, egészen a keleti parton fekvő Hua-lienig. A kaosan nép, a Tajvanon élő nemzetiségi kisebbség szintén részt vett a felkelésben.

Egységes és erős vezetés hiányában a felkelők a kezdeti sikereket követően nem tudták győzelemre vinni az ügyet, s a Kuomintang később elnyomta a felkelést.

AZ ÚJ DEMOKRATIKUS FORRADALOM NAGY GYŐZELME

A harmadik forradalmi polgárháború befejezése

1947 júniusában és júliusában a Népi Felszabadító Hadsereg Liu Po-cseng és Teng Hsziao-ping vezetésével Santung tartományban átkelt a Sárga folyón, és vereséget mért a Santung délnyugati részében állomásozó Kuomintang-erőkre. Közvetlenül ezután áthaladt a Lunghaj vasút vonalán, és elérte a Tapie hegység területét, Nanking és Vuhan közé, a Kuomintang-uralom e központi területébe ékelte be magát. Ezzel megkezdődött a Népi Felszabadító Hadsereg általános offenzívája északon, keleten, északnyugaton és északkeleten. A Kuomintang-csapatok sorozatosan visszavonultak a támadás elől, amely minden múló nappal erőteljesebben bontakozott ki. 1948. április 22-én a népi erők visszafoglalták Jenant, a kínai forradalom bölcsőjét.

1948 szeptemberében a Népi Felszabadító Hadsereg Északkelet-Kínában állomásozó egységei megindították a nagyszabású Liaohszi—Senjang hadjáratot. A népi hadsereg elfoglalta Csincsout, s ezzel elvágta az ellenség előtt a visszavonulás útját. Rövid időn belül felszabadították Csangcsunt. Novemberben a senjangi ellenséges csapatok megkísérelték a menekülést nyugat felé, de vagy elestek, vagy fogságba kerültek. Egész Északkelet-Kína felszabadult.

Öt nappal később másik nagy csatát vívtak a hszücsoui területen Csiangszu tartományban. A Kuomintang nagy számban

tömörített csapatot Hszücsou közelében, abban a hiábavaló erőfeszítésében, hogy megállítsa a Népi Felszabadító Hadsereg rohamát. Hszücsoutól keletre és Szuhszien megyétől délnyugatra a népi erők csaknem 300 000 főnyi ellenséges csapatot tettek harcképtelenné és leverték azokat is, akik Hszücsouból vonultak vissza a Honan tartomány határán fekvő Jungcsengbe.

E hadjárat során, mely a Huaj-Haj hadjárat néven ismeretes (1948 november — 1949 január), a Népi Felszabadító Hadsereg összesen 550 000 ellenséges katonát tett harcképtelenné. Miután ez a csata véget ért, a Népi Felszabadító Hadsereg a Jangce folyó északi partjára vonult, Nanking és Sanghaj felé közeledve.

A Huaj-Haj hadjárat csúcspontján a Népi Felszabadító Hadsereg másik támadást is indított a Peking—Tiencsin—Csangcsiakou területen. Csangcsiakou elfoglalása után a népi erők azt tanácsolták a tiencsini és pekingi kuomintangista helyőrségnek, hogy tegye le a fegyvert. A tiencsini Kuomintang-erőknél süket fülekre talált ez a javaslat, s így a Népi Felszabadító Hadsereg heves támadást indított a város ellen, amelyet negyvennyolc óra alatt fel is szabadított. 1949. január 31-én békés úton felszabadították Pekinget. Ily módon a hadjárat sikeresen befejeződött. Február 3-án a Népi Felszabadító Hadsereg az örömmámorban úszó lakosság üdvözlése közepette vonult be a városba.

A Népi Felszabadító Hadsereg elsöprő offenzívája nehéz helyzetbe hozta Csang Kaj-seket, aki az amerikai imperialisták biztatására 1949 január elsején békenyilatkozatot intézett a Kommunista Párthoz. Ebben a nyilatkozatban a többi között feltételül szabta meg a csaló alkotmány és a reakciós seregek fenntartását. A Kommunista Párt Központi Bizottságának nevében Mao Ce-tung rámutatott, hogy Csang Kaj-sek javaslatának célja nem más, mint időt nyerni a nép ellen folytatott reménytelen harcához, de kijelentette, hogy a Kommunista Párt az igazi béke gyors megteremtésének érdekében kész tárgyalásokat folytatni a Kuomintanggal olyan feltételek alapján, amelyek biztosítják Kína békéjét, demokráciáját és nem-

zeti függetlenségét. Csang Kaj-sek „visszavonult" az elnökségtől, és megbízta Li Cung-zsent, hogy az ő nevében tényked-jen. Április elején Li megbízottakat küldött Pekingbe a Kommunista Párttal való tárgyalások folytatására. Csang Kaj-sek a színfalak mögött még a béketárgyalások alatt is háborús előkészületek tervén dolgozott, arra törekedve, hogy megmaradt egymilliónyi seregét ötmillióra növelje. Tizenöt napi tárgyalás után a Kuomintang visszautasította a Kommunista Párt által megfogalmazott békeegyezményt, és ezzel teljesen leleplezte igazi álláspontját.

1949. április 21-én Mao Ce-tung és Csu Te kiadta a menetparancsot a Népi Felszabadító Hadseregnek:

„Megparancsoljuk nektek, hogy vonuljatok előre bátran, semmisítsétek meg határozottan, alaposan és teljesen a Kína határain belül élő valamennyi kuomintangista reakciót, aki ellenállni mer. Szabadítsátok fel az egész népet, és védjétek meg az ország szuverenitását és területi sérthetetlenségét."

Amikor a Jangce északi partján állomásozó, egymillió főnyi csapatok megkapták a parancsot, azonnal megkezdték az átkelést, és kétnapi harc után a Kuomintang egész Jangce-menti vonala megtört. Április 23-án kitűzték a felszabadulás vörös zászlaját a nankingi „elnöki" hivatal épületére, és ezzel véget ért a Kuomintang reakció uralma.

A parancs ugyanabban az időben jutott el a Népi Felszabadító Hadsereg északon és Északkelet-Kínában állomásozó egységeihez. Több ezer kilométer hosszúságú vonalon nyomultak előre. 1949 végére Tibet kivételével az anyaország egész területét felszabadították. A kínai nép megnyerte a harmadik forradalmi polgárháborút.

A Kínai Népköztársaság születése

Miután a Népi Felszabadító Hadsereg megsemmisítette a Kuomintang-erőket és győzelemre vitte a forradalmat, Mao Ce-tung 1949. július elsején nyilvánosságra hozta *A népi demok-*

ratikus diktatúráról című művét, amelyben kifejtette az új Kína felépítését szolgáló alapvető elveket.

Mao Ce-tung ebben a tanulmányában rámutat, hogy a kínai népnek népköztársaságot kell létrehoznia. Ennek a köztársaságnak a lényege népi demokratikus diktatúra lesz, melyet a munkásosztály és a Kommunista Párt vezet, és amely a munkások és parasztok szövetségére támaszkodik. A népköztársaságban a munkásosztály, a parasztság, a kispolgárság és a nemzeti burzsoázia demokratikus jogokat élveznek, s a munkásosztály és a Kommunista Párt vezetése alatt egyesülve, diktatúrát gyakorolnak a földbirtokos és bürokratikus kapitalista osztályok felett. Nemzetközi téren a népköztársaságnak a Szovjetunióval, az új demokráciákkal, valamennyi ország proletariátusával kell szövetkeznie, és nemzetközi egységfrontot kell velük teremtenie. A kínai forradalom egyetlen helyes útja: a népköztársaság segítségével előre haladni a szocializmus és a kommunizmus felé.

1949 szeptemberében a Kommunista Párt a többi demokratikus párttal, népi szervezettel, a nép minden rétegéből való demokratikus személyiségekkel és a nemzeti kisebbségek, valamint a tengerentúli kínaiak delegátusaival együtt összehívta Pekingbe a Kínai Nép Politikai Tanácskozó Értekezletét. Az értekezlet elfogadta a KNPTÉ közös programját és a Kínai Népköztársaság Központi Népi Kormányának alaptörvényét. A közös program előírja, hogy az állam a nép demokratikus diktatúráját gyakorolja, kifejezésre juttatja a politikai és katonai szervezetet, és megteremti a gazdasági, kulturális, bel- és külpolitikai kérdésekkel kapcsolatos alapvető politikát. Az állam jellegének megfelelően a Központi Népi Kormány alaptörvénye előírja, hogy új Kína kormánya a népi kongresszus rendszerének kormánya, és a demokratikus centralizmus elvén alapszik. A konferencia Mao Ce-tungot megválasztotta a Központi Népi Kormány elnökévé. Elhatározta, hogy Peking lesz a köztársaság fővárosa, és mindaddig, míg nem alkotják meg a hivatalos himnuszt, az Önkéntesek Indulója számít annak. Ugyancsak elhatározták, hogy a kínai nép forradalmi egységét jelképező ötcsillagos lobogó lesz a nemzeti zászló.

A népköztársaság megalapítása

Október elseje vörösbetűs nap a kínai nép számára; 1949-ben ezen a napon délután két órakor a Központi Népi Kormány elfoglalta hivatalát Pekingben, és első ülésén határozatot fogadott el, melynek értelmében a KNPTÉ közös programja lesz a Központi Népi Kormány iránymutató politikája. Ezenkívül nyilatkozatot bocsátott ki, közölve a világgal, hogy a Központi Népi Kormány, Kína egyetlen törvényes kormánya, kész diplomáciai kapcsolatokat létesíteni bármilyen külföldi hatalommal az egyenlőség és kölcsönös előnyök alapján, valamint a területi integritás és szuverenitás kölcsönös tiszteletben tartásával.

Három órakor 300 000 pekingi lakos gyűlt össze a Tien-anmen téren, hogy részt vegyen a Központi Népi Kormány beiktatásán. Mao Ce-tung bejelentette a Kínai Népköztársaság Központi Népi Kormányának megalakulását, és maga húzta fel a nemzet zászlaját — a vörös zászlót az öt csillaggal.

A Kínai Népköztársaság megalapítása az új demokratikus forradalom végét és a szocialista forradalom kezdetét jelezte Kínában. A népköztársaság megalapításával hatalmas területtel, óriási erőforrásokkal rendelkező ország nyert szabadságot, melynek lakossága az emberiség egynegyedét öleli fel. Ez hatalmas erősítést jelent a szocializmus, a béke és a demokrácia táborának, és súlyos csapást az imperializmusra.

A kínai nép forradalmának győzelme és a Kínai Népköztársaság megalapítása a marxizmus—leninizmus győzelme Kínában. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom után ez a világ legjelentősebb eseménye. Lelkesedés forrása a Keleten és a világ más részein élő elnyomott népek számára, megerősíti bizalmukat a felszabadulásért vívott harcuk végső győzelmében.

A KINAI DINASZTIÁK IDŐRENDI TÁBLÁZATA

Hszia dinasztia	i. e. XXI. századtól a XVI. századig
Sang ,,	i. e. XVI. századtól a XI. századig
Nyugati Csou dinasztia	i. e. XI. századtól 771-ig
Keleti Csou ,,	i. e. 770—221-ig
Tavasz és Ősz korszak	i. e. 770—475-ig
A hadakozó államok kora	i. e. 475—221-ig
Csin dinasztia	i. e. 221—206-ig
Nyugati Han dinasztia	i. e. 206-tól i. sz. 24-ig
Keleti Han ,,	25—220
A három királyság:	220—280
Vej dinasztia	220—265
Su ,,	221—263
Vu ,,	222—280
Nyugati Csin dinasztia	265—316
Keleti Csin ,,	317—420
Déli és északi dinasztiák:	420—589
Déli dinasztiák	
Szung dinasztia	420—479
Csi ,,	479—502
Liang ,,	502—557
Csen ,,	557—589
Északi dinasztiák	
Északi Vej dinasztia	386—534
Keleti Vej ,,	534—550
Nyugati Vej ,,	535—557
Északi Csi ,,	550—577
Északi Csou ,,	557—581
Szuj dinasztia	581—618
Tang ,,	618—907

Az Öt Dinasztia:	907—960
Későí Liang dinasztia	907—923
Későí Tang ,,	923—936
Későí Csin ,,	936—947
Későí Han ,,	947—950
Későí Csou ,,	951—960
Északi Szung dinasztia	960—1127
Déli Szung ,,	1127—1279
Jüan (mongol) ,,	1279—1368
Ming ,,	1368—1644
Csing (mandzsu) ,,	1644—1911

TARTALOM

1. fejezet. Történelem előtti idők 5
2. fejezet. A Sang dinasztia 10
3. fejezet. A Nyugati Csou dinasztia 13
4. fejezet. A Tavasz és Ősz korszak 16
5. fejezet. A hadakozó államok korszaka 21
6 fejezet. A hadakozó államok korszakának kultúrája 26
7. fejezet. A Csin birodalom 29
8. fejezet. Parasztháborúk a Csin dinasztia uralmának végén 33
9. fejezet. A Korai Nyugati Han társadalom 37
10. fejezet. A Nyugati Han birodalom, a hsziungnuk és a nyugati területek 40
11. fejezet. A Lulin-felkelés és a vörösszemöldökűek felkelése 44
12. fejezet. A Keleti Han és szomszédai 48
13. fejezet. A Keleti Han dinasztia vége 52
14. fejezet. A Nyugati és Keleti Han dinasztiák kultúrája 55
15. fejezet. A három királyság 59
16. fejezet. A Nyugati Csin dinasztia 62
17. fejezet. A Keleti Csin dinasztia és a 16 állam korszaka 66
18. fejezet. Déli dinasztiák 71
19. fejezet. Északi dinasztiák 75
20. fejezet. Kulturális fejlődés a Három Királyságtól a Déli Dinasztiákig 80
21. fejezet. A Szuj dinasztia 83
22. fejezet A Korai Tang dinasztia 87
23. fejezet. A Tang birodalom virágkora 92
24. fejezet. A Tang birodalom hanyatlása 98
25. fejezet. Az Öt Dinasztia és a Tíz Állam 106
26. fejezet. Kultúra a Szuj, a Tang és az Öt Dinasztia korában 109
27. fejezet. Az Északi Szung dinasztia harca a Liao, Hszia és Kin államok ellen 113
28. fejezet. A Déli Szung harca a Kin és Jüan dinasztia ellen 122

29. *fejezet.* A Jüan dinasztia Kínája 130
30. *fejezet.* Kultúra a Szung és a Jüan dinasztia idejében 134
31. *fejezet.* A Ming birodalom megalapítása 138
32. *fejezet.* A Ming dinasztia védekezése a külföldi betörések ellen . 142
33. *fejezet.* A kereskedelmi és ipari fejlődés és a földtulajdon összpontosítása 145
34. *fejezet.* A Késői Ming korszak 149
35. *fejezet.* A mandzsuk hatalmának növekedése 153
36. *fejezet.* A Csing (mandzsu) dinasztia uralma az ópiumháborút megelőző időben 159
37. *fejezet.* Az európai kapitalista országok Kína ellen irányuló inváziójának kezdete 166
38. *fejezet.* Kultúra a Ming és a Csing dinasztiák idején 169
39. *fejezet.* Az ópiumháború 173
40. *fejezet.* A Tajping forradalom 183
41. *fejezet.* A Nien-mozgalom és a nemzeti kisebbségek felkelései ... 194
42. *fejezet.* A nemzeti kapitalizmus kialakulása 198
43. *fejezet.* A kínai—francia háború 202
44. *fejezet.* A kínai—japán háború 205
45. *fejezet.* Kína fokozódó nemzeti válsága 212
46. *fejezet.* Az 1898-as reformmozgalom 218
47. *fejezet.* A Ji ho tuan-mozgalom 224
48. *fejezet.* A Ji ho tuan-mozgalom bukását követő események 234
49. *fejezet.* Az 1911-es forradalom előestéje 239
50. *fejezet.* Az 1911-es forradalom 246
51. *fejezet.* Kína Jüan Si-kaj és más hadurak uralma alatt 250
52. *fejezet.* A nemzeti kapitalizmus gyors kibontakozása 258
53. *fejezet.* A kínai forradalom új szakaszának hajnala 260
54. *fejezet.* A Május 4 mozgalom 264
55. *fejezet.* A Kínai Kommunista Párt születése 269
56. *fejezet.* A kommunisták vezette munkásmozgalom korai szakasza 271
57. *fejezet.* A forradalmi egységfront kialakítása és a forradalmi mozgalom fellendülése 277
58. *fejezet.* Az első forradalmi polgárháború 287
59. *fejezet.* Az irodalmi forradalom kibontakozása és fejlődése 293
60. *fejezet.* A második forradalmi polgárháború 295
61. *fejezet.* Északkelet-Kína és Sanghaj japán inváziója 301
62. *fejezet.* A kínai munkások és parasztok Vörös Hadseregének Hosszú Menetelése 307
63. *fejezet.* Tömegmozgalom a japánokkal szembeni ellenállásra és a nemzet megmentésére 314
64. *fejezet.* A baloldali irodalmi mozgalom 323
65. *fejezet.* Ellenállási háború Japán agressziójával szemben 326

66. *fejezet.* A Kommunista Párt harca a kuomintangista kapituláció ellen 332
67. *fejezet.* A felszabadított és a Kuomintang ellenőrzése alatt álló területek 338
68. *fejezet.* Az ellenállási háború győzelme 346
69. *fejezet.* Irodalom az ellenállási háborúban 349
70. *fejezet.* A Kommunista Párt erőfeszítései a békéért és demokráciáért 352
71. *fejezet.* A harmadik forradalmi polgárháború kirobbanása 358
72. *fejezet.* Az új demokratikus forradalom nagy győzelme 366

60/21836. Franklin-nyomda — Budapest, VIII., Szentkirályi-u. 28.

Kiadja a Gondolat, a TIT kiadója
Felelős kiadó a Gondolat Kiadó igazgatója
Felelős szerkesztő Sólyom Gáborné
Műszaki vezető Löblin Imre
Műszaki szerkesztő Kende Frigyes
A borítót Vincze Lajos tervezte
Megjelent 4800 példányban
Terjedelem 23 $^{1}/_{2}$ (A/5) ív
Ez a könyv az MSZ 5601-59
és 5602-55 Á szabványok szerint készült